

تصویر ابو عبد الرحمن الکردی

گوارهی کوردهواری

په‌ند و قسه‌ی پیشینیان

امثال و حکم کردی

دکتر علی رُخزادی

مندی اقرا الثقافی

www.igra.ahlamontada.com

بۆدابه‌زاندنی جۆرمها کتیب: سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەراي دانلود کتایهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للکتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گوارهی کورده‌واری
بهندی پیشینان

گوارهی کوردهواری

پهندي پيشينان

امثال و حکم کُردی

دکتر علی رُخزادی

استاد دانشگاه

انتشارات کُردستان

سنندج - ۱۳۸۵

رخزادی، علی، ۱۳۲۴ -

گوارهی کورده‌واری (په‌ند و قسه‌ی نه‌ستق): امثال و حکم کردی / تألیف: علی
رخزادی - س‌ندج: علی رخزادی، ۱۳۸۱.
۴۳۴ص.

ISBN: 964 - 06 - 1707 - 5

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فی‌پا.
ص.ع. به انگلیسی:

Gwara-i kordawari
Kurdish proverbs

کردی - فارسی.

۱. ضرب‌المثلهای کردی. ۲. ضرب‌المثلهای ایرانی. الف. عنوان. ب. عنوان: امثال
و حکم کردی.

۳۹۸/۹۹۱۵۹

PIR۳۲۵۶۱۲۵۳

۱۹۱۱۶ - ۸۱ م

کتابخانه ملی ایران

انتشارات کردستان

س‌ندج، پاساژ عزتی ☎ ۲۲۶۵۳۸۲

✓ ناوی کتیب (نام کتاب):	گوارهی کورده‌واری (امثال و حکم کردی)
✓ دانراوی (تألیف):	دکتر علی رخزادی
✓ کهرق چاپ (نوبت چاپ):	دوره‌م (دوم): ۱۳۸۵
✓ ژمارهی چاپ‌کراو (تیراژ):	۳۰۰۰ دانه (جلد)
✓ ژمارهی لاپه‌رو قه‌واره (تعداد صفحه و قطع):	۴۳۶ صفحه‌ی وزیری
✓ بلاو‌کهره‌و (ناشر):	انتشارات کردستان با همکاری مؤلف

شابک: ۵-۱۷۰۷-۰۶-۹۶۴
ISBN: 964 - 06 - 1707 - 5

نرخ: ۳۶۰۰
تمنه

پیرست

۷	سہرہ تا (مقدمہ).....
۱۹	پیتی ڈ.....
۶۳	پیتی ب.....
۱۰۸	پیتی پ.....
۱۲۳	پیتی ت.....
۱۴۴	پیتی ج.....
۱۵۱	پیتی چ.....
۱۶۰	پیتی ح.....
۱۶۶	پیتی خ.....
۱۸۰	پیتی د.....
۲۱۶	پیتی ر.....
۲۲۶	پیتی ز.....
۲۳۳	پیتی ژ.....
۲۳۶	پیتی س.....
۲۵۳	پیتی ش.....
۲۶۵	پیتی ع.....
۲۶۸	پیتی ف.....
۲۷۱	پیتی ق.....
۲۸۲	پیتی ک.....

۳۱۲	پتی گ
۳۲۸	پتی ل
۳۵۰	پتی م
۳۷۲	پتی ن
۳۹۲	پتی و
۴۰۶	پتی ه
۴۳۲	پتی ی

پیشکەشە بە :

- زمان و ئەدەبی میژینه و دەوله‌مه‌ند و پاراوی میللەتی گورد.
- پیشینانمان کە ئەم پەند و قسە نەستە قە بە نرخانە یان بۆبەجی هێشتوین و ئیمەش پیتی ئەژین و وە کوو گوارە یە ک لە گویماندایە و لا پەرە یە کە لە ناسنامە ی میللەتە کە مان لەم جیهانە بەرینەدا.
- امیرامجد، اسعد، افشین و دایکیان کە یاریگەر و هاندەری من بوون بۆ پیک هێنان و ئاراستە کردنی «گوارە ی کوردەواری».
- «تۆ» خۆینەری ئازیزی کورد زمان کە ئە گەرچی ناوت نازانم، بەلام ئەت ناسم، چونکە لە بنچینە یە کین و خوین و هەست و ئەوینمان یە کە.

لە نۆ دەریای مەندی ژیندا
لە سەر لووتکە ی ئاگریندا
لە ئاسمانی بەرز و شیندا

لە خۆرەلات تا خۆرنشین
لە باکوور و باشووری ژین
بە دەنگی پەرلە ئەوین

دە چریکێن میللەتی کورد
میللەتێکی میژینه و گسورد
ئالای دوستی بە دەست و برد

هەلی ئەدەبەین پیر و جوان
لە سەر هەورازی کوردستان
پیشکەش بە خاکی نیشتمان

سەرەتا

خوێنەری بەرپز!

ئەوێ لەم دەفتەرەدا وەبەرچاو دەکەوێ، کۆمەڵێک پەندومەسیلە و قسەى نەستەقى میژینەى کوردەواری یە کە بەرھەمی چەندین ساڵ ھەول و تەقلاى نووسەرە و چەند تاییەت مەندى یە کى تیدا بەدى ئەکری :

۱- ئەم کۆمەڵە پەندانە کە بریتین لە (۲۶۶۳) دانە، ھەموو پەندو قسە نەستەقە کانی زمانى کوردی بە تەواوی نین، چونکە بە دەس ھینانی ھەموو پەندە کانی یە ک زمان نە کاری یە ک کەسەو نە لە چەند ساڵی کورتى تەمەنى یە ک کە سیش دا کوئە پیتەو؛ کە و ابو ئەوێ لەم بوارەدا بە دەس دى، بى ئەوێ ماتل بکری و لە بیرەو بەجى ئەبى وە کوو ئەرکیکی فەرھەنگى نە تەوا یە تی بۆ لە چاپ دانى ھەول بدری. جا لە سەر ئەو بوارە، نووسەر ئەم پەندانەى لە چاپ داو پشکەشی فەرھەنگى کوردەواری کرد و ھیوادارە لە داھاتوودا کە سانیکى تر ئەم ریگە درێژە پى بدەن.

۲- ھەندى لەم پەندانە بە زاراوەى سنەى واتە ئەردەلانى یە، لە حالیکدا لە ناوچە کانی تری کوردستانیش دا بە کار ئەبرى و ئەگەر کورتە جیاوازی یە کیان لە بەین دابی، ھەولمان داو ھەر لەو بەشەدا شیوازە کانی تریش ئەگەر زۆر بەرچاوبن، بیاننووسین.

۳- پەندە کان لە پشدا بە زمانى ساکارو ئاسایى ناوچەى نووسراو وە داوى ئەو

وهرگیراوی ئازاد یا وشه به وشه ی فارسی پهنده کان هاتروه ؛ نهوسا ماناپاچیکه ی به کار هیئانی پهنده کان به زمانی یه کگرتووی کوردی نووسراوه.

٤- نه گهر پهنده ی یا قسه یه کی نهستق له حیکایه تی یان له سهرگوزه شته یه ک وهرگیرایی، تا نهوجیکایه توانییتمان حیکایه ته که شمان که سهرچاوکه ی نهو پهنده یه، به زمانی ساکار نووسیوه.

٥- نه گهر له نیو قسه و پهنده ی کدا وشه یه کی نه ناسراو یان کۆن هاتی، مانای نهو وشه مان نووسیوه تاخوینهر زوو لهو قسه و پهنده تی بگا.

٦- له وهرگیرانی قسه و پهنده کان بۆ سهر زمانی فارسی، بیرى نووسهر به لای تی گه یشتنی خوینهره وه بووه، ههر له بهر نهو زۆربه ی وهرگیراوه که به شیوازی ئازاد ئاراسته کراوه و وهرگیرانی وشه به وشه به ده گهن هاتوه.

٧- نووسینی قسه و پهنده کان به شیوازی لاتین واته «فۆنتیک» نه گهرچی له بهرنامه ی کاردا بوو، به لام بۆ نهو ه ی هه موو نیشانه کانی زمانه وانی به وچه شنه وا دلخوازی نووسهر بوو، دهس نه ده کهوت، له لایه کی تریشه وه نه نجامی کاره که ی دوور نه خسته وه، ده سمان لی هه لگرت.

٨- هه نده ی له قسه و پهنده کان به هو ی جیکه به جیکه بوونی وشه کانه وه له روانگه ی پیتی نهو لی پهنده که وه له چهن پیت دا دووپات و به لک وو سی پات بووه ته وه و نه مه کاریکی ئاسایی یه و پیه وندی هه یه به چۆن به کارهیئانی نهو پهنده له ناوچه جوړ به جوړه کانی کوردستانه وه و چهن پات کردنه وه یان پیویسته تا له هه موو ناوچه کانددا که لکیان لی وهرگیردری.

٩- وا ده رنه که وی هه نده ی قسه و پهنده له وانه ی که لی ره دا نووسراون، له زمانه کانی تریشدا بی، وه تاییه تی به زمانی کوردی یه وه نه بی ؛ نه مانه نهو پهنده ان که پیمان نهوتری: «مه سه لی سائر» واته: «مه سیله یا پهنده گهردان» و بی سنوورن و پهنده ی گشتی بنه ماله ی ئینسانن و نه لقه ی پیه وندی نه ته وه کانن.

١٠- به پیویستی نه زمانم، لهو که سانه ی ناو بهم که پیشت له من لهم یواره دا زه حمه ت یان

کیشاوه و من بەرھەمە کانیانم دیوێو تا رادەبە ک کەلکم لی یان وەرگرتوو و بەم
وەسیلە ریز و پی زانیی خۆمیان پیشکەش دەکەم.

- «مەسەل گەل کوردی»: خوا لی خوش بوو حەزەرە تی ئایە توللا شیخ محەممەدی
مەردۆخی کوردستانی.

- «پەندی پیشینان»: خوا لی خوش بوو شیخ محەممەدی خال

- «پەندی پیشینان»: ج ۱، مامۆستا عبدالحمید حیرت سجادی

- «امثال و حکم کردی»: مامۆستا فەتاحی قاضی.

هەر وەها سوپاسی خوێندکارانی دوو مەڕکەزی پەر وەر دە ی مامۆستایانی سنه
(سنندج) دە کەم لە سەلە کانی ۱۳۶۳ تا ۱۳۷۲ ی هەتاوی دا.

بی گومان کە سانی کی تریش لەم بوارە دا زەحمەتیان کیشاوه و کارە کانیان لە چاپ
دراوه، بەلام من ئەوانەم نەدیوێو بو زەحمەتە کانیان ریز دادەنیم.

لەدوایی دا هیوادارم ئەو کە سانی و ابو زیندوو کردنە وەو گەشە پیدانی فەرھەنگ
و ئەدەب و زمانی نەتەو کە یان بە دلسۆزی و هەستی بەرپرسی هەنگاو هەل ئە گرن
وتی ئە کۆشن، لە پیناوی ئەنجامی ئەو ئەرکە گرینگە دا سەرکەوتوو بن.

علی رُخزادی

سنه - گەلاوێژی ۱۳۸۱ ی هەتاوی

ضرب المثل:

- بازتاب لحظه‌های حسّاس اندیشهٔ انسان‌ها در موقعیتهای گوناگون است.
- بیانگر چگونگی اندیشیدن افراد است.
- دریچه‌ای به سوی دنیای درون آحاد ملت‌هاست.
- عکس‌العمل نهایی تلخ‌کامیها یا شیرین‌کامیهای آنان انسان‌هاست.
- گاهی طنزی گزنده است و اصلاح‌گر.
- گاهی هجوی است تحقیرآمیز.
- گاهی فکاهه است و طیبت‌افزا.
- بستر تجلّی عواطف و احساسات مثبت یا منفی افراد و ملت‌هاست.
- جمله‌ای موجز غیر مخّل است با محتوایی غنی و پیامی سریع، که جایگزین عباراتی ممّل شده است.

اگرچه ما امروز گویندگان ضرب‌المثل‌ها را نمی‌شناسیم، ولی نسبت به مثل‌ها که یادگار گذشتگان ناشناختهٔ ما هستند، احساس اُنس می‌کنیم زیرا یک مجموعه پیام‌های آشنا که باورها و آداب و رسوم و برخوردهای اجتماعی نیاکان ما را به ما منتقل می‌کنند. این پیام‌ها چه شیرین و چه تلخ، چه زشت یا زیبا، برای ما دوست داشتنی و در فرهنگ ما به حکم ضرورت، ماندگار هستند.

پیام‌های متنوّع این جمله‌های کوتاه و پرمغز عبارتند از:

پیروزی و کامیابی، شکست و ناکامی، جشن و شادمانی، عزادمانی، تب و تاب‌های اجتماعی، گوشه‌نشینی و عزلت، خوش‌بینی، بدبینی، بی‌باکی و گستاخی، ترس و جبن، عشق، نفرت، رفاه و آسایش، تنگدستی و رنج، بیگانه‌نوازی، بیگانه‌ستیزی، و...

اگر چه مفهوم تعدادی از این پیام‌ها نامیمون و تلخ اند، و با موازین و معیارهای

اخلاقی و اجتماعی این روزگار سازگاری ندارند و نمی توانند درس زندگی امروزیان باشند، با این همه به عنوان بازتابهای تفکرواندیشه دیروزیان در آنات و موقعیتهای گوناگون زندگی آنان قابل توجه و درخور اعتنا اند.

■ ویژگیهای لفظی و معنایی ضرب المثلها

الف - ویژگیهای لفظی یا صوری

- ۱- عباراتی کوتاه اند.
- ۲- مثلها یابی فعل اند، یا در هر مثل یک تا دو فعل وجود دارد و به ندرت سه فعل و بیشتر دیده می شود.
- ۳- گاهی فعل اول یا دوم به قرینه فعل دیگر حذف شده است.
- ۴- الفاظ بیشتر مثلها گفتاری و نزدیک به فهم عامه است.
- ۵- در ساختار عبارات معدودی از مثلها لفظهای نازل و دور از ادب نوشتاری به کار رفته است.
- ۶- پاره ای واژگان کهن - به نسبت روزگار ما - در ساخت عبارات وجود دارد.
- ۷- دور از تعقید لفظی اند.
- ۸- گاهی بابر خور داری از کلمات مسجع، موزون اند.

ب - ویژگیهای معنایی یا محتوایی

- ۱- بار معنایی آنها غنی است.
- ۲- بیانگر باورهای فردی یا قومی اند.
- ۳- منعکس کننده آداب و رسوم اجتماعی افراد و اقوام در ادوار گذشته اند.
- ۴- از واژگان صریح و بدون ابهام برای انتقال سریع مفاهیم استفاده شده است.
- ۵- دور از تعقید معنوی اند.

- ۶- گاهی توأم با چاشنی صنایع معنوی اند.
۷- غالب آنها مستقیم یا غیر مستقیم پندآموزاند.

□ رابطه ضرب المثلها با شاخه‌های گوناگون علوم

ضرب المثلها را می‌توان میدان مطالعه و پژوهش بسیاری از شاخه‌های علوم قرار داد:

- ۱- از دیدگاه زبان‌شناسی : بستری مناسب برای شناختن تحولات آوایی و واژگانی یک زبان اند.
- ۲- از دیدگاه تاریخی : بیانگر هویت دیرینه اقوام و ملت‌ها اند.
- ۳- از دیدگاه جامعه‌شناسی : نشانگر آداب و رسوم و روابط اجتماعی ملت‌ها در ادوار پیشین اند.
- ۴- از دیدگاه ادبی : میدان شناختن آرایه‌های ادبی و مفاهیم بلاغی در تطوّر یک زبان اند.
- ۵- از دیدگاه فقه‌اللّغه : کَشکُـوْلِی از واژه‌های قدیمی و غالباً فراموش شده یک زبان اند.
- ۶- از دیدگاه تاریخ پزشکی : گوشه‌هایی از چگونگی مداوای سنتی امراض را بیان نموده‌اند.

- ۷- از دیدگاه علم الاخلاق : مبین حکمت نظری و عملی پیشینیان اند.
- ۸- از دیدگاه جغرافیایی : آوای واژگان حوزه جغرافیایی
مثله‌ها و گویندگان‌شان را نشان می‌دهند.
- ۹- از دیدگاه روان‌شناسی : بُن‌مایه‌های ذهنی و روانی و آرزوها و امیال
ملته‌ها را می‌نمایانند.
- ۱۰- از دیدگاه دینی : ارزش‌ها و ضد ارزش‌های اعتقادی گویندگان
مثله‌ها را بیان می‌کنند. ...

شیوه کار در این مجموعه :

ملّت کُرد در غالب زمینه‌های فرهنگی دارای آثار و نمونه‌های برجسته و پرباری است که بیشتر آنها هنوز مکتوم و ناشناخته باقی مانده‌اند؛ اگرچه خوشبختانه در سالهای اخیر پژوهشگران کُرد در غالب زمینه‌های فرهنگی نسبت به معرفی آثار مکتوب و شفاهی گذشته ملّت کُرد گامهایی برداشته‌اند، و از این بابت باید بسیار خوشنود بود، اما این حرکت‌های پژوهشی هنوز کافی نیست و مستلزم تلاشی مستمر است؛ امیدواریم جوانان ما در این راه کمر همت ببندند و در جهت تبیین و استخراج و شناساندن آثار و نشانه‌های فرهنگ غنی و پربار گذشته ملّت خویش به شیوه‌ای علمی و دور از هر گونه جانبداری نادرست و گمراه کننده و آسیب پذیر، اقدام نمایند.

مجموعه حاضر در این دفتر، امثال و حکم زبان کُردی سورانی است که در مورد چگونگی تنظیم و تدوین آن، یادآوری چند نکته زیرا لازم می‌داند :

۱- نویسنده این سطور اذعان دارد که این مجموعه همه ضرب‌المثل‌های زبان کُردی نیست، زیرا دست یافتن به همه مثل‌های یک زبان نه کار یک فرد تواند بود و نه جمع‌آوری همه مثل‌ها در مدّت چند و چندین سال امکان‌پذیر است. از جهتی

دیگر هرگاه به امید آینده‌ای دور و دراز و شاید دست نیافتنی، از تدوین و چاپ آن چه جمع‌آوری شده است، خودداری گردد؛ بی گمان غبنی فاحش خواهد بود. لذا به چاپ این مجموعه که تعداد (۲۶۶۳) ضرب المثل است اقدام گردید. باشد که دیگران نیز به تدریج این کار را ادامه دهند.

۲- تعدادی از این پندها و امثال به گویش سنندجی و یا نزدیک به آن است، در حالی که در دیگر مناطق سورانی زبان نیز با تغییری جزئی در آوا و واژگان به کار می‌روند و تا جائیکه ممکن بوده است، دیگر صورتهای رایج بعضی از مثلها پس از شرح «واته» آمده است.

۳- مثلها ابتدا به زبان کُردی رایج و کاربردی آنها نوشته شده، سپس ترجمه آزاد یا لفظ به لفظ هر مثل به زبان فارسی آمده است. پس از آن معنی یا کاربرد هر مثل به زبان کُردی معیار (زمانی به کُرتووی کوردی) بیان گردیده است.

۴- هر کدام از مثلها اگر برگرفته از داستان یا واقعه‌ای بوده، تا جائیکه امکان داشته، آن داستان یا واقعه نیز به زبان کُردی ساده نقل گردیده است.

۵- اگر در متن مثلها واژه‌ای ناآشنا یا دیرآشنا آمده باشد، معنی آن واژه در بخش «واته» ذکر شده است.

۶- در ترجمه مثلها به زبان فارسی، جانب فهم معنی مثل در نظر گرفته شده و به همین دلیل غالباً ترجمه آزاد ترجیح داده شده است، مگر در مواردی که ترجمه لفظ به لفظ گویای معنی مقصود بوده و نیازی به ترجمه آزاد نبوده باشد.

۷- آوانگاری یافونتیک مثلها ابتدا جزو این کار بود، ولی به دلیل نبودن همه نشانه‌های آوانگاری واژگان، مطابق آن چه دلخواه نویسنده این سطور بود، از جهتی دیگر انجام کار را بیش از اندازه به تأخیر می‌انداخت، از آن صرف نظر شد.

۸- در ساختار پاره‌ای محدود از مثلها براساس کاربرد آنها در منطقه‌های مختلف، ممکن است جابه‌جایی واژه‌ها صورت گرفته باشد، بنا بر این براساس حرف اول مثل، در بخشهای گوناگون الزاماً تکرار شده است.

۹- ممکن است تعدادی از این مثلها در زبانهای دیگر نیز وجود داشته باشند و صرفاً به زبان کردی اختصاص نداشته باشند، این امری طبیعی است زیرا چنین مثلهایی به نام «مثل سایر» جزو مشترکات زبانهای گوناگون عالم اند و مثلهای فرامرزی و فراملی اند و حلقه‌های مبارک پیوند میان ملت‌ها هستند.

۱۰- لازم می‌دانم از کسانی نام ببرم که پیش از من در این زمینه زحمت کشیده‌اند و این جانب آثارشان را دیده و تا اندازه‌ای از آن‌ها بهره برده‌ام و بدین وسیله از زحمات آنان قدردانی می‌نمایم.

- «مه‌سه‌ل گه‌ل کوردی»: روان‌شاد حضرت آیه الله شیخ محمد مردوخ کردستانی.

- «په‌ندی پیشینیان»: مرحوم شیخ محمد خال

- «په‌ندی پیشینیان»: ج ۱، استاد عبدالحمید حیرت سجادی

- «امثال و حکم کردی»: آقای فتاح قاضی.

هم‌چنین سپاس می‌دارم زحمات دانشجویان مراکز تربیت معلم سنندج در سال‌های ۱۳۶۳ الی ۱۳۷۲ شمسی.

بی‌گمان کسانی دیگر نیز در این زمینه زحماتی کشیده و آثاری تألیف

نموده‌اند که اینجانب آن‌ها را ندیده‌ام، اما زحماتشان را ارج می‌نهم.

در پایان امیدوارم آنان که برای احیاء و شکوفایی فرهنگ و زبان ملت خود

بادلسوزی و احساس مسؤولیت، گام برمی‌دارند، در ایفای رسالت خطیر خویش پیروز و کامیاب باشند.

علی رُخزادی

سنندج - مردادماه ۱۳۸۱ خورشیدی

۱- ئاخىر عومىر و ئەۋەل مالدارى!

○ آخر عمر و اوّل مالدارى.

● **ۋاتە:** ھەۋلەدان بۆ مالدارى ئىشى ھەۋەلى عومرە نەك ئاخىرى عومرى مەۋف كە بېيتە جېنگەي تانە و تەشەرى مەردەم.

۲- ئاخ زۆرە، پەي زاتى!

○ كاش اين زور، با غيرتى نيز ھمراھ بود.

● **ئەگىرنەۋە:** كابرايەك زۆردار، كەرەكەي لە قورپىكداگىر ئەكا و ئەچى سەر ئەكا بەزىر سىكى كەرەكەدا و بەرزى ئەكاتەۋە و لە قورپە كە دەرى دېنى و ئەبباتە ئەۋلاۋە. دۋاى ئەۋە بە دەنگى بەرزى ئىژى: ئاخ زۆرە پەي زاتى! ياننى من زۆرىكى وام ھەيە بەلام زاتم نىيە. جا كابرايەكى دز كە خۆي بۆ رېگىرى ھەشار دابوو، كاتى كە ئەم قسە ئەيىسى، ۋە لە ھەۋەلە زۆرى كابرا تر سابوو، ۋە خۆي ئاشكرانە كەردبوو، بە يىستنى ئەۋ قسەيە، لىي دەر ئەپەرى و رووتى ئەكاتۆ.

- ٣- **ئاخوری به‌رزە.** + ئاخوڕی خواوە بێرێبێ له ئارنای بیه‌وست و چه‌واشه‌یه
○ آخوڕش بلند است.
- به‌یه‌کینکی ده‌ماراوی و فیز لۆز نه‌وتری. موته‌ له‌ بیه‌رو نه‌ هه‌ع
- ٤- **ئارد بێخ درک، گردو ناوێتۆ.**
○ آرد زیر بوته‌ی خار جمع نمی‌شود.
- به‌کارینکی بێ سوود نه‌وتری.
- ٥- **ئارد خوه‌ی لی کرد و بیژنگ خوه‌ی لی کرد به‌ دارا.**
○ آرد خود را بیه‌خت و غربالش را آویخت.
- واته‌: کاری خوی ته‌واو کرد و ره‌حه‌ت لێی دانیش.
- ٦- **ئارد له‌ که‌نووا بێ نان قابلی چه‌س.**
○ آرد در کندو موجود باشد، نان چه‌ قابلی دارد.
- واته‌: نه‌ گهر ده‌سمان پروا پیاوه‌تی نه‌ که‌ین.
- ٧- **ئاردی رویکه‌ و سووسی ماگه‌.**
○ آرد آن از بین رفته و سبوسش باقی مانده‌ است.
- واته‌: نه‌وه‌ی که‌ باش و خاوین بوو رویشتووه‌ و خراپه‌ که‌ی ماوه‌ ته‌وه‌.
- ٨- **ئازا جارێک نه‌مری و ترسه‌ نوک هه‌زار جار.**
○ شخص غیرتمند یک بار می‌میرد و ترسو هزار بار.
- واته‌: مروفی ئازا چونکه‌ ناترسی و هه‌ر بو پیش ته‌پروا ته‌نها نه‌و جاره‌ تووشی خه‌ ته‌ر
ته‌بێ که‌ خه‌ ته‌ر رووی تی نه‌ کا، به‌لام مروفی ترسه‌ نوک هه‌رکاتینکی مه‌رگیکه‌.
- ٩- **ئازار جوان وه‌سه‌ تکه‌ی بان.**
○ مرض جوان مانند چکّه پشت بام است.
- واته‌: نه‌خووشی مروفی گه‌نج، زوو چاک نه‌بیتۆ.
- ١٠- **ئازاکۆل دل خوه‌ی رزان.**

○ فوراً جوش دل خود را بیرون ریخت.

● واته: زۆر زوو قینی خوئی دهربری.

۱۱- ئاسمان بویته لیڤه دای ناپووشی.

○ آسمان لحاف شود او را نمی پوشاند.

● به به کیچک نهوتری عهییکی گورهی لی قهوماپی و به هیچ لهونی دانه پوشری.

۱۲- ئاسمان دوور و زهوی سهخت.

○ آسمان دور و زمین سخت.

● واته: دهستم له هممو لایه کوه براوه و کاریکم پی ناکری.

۱۳- ئاسمان دوور و زهوی نزیکا

□ پروانه بو ژماره‌ی «۱۲»

۱۴- ئاسن سارد به فوو گهرم ناوی.

○ آهن سرد با فوت کردن گرم نمی شود.

● واته: یه کاره گرینگه بهو ئاسانی به که تو بوی نهچی به ئاکام ناگا.

۱۵- ئاسن گهرم به فوو سارد ناوی.

□ پروانه بو پهندي ژماره «۱۴»

۱۶- ئاسوه خووم گهرم نی یه، له کا و جو خه وهرم نی یه.

○ آسوده‌ام، الاغ ندارم؛ و از کاه و جونیز اطلاعی ندارم.

● واته: هیچم نی یه و خه یالم تهخته و خه می له دهس چوونی مالی دنیا ناخوم.

۱۷- ئاسیاو ئارد نه هاری و چه قه نه دیان خوهی نه شکنی.

○ آسیاب به ساختن آرد مشغول است و چقچه دندان خود را می شکند.

● به به کیچک نهوتری که له کاری که ساتیکی تردا قسه ی پی جینگه بکا.

۱۸- ئاسیاوان بیّت و ئارد بو خوهی بهاری

- آسیابان باشد و برای خودش آرد بسازد.
- نه‌گه ر‌ئوسا‌کاری‌گه‌ره‌کی‌بی‌له‌به‌ره‌مه‌که‌ی‌خوی‌بو‌خوی‌دروس‌بکاشتیکی‌باش
دروس‌نه‌کا.
- نه‌زیری‌ئه‌م‌مه‌سیله‌یه: «دۆم‌یت و‌کلاش‌بو‌خوی‌بکا».

۱۹- ئاسیایان‌له‌خه‌یالێک‌و‌ئاش‌هار‌له‌خه‌یالی.

- آسیابان‌در‌فکر‌خودش‌است‌و‌مشتري‌نیز‌در‌فکر‌خود.
- واته: هه‌ر‌که‌س‌له‌بیری‌کاری‌خویایه‌تی.

۲۰- ئاسیایو‌به‌نۆره. (به‌نۆکه)

- آسیاب‌به‌نوبت.
- واته: له‌هه‌موو‌کاری‌کدا‌نه‌زم‌پێویسته.

۲۱- ئاسیایو‌بی‌ئاو‌ناگه‌ری.

- آسیاب‌بدون‌آب‌کار‌نمی‌کند.
- واته: نه‌نجامی‌هه‌ر‌کاری،‌پێویستی‌به‌تایبه‌تمه‌ندی‌خویه‌وه‌هه‌یه.

۲۲- ئاسیایو‌فره‌هار‌وردیج‌ئه‌هاری‌و‌دوروشتیج‌ئه‌هاری.

- آسیاب‌پر‌کار‌هم‌آرد‌ریز‌(نرم)‌می‌سازد‌و‌هم‌آرد‌درشت‌(خورد‌نشده).
- واته: مروّفی‌زۆر‌و‌پژ،‌خاسیش‌ئێژی‌و‌خراویش‌ئێژی‌وه‌کوو‌ئاسیای‌که‌زۆر‌کار
بکا،‌ئارده‌که‌ی‌هم‌ورد‌ئه‌بی‌و‌هم‌زبر.

۲۳- ئاسیایو‌کار‌خوی‌ئه‌کا‌و‌چه‌قه‌نه‌سه‌ر‌خوه‌ی‌ئێشینی.

- آسیاب‌به‌کار‌خود‌مشغول‌است‌و‌چه‌قه‌سه‌ر‌خودش‌را‌درد‌می‌آورد
- به‌یه‌کیک‌ئه‌وتری‌که‌بی‌جینگه‌له‌کاری‌کدا‌ده‌خاڵت‌بکا‌بی‌ئه‌وه‌ی‌نیازیک‌به‌سه‌و
ده‌خاڵته‌تی‌ئه‌و‌بی.

۲۴- ئاسیایو‌له‌میزتن‌بی‌روژی‌ئه‌میزی.

- آسیاب‌بخواهد‌سر‌عناد‌نشان‌ده‌د‌بلا‌خه‌ره‌روزی‌چنین‌خواهد‌کرد.
- واته: ئه‌و‌کاره‌نه‌گه‌ر‌بینایی‌بترازی،‌روژی‌هه‌ر‌ئه‌ترازی.

۲۵- **ناش نه گەر شله وئ، ناشپهزه که ی بله وئ، هه رکه س بینخوا گول نه وئ!**

○ آش اگر «شله» باشد، آشپز اگر «بله» (ابراهیم) باشد، هرکس آن را بخورد، جذام می گیرد.

● بۆده برپینی ناره زایه تی له که سیکی پوخل و بهرهمه خوارده مهنی یه که ی نهوترئ که زۆر پیس بی.

۲۶- **ناش به تاله.**

○ آسیاب از کار افتاد.

● واته: کاره که تیک چووه. یا: هه ل شیواوه ته وه.

۲۷- **ناشپهز ته قه ی ده سی نایه ت.**

○ صدای دست آشپز شنیده نمی شود.

● واته: مروف عه بیی خوی نابینی.

۲۸- **ناشتی کتک و مشک، پرسه ی به قاله.**

○ آشتی گربه و موش، عزای بقال است.

● واته: نه گەر دوو دوژمن پیکه وه ناشتی بکه ن، نه بی خه تهری بی بۆ یه کیکی تر که پیوه ندی به وانه وه هه یه.

۲۹- **ناغه رو و خوا شوکرا**

○ افسوس از مرگ آقا، و خدا را شکر.

● واته: له رواله ت دا هاوده ردی کردن و له دله وه به ده ردی که سان پی خوشحال بوون.

۳۰- **نافتاوه و له گان هه فته دهس، شام و نه هار هیج!**

○ آفتابه و لگن هفت دست، شام و نهار هیج!

● به جیگایه ک یا به مائی نهوترئ که نه هله که ی خویان بۆ هاتنی میوان سه رقال کرد بی و له هات و چوودابن به لام له سفره و نان و خوارده مهنی خه به ری نه بی.

۳۱- **ناگر بکه فیه بیسه، تهر و وشکی بۆنی یه.**

○ آتش به جنگل بیفتد، تر و خشک نمی شناسد.

● واته: به‌لاکه رووی کرده جیگایه ک، خاس و خراب ناناسی.

۳۲- ناگر به ناگر ناکوژیتهو.

○ آتش با آتش خاموش نمی‌شود.

● واته: شهر به شهر ته‌واو نایی.

۳۳- ناگر به‌ری دای له سهری!

○ آتش هوس او را دیوانه کرده است.

● واته: هه‌وه‌س زوری بو هیناوه و شیتی کردووه.

۳۴- ناگر ژیرکا.

○ آتش زیرگاه.

● به‌که‌سی نه‌وتری که زور فیله‌باز و ناژاوه چاخ‌که‌ری بی و‌که‌س پی نه‌زانی.

۳۵- ناگر ژیرکا بو‌سو‌ی لی نایه‌ت.

○ آتش زیرگاه بوی سوختگی ندارد.

● به‌خه‌ته‌ریکی ناپه‌یدا و نه‌ینی نه‌وتری.

۳۶- ناگر له چاوی نه‌واری.

○ آتش از چشمش می‌بارد.

● به‌یه‌کیکی زور تو‌وره نه‌وتری.

۳۷- ناگر له سهر پشتی بکه‌روا

○ آتش روی پشت او روشن کن.

● واته: زور بی‌غیره‌ته و هیچ کاریکی پی نا‌کری.

۳۸- ناگر و ناو بی نامان.

○ آتش و آب امان نمی‌دهند.

● واته: نه‌و دو چته هه‌رچه‌ن زور به‌خیرن زوریش جیگهی مه‌ترسی و خه‌ته‌رن و نه‌بی

لی‌یان به وریایی که‌لک وه‌رگیردری.

۳۹- ناگره سووره له خوهم دووره!

○ آتشی برپا شده و از من دور است.

● واته: خه تر یك رووی كردووه و من خۆمی لئ نه پارێزم.

۴۰- ناگری به، بۆسۆی لئ ههڵ ناسی.

○ اگر او را آتش بزنی بوی سوختگی از وی بلند نمی شود.

● واته: زۆر فه قیر و هه ژار و رووته.

۴۱- ناسیاو ناو بردگ، ناسیاوان به شۆن چه قه نه دا نه گهری.

○ آسیاب را آب برده، آسیابان دنبال چغچغه آسیاب می گردد.

● واته: کابرا زه ره ریکی قورسی لئ که وتوووه که چی نه وله و کاته دا، بیر له ورده زه ره نه کاتۆ.

۴۲- ناسیاو گرمه ی تئ و ئاردی دیار نی یه.

○ سرو صدای آسیاب بلند است و از آرد خبری نیست.

● واته: وتە ی هه یه و کرداری نی یه.

۴۳- ناسیاو نانه وه چه س؟ ناکه ی و پاکه ی!

○ آسیاب راه انداختن چیست؟ «نا» و «پا» ی آن.

● به که سئ نه وترئ که کاری مهردمی به لاهه سووک بی.

۴۴- ناسیاو نه زان خوا نه یگه رنی.

○ آسیاب شخص ساده دل را خدا راه می اندازد.

● واته: که سیکه فه قیرۆ که، خوا یارمه تی نه دا و کار و باره که ی ریک نه که وی.

۴۵- ناشپه ز دوان بی، ناش یا سو له یا بی خوی!

○ آشپز که دو تا شد آش یا شور است یا بی نمک.

● واته: کاری نه گه ر دوو نه فه ر بهر پرسی بن، تووشی عه یب نه بی.

۴۶- ناموزای فره و باوک بی برا!

- عموزاده فراوان در حالی که پدرش بی برادر بود.
● به که سانی ئه‌وترئ که به ناوی قه‌ومی یه‌وه چاوی ته‌ماعیان بپی‌یته مائی که سینک و ده‌وره یان دابی.

۴۷- ئاو ئه‌جاوی.

- آب می‌جود.
● به یه کیتی گه‌وج ئه‌وترئ.

۴۸- ئاو ئه‌رویت و ریخ ئه‌مینئ.

- آب می‌رود و سنگریزه بر جای می‌ماند.
● واته: غه‌ریبه ئه‌پروات و خاوه‌ن مأل ئه‌میئتو.

۴۹- ئاو بپرگی له‌ روخانه، هه‌ر خویش خاسه له‌ بیگانه.

- آب از رودخانه قطع بشود، باز هم خویشاوند از بیگانه بهتر است.
● واته: ئه‌گونجی ئاوی چه‌می گه‌وره وشک بی، به‌لام ناگونجی بیگانه دلسوزتر له‌ قه‌وم و که‌س بی.

۵۰- ئاو بویت، مه‌له‌وان خاسیکه!

- آب باشد، شناگر خوبی است.
● واته: ئه‌وکه‌سه‌ی ئه‌گه‌ر ده‌رفه‌تی بۆ‌بره‌خسی زۆر چاک له‌ ئاستی ئه‌وکاره‌ ده‌ردی.

۵۱- ئاو به‌ ئاوانیا ئه‌چیت.

- آب جایی می‌رود که آباد باشد.
● واته: دواي خوارده‌مه‌نی یه‌کی تیر و ته‌سه‌ل، ئاو ئه‌خورپته‌وه، نه‌ک به‌ زکی برسی.

۵۲- ئاو به‌ ئاوه‌ ریژه‌دا ئه‌چی.

- آب از ناودان می‌گذرد.
● واته: هه‌موو چتی به‌ ریگه‌ی خویا ئه‌پوا.

۵۳- ئاو پیرا و ده‌س بشۆره.

○ آب بیار و دست بشوی.

● واته: کار، ته‌واوه.

۵۴- **ئاو بی‌له‌غاوی خوار دگه.**

○ آب بدون دهنه خورده است.

● واته: هار بووه، له‌که‌سی ته‌ریبه‌تی نه‌گرتووه.

۵۵- **ئاو پاکیم کرده ده‌سیا.**

○ آب پاکی روی دستش ریختم.

● واته: دل‌نیایم کرد و نه‌وه‌ی که نه‌بی بیلیم، پیم‌وت.

۵۶- **ئاو چاوی سه‌نیاگه.**

○ آب چشمش گرفته شده است.

● واته: نه‌ویان ترساندووه.

۵۷- **ئاو چووه مل ناگ‌ریا.**

○ آب بر آتش او ریخته شد.

● واته: ئیتر له‌وه‌و و ته‌وه‌که‌وت.

۵۸- **ئاو خوه‌ش له‌گه‌لوومه‌و نه‌چووگه‌سه‌خواره‌وا!**

○ آب خوش از گلویم پایین نرفته است.

● واته: قه‌د خو‌شیم نه‌دیوه.

۵۹- **ئاو ده‌ریا به‌دهم سه‌گ چه‌په‌ل ناوی.**

○ آب دریا با دهان سگ نجس نمی‌شود.

● واته: مرو‌فی پاک و گه‌وره به‌قه‌ی ناشیرینی ناکه‌س، سووک نایی.

۶۰- **ئاو ر‌ژیا جه‌مه‌و ناوی‌ت.**

○ آب وقتی ریخت دیگر جمع نمی‌شود.

● واته: که‌سی که ئا‌بر‌وی چوو، ئیتر کار‌یکی پی‌نا‌کری.

۶۱- **ئاو زالم سهر به ره و ژووره.**

○ آب ظالم روبه بالا می‌رود.

● **واته:** حوکی زالم پیچه‌وانه‌ی حوکی عه‌دله.

۶۲- **ئاو ژیر کاس و ناگر ژیر خوئه که‌وان.**

○ آب زیر کاه است و آتش زیر توده‌ی خاکستر.

● **به که سیکی فیله‌باز و ساخته‌چی نه و تری که هیچکس له فیلی نه و تی نه گاه.**

۶۳- **ئاو کریا به ناگرا و ته‌واو بوو.**

○ آب بر آتش ریخت و تمام شد.

● **واته:** نه و شه‌ره کوژراوه.

۶۴- **ئاو گه‌دا و ده‌وله‌مه‌ن بوو گه‌سه به کی.**

○ آب گدا و ثروتمند یکی شده است.

● **واته:** نه‌م‌پ‌و له‌م ده‌رفه‌ته‌دا هه‌موو که‌س وه کوو به کیان لی هاتووه.

۶۵- **ئاو له ناسپاو که‌فت.**

○ آب از آسیاب افتاد.

● **واته:** ئیتر ته‌واو بوو، هه‌موو لایه‌ک بی‌ده‌نگه.

۶۶- **ئاو له ناو ته‌کان ناخوات.**

○ آب از آب تکان نمی‌خورد.

● **واته:** دنیاکش و ماته و جم و جووئی نی‌یه ؛ هه‌موو لایه‌ک نارامه.

۶۷- **ئاو له دنگا نه‌کوئی.**

○ آب در دنگ می‌کوبد. معادل: (آب در هاون می‌کوبد)

● **واته:** کرداری بی‌ناکام نه‌کا.

۶۸- **ئاو له سهر بگرد، چ که‌زیک، چ سه‌دگه‌ز.**

○ آب از سر گذشت چه یک متر چه صد متر.

● **واته:** زهره ر که هات، کم یان زۆری هەر ناوی زهره ره. کاتی ئهوتری که زیانیکی سر و مالی پیش هاتی و کم یا زۆری زیانه که هرقی له ئاکامی ئه و رووداوه دانهیی.

۶۹- **ئاو له سهر چاوگه وه لیله.**

○ آب از سر چشمه گیل آلود است.

● **واته:** عهیب له بهرته وه به.

۷۰- **ئاو له سهر گوزهریا، چ نه یه ک چ ههزار نهی.**

□ پروانه بۆ پهنندی ژماره «۶۸»

۷۱- **ئاو و ئاوانیان وتگه.**

○ آب و آبادانی گفته اند.

● **واته:** به ئاو، ئاوه دانی دروس نهیی.

۷۲- **ئاوه دان بی «شالیوا»، بانیکه و دوو ههوا!**

○ «شالی آباد» آباد باشد، یک بام است و دو هوا.

● **وه ختی ئهوتری که جیاوازی یه کی نارهوا له بارودۆخیکی بهرا بهردا له بهین دوو که سا رووی دایی.**

ئهم مه سیله بهم جوړه دروس بووه: ئیزن ژنی ئه بی و شهوی له هاویناکوپه که ی و بوو که که ی، کچه که ی و زاوا که ی ده عهت ئه کا بۆ مالی خوی له دبی «شالیوا»؛ دوا ی شیو خواردن له سهر بان جینگای خه وتنیان بۆ رانه خا، به لام بهم جیاوازیه که جینگه ی کوپه که و بوو که که ی له و سهری بانه که وه نه ختی دوور له یه ک دانه خا، تانه لکن به یه کو، وه لی بۆ کچه که و زاوا که ی له م سهری بانه که وه یه ک جینگه دانه خا، تاله خه و تناجوت بن! ئهم جار که کاتی خه وتن دئی ئه چی بۆ سهر جینگه ی کوپه که و بوو که که ی و پێیان ئیژی: رۆله گیان دوور له یه ک بخهون با له گهر مادانه کولن! دوا ی ئه وه ئه چی بۆ سهر جینگه ی کچه که و زاوا که ی و به وان ئیژی: رۆله ی دایکی جووت بخهون با سهر ماتان نه بی! بوو کئی که گوئی له ههر دوو قسه که ی خه سوویه وه ئه بی، ئیژی:

ئاوه دان بی شالیوا، بانیکه و دوو ههوا، ئهم په ری بان گر ئاوا، ئه وه په ری بان سهر ئاوا!

۷۳- ئاو ههسوکه ره.

○ آب غلیظ کن.

● به یه کێکی به تال پا و خوێری ئهوتری.

۷۴- ئاوی بهستگه سه ژیری.

○ آب به زیر او انداخته است.

● واته: کهم کهم خهریکه کاری ئه کا، که نهو که سه ده رکا.

۷۵- ئاوی کردگه ژیری.

□ پروانه بو پهندي ژماره «۷۴»

۷۶- ئاوی چوو به جوگه له یه کا، هه ر ئهشی بروی.

○ آبی که از یک جوی عبور کرد، همیشه باید برود.

● واته: ئهم ره سم و یاسا وا دامه زراوه، ئه بی هه ر وایی.

۷۷- ئاوی گهرم ناکا.

○ آبی گرم نمی کند.

● واته: کاریکی له دهس نایه.

۷۸- ئاوی ناپالووی.

○ آبی را نمی پالاید.

● واته: کاریکی له دهس نایه.

۷۹- ئاوی هابه بیلهو.

○ آب به بیل دارد.

● واته: دهسی ئه پروات و دهسه لاتی هه یه.

۸۰- ئاوێکی پی گهرم ناوی.

○ آبی گرم نمی کند.

● واته: کاریکی له دهس نایه.

۸۱- ناھوی نه گیریاگ نه وه خشی!

○ آھوی نگرفته می بخشد.

● واتنه خولکی دوور و دریژ و بی جیگه نه کا.

۸۲- ناپنه نه گر نه به رده میه و.

○ آینه جلو دهانش می گیرند.

● به به کییک نه وترئ که له سهره مهرگک دا بیت.

۸۳- نومیدمان به وه یس بوو، وه یسیش به سوننی دهرچوو.

○ امید ما به ویس بود، ویس هم سُنّی از آب درآمد.

● که سُنّی هم قسه نه کات که نومید پکی به به کی بووی و تیتا له و که سه نا نومید مایی.

۸۴- نه ترئ و ئیژئ شانزدهی مانگه!

○ تیز می دهد و می گوید شانزده برج است.

● به به کییک نه وترئ که خه بهری له وه زع و حالئ خوی نه بی.

۸۵- نه ترئ و هاوسا مال قسه ی بو نه کاتوا

○ تیز می دهد و همسایه وی را از آن با خبر می سازد.

● به به کییک نه وترئ که له وه زعی خوی خه بهری نه بی.

۸۶- نه چمه حمام و ناچمه خه زینه.

○ به حمام می روم اما به خزینه (حمام) نمی روم.

● به به کییک نه وترئ که قسه و کرداری به ک نه گری.

۸۷- نه دات به لای مارا جووچکه ی نه قرتنی!

○ از کنار مار می گذرد دُمش را قطع می کند.

● به به کییک زور فیلّه باز و ده سپر نه وترئ.

۸۸- نه دات له هفت ئاو و پای تهر ناویت!

○ به هفت آب می زند و پایش خیس نمی شود.

● واته: زۆر ښه‌باز و زیره‌که.

۸۹- ته‌دات له نال و ته‌دات له بزماریش.

○ هم به نعل می‌زند هم به میخ.

● به یه کی‌ک ته‌وتری که له بابه‌تیکدا به دوو باری جیاواز و دژ له یه ک به سوودی خوی قسه بکا.

۹۰- ته‌ری فه‌قیری به چه‌ت بیژم خاس؟ تاوسان پا په‌تی و زمسان بی‌کراس.

○ ای‌گدایی از چه چیز تو تعریف کنم؟ در حالی که تابستان بدون کفش هستم و زمستان بدون پیراهن.

● واته: هه‌ژاری هیچ چتیکی له هیچ کاتیکدا باش نی‌یه.

۹۱- ته‌زانم کلاشه وه‌لی به‌سه‌رما ناچیت.

○ می‌دانم گیوه است ولی (این حرفها) سرم نمی‌رود.

● واته: ته‌زانم وایه به‌لام لیت ناژنه‌وم.

۹۲- ته‌سپاو پلاو، نانه‌شانه و ناوا

○ وسایل پختن پلو، صافی است و آب.

● واته: ته‌م ښه‌ه‌ه‌نده‌یش بی‌زه‌حمه‌ت نی‌یه.

۹۳- ته‌سپ پیشکه‌شی ته‌ماشای دیانی ناکه‌ن.

○ دندان اسب پیشکه‌شی را نگاه نمی‌کنند.

● واته: له چتی پیشکه‌شی ره‌خنه ناگیردری.

۹۴- ته‌سپ، سوار خوه‌ی ته‌ناسی!

○ اسب، سوارکار خود را می‌شناسد.

● واته: ته‌سپی ره‌سه‌ن سواری چاک و خراپ ته‌ناسی و مل به سوارچاک ته‌دات و بو

سوارخراپیش سه‌ر ته‌نی به دیانه‌وه.

۹۵- ته‌سپ شی، یا ته‌فری یا ته‌تری.

- اسب کُرن (کرنګ - رنگ بین زرد و سرخ) یا پرواز میکند یا تیز می دهد.
- به ئەسپی شی ئەوتری که یا زۆر خیرایه یا زۆر تەمەلە و حالەتی بەینابەینی نی یە. (بۆ هەر چتیکێ تریش ئەوتری)

۹۶- ئەسب و ژن و چەک بێ وهفان.

- اسب و زن و اسلحه بی وفالند.
- چونکه دواى مردنى خاوهنه که یان، ئە که و نه دەس یە کیکێ تر.

۹۷- ئەسب و شمشیر بێ وهفان.

- اسب و شمشیر بی وفا هستند.
- وه کوو مه سیله ی پیشوو.

۹۸- ئەسپە مه یان و تەنگە نیشان.

- اسب در میدان و تفنگ با نشانه گذاری آزمایش می شود.
- واتە: هەموو چتی لە جیگای خۆیا، ئەبێ ئەزموون بکری.

۹۹- ئەسپیان ئال ئەکرد، کەر سەمی بەرز و کرد، ئەیوت: منیش.

- داشتند اسب را نعل می کردند، خر سمش را بالا می گرفت و می گفت: من هم هستم.

- به یە کیکێ بێ قابل ئەوتری که لە هەموو کارێکدا خۆی تیکەل بکا.

۱۰۰- ئەسپی بە پە یغام ئاو ئەخوا.

- اسب او با پیغام آب می خورد.
- به یە کیک ئەوتری که بۆ هەر کارێ دەستور بدا.

۱۰۱- ئەسپی جو خۆره

- اسبش جو خور است.
- به یە کیک ئەوتری که پیش تر هاوسەری بووبی و ئیستا بێ هاوسەر مابێ و بیژن ئەو بێ هاوسەر نابکری. یا بە کوڕیکێ گەنج ئەوتری که وهختی ژن خواستنی هاتی.

۱۰۲- ئەسپى لە چل سالىا تالىمى بەيت، بۆ سەحرای مەحشەر خاسە!

- اسبى راكە در چهل سالگى تعليم بدهى، به درد سحرای محشر مى خورد.
- واتە: هەر بنیاده‌مى لە کات و سات و تەمەنى منالیدا ئەبێ پەروەردە بکری.

۱۰۳- ئەسپى لەر لە گەورى کەر خاسترە.

- یک اسب لاغر از یک طویله الاغ بهتر است.
- واتە: مروڤیکى زانا لە کۆمەڵیک بنیاده‌مى نەزان بەنرخترە.

۱۰۴- ئەسپى نەو، ئاخورى ئەبەست!

- اسب نداشت، آخور درست مى کرد.
- بە یە کى ئەوترى کە بە خەیاڵ بڑی.

۱۰۵- ئەسپى نەو، زینى بۆ قەرز ئەکرد!

- اسب نداشت، زین قرض مى گرفت.
- وه کړو پهندي پېشوو.

۱۰۶- ئەشرفى بووچکە و قىمه‌تى گرانه.

- اشرفى کوچک است و ارزش آن زياد.
- واتە: چتى بچووک نابى بە سووکی بوى پروانى.

۱۰۷- ئەگەر ئاش خوهرى کەوچکت کوا؟

- اگر آش خور هستى قاشقت كو؟
- بە یە کىک ئەوترى کە دەعیە ئەنجامى ئیشى بکا، بەلام توانایى و ئامرازى جى‌بەجى کردنى ئەو ئیشى نەبى.

۱۰۸- ئەگەر بىم زانیایە گۆرانى بیژم، بۆ خوهرەم ئەوت.

- اگر مى دانستم آواز بخوانم، براى خودم مى خواندم.
- معادل: «كل اگر طبیب بودى سر خود دوا نمودى».
- واتە: لەم کارە سەرم دەرنەچى و ئەگەر بىم زانیایا خۆم کەلکم لى وەر ئەگرت.
- وه گوو: «که چەل تیمارکەر بوایه، سەر خۆی تیمار ئە کرد».

۱۰۹- نه گهر بن رانت ناخوری، بوچه له شوان مانی نهوی نه که ی ؟

○ اگر بیخ رانت نمی خارد، چرا به چوپان خسته نباشی می گویی ؟
● واته: هم به لایه له خۆ ته وه دانه که وئ.

۱۱۰- نه گهر بیژی ماس چه رمگه باور ناکه م.

○ اگر بگوئی ماست سفید است باور نمی کنم.
● به به کیکی دروژن نهوتری که هیچ قسه به کی جیگه ی باوه پ نه یئ.

۱۱۱- نه گهر بیژی ماس ره شه باور نه که م.

○ اگر بگوئی ماست سیاه است باور می کنم.
● به به کیک نهوتری که هه موو قسه به کی جیگه ی باوه پ نه یئ.

۱۱۲- نه گهر پر پۆله به کم دروس کرد بوخوهم، رشته به کیش دروس نه که م بو تۆ.

○ اگر توانستم اما جی (آش خمیر) برای خودم بیزم، برای تو نیز آش رشته ای درست می کنم.

● واته: من که ناتوانم خۆم به پۆه به رم، چۆن نه توانم یارمه تی تۆ بدهم ؟

۱۱۳- نه گهر بهر تاوست گهره که، نه شی جهور هیندوستانیش بکیشی.

○ اگر پر طاووس می خواهی، باید جور هندوستان را نیز بکشی.
● واته: که سئ که خۆشی و ئاسایشی گهره که نه یئ زه حمه تی بو بکیشی.

۱۱۴- نه گهر بهنجین نه گهر شهشین، گشتمان میوان دیزه رهشین.

○ اگر پنج نفر هستیم و اگر شش نفر، همگی مهمان دیگ سیاه هستیم.
● به کۆمه ئیک نهوتری که چاوی ته ماعیان بریپته مالی که سیک.

۱۱۵- نه گهر تۆ مه نی من دوو مه نم بیژگه له گورز و که مه نم.

○ اگر تو من (واحد وزن) هستی من دو من هستم به غیر از گورز و کَمندی که از تو زیاد تر دارم.

● واته: نه ته نیا چتیکم له تۆ که متر نی به لک وو زۆریش له تۆ زیاترم.

۱۱۶- نه گهر تۆ نهوی هاوکار و یارم، خواگه ورهس و نه سازنی کارم.

○ اگر تو همکار و یار من نباشی، خدا بزرگ است و کار مرا روبراه می‌کند.

● واته: ئومیدم به خویایه و یارمه‌تی نه کردنی که سان بۆم گرینگ نی‌یه.

۱۱۷- **ئه‌گەر خاسه‌هه‌یفه‌ بۆ‌خه‌لک، ئه‌گەر خراوه‌، عه‌په‌ه‌ بۆ‌خه‌لک.**

○ اگر خوب است حیف است که به مردم داده شود، اگر بد است عیب است که به

مردم داده شود.

● به‌کچێ ئه‌وترئ که له‌ هه‌ر حالدا - خاس یا خراپ - باش وایێ به‌ خزم و که‌سی خۆی

بدرئ به‌ شوو.

۱۱۸- **ئه‌گەر خوه‌ل ئه‌که‌یه‌ته‌ سه‌رتا، له‌ خوه‌له‌ که‌وان که‌وره‌ه‌ بیکه‌ره‌ سه‌رتا.**

○ اگر خاک روی سرت می‌ریزی، از توده‌خاکستر بزرگ روی سرت بریز.

● واته: رووی نیاز بخه‌ له‌ مرو‌فی نه‌جیب و خانه‌دان نه‌ک که‌سیکی بی قابل و ناوه‌جاخ.

۱۱۹- **ئه‌گەر خه‌وت تیت ژیر سه‌رت بۆچه‌س؟ ئه‌گەر برسیته‌ پی‌خوه‌رت**

بۆچه‌س؟

○ اگر خوابت می‌آید چه نیازی به‌ متکا داری؟ اگر گرسنه هستی به‌ نان خورش

چه احتیاجی داری؟

● واته: په‌لپ و بیانووی بی جینگه‌ مه‌ گره‌.

۱۲۰- **ئه‌گەر دلت له‌ که‌سی ریشه‌، تاوان بابه‌شیخ بیساران چیشه‌؟**

○ اگر از کسی دل رنج هستی، تقصیر بابا شیخ «بیساران» چیست؟

● به‌یه‌ کێک ئه‌وترئ که‌رقی له‌ که‌سی بی و داخی دلی خۆی به‌ سه‌ر یه‌ کێکی ترا خالی

بکاتو.

«بیساران» گوندیکی گه‌وره‌یه‌ له‌ ناوچه‌ی ژاوه‌رو‌ی مه‌ریوان.

۱۲۱- **ئه‌گەر ره‌شیش بم وه‌ک موو، دارایی باوکم ئه‌م داته‌ شوو.**

○ اگر چون من نیز سیاه باشم، ثروت پدرم مرا شوهر می‌دهد.

● به‌کچێکی ناشیرین ئه‌وترئ که‌ به‌ مال و سه‌روه‌تی باوکیه‌وه‌ بۆ شو کردن

خۆی هه‌لکێشی.

۱۲۲- نه گهر ریځنی نی په له که وشتا، پوچه نه شهلي ؟

○ اگر ریځی در کفیش نداری چرا می لنگی ؟

● واته: نه گهر عه بیی له خوتا شک ناپه ی پوچی راس نایته ناو؟

۱۲۳- نه گهر زانی نه زم، نه گهر له یزانی، دزم.

○ اگر فهمید من هستم، اگر نفهمید، دزد هستم.

● واته: نه گهر زانیان که من نه و چته م هل گر توه، نه و ا تیژم گالته م کرد. نه گهر نه پشیان

زانی، نه و ا بر دووم و ته و ا بو.

۱۲۴- نه گهر ژن به پیاگ بیژی چت مه سپنه، تپتر بزانه چه پهره شره س!

○ اگر زن به شوهرش بگوید، چیزی برای خانه خریداری میکن، بدان که دیگر زوار در رفته است.

● واته: ژنی و ادلی له مال و چت و مه کی ناو مال هل که و تپي تپتر ناخری عومر به تی.

۱۲۵- نه گهر شاونه، نه گهر رهمه زانه، به ش تپیه هر دوونان دوونانه.

○ اگر شعبان است، اگر رمضان است، سهم ما همان دو نان دو نان است.

● واته: تپیه له هر کات و سات دا هر نه مهینه وا هین.

۱۲۶- نه گهر کاوپی بکردایه، گوشتی بو خواردن حه لال بوو (پا: گوشتی نه خورپا).

○ اگر نشخوار می کرد، گوشتش برای خوردن حلال بود. (پا: گوشتش خورده می شد)

● به په کیکی زور فقیر حال و بی دهم و زوان نه و تری.

۱۲۷- نه گهر کهر به په پنج سهر کهفت، خه سوویش له وهوی خوهشی تیت!

○ اگر خر از نردبان بالا برود، مادر شوهر نیز از عروس خوشش خواهد آمد.

● واته: خه سوو قه د خویشی له بووک نایه.

۱۲۸- نه گهر که سی نه میخواست، شووت پی نه که م.

○ اگر کسی از من خواستگاری نکرد، به تو شوهر می کنم.

● به که سێ ئەوتری که بۆ قسه و کاری یه کێکی تر رێژ دانهی.

۱۲۹- ئە گەر که وایه کی کرده بهر خوهی، کراسیکێچ ئە کاته بهر تۆ.

○ اگر قبائی به تن خود کرد، پیراهنی هم به تن تو خواهد کرد.

● واته: ئەو که ناتوانی خۆی بژین، چۆن ئە توانی یارمه تی تۆ بدات؟

۱۳۰- ئە گەر گورگ نه ویت، سه گ گهل ئەت خوهن.

○ اگر گرگ نباشی، سگها تو را می خورند.

● واته: زیره ک و بزێو به، با بهشت نه خورێ.

۱۳۱- ئە گەر گوشت گرانه، نه خواردنی هه رزانه.

○ اگر گوشت گران است، نخوردن آن ارزان است.

● واته: قه ناعهت بکه با موحتاج نه بی.

۱۳۲- ئە گەر گول نیت، درکیش مه وه.

○ اگر گل نیستی، خار نیز مباش.

● واته: ئە گەر چاکهت له دهس نایه، خراپه ییش مه که.

۱۳۳- ئە گەر لایه لایه ئە زانی، بۆچه ئە گیرێ؟

○ اگر لایه لایه بلدی، چراگریه می کنی؟

● واته: ئە گەر خه لکی رێ نموونی ئە که ی، بۆچی له بیرێ خۆت دا نیت؟

۱۳۴- ئە گەر لایه لایه ئە زانی، بۆچه خهوت پیا ناکه فی؟

□ وه کوو په ندی پیشوو.

۱۳۵- ئە گەر لووت له به ینا نه وی، چاو، چاو ئە خوا.

○ اگر بینی در میان نباشد، چشم، چشم را می خورد.

● واته: سنوور و یاسا ئە بی بی، بۆ ئە وه ی خه لک به مافی یه ک دهس درێژی نه که ن.

۱۳۶- ئە گەر له جافان یه کی بمینی، حه ق بهر و دوا له گشت ئە سینێ.

○ اگر از جاف‌ها یک نفر باقی بماند، انتقام اوّل و آخر را از همه خواهد گرفت.
● **واته:** خه یانه ت کردن به خانه دان، بی توّله نامیّی.

۱۳۷- **ئه گهر له کانی یه ک ئاوت خواردو، به ردی تی مه خه.**
○ اگر از چشمه‌ای آب خوردی، سنگ داخل آن چشمه مینداز.
● **واته:** قه در شناس به و جوابی چاکه به خراپه مده ره وه.

۱۳۸- **ئه گهر له کین، چون یه کین.**
○ اگر لک هستیم، مثل هم هستیم.
● **واته:** هه در دوو کمان له هۆزیکین و چاکه و خراپه مان وه کوو یه ک وایه.

۱۳۹- **ئه گهر موو به بهخت ئه وو، بز ن له سه ر تهخت ئه وو.**
○ اگر مو بخت می آورد، بایستی بُز بر سر تخت شاهی می نشست.
● **واته:** بهخت به رواّلت نی یه.

۱۴۰- **ئه گهر میمی گونی بوایه، ئه بووه مامه!**
○ اگر عمّه آلت تناسلی مردانه می داشت، می شد عمو.
● به که سیّ ئهوتریّ که له هه موو باسیکدا بیژی: «ئه گهر» و بوایه و ئه بوو ...

۱۴۱- **ئه گهر هه رچی مه له میوه خوهر بوایه، میوه به داره و نه ئه ما.**
○ اگر همه پرندگان میوه خوار بودند، میوه‌ای بر درخت نمی ماند.
● **واته:** هه موو کهس ناتوانی هه موو کاری ئه نجام بدا و هه رکاری به کارزانی سپێرداوه.

۱۴۲- **«ئه گهر» یان دا به «مه گهر»، کوریکیان بوو ناویان نیا «کاشکی»!**
○ «اگر» را به عقد «مگر» درآوردند، پسری آوردند اسمش را گذاشتند «کاشکی»!
● **واته:** وتنی «ئه گهر» و «مه گهر» و «کاشکی»، له هه ر کاریکدا هاته به یین، مانای ئه وه یه که ئه و نیشه ئه نجام نابی.

۱۴۳- «ئه‌گهر» یان نیا و سه‌وز نه‌و.

○ «اگر» را کاشتند و سبز نشد.

● واته: ئه‌گهر، ئه‌گهر کردن، نیشانه‌ی ئه‌نجام نه‌دانی ئیشه.

۱۴۴- ئه‌گهریّت بوّ نووک و نوخۆشه‌ره‌که‌ی.

○ دنبال نخود و لپه‌اش می‌گردد.

● به یه‌کیک ئه‌وتری که زۆر له‌سه‌ر قسه‌یه‌ک برّوا.

۱۴۵- ئه‌گهر یه‌ک جار بم خه‌له‌تینی خوا بتگری؛ ئه‌گهر دوو جار بم خه‌له‌تینی

خوا بمگری.

● اگر یک دفعه‌ مرا فریب بدهی خدا گرفتارت کند؛ اگر بار دوم مرا فریب دهی خدا گرفتارم کند.

● واته: مروّف ئه‌گهر جاری له‌کاریکدا تووشی هه‌له‌بوو، نایی بوّ جاری دووهم هه‌ر له‌وکاره‌دا هه‌له‌بکا.

عه‌ره‌ب ئه‌لی: لا یُلْدَعُ الْمُؤْمِنُ، مِنْ جُحْرِ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ: مؤمن دوو جار له‌کویتی‌که‌وه ناگه‌زری.

۱۴۶- ئه‌لف له‌یلای بوّ بخویننه، حالی ناوی.

○ الف لیله‌ برایش بخوان، حالی نمی‌شود.

● واته: هه‌ر چی له‌و باره‌وه‌ه شرح و په‌روایزی بوّ لی‌بده‌یته‌وه، تی‌ناگا.

۱۴۷- ئه‌م ئاوه‌ ئه‌و ئاسیاوه‌ ناگه‌رینی.

○ این آب، آن آسیاب را به حرکت در نمی‌آورد.

● واته: ئه‌وه‌ی پیویسته، به‌م به‌ره‌مانه‌ ساز نایی.

۱۴۸- ئه‌م ئاوه‌، خراو رژی‌اگه‌.

○ این آب بد چوری ریخته‌ شده‌ است.

● واته: ئه‌م ره‌سم و یاسایه‌ خراپ دامه‌زراوه‌.

۱۴۹- ئه‌م ئیژی سیر و ئه‌و ئیژی پیازا

○ این می گوید سیر و او می گوید پیاز.

● به دوو که س نهوتری که قسه یان به ک نه گری و برده وام به ره لستی به ک بوستن.

۱۵۰- ئەم بجوینە و ئەو بفرینە، جا ئەم کەرە لەم قورە دەریینە!

○ این را بجنبان و آن را تکان بده، آن گاه این خر را از این گل در بیاور. (جنبانند

دُم خر و تکان دادن گوش خر)

● به به کی که نهوتری که بو نه نجامی کاریکی ئاسان شاره زانه بی و پیویست

بکا ری نموونی بکری.

۱۵۱- ئەم پەنج ئەنگووسە وەک یەک نین.

○ این پنج انگشت مثل هم نیستند.

● واته: نه هه موو که س، چون به ک نابی چاوه پروانی بکری.

۱۵۲- ئەم تۆزە لەم ئاگرە بویتۆ، هەر خاسە.

○ اگر این گرد از این آتش به دست بیاید، باز هم خوب است.

● واته: ئەم نهخته خیره ییش لەم زالمه دەس که وتبیت، هەر باشه.

۱۵۳- ئەم دەس موحتاج ئەو دەس نهوی.

○ این دست محتاج آن دست نباشد.

● واته: نیاز په یدا کردن به نزدیکترین که سیش بو مروف، هەر تاله.

۱۵۴- ئەم دنیا وەسە سەرچۆپی، هەر تاوی ها به دەس یه کیکهو.

○ این دنیا مانند چوپی است، هر زمانی در دست کسی است.

● واته: دنیا دهوران دهورانه و هەر کاتی به مورادی به کی که.

۱۵۵- ئەم ستوون تا ئەو ستوون فەرەجیکە.

○ این ستون تا آن ستون فرجی است.

● واته: مروف نابی ناومید بی.

۱۵۶- ئەم کاسە بی ژیرکاسە نی یه.

○ این کاسه بدون زیر کاسه نیست.

● **واته:** له ژیر ئەم کارەدا قیل و فەرزی هەیە!

۱۵۷- ئەم کێره مەترسه و کوزه مەله‌رزه به کار نایەت.

○ این ترس و لرز فایده ندارد.

● **واته:** ئەم کارەدا ترس و لەرز بە کار نایە.

۱۵۸- ئەم گشتە کونە بە من ناگیرگی.

○ این همه سوراخ به وسیله من بسته نمی‌شود.

● **واته:** ئەم هەموو عەیبە بە من دروس نایی.

۱۵۹- ئەم لام تات، ئەو لام تات، بابە گیان جیقم دەرہات!

○ این طرفم تخته‌سنگ، آن طرفم تخته سنگ، پدرجان شکم درآمد.

● **کەسی ئەمە ئیژی کە لە تەنگانە یە کێ دژوارداگیری کردبێ.**

۱۶۰- ئەم مردگە، بەم شیوەنە ناژی.

○ این مرده، شایسته این همه گریه و زاری نیست.

● **واته:** ئەم خەسارە پێویستی بەم هەموو هاوارە نی‌یە.

۱۶۱- ئەم لای نیاگە ئەو لاوه، گووی کرگە هەتکوو لاوه.

○ این طرف را گذاشته آن طرف و در هر دو طرف ریده است.

● **واته:** هەر دوو کارە کە ی شێواندوو.

۱۶۲- ئەم نانە بەو روڤنە، داخۆم نامی چۆنە ؟

○ این نان به آن روغن، آیا چه مزه‌ای دارد ؟

● **واته:** دەسمان بەو دڵ‌خوازە ناگا و مەگەر هەر لە دوورۆ ئاخێ بۆ هەڵ کێشین.

۱۶۳- ئەم وشترە چەرمگە لە بەر مال گش کەسا یخ ئەدات.

○ این شتر سفید جلو خانه همه کس زانو خواهد زد.

● **واته:** مردن بۆ هەموو کەسە.

۱۶۴- ئەمە ترکەلەكە!

○ این تودە بی اساس است.

● واتە: ئەم ئېشە، یان ئەم چە ئاکامیکی نی یە و بە ئەنجام ناگا.

۱۶۵- ئەمە جوانیتە، تۆلّاش تۆلّاشە، قور بە سەر پیریت چ بە و قوماشە!

○ این ریخت جوانی توست که از قواره افتاده‌ای، گل بە سر روزگار پیریت که بە

چە شکلی درخواهی آمد!

● بە یە کێکی کەم تەمەنی ناشیرین و هەل شیواو ئەوتری.

۱۶۶- ئەمە شیرینی خوهرانیە، زەماوەنی هالە دواوە!

○ این شیرینی خوران اوست، عروسیش بعداً خواهد بود.

● بە تەوس ئەوتری بە یە کێکە که تەزاندیبتیان و بەلّینی بدەن که جاریکی تریش لە

تێستا خراپتر ئەی تەزین.

۱۶۷- ئەمە مل من و ئەویشە چەقوی تۆ.

○ این گردن من و آن هم چاقوی تو.

● واتە: تەسلیمی تۆم، هەر چۆن جەزام ئەدەی، بیدە.

۱۶۸- ئەم هەورە بی بارانە!

○ این ابر بدون باران است.

● واتە: ئەم توورەیی یە ئاکامیکی نی یە.

۱۶۹- ئەم هەویرە ئاوفرەی گەرەكە.

○ این خمیر آب زیاد می خواهد.

● واتە: ئەم کارە بەری درێژە.

۱۷۰- ئەم هێلکە لە بان ئەم تەنافەو ناویسی.

○ این تخم مرغ روی این طناب نمی ایستد.

● واتە: ئەمە کاریکی نامومکینە و لە عەقڵ دوورە.

١٧١- ئەو ئەسپە چەرمگە وا وتت، کوانی؟

- آن اسب سفیدی که وعده داده بودی، کو؟
- واتە: بە ئیتیکت داوێ و عەمەلت پێ نە کردوو.

١٧٢- ئەو پیازە تو خوار دگتە، من بە قنچکە کە ی کایەم کردگە.

- آن پیازی که تو خورده‌ای، من با دمچه آن بازی کرده‌ام.
- بە تەوس ئوتوێ یە یە کێکی پێ تەجرو بە، واتە: ئەوێ بو تو تازە ئەداتە چار، من کۆنەم کردوو.

١٧٣- ئەو ترە دایە و با تس بوایە، قوڵف کە مەرە کە ی هەر مس بوایە!

- آن تیزی که داد کاش چُس می‌بود و قفل کمر بندش مس می‌بود.
- واتە: بریا ئەوێ نە دە عیە نە بوایە و کاری بە رسوایی نە ی کێشایە.

١٧٤- ئەو چاوێ کوێر بیّت، وا دوژمن خوە ی نەناسی.

- آن چشمی که دشمن خود را نشناسد، کور باد.
- واتە: مەرؤف ئە پێ هۆشیاری و دۆست و دوژمنی خۆ ی بناسی.

١٧٥- ئەو خورما تو ئە ی خوە ی، من بە پێشە کە ی کایەم کردگە.

- آن خرمائی را که تو می‌خوری، من با هسته آن بازی کرده‌ام.
- واتە: تو کەم تەجرو بەیت و ناتوانی من فریو بە ی.

١٧٦- ئەو دووێ هەر لایە ق ئەو دووانە سە.

- آن دوغ لایق همان کیسه دوغ است.
- واتە: ئەو چتە قەلبە هەر بو ئەو کە سە قەلبە باشە.

١٧٧- ئەو روژە وا با و بوژانە، کە چەل سەرە شوژانە.

- آن روزیکه باد و بوران است، کچل سرش را می‌شوید.
- بە یە کێکی وەخت نەناس ئەوتوێ.

١٧٨- ئەو سوارە و من پیادە.

○ او سوار است و من پیاده.

● واته: من به ئەو ناگەم.

۱۷۹- ئەو شەره هەر بۆ لیڤه کە ی مە لا بووا

○ آن دعوا بر سر لحاف ملاً بود.

● بە شەڕیکی زەڕنگەرانه و بە درۆ ساز کراو ئەوتری کە لە بەینی دوکەس دا بە

ئەنقەست پێک هاتی بۆ تا بتوانن چتیک لە دەستی کەسیکی تر دەر بینن!

۱۸۰- ئەو کالایە ق ئەو بالا.

○ آن لباس شایسته آن قد و بالا است.

● واته: ئەو کەسە لایە ق ئەو کارە یە.

۱۸۱- ئەو کەسە مالی لە شیشە بی، بەرد ناخا بۆ مال مەردم.

○ کسی که خانه‌اش شیشه‌ای باشد، به سوی خانه مردم سنگ پرتاب نمی‌کند.

● واته: کەسێ خۆی ژن و کچ و نامووسی بی، بە چاوی خەیانەت بۆ ژن و کچ و

نامووسی خەلکی ناپروانی.

۱۸۲- ئەو گۆلە زەوینە پاک بی، خوەمی تیا دانیشم!

○ آن نقطه زمین پاک باشد، که خودم در آن بنشینم.

● واته: تەنیا خۆم خۆشم بی و رەحەت بم! قسە ی کەسیکە و تەنیا خیری خۆی ئەیینی.

۱۸۳- ئەو مارە تۆی گەستگە، لە بان سینە ی منیچ بە پکە ی بەستگە.

○ آن مار که تو را گزیده، روی سینۀ من هم چنبر زده است.

● واته: منیش تووشی ئەو دەردە ی تۆم.

۱۸۴- ئەو نانە، نانە، ئیمرو له خوانە.

○ نان واقعی آن نانی است، که امروز در سفره موجود باشد.

● واته: لەو چتە قسە بکە و ئیستا مەوجودە.

۱۸۵- ئەو نە باوری پی بکە بیژی خوا هەس.

- آن قدر به او باور داشته باش که بگویند خدا هست.
● به یه کتکی زور دروژن نه‌وتری که جیگهی باوه‌ر نه‌بی.

- ١٨٦- **ئه‌ونه برۆ بۆ باوان، جلی به ژیر بی‌اوان.**
○ آن اندازه به خانه پدری برو که زیراندازی به زیر تو بیندازند.
● **واته:** تنانه‌ت بۆ مالی باوکیش ئه‌ونه برۆ، که سووک نه‌بی.

- ١٨٧- **ئه‌ونه بو‌یسه تاگیا له ژیر پاتا سه‌وز ئه‌وی!**
○ آن قدر معطل شو تا گیاه زیر پایت سبز شود.
● **واته:** مائل بوونت بی سه‌مه‌ره.

- ١٨٨- **ئه‌ونه به شۆن دزا برۆ، لی‌ت هه‌ل نه‌گه‌ری‌تۆ.**
○ آن قدر دزد را تعقیب کن که برنگردد و با تو درگیر نشود.
● **واته:** له سه‌ر ئه‌و کاره ئه‌ونه مه‌رۆ با خراپتر نه‌بی.

- ١٨٩- **ئه‌ونه بی و بچۆ قه‌درت نه‌چۆ.**
○ آن قدر بیا و برو که بی ارزش نشوی.
● **واته:** به هات و چروی زور مرو‌ف سووک نه‌بی.

- ١٩٠- **ئه‌ونه چاو بنی به یه‌کا هه‌ل ئه‌قولی!**
○ آنقدر که چشم به هم بزنی، از زمین می‌جوشد.
● **واته:** هه‌ر تیتستا ده‌ر ئه‌که‌وی و حازر نه‌بی.

- ١٩١- **ئه‌ونه ده‌مت ئیشی با پات بی‌شی.**
○ آن قدر که دهانت را به زحمت می‌اندازی، بگذار پاهایت به زحمت بیفتد.
● **واته:** قه‌کردن به کار نایه، به شۆینیا برۆ.

- ١٩٢- **ئه‌ونه سۆل بوو خانی‌ش پی‌زانی.**
○ آن قدر شور بود خان هم فهمید.
● **واته:** ئه‌و عه‌یبه، زور گه‌وره و به‌ر چاو بوو.

نان و چیشتی خان ته بوا بی عیب بوايه، نه گهر عه ییکی ببوايه، ناشپه زی مالی خان
موجازات نه کرا، جاله هه مان کات دا نه گهر چیشتی میوانه کانیش سۆل بوايه به لام خان
پیتی نه زانیبايه قهیدی نه بوا!

١٩٣- نهونه شیرینه به قوزه لقورته و نه خورگی!

○ آن قدر شیرین است که با کوفت نیز خورده می شود.
● به نهوس نهوتری به خوارد مهنی به کی پیس و تال یا به که سیکی بی ئیخلاق و گوشت
تال.

١٩٤- نهونه گهریاگه، دریاگه.

○ آن قدر این جا و آن جا رفته است که گستاخ شده است.
● به به کیکی زورگه ربه نهوتری که حه یای بۆ نه مایی.

١٩٥- نهو و شتره نه گهر خاسه نه نهی خوه تی سوارکه!

○ آن شتر اگر خوب است ننه خودت را سوار کن.
● واته: نهو چته نه گهر باشه، موباره کی خۆت بی.

١٩٦- نهوه ناو سارد و نهویشه به رهو ژوورهی قایم!

○ آن آب سرد و آن هم سر بالائی تند.
● واته: نهرومو هه رچی نه که ی بیکه!

١٩٧- نهوه نهو کردی، بایش به دهوار شری ناگا.

○ آن کاری که او کرد، باد هم با چادر پاره نکرد.
● به به کیکی نهوتری که زور به توندی له گهل که سیکی تر دا روانرو بووبی و قسه ی
تالی پی کرد بی.

١٩٨- نهوه با بیړیتی، به با نه چی.

○ آنچه باد بیاورد، بر باد می رود.
● واته: چتییک وا بۆ به دهس هینانی رهنجی نه کیشرابی، زوو له دهس نه چی.

۱۹۹- ئەوه بۆ میژکەر هەل ئە کهوئ، بۆ راوکەر هەل ناکه‌وئ!

○ آن شانسێ که برای شخص در حال رفع حاجت پیش می‌آید، برای شکارچی پیش نمی‌آید.

● واتە: شانس بۆ بێ‌ده‌سه‌لات هەل ئە کهوئ.

۲۰۰- ئەوه به بیوه‌ژنی ئە یکە، به که‌نیشکی بتکر دایەت!

○ آن چه حالا در سن و سال بیوه بودن داری انجام می‌دهی، بایستی در زمان دختر بودن دانت انجام می‌دادی.

● به که‌سێ ئەوترێ که ئیستا خه‌ریکی پاراستنی عیسمه‌تی خوێ بێ وله‌مه‌و پێش خوێ نه‌پاراستبێ.

۲۰۱- ئەوه خه‌ته‌نه سووران بوو، زه‌ماوه‌ن ها له‌ دواوه.

○ آن ختنه سوران بود، مراسم عروسی بعداً صورت می‌گیرد.

● واتە: خراپتر له‌مه، به‌جه‌زا ئە گه‌یت.

۲۰۲- ئەوه ساحێو مال ئەزانی، دز بی‌زانی‌یه هیچی نه‌ئه‌هیشت.

○ آن چه صاحب خانه می‌داند، اگر دزد می‌دانست چیزی باقی نمی‌گذاشت.

● چێتکی به‌رچاوه.

۲۰۳- ئەوه شوور که‌عبه‌ ها له‌ سه‌ریا، ده‌ربه‌س درک موغه‌یلان نی‌یه.

○ آن که شور کعبه در سر دارد، از خار مغیلان نمی‌هراسد.

● واتە: که‌سێ که گه‌ره‌کی بێ به‌مه‌قسوودی خوێ بگا، هه‌رچۆنه‌ عه‌زیه‌تێکی بۆ نه‌کێشێ.

۲۰۴- ئەوه شیرە‌ی دواته، بۆچه‌ نوک ئە‌خوه‌ی ؟

○ اگر این وضع گوارشی توست، چرا نخود می‌خوری ؟

● واتە: تۆ که‌خۆت ئە‌ناسی، بۆچی ده‌رگیری ئە‌مه‌سه‌له‌ نه‌بی ؟

۲۰۵- ئەوه کاو‌ر بازی بوو، ئە‌مه‌ به‌ران بازی‌یه.

○ آن چه دیدی بزه بازی بود، اما این که می‌بینی قوج بازی است.

● **واته:** ئیستا فرموو چاوم لیکه و بزانه چی نه کم نه ک نه وهی که پیشتر کردم و بهرچاو نه بوو.

۲۰۶- **نه وه گول نه که نی، درکیش نه چی به ده سیا.**
○ آن که گل می چیند، خار نیز به دستش فرو می رود.
● **واته:** که یشتن به هر نامانجی، رهنج و زه حمه تی پیویسته.

۲۰۷- **نه وه لای به نه خه یال، لای خوا به تاله.**
○ آن چیزی که نزد بندگان خدا خیال است، نزد خدا باطل است.
● **واته:** خه یالی مروف زور جار به پووجهل دهر نه چی.

۲۰۸- **نه وه وا پاکه، له حه ساو کردن بی پاکه.**
○ آن که پاک است، از محاسبه بی پاک است.
● **واته:** مروفی پاک، له هیچ پرس و جو به ک ناترسی.

۲۰۹- **نه وه ماسه بی موو نی به.**
○ آن ماست بی مونیست.
● **واته:** نه و کاره بی عیب نی به.

۲۱۰- **نه ونه ی باوای عه یار نه زانی.**
○ به اندازه بابای عیار می داند.
● به به کتکی زور فیلله باز و ساخته چی نه وتری.

۲۱۱- **نه وه گا نه یکا، گا نایخوا.**
○ آنچه از طریق شخم زدن گاو حاصل می شود خوراک گاو نمی شود.
● **واته:** مروف ههر یو خزی هه ول نادا به لکوو که سانی تریش نه بی له سیبه ری دهس رهنجی نه و به حه سنه وه.

۲۱۲- **نه وهل نه پرسن هاوسا وه زه نی، نه و جار نه پرسن باوک و فره زه نی.**
○ اول درباره چگونگی رفتار آدمی با همسایه اش سؤال می کنند، سپس راجع به

رابطه پدر و فرزندی از او می‌پرسند.

● **واته:** حقی هاوسی به سەر هاوسی‌وه، زۆرتره له حقی باوک و نه‌رزه‌نی.

۲۱۳- **ئه‌وه‌ل به‌خت و تیکه‌ی نه‌خت.**

○ **اوّل به‌خت و لقمه نقد.**

● به یه کێک ئه‌وترئ که له هه‌وه‌لی عومریه‌وه به‌ختیکی باش رووی تێ کردبێ.

۲۱۴- **ئه‌وه له سەر ریگه‌گوو ئه‌کا، ئه‌شی جوینیش قه‌بوول بکا.**

○ **آنکه در مسیر مردم رفع حاجت می‌کند، باید ناسزای دیگران را نیز قبول کند.**

● به یه کێکی بێ سهره ئه‌وترئ که پاراستنی مافی که‌سان به‌لایه‌وه گرینگ نه‌بێ.

۲۱۵- **ئه‌وه مال ئه‌فروشی، شه‌وی تیره و ئه‌وه مال ئه‌سینێ، شه‌وی برسی‌یه.**

○ **آن‌که خانه می‌فروشد، یک شب سیر است و آن‌که خانه می‌خرد، یک شب گرسنه است.**

● **واته:** خانوو فروش له خوشی ئه‌و پاره واکه‌وتوه‌ته ده‌سی، ده‌س ئه‌کا به‌هه‌له خهرجی و پاره‌که‌ی له به‌ین ئه‌با و ئیتر به‌و خانوو و افروشتوویه‌تی ناگاته‌وه یان دێر ئه‌گا. به‌لام ئه‌وه‌ی خانوو ئه‌سینێ ئه‌گه‌رچی بۆ سه‌ندنی خانوو مالی خوێ هه‌راج کردووه، پاره‌که‌ی به‌ فێرۆ نه‌چوو و قازانجی کردووه.

۲۱۶- **ئه‌وه والای تو نه‌ناسیاگه، له کراس خوه‌یا هه‌ر وه‌ک تو پیاگه.**

○ **آن‌کسی که از نظر تو ناشناخته است، در لباس خودش آدمی مثل تو است.**

● **واته:** بۆ هیچ که‌س به‌ چاوی سووکی مه‌روانه.

۲۱۷- **ئه‌وه واله‌ کوڵانا بۆره‌ی تێ، له‌ مالاسکی قۆره‌ی تێ.**

○ **آنکه بیرون از خانه هارت و پورت می‌کند، در خانه خود شکمش از گرسنگی قار و قور می‌کند.**

● به یه کێک ئه‌وترئ که له ماله‌وه هه‌چی نه‌بێ به‌لام له ناو خه‌لکدا خوێ هه‌لکیشێ.

۲۱۸- **ئه‌وه ها له‌ کاسا به‌ که‌وچک ده‌رتیت.**

○ **آنچه در کاسه است با قاشق بیرون می‌آید.**

● ھەموو چىتى تاييەتمەندى خۇي ھەيە.

۲۱۹- ئەوھە يا لە شارارنەوېت، شېرە.

○ آن چىزى كە در شەر يافت نشود، شير است.

● واتە: ئەو خۆ بە زل زانىنە، ھېچ و پوۋچە.

۲۲۰- ئەيواتە كانى، ئاوى نات و ئەي تېرېتۆ.

○ او را سرچشمه مى برد و آب نداده بر مى گرداند.

● بە يە كىكى زىرە ك ئەوترى كە يە كىكى فەير و نەزان بخەلە تىنى.

۲۲۱- ئەيشوهرى و ئەيشترى!

○ ھەم عوعو مى كند و ھەم تيز مى دەد.

● بە يە كىكى دەم ھەراش و بى حەيا ئەوترى.

۲۲۲- ئىژم نېرە، ئىژى بېدۆشە!

○ مى گويم نر است، مى گويد بدوش.

● بە يە كىك ئەوترى كە قسە يە كى حالى نەبى و لە سەر ئەو قسە پا دا بگرى.

۲۲۳- ئىژن كەچەل بۆچە زلف دانانى؟ ئىژى من لەم قرتى بازى يە خوەشم

نايەت!

○ مى گویند كچل چرا زلف نمى گذارى؟ مى گويد من از اين قرتى بازى خوشم
نمى آيد.

● واتە: مەرۇف ئەگەر دەستى بە چىتى نەگا، لەو چتە عەيبى جۇراو جۇر ئەگرى.

۲۲۴- ئىژن كېسەل كاۋىژ ناكات!

○ مى گویند لاک پشت نشخوار نمى كند.

● بە يە كىكى فەيرۆكە و بى دەم و زوان ئەوترى كە لە ناكاو بىتە قسە كردن.

۲۲۵- ئىژى ئاسمان كونا بووگە و توى لى داکەفتكى!

○ گوئى آسمان سوراخ شده است و توفرو افتاده اى.

● له کاتیکدا ئەوتری که له ناکاو نازیزی بێت بۆ لات که ماوه‌یه‌کی دووره‌نەت دیوه.

۲۲۶- ئیژی ئاسیاویکه و ئاوی که‌فتکه.

○ گوئی آسیابی است و آب آن قطع شده است.

● به جینگایه‌کی بێ‌ده‌نگ و کش و مات ئەوتری.

۲۲۷- ئیژی ئاگر‌ها له ده‌میا!

○ گوئی آتش در دهان دارد.

● به‌یه‌کیک ئەوتری که زۆر توند و به‌په‌له‌قه‌بکا.

۲۲۸- ئیژی ئاله‌تیا ن تێ کردگه.

○ گوئی فلفل به‌او استعمال کرده‌اند.

● به‌یه‌کیک ئەوتری که قه‌رار و ئارامی نه‌ی.

۲۲۹- ئیژی ئەنه‌ون له مووی به‌ری!

○ گوئی موی عورت او را می‌کشند.

● به‌یه‌کیکی توو‌ره و ئالۆز ئەوتری.

۲۳۰- ئیژی بۆ ئاگر‌هاتگه.

○ گوئی برای بردن آتش آمده است.

● به‌یه‌کیک ئەوتری که بۆ کارێ هاتبێ و بۆ گه‌رانه‌وه‌یش زۆر په‌له‌ی بێ.

۲۳۱- ئیژی به‌چه‌خوهره‌ها له زکیا!

○ گوئی بچه‌خوار (در پزشکی پولیپ رحم) در شکم دارد.

● به‌یه‌کیکی زۆر خۆر ئەوتری که هه‌ر له‌تیر بوون نه‌ی.

۲۳۲- ئیژی به‌دوونق و نیم کردگپه‌سی!

○ گوئی بادو و نیم بار زور زدن او را زاییده است.

● به‌یه‌کیک ئەوتری که منالی که‌سیکی تری زۆر خوش گه‌ره‌ک بێ و به‌زکی

خۆیه‌وه‌ی بلکینێ.

۲۳۳- ئیژی به دهم دای نیاگه.

- گوئی آن بچه را از طریق دهان زاییده است.
- به منالئی ئهوترئی که زۆر له باوک یان دایکی بچی.

۲۳۴- ئیژی بهرد ئه داته مل بهردا.

- گوئی سنگ بر روی سنگ می کوبد.
- به یه کێک ئهوترئی که زۆر به نووړه یی یان به په له قسه بکا.

۲۳۵- ئیژی پیره ژن دووړیاگه.

- گوئی پیرزنی است که دوغش ریخته شده باشد.
- به یه کێک ئهوترئی که هر له بهر خۆپه وه بۆله ی بێ.

۲۳۶- ئیژی تفيان کردگه سه دهم په ک.

- گوئی در دهان یکدیگر تف ریخته اند.
- به دوو کهس ئهوترئی که له بابه تیکدا، هر وه کوو په ک قسه بکن.

۲۳۷- ئیژی نیکه گیریاگه سه قورگی.

- گوئی لقمه در گلوی گیر کرده است.
- به یه کێک ئهوترئی که زۆر به ده مار بێ و له گه لووداقسه بکا.

۲۳۸- ئیژی تینگ بهر ئاوه.

- گوئی تشنه به آب رسیده است.
- به یه کێک ئهوترئی که زۆر به تاسه ی دیتنی که سیکی تر بێ.

۲۳۹- ئیژی جاوگ ئه نیتو.

- گوئی کرباس می بافد.
- به یه کێک ئهوترئی که له جیگا په گا زۆر هات و چوو بکا.

۲۴۰- ئیژی جنوکه بیاتسیاگه!

- گوئی جن به سر و رویش چُسیده است.

● به منایکی زۆر له پرو لاواز نهوترئ.

٢٤١- ئیژی جنۆکه گوچی کردگه!

○ گوئی جن پستان در دهانش گذاشته است.

● به منایکی تازه په پيدا بووی له پرو لاواز نهوترئ.

٢٤٢- ئیژی جنۆکه گووشاگیه!

○ گوئی جن فشارش داده است.

● به یه کینکی زۆر لاواز نهوترئ.

٢٤٣- ئیژی جیوهی تی کریاگه!

○ گوئی جیوه به او استعمال شده است.

● به یه کینک نهوترئ که نه توانی له جینگای خویا دابسهوئ و هه ر جوولهی بی.

٢٤٤- ئیژی حمام ژنانهس!

○ گوئی حمام زنانه است.

● به جینگایه کی زۆر قه ره بالغ نهوترئ که کهس قسه ی کهسی حالی نه بی.

٢٤٥- ئیژی خوهلّ مردگیان پڑانگه به سه ريانا.

○ گوئی خاک مرده بر سرشان پاشیده اند.

● به جه ماعه تی نهوترئ که کش و مات بن و هیچ جم و جوولیکیان نه بی.

٢٤٦- ئیژی دهوړه ی محهمه د و مایی یه.

○ گوئی دوره محمد و مهدی است.

● به عهد و زه مایکی نه من و نارام نهوترئ.

٢٤٧- ئیژی روڤ قازیان لی داگه!

○ گوئی روغن غاز به تنش مالیده اند.

● به یه کینکی به ده ماخ و سه ر حال نهوترئ.

۲۴۸- ئېژى روڭ ورچيان لى داگه!

- گوئى روغن خرس به تنش مالیده‌اند.
- وه کوو قسه‌ی پیشووه.

۲۴۹- ئېژى سه‌گ پا سووتياگه.

- گوئى سگ پا سوخته است.
- به يه کيکى گه‌پال نه‌وترئ.

۲۵۰- ئېژى سه‌گ هاره.

- گوئى سگ هار است.
- به يه کيکى بئ حه‌يا نه‌وترئ.

۲۵۱- ئېژى سه‌وه‌ته‌ی په‌ت برياکه.

- گوئى سبدي است که بند آن گسسته باشد.
- به يه کيکى ته‌نياکه‌وتوو نه‌وترئ.

۲۵۲- ئېژى سيفيکن وکرياگنه دووکوتو.

- گوئى سبيى‌اند و دو نصف شده‌اند.
- به دووکه‌س نه‌وترئ که له روا‌له‌تدا زۆر له يه کک بچن.

۲۵۳- ئېژى شه‌قول قه‌مه‌رى کردگه!

- گوئى شق القمر کرده است!
- واته: وا نه‌زانئ کار يکى زۆر گر ينگى کردووه!

۲۵۴- ئېژى عاساى قووت داگه!

- گوئى عصا قورت داده است!
- واته: به يه کيک نه‌وترئ که ره‌ق و قوت و سه‌ر بۆ ئاسمان بچئ به ريگه‌دا.

۲۵۵- ئېژى عيساگردگيه و مووسا فووى نئ کردگه!

- گوئى عيسى او را گرفته و موسى در او دمیده است.

● به یه کینکی چاخ نهوترئ.

۲۵۶- ئیژی فاتهی سووره‌وانه.

○ گوئی فاطمه سووره‌بان است.

● به یه کینکی ئازاوه‌چی و شه‌چاخ که‌ر نهوترئ!

۲۵۷- ئیژی کاسهی چه‌وره.

○ گوئی کاسهی چرب است.

● به یه کینکی به‌دناو نهوترئ، که هه‌موو که‌س خوئی لی لا‌بدا.

۲۵۸- ئیژی کاسهی قه‌ره‌چی ئاو‌بردگیه‌سی!

○ گوئی کاسه‌کولی را آب برده است.

● به جینگایه کی زور قه‌ره‌بالغ نهوترئ.

۲۵۹- ئیژی کتکه نه‌فتینه‌س!

○ گوئی گربه نفت آلود است!

● به یه کینکی شه‌ر هه‌ل گرسینه‌ر نهوترئ.

۲۶۰- ئیژی کورد دو‌نه‌دیگه.

○ گوئی کُرد دوغ ندیده است.

● به یه کینک نهوترئ که له خواردنا، هه‌و‌ل بی.

۲۶۱- ئیژی ... که‌متیاری ها پیوه!

○ گوئی ... گفتار به همراه دارد!

● به یه کینک نهوترئ که هه‌موو که‌س خوشیان گه‌ره‌ک بی.

۲۶۲- ئیژی کویر سپی مشت که‌فتگه!

○ گوئی کوری است که شپش یافته است.

● به یه کینکی رزد نهوترئ که هیچ له ده‌ستی ده‌رنه‌یه.

۲۶۳- ئیژی کهر چه رچی یه.

○ گوئی خر شخص روغن چی است.

● به یه کیکی زور گه پال ئه وترئ که سهر بکا به هموو مالیکا.

۲۶۴- ئیژی که له شیر ناوه خته.

○ گوئی خروس ناوقت است.

● به یه کیکی وهخت نه ناس ئه وترئ.

۲۶۵- ئیژی که نیشکه جافیان بو داوه زانگه.

○ گوئی دختر جاف برایش عقد کرده و به خانه اش آورده اند.

● به یه کیکی ئه وترئ که ههر له سهر ئیواره وه بخزیته مالو.

۲۶۶- ئیژی گوچانی قووت داگه.

○ گوئی عصا قورت داده است.

● به یه کیکی فیزن ئه وترئ که رهق وتهق پروا به ریگه دا.

۲۶۷- ئیژی گوربه ی گپیبه خانه س.

○ گوئی گربه کله پزی است.

● به یه کیکی زور چاخ و قه له و ئه وترئ.

۲۶۸- ئیژی گول به خیله.

○ گوئی جذامی حسود است.

● به یه کیکی دل پیس و به خیل ئه وترئ.

۲۶۹- ئیژی گوئزی بو نه ژمیرن.

○ گوئی گردو برایش می شمارند.

● به یه کیکی ئه وترئ که گوئی به لای قسه ی مردمه وه نه بی.

۲۷۰- ئیژی که دای سامه ره س.

○ گوئی گدای سامرا است.

● به یه کیکێ تووش ئەوترئێ که هەر دەس هەلگر نەبێ.

۲۷۱- ئێژی گەنە ی گون گاس!

- گوئی کەنە ی چسپیدە بە بیضە ی گاو است.
- بە یه کیکێ ئەوترئێ که دەس لە یه‌خە ی مرووف هەل نە گری.

۲۷۲- ئێژی گیا ورە ی کرد.

- گوئی گیاه خورده و شکمش پاره شده.
- بە یه کیکێ ئەوترئێ لە نا کاو بمرئ.

۲۷۳- ئێژی گپسک سە لە مە.

- گوئی بزغاله‌ی سلم (پیش فروش) است.
- بە یه کیکێ لە پرو لاواز ئەوترئێ.

۲۷۴- ئێژی لۆتی یە و مە یموونە کە ی تۆپیگە.

- گوئی لوطی است و میمونش مرده.
- بە کە سیکێ دەم هەراش بە لام خەمبار ئەوترئێ که ئیستا لە قسە کە وتبێ.

۲۷۵- ئێژی لە دەم رەش بە ربووگە.

- گوئی از دهان سیاه رها شده است.
- بە یه کیکێ ئەوترئێ که لە خواردنا هەول و دەسە پاچە بێ.

۲۷۶- ئێژی لە دەم هار بە ربووگە.

- گوئی از دهان هار رها شده است.
- وه‌کوو مە سیلە ی پیشوو.

۲۷۷- ئێژی لە قاتی سالیۆ هاتگە!

- گوئی از قحط سالی آمده است.
- بە یه کیکێ هەول خۆر یا کە سیکێ لە پرو لاواز ئەوترئێ.

۲۷۸- ئېژى له گوپچكه ي گادا خه فته گه!

○ گوئی در گوش گاو خوابیده است!

● به یه کینکی غافل و بی‌خه‌بر له وه‌زعى مه‌وجود نه‌وترئ.

۲۷۹- ئېژى له گه‌ل جی ماگه!

○ گوئی از کاروان عقب افتاده است.

● واته: زۆر په‌له‌یه‌تی.

۲۸۰- ئېژى له لووت فیل داکه فته گه.

● گوئی از دماغ فیل فرو افتاده است.

● واته: زۆر له‌خو رازی و قولم و لووت به‌ره‌وژووره.

۲۸۱- ئېژى مالی دزی‌گه (یا: بریاگه).

○ گوئی اموالش دزدیده شده است.

● به یه کینکی فروول نه‌وترئ که سهر به‌هه‌ر جیگایه‌کا بکا بۆ نه‌وه‌ی سهر له

چتی ده‌ر بیئ.

۲۸۲- ئېژى مامر ئاسیاوانه.

○ گوئی مرغ آسیابان است.

● به یه کینکی بی‌حه‌یا نه‌وترئ که ده‌س هه‌ل گر نه‌بی و هه‌رچی ده‌ری که‌ی، هه‌ر بیئۆ.

۲۸۳- ئېژى مامره و نانی که فته گه سه‌کولانجا.

○ گوئی مرغ است و نانش از سوراخ پشت بام پایین افتاده است.

● به یه کینک نه‌وترئ که بۆ هه‌رچی جیگه‌یه‌سهر بکیشی.

۲۸۴- ئېژى مردگه و به‌ش زینگ نه‌خوا.

○ گویی مرده است و سهم زنده را می‌خورد.

● به یه کینکی ته‌مه‌ل نه‌وترئ که بۆ ژبانی خو‌ی هه‌ول نه‌دا و له‌ده‌س‌ره‌نجی خه‌لک

بژی.

۲۸۵- ئیژی مروچهی خوار دگه!

○ گوئی مروچه خورده است.

● به یه کییک ئهوتری که بای زکی خوئی پی پراگیر نه کری.

۲۸۶- ئیژی مووسایی به که ی زیریواره.

○ گوئی یهودی دریاجه ی زیریوار است.

● به یه کییک ئهوتری که دوا ی ئهوه ی خه‌ته‌ر به سەر چوو بی، له خه‌ته‌ره که تی بگا و
بترسی.

ئهمه حیکایه‌تی ئه‌و جووله که به که له زمسانا چوو بۆ مەریوان و له گەڵ هاوڕێی که یداله
سەر یه‌خی ده‌ریاچه که ئی پەر بوون، بی ئه‌وه‌ی بزانی ئهمه ئاوی یه‌خ به‌ستووی
ده‌ریاچه که بوو که به سەریارۆیشن. وه‌ختی له‌و به‌ری ئاوه که وه‌ره‌فیه که ی پی ئیژی
ئهمه ده‌ریاچه ی زیریوار بوو که به سەریا هاتین و خه‌ته‌ریکمان بۆ نه‌بوو! مووسایی
که له‌زاوهر هەر ئهمه ئه‌یسی، له ترسا هاوار ئه‌کا و ئه‌که‌وئ و له سەر خوئی ئه‌چی!

۲۸۷- ئیژی موویان هه‌ل کزانگه.

○ گوئی موی او را سوزانده‌اند.

● به یه کییک ئهوتری که کوتوو پر له جینگه یه کا حازر بی.

۲۸۸- ئیژی مییش نه‌ی گه‌ستگه!

○ گوئی مگس او را نگزیده.

● به یه کییک ئهوتری که به‌لایه ک رووی لی دابی، به‌لام ئه‌وه‌ی خاته خوئی.

۲۸۹- ئیژی نان ساجی به.

○ گوئی نان روی ساج (تابه‌ فلزی) است.

● به یه کیکی ریک و پیک و جوان ئهوتری.

۲۹۰- ئیژی نان هه‌ورامی به.

○ گوئی نان اورامی است.

● به یه کیکی ریک و پیک و جوان ئهوتری.

٢٩١- ئیژی نیسکه، بهر و پشتی بوئی به.

○ گوئی عدس است، پشت و روندارد.

● به یه کیکی دوو روو نهوتری.

٢٩٢- ئیژی وهوی به و نه سپیان بو زین کردگه.

○ گوئی عروس است واسب برایش زین کرده اند.

● به یه کیکی نهوتری که خزی بوکاری حازر کردیی به لام هیچ پیوستی به ک به ونه بی.

٢٩٣- ئیژی هیلکه ی دووزه ردینه ی بوم کردگه!

○ گوئی تخم دو زرده برایم گذاشته است!

● واته: ئیژی کاریکی زورگرینگی کردوه.

٢٩٤- ئیسه بووبه نان و پیاز، نهویش قات و نیاز.

○ حالا تبدیل شد به نان و پیاز، آن هم با قحطی و نیاز روبرو شد.

● واته: بهو به شه که مه ییش رازین، به لام نهویش دهس ناکه وی.

٢٩٥- ئیمرو دنیا س و سۆزی قیامت.

○ امروز دنیا است و فردا قیامت.

● واته: بیر قیامت به لاوه بی و هه له مه که.

٢٩٦- ئیمرو، سۆزی هابه شوئیو.

○ امروز، فردا را به دنبال دارد.

● واته: بیر دوا روژت به لاوه بی.

٢٩٧- ئیمرو له تو، سۆزی له من.

○ امروز تو دچار شده ای، فردا نوبت من است.

● واته: دنیا بو کهس له سه ره که قرار نی به.

٢٩٨- ئیمرو له منه، سۆزی له تووه.

○ امروز من دچار شده ام، فردا نوبت توست.

□ وه کوو مه سیله ی پیشووه.

٢٩٩- ئیمرو و سوۆزی ئەکا.

○ امروز و فردا می کند.

● به که سیک ئەوتری که تەفرە بخاتە کاری.

٣٠٠- ئینسان وه ختی باری لارویتی، به مووسایی ئیزی، خالوا

○ آدمی وقتی که بار اقبالش کج شد، ناچار می شود که به یهودی بگوید: دائی!

● واتە: تەنگ و چەلەمە ی ژیان، مرووف موحتاجی کەس و ناکەس ئەکا.

- ۱- **باته لای مارا، جووچکه‌ی (کلکی) نه‌قرتنیت. (نه‌وریت، نه‌بری).**
○ از کنار ما بگذرد، دُمش را قطع می‌کند.
● **واته:** زور فیل‌باز و چاوبه‌سکه‌ر و کلاوبه‌رداره.
- ۲- **باجی ماتاوان، هاتو بو باوان.**
○ باجی ماه تابان به خانه پدری برگشت. معادل: (مال بد بیخ ریش صاحبش)
● **واته:** مال قهلب سهر به ساحیه.
- ۳- **باخاکیش زور بی، گور به نه‌نازه.**
○ اگر چه زمین نیز زیاد باشد، ولی قبر به اندازه معمول آن باید کنده شود.
● **واته:** هر چتی نه‌ندازه‌ی خو‌ی هه‌یه.
- ۴- **باخه‌وان له وه‌خت هه‌نگورا که‌ره‌ا (یا: گویچکه‌ی نا‌زنه‌وی)**
○ باغبان در فصل انگور کَر است.
● **واته:** مروئی گن و رزد گویی له بیستنی نیازی خه‌لک که‌ره.
- ۵- **باخیان به به‌ره، هه‌رکه بیخوا، هه‌رگ به سهره‌ا**
○ باغشان به ثمر رسیده است، هرکه از آن بخورد، گِل بر سراس‌ت.
● **واته:** قور به سهر نه‌و که‌سه‌ی موحتاجی ناکه‌س بی.

٦- باخی به به‌ره.

○ باغش به ثمر رسیده است.

● به که‌سێ ئه‌وترێ کۆر و کچی، وه‌ختی ژن هێنان و شوو کردنیان بێ.

٧- باران ئه‌وارێته مل خوله‌که‌وانا.

○ باران بر روی توده‌ خاکستر می‌بارد.

● واته: بارانی ره‌حه‌مت له‌ خاس و خراپ ناپرسی و به‌ سه‌ر هه‌موو لایه‌ کا ئه‌باری.

٨- باران بواری ئاسیاوی ئه‌گه‌ری، باران نه‌واری جفتی ئه‌گه‌ری.

○ باران بیارد آسیابش کار می‌کند، باران نبارد زمین را شخم می‌زند.

● واته: ئه‌و که‌سه له‌ هه‌ر حاڵه‌ تدا ده‌س به‌ کاره. یا: نان به‌ نرخێ روژ ئه‌خوا.

٩- بار بوکهر و خواردن بو یا‌بوو.

○ بار برای الاغ و خوردن برای یا‌بو.

● واته: هه‌ر چتێ یا‌هه‌ر حه‌یوانێ تایه‌تمه‌ندی به‌ کی هه‌یه.

١٠- بار سوک زوو ئه‌گه‌یه‌ته مه‌نزل.

○ بار سبک زود به‌ منزل می‌رسد.

● واته: خوێ به‌ ماڵی دنیاوه سه‌رقاڵ مه‌ که‌ چونکه هه‌رچی که‌مترت بێ ره‌حه‌ت تری.

١١- بار لار ناگه‌یه‌ته هه‌وار.

○ بار کج به‌ منزل نمی‌رسد.

● واته: کاری ناته‌واو به‌ نا‌کام ناگا.

١٢- بار له‌ باج نانالنی.

○ بار از دادن مالیات نمی‌نالد.

● واته: خاوه‌ن بار ناڵه‌ی دی ئه‌گه‌ر باج بدات، به‌لام بار قسه‌یه‌ کی نی‌یه.

١٣- بار من هه‌ر چل مه‌نه.

○ بار من همان چهل من است.

● **واته:** له هەر حاله تدا، ئهركی سه رسانی من كه م نابیی.

۱۴- باره گوێزی لی بنه خره ی نایه ت!

○ بار گردو روی کولش بگذار از آن صدائی بلند نمی شود.

● **واته:** ئه و كه سه زۆر نهرم و ته سلیمه.

۱۵- باره هیلكه ی لی بنه له خشه ناك!

○ بار تخم مرغ روی کولش بگذار تكان نمی خورد.

□ پروا بۆ: «باره گوێزی لی بنه ...»

۱۶- باری تفهنگ بنه له كه رگورگ هه ر ئه ی دری.

○ یک بار تفنگ بر الاغ بار کن، باز هم گرگ الاغ را می خورد.

● **واته:** كه سێ له زاتی خۆیدا غیره تی نه بێ، چت و مه کی ئازایه تی غیره تی پێ نادا.

۱۷- باریكان ئه ریسی.

○ نخ می ریسد.

● **واته:** زۆر وێژه.

۱۸- باری ناگه یه ته هه وار.

○ بارش به منزل نمی رسد.

● **واته:** له م کاره دا سه ر ناکه وئ.

۱۹- باره شاری تی تۆ!

○ بارش از شهر برمی گردد.

● **واته:** زۆر به م کاره شادمانه.

۲۰- باره قه لا دوگمه له چه، هه فت شووی کردگه و هیشتا که چه!

○ آفرین بر این دکه لب، هفت شوهر کرده و هنوز ادعا می کند که دختر است!

● به بیوه ژنیکی بی عقل ئه و ترئ كه وه كو و كچان ناز و عیشه بفرۆشئ.

٢١- باز له بازگه‌دا ته گیرگئ.

○ باز در بازگاه شکار می‌شود.

● **واته:** هه‌ر ئیشی له کات و جیگای خۆیا ته‌بی نه‌نجام بدرئ.

٢٢- بازه‌که‌ی عه‌تاخانه، مامر راو ته‌کات!

● باز عطا خان است، مرغ خانگی شکار می‌کند.

● **واته:** حیز به خالۆی خۆ فیره!

عه‌تا خان بازیکی راوی بووه، کاتی که به‌ر ته‌درا بو سه‌ر نه‌چیر، به جیگه‌ی ته‌وه بجئی که‌رویشک و نه‌چیری تر راو بکا، راس ته‌هاتو بو مالتو و مریشکه‌کانی مالتی عه‌تاخانی راو ته‌کرد!

٢٣- با سیر بخوا و سورنا بژه‌ئی.

○ بگذار سیر بخورد و سُرنای بزند.

● **واته:** با هه‌ر قسه‌ی بی جیگه‌ بکا.

٢٤- با شیر بتخوا به‌لام په‌نا مه‌وه‌ره ریوی.

○ بگذار شیر تو را بخورد اما به‌ روباه پناهنده‌ مشو.

● **واته:** به‌ ده‌سی مروئی گه‌وره‌ بکوژرئیت باشت‌له‌ وه‌یه‌ که‌ بو نه‌جاتی خۆت، منه‌تی نامه‌رد بکیشی.

٢٥- با گولئ بیته‌وله‌ کانی!

○ صبر کن «گلی» از چشمه‌ برگردد.

● **واته:** بی‌خود مانتل ته‌بی چونکه‌ که‌لک وه‌رناگری.

٢٦- بالابووچک روژی حه‌فت ده‌فعه‌ ته‌وئته‌ شا و هه‌رها له جیگه‌ی خوه‌یا!

○ قد کوتاه روزی هفت مرتبه‌ شاه می‌شود و باز هم سر جای خودش باقی است.

● **واته:** مروئی بالا بچووک هه‌ر وا له‌ بیرى ته‌وه‌دا که‌ روژی سه‌ر که‌وتوو تر له‌ هه‌موو بی.

۲۷- بالدار بروی بالی نه‌رزینی، نالدار بروی نالی نه‌شکینی.

- بالدار برود بالش را می‌ریزد، نعل دار برود نعلش را می‌شکند.
● واته: نه‌ونده زورداره که س پی ناویری.

۲۸- باله‌وازه بووکه!

- پر در آورده است.
● به گنجیکی تازه پی گیشوو نه‌وتری که ده‌سی کردپی به دل‌داری.

۲۹- بانگ موچه‌مه‌یی به ناشکرا خوه‌شه.

- اذان محمدی آشکارا خوش است.
● واته: قسه‌ی حق نه‌بی روون و ناشکرا بو‌تری.

۳۰- بانیکه و دوو هه‌وا.

- یک بام است و دو هوا.
□ بو‌حیکایه‌ت و مانای نه‌م مه‌سیله پروانه بو‌پیتی «ه»: ناوه‌دان بی شالیوا، بانیکه و دوو هه‌وا.

۳۱- باوک بی براو ناموزاگ فره!

- پدر بی برادر و عموزاده فراوان!
□ پروانه بو‌پیتی «ه»: ناموزای فره و باوک بی‌برا!

۳۲- باوک خوه‌ی نه‌دیوو، نه‌ی‌وت کور حه‌مه شای قاجارم!

- پدر خودش را ندیده بود، می‌گفت پسر محمد شاه قاجار هستم.
● به که‌سیکی بی وجود نه‌وتری که گره‌کی بی به درو به خوی بایه‌خ بدا.

۳۳- باوک گوناح نه‌کا و نه‌ولاد پی‌گیر نه‌کا.

- پدر گناه می‌کند و فرزند به عقوبت آن گرفتار می‌شود.
● واته: تاوانی هه‌لی باوک نه‌بی نه‌ولاده کانی بیده‌تو.

۳۴- باوکمان براو تو له من ماقوولترا!

- پدرمان برادر و تواز من نجیب‌تر!
- به یه کینک ئەوتری که خۆی له براده‌رانی هاومالی به ماقوڵتر بزانی، که چی وایش نه‌بی.

- ٣٥- **باوکم دیار نی‌یه و ئیژن پیاگیکیش گورگ خواردگیه‌سی!**
- پدرم پیدایش نیست و می‌گویند گرگ نیز مردی را خورده است!
- به که‌سی ئەوتری که به خه‌به‌ریکی ناخۆش بزانی و به ئەنقه‌ست خۆی بدا له نه‌زانی.

- ٣٦- **باوک مردگ وازی هاورد، ئاو و گوشت خوهر واز نایه‌ری.**
- (...، ئاو و گوشت خوهر ئە‌ی‌وت؛ ئە‌ی‌گه‌یه‌نمه‌حه‌قه‌جیگه‌).
- پدر مرده ول کرده است، آبگوشت خور ول نمی‌کند.
- واته: خاوه‌ن پرسه‌ده‌سی له پرسه‌کیشاوه، به‌لام مفت‌خۆر ده‌س به‌ردار نی‌یه.

٣٧- **باوک من باوک تو‌ی نه‌دیگه‌!**

- پدر من، پدر تو را ندیده است!
- واته: هه‌ر نات ناسم.

٣٨- **باوه‌لی باویکی به‌سه.**

- بابالی را فرصتی بس است.
- به یه کینک ئەوتری که هه‌ر ئەوه‌نده ده‌رفه‌تیکی بۆ پره‌خسی ئیتر ده‌س هه‌لگر نه‌بی.

٣٩- **باوێت و باران وی، هه‌ر له‌عومر به‌فرکه‌م ئەوێتۆ.**

- باد باشد یا باران، در هر حال از عمر برف کاسته می‌شود.
- واته: خاس پیش‌بیت یا خراپ، هه‌ر ئەو‌زه‌ره‌ر ئە‌کا.

٤٠- **باویشکی بۆ ئە‌دا.**

- برایش خمیازه می‌کشد.
- واته: گوی به‌قه‌ی ئە‌ونادا. بیری به‌لای قسه‌ی ئە‌و‌که‌سه‌وه‌نی‌یه.

٤١- **بای بی‌شه‌ن ئە‌کا و باران بواری ئاسیاوی ئە‌گه‌ری.**

○ باد بوزد گندم را شانه می‌کند، و باران بیارد آسیابش کار می‌کند.

● **واته:** نه و که سه له هر حاله تیکدا دهس به کاره.

نهم مه سیله مانای ته و سیشی هه یه واته: نه و که سه به نرخ ی روژ نان نه خوا.

۴۲- **بای کرده قولی.**

○ در قوزک پای او دمید.

احمق را ستایش خوش آید، چون لاشه که در کعبش دمی، فربه نماید.

(گلستان سعدی)

● **واته:** به بالآیا خویندی و فریوی دا.

۴۳- **بچمه سهر سیروان وشک نه وی.**

○ به کنار رودخانه سیروان بروم خشک می‌شود.

● **واته:** زور به د شانسم.

۴۴- **بچمه شاری کهس نهم ناسی، خودم هه ل کیشم پر کراسی.**

○ به شهری بروم که هیچکس مرا نشناسد، در آنجا به دلخواهم از خود تعریف کنم.

● **واته:** له جینگایه کدا خوت هه ل کیشه، کهس نه ت ناسی.

۴۵- **بچی بوکوچک سهر خوهی پی بشکنی، ناییه ن پی.**

○ اگر سنگ بخواهد تا سر خود را با آن بشکند، به او نمی‌دهند.

● به که سی نه وتری که خه لکی زور لی یزار بن.

۴۶- **بخوره به لام مه وره.**

○ خشمگین بشو ولی اهانت مکن.

● **واته:** به سهر ژیرده سه دا، دابخوره به لام خراپیان پی مه یژه.

۴۷- **بخهفه با پیته خه وت!**

○ بخواب تا آن را در خواب ببینی.

● **واته:** مه گهر به و ناره زوووه ت، له خه و ابگهی!

۴۸- برا بوو به برازا، کار له کار ترازنا.

○ وقتی که جای برادر را برادرزاده گرفت، دیگر کار از کار گذشته است.

● **واته:** برازا جیگهی برا ناگریتۆ.

۴۹- برا حهز به مهرگ برا ناکا، به لām حهز به ره جالی برا نه کا!

○ برادر مرگ برادرش را نمی‌خواهد، اما گدایی و نداری او را آرزومند است.

● **واته:** به برای خراب ته وتری که چاوی دبتنی سهرکه و تنی برای خوی نی به.

۵۰- برا له پشت برا وی، قهزا له لای خوا وی.

○ اگر برادر پشتیبان برادر باشد، جز به قضای الهی شکست نمی‌خورند.

● **واته:** پشتیبانی کردن برا له یه کتتری، نه یان کا به هیزیکی قهوی که قهزای خوی لئی بگه پیتۆ، کهس زه فهران پی نایا.

۵۱- برامان برایی، کیسه مان جیایی.

○ برادریمان به جای خود، اما کیسه خرج ما جدا باشد.

● **واته:** بۆ ته وهی براییمان نه شیوی، با حیسایی خهرجمان جیا بی.

۵۲- برا و براژن تیریان خوارد و پالپان داوه، خوه یشک بی شیو سهری نیاوه!

○ برادر و زن برادر سیر خوردند و لم دادند، اما خواهر با شکم گرسنه خوابید.

● **واته:** نه و کاتهی که باسی سوودی که سی دیتنه ئاراوه، برای خراب

خوشکی برسی خوی له بیر نه باتۆ.

۵۳- برای گزیره.

○ برادر پیشکار (یا: پاکار) است.

«گزیر» پاکاری ناغا بووه له گونده کانا و زۆر زالم بووه و ره عیه ته کان لئی ترساون.

● **واته:** نه و کابرایشه هه وه کوو گزیر، فتنه و ده غه له.

۵۴- برسی، خوه راکی نی به و ده وله مه ن، ئیشتیها!

○ گرسنه خوراک ندارد و ثروتمند اشتها.

● **واته:** هه ژار نی به تی بیخوا و ده وله مه ن دلی نایه بیخوا!

۵۵- برسی مه‌نیره بۆ نان و جووانیش مه‌نیره بۆ خوازیینی.

○ گرسنه را برای خریدن نان و جوان را برای خواستگاری مفرست.

● **واته:** برسی هەر خوارده‌مه‌نی به کی پی‌بدەن چونکه برسیه‌تی وه‌ری ته‌گری و له خاس و خراپ ناپرسی و گەنجیش ته‌نیا بۆ رواله‌تی کچ ته‌پروانی و ته‌گەر تۆزکالی ره‌نگ و رۆنی بیی په‌سه‌ندی ته‌کا و ئیتر ناپرسی له چۆنیه‌تی خولق و خۆی ته‌و کچه و له ئاکامدا هه‌ردوو گورو په‌شیمان ته‌بەوه.

۵۶- برسییه‌تی، ره‌گ هاری هاپیوه.

○ گرسنگی، رگ هاری با خود دارد.

● **واته:** زک برسی له هیچ ناپرسی و وه‌کوو هار پر ته‌داته هه‌موو چتی.

۵۷- بروا بۆ کاسه و که‌وچک دابگره.

○ به کاسه نگاه کن و قاشق بزن.

● **واته:** هه‌وه‌ل بۆ چۆنیه‌تی خاوه‌ن مأل و شیواز و دیمه‌نی ماله‌که‌ی پروانه و ته‌وسا، رووی لی بخه.

۵۸- بروا بۆ کۆز کارژه‌له و که‌مچی دابگره.

○ به آغل بزغاله نگاه کن و لقمه بگیر.

□ وه‌کوو په‌ندی پیشوو.

«کۆز» گه‌ورێکی بچوکه له ته‌نشست گه‌ورێ مالا‌ته‌ گه‌وره‌ کانه‌وه که به توولێ ته‌پ درووسی ته‌که‌ن بۆ به‌رخ و کارژه‌له‌ی ساوا، له به‌ر ته‌وه‌ی نه‌که‌ونه ژیر ده‌س و پای مالا‌ته‌ گه‌وره‌ کان.

۵۹- بروانه ره‌نگم و بیرسه‌ حالم.

○ به رنگ من نگاه کن و حالم را بپرس.

● **واته:** رواله‌تم له چۆنیه‌تی ته‌حوالم حیکایه‌ت ته‌کا.

۶۰- بریا نان و بریا دۆ.

○ نان و دوغ قطع شد.

● **واته:** ده خلّمان بر او چتیکمان بۆنه ماوه ته وه.

۶۱- **بزانه چه ئی به خته که م شه ره، کوچم ناوێته ی کوچ سه گ وه ره.**

○ بین چقدر بدبخت هستم، کوچ من با کوچ پراز عوعو سگ همراه شده است.

● **واته:** زۆر به دبختم و ره قیق و هاو مالم بووه ته جه ماعه تیکی بی حه یا و قهره چناخ.

۶۲- **بزانه چه ئی لارمه، قارسه قولی بارمه!**

○ بین که چقدر بختم کج است، فُضله حیوانات بار من است.

● **واته:** به ختم شه ره و به شم چتی بی فه ره!

۶۳- **بزانه زانست له کو ی هیلانه ی به ستگه ؟**

○ بین دانایی کجا لانه کرده است ؟

● **واته:** پرۆ به شوین قیربوون و زانستا.

۶۴- **بزمار ناچیتته به رد ا.**

○ میخ در سنگ فرو نمی رود.

● **واته:** قسه له میشکی نه و که سه دا کار نا کا.

۶۵- **بزن به پای خوه ی نه کیشگیتته دار و په زیج به پای خوه ی.**

○ بز با پای خودش به چنگک کشیده می شود و گوسفند نیز با پای خود.

● **واته:** هه ره که س گیرۆده ی عه مه لی خو ی نه بی.

۶۶- **بزن به سمه کری جیگه ی خوه ی پاک نه کاتۆ.**

○ بز با کشیدن شُم بر روی زمین جای استراحت خود را تمیز می کند.

● **واته:** ته نانه ت ئاز ه لیش هاله ییری خاوین کردنی جیگای خو یا. جا ئینسان چۆن نه بی

له و باب ه ته وه له حه یوان که متر بی !؟

۶۷- **بزن بیخوا، نه چیتته به ره و پیری گورگو.**

○ بز آن را بخورد، به استقبال گرگ می رود.

● **واته:** نه و خواره مهنی به زۆر تور شه.

۶۸- بزَن تا سَمه کَرِئ نه کا، ناخه وِئ.

○ بز تا با سُم جای خود را نروید نمی خوابد.

● واتِه: ته نانه ت حه یوان و مالا تیش هان له بیرى خاوین کردنی جینگه و ریگه ی خزیانا.

۶۹- بزَن تیرِئته کهل!

○ بز را تحریک می کند.

● واتِه: ته وچته زۆر تور شه.

۷۰- بزَن خه م گیان یه و قه ساو خه م دووگ.

○ بز بیمناک جان خویش است و قصاب به دُنبه می اندیشد.

● واتِه: هه رکه ها له بیرى خویا.

۷۱- بزَن دایمه دووی به رزه و بۆی عه یب نی یه، به لام دووی مه ر جارِیک به رز

ئه وِئۆ، هه رای لی ئه کهن.

○ دُنبه بز همواره بالا زده است و برایش عیب نیست، اما دُنبه گوسفند یک بار بالا می رود او را هو می کنند.

● واتِه: مرؤفی بی حه یا و پر عه یب هه رچی بکا که س دهنگی نادا؛ به لام مرؤفی به شهرم و حه یا مانع، ته گه ر هه ر بۆ جارِیکیش هه له یه ک بکا، دهنگی ته دهن.

۷۲- بزَن سال دوانزه مانگ قنگی هاوه دهرو، مه ر هیچ نایه ژئ، به لام مه ر

ئه گه ر جارِیک قنگی ده رکه فی، بز نه کان لی ئه کهنه هه را.

○ بز دوازده ماه سال مقعدش پیداست و گوسفند چیزی نمی گوید، اما اگر گوسفند یک بار دُنبه اش بالا برود و مقعدش پیدا شود، بز ها هوش می کنند.
□ پروانه بۆ مه سیله ی پیشوو.

۷۳- بزَن گه ر رانی گه ر نه کا.

○ بز گر گله ای را گر می کند.

● واتِه: مرؤفکی خراب، هۆزئ خراب و به د ناو نه کا.

۷۴- بزَن گه ر (یا: گه رۆل) له سه ر چاوکه ئاو نه خواتۆ.

○ بزرگراز سرچشمه آب می‌خورد.

معادل: (میمون هر قدر زشت‌تر، ادا و اطوارش بیشتر)

● **واته:** مروئی ناشیرین و قباحهت، به ده‌ماره.

۷۵- **بزن له نه‌خوه‌شیا نه‌ئه‌چووه ریگا، نه‌یان کرده «حه‌چه» ی ران.**

○ بزرگراض بود و راه نمی‌رفت، آن را چپش (تکه، بز پیشرو گله) می‌کردند.

● به‌که‌سئ نه‌وترئ که له تمه‌لئ و ته‌وه‌زه‌لی خوی نه‌توانئ بچئ به ریگه‌دا، خه‌لکی نه‌و به مروئیکی قورس و به‌ویقار بزائن و بیکن به به‌رپرس و سه‌روک!

۷۶- **بزن نه‌گبه‌تی بی نان شوان نه‌خوا.**

○ بز بدشانسی بیاورد نان چویان را می‌خورد.

● به‌یه‌کیکی بی سفت و سه‌له نه‌وترئ که خه‌یانه‌ت بکا به وه‌لی نیعمه‌تی خوی جا نه‌بی به‌جه‌زای خه‌یانه‌تی خوی بگا.

۷۷- **بزنه قوت له من چوو، سه‌رینئ به‌هه‌زارو.**

○ بز قد از دست من در رفت، بگذار که از کوه سرنگون بشود.

● **واته:** نه‌و ماله‌ی که له ده‌س من ده‌رچوو هر چیکی به‌سه‌ر دئ، با بی.

۷۸- **بزنه‌که‌ی هه‌یاس خاسه!**

○ بز «هه‌یاس» است.

● به‌یه‌کی نه‌وترئ که ماوه‌یه‌ک قه‌له‌و بی‌ت و ماوه‌یه‌ک له‌ر.

ئیژن «هه‌یاس خاس» بزنیکی بووه و به‌لینی داوه، نه‌یه‌لئ نه‌و بزنه له نه‌ندازه‌یه‌کی دیاریکراو، که‌م یا زیاد بکا. جا به‌چه‌که گورگینکی بز راگیر کردبوو، وه‌هر وه‌خت بزنه که‌گه‌ره‌کی بووه چاخ بی‌تو، به‌چه‌که گورگه‌کی پی‌نیشان داوه، بزنیش له ترسا دووباره چوووه ته‌وه‌پسه نه‌وه‌له‌کی خوی!

۷۹- **بزنئ نه‌خواردم، کاوری چیاندم.**

○ بزی نخوردم، بره‌ای (یا گوسفندی) نیز از دست دادم.

● **واته:** نه‌ته‌نیا چتیکم ده‌س نه‌که‌وت چتیکشم له ده‌س دا.

۸۰۔ بزنیش بو شه وی جیگه ی خودی خودش نه کا.

○ بزهم برای یک شب جای استراحت خود را درست می کند.

● واته: مروّ نابی له نازال و مهر و مالات که متر بی و له بیری خاوین کردنی جیگه ی خویا نه بی.

۸۱۔ «بسم الله» پیشه ی که م نانی به!

○ بسم الله گفتن نشانه کم نانی است.

● واته: نانه که که مه و بسم الله نه کن به لکرو بهره که تی تی که وی.

۸۲۔ بشیوه له ده میا خیزاو نه کا.

○ آشوب از دهان او موج می زند.

● به به کیکی به دزات و شهر ه لگر سینهر نه وتری.

۸۳۔ بکوژی قه ساو، بورئی قه ساوا

○ بکشد قصاب، پیرد قصاب!

● به که سی نه وتری که له باب تیکدا هم موو کاری به دهس خوی بی.

۸۴۔ بگار بناسه و لی به.

○ پایاب را شناسایی کن سپس به آب بزن.

● واته: هوه ل چونه تی کاره که له به ک بدره وه نانجا تیی ه ل چو.

۸۵۔ بناوانی شیلاکه. (یا: بنه جو ی شیلاوه)

○ اساس کار را محکم کرده است.

● واته: بنچینه ی کاره که ی تخت کردوه.

۸۶۔ بن هه وانه کون بی هه ر پر ناوی.

○ ته اتبانه اگر سوراخ باشد پر نمی شود.

● کینایه له مروّی ته ماع کاره که هه ر تیر نابی.

۸۷۔ بنیام (بنیادهم) خودش هه ساو شهریک مال مه ردمه.

○ آدم خوش معامله شریک مال مردم است.

● **واته:** که سئی خوش حساب بئی هموو کهس له موعامه‌له‌دا پروای پئی نه‌کا.

۸۸- بنیاهم (بنیادهم) دوو دفعه له کونایه کهو ناچزگیت.

○ آدمی دو مرتبه از یک سوراخ گزیده نمی‌شود.

● **واته:** که سئی به ک که پره‌ت له چتی‌کا خه‌له‌تا ئیتر که پره‌تئی تر له و چته‌دا ناخه‌له‌تئی.

لا یلدغ المؤمن من جحرٍ واحدٍ مرتین. مؤمن دوو جار له کوئیکه‌وه ناگه‌زری.

۸۹- بنیاهم (بنیادهم) سه‌د سال عومر نا‌کا، به‌لام خه‌ف‌ت هه‌زار سال ته‌خوا.

○ انسان صد سال زندگی نمی‌کند، اما به اندازه هزار سال غصه می‌خورد.

● **واته:** خه‌م و په‌زاره‌ی مروّف له ژیانیدا زۆرت‌ره له ماوه‌ی ژیانیه‌ی ئیعتیادی و

خوشیه‌کانی نه‌و.

۹۰- بنیاهم (بنیادهم) شیر خاوی خوار‌دگه.

○ آدمی شیر خام خورده است.

● **واته:** ئینسان هه‌له‌ی لی سهر ته‌دات.

۹۱- بنیاهم (بنیادهم) فه‌قیر، لای باوه ته‌تسی‌ا

○ آدم فقیر، از جهت وزش باد می‌چسبد.

● **واته:** مروّئی هه‌زار و ده‌س ته‌نگک، له هه‌رچی چتا، هه‌ر به‌ختی نی‌یه و

به بچوو‌کت‌رین هه‌له‌یشی، پئی ته‌زانن.

۹۲- بنیاهم (بنیادهم) کوپّر خه‌و ناوینیت.

○ آدم کور خواب نمی‌بیند.

● **واته:** خه‌و دیتن له دیتنۆ دروس ته‌بئی. یا: که سئی چتی نه‌بینی چۆن ته‌توانی له‌و باره‌وه

چتی بیژی؟

۹۳- بنیاهم (بنیادهم) هه‌رچی پیر بوئی، ته‌ماع و ئاره‌زووی جوان ته‌وئتۆ.

○ آدمی هرچه پیر شود، طمع و آرزوی او جوان می‌شود.

آدمی پیر که شد طبع جوان می‌گردد خواب در وقت سحرگاه گران می‌گردد.

(صائب)

● واته: مروئی پیر دلی زورتر به دنیا خوشه.

۹۴- بۆ برسیه تی به کت نه گیرم، به لام نانت پی نادهم!

○ برای گرسنه بودن تو گریه می کنم، ولی به تو نان نمی دهم!

● واته: پیاهو تی نه گهر خهرج هه ل بگری، نایکه م، به لام بی خهرج، حازرم!

نه گیر نه وه: دوو نه فەر نه بن به هاوپی و ریگایه کی دوور نه دهنه بهر و زور هیلاک نه بن. به کیکیان دهس نه کا به گیر فانیاو نانی دهر دینی و نه یداته بهر قهپ، نهوی تریان نانی نابی و ههر ماته ره فیه که ی خو لکی بکاو پری نانی بداتی، به لام نه و ههر نایداتی و خوی نانه که نه خوا. کابرای برسی، تاقهت نایه ری و رووی تی نه کا و ئیژی: نه ری برا تیکه به کیش نان به دهره من خو له برسا مردم!

ره فیه که ی ئیژی: وه الله کا که، بۆ برسیه تی به کت نه گیرم به لام نانت پی نادهم!

۹۵- بۆ بهر نه چم ناو نه م وات، بۆ دوا نه چم نه سووتم!

○ به طرف جلو بروم آب مرا می برد، به عقب بروم می سوزم!

● واته: له حاله تیکدا گیرم کردووه که ریگای بهر و دوام لی به سراوه.

۹۶- بۆ تو بوئی له چک به سه ری، بۆ منیش ههر نه وی کلاو له سه ری.

○ برای تو لچک بر سری پیدا شود، برای من هم کلاه بر سری پیدا خواهد شد.

● واته: به لکوو بۆ ههر دوو کمان به کئی درگای به ختی بکریتو.

۹۷- بۆچه ماسه به دهوور ده متا دیار بی ؟

○ مگر ماست است که بر دور دهانت پیدا باشد ؟

● به که سی نه وترئی که له وه له واکر دوو یه تی حاشا بکا.

۹۸- بۆ حسین ناگیری، بۆ شله نه گیری.

○ برای حسین گریه نمی کند، بلکه برای خوردن آش می گرید.

● واته: گریان و سینگ کوتانیا بۆ خوشه ویسی نه و که سه نی یه وامردووه، بۆ نه وه یه که به چیت و خیری خو یان بگهن.

۹۹- بوخچه یه ک دایک بیوه سی، نه شی که نیشک بیکاته و.

- بقچه‌ای را که مادر ببندد، باید دخترآن را باز کند.
● **واته:** چاک و خراپه‌ی دایک و کچ به یه که‌وه به‌سراوه.

۱۰۰- بۆ ده‌سمالّی، قه‌یسه‌ری به‌ک ناگر مه‌ده!

- برای به دست آوردن یک دستمال، یک راسته بازار را آتش مزین.
● **واته:** بۆ به ده‌س هیتانی سوودیکی که‌م، زهره‌ریکی که‌وره مه‌ده.

۱۰۱- بۆره نه‌وی بازه وی، ده‌سه‌وساری تازه وی!

- این رنگ یا آن رنگ فرقی ندارد، فقط افسار آن تازه باشد.
● **واته:** هرچی به‌ک هه‌یه با بیی، به‌لام با تازه بی!

۱۰۲- بۆ ریش چوو، سمیلّیشی نیا بانی.

- برای ریش رفت، سبیلش را نیز از دست داد.
● **واته:** چوو حتی به ده‌س بینّی به‌لام نه ته‌نیا به‌و چته نه‌گه‌یشت، چتّیکی تریشی له ده‌س دا.

۱۰۳- بۆسووی لی هه‌لناسی.

- بوی سوختگی از او بلند نمی‌شود.
● **واته:** زۆر شر و وپ و فقیره.

۱۰۴- بۆ شوّن مامان خاسی (یا: خاسه)!

- برای رفتن به دنبال قابله خوبی (یا: خوب است)!

● به یه کتّیکی ته‌مه‌ل و له‌ش قورس نه‌وترئ.

۱۰۵- بۆ کونیک هه‌زار کون مه‌که‌ره خوه‌ت.

- برای یک سوراخ هزار سوراخ در خودت ایجاد مکن.
● **واته:** بۆ به ده‌س هیتانی سوودیکی به‌چووک، خۆت تووشی هه‌زار گیر و گرفت مه‌که.

۱۰۶- بۆ که‌سی بمره، بۆت یاو بکات.

○ برای کسی بمیر که برایت تب کند.

● واته: خۆت فیدای که سێ بکه که نهویش بۆ تۆ دلی لێ بدا.

۱۰۷- بۆگورچیلە یە ک گایە ک ئەدا بە عەرزا!

○ برای به دست آوردن یک کلیه، گاوی را می کشد.

● واته: بۆ سوودێکی بهچروک، زەرەرێکی گهوره ئەدا.

۱۰۸- بۆگێسکی، گایە ک مردار و مه که.

○ برای یک بزغاله، گاوی را مکش.

□ وه کوومه سیلهی ژماره (۱۰۰): بۆ ده سمایی، قه یسه ری یه ک ئاگر مه ده.

۱۰۹- بۆنۆک و نوخۆشه ره که ی ئە گه ری!

○ دنبال نخود و لپتاش می گردد.

● واته: زۆر له سه ره نه و قسه نه روا.

۱۱۰- بۆ نه وس که و ته چه وز.

○ به خاطر طمع توی حوض افتاد.

● واته: ته ماع سه ری تیا برد.

۱۱۱- بوو به هات هاته که ی رۆم!

○ مانند آمد، آمد لشکر روم شد.

● واته: هه ره ئێژن هات و هه ره خه به ری نه بوو.

۱۱۲- بوومان، بوومان چه ساو نی یه، هه سمان، هه سمان چه ساوه.

○ داشتیم، داشتیم به درد نمی خورد؛ داریم، داریم اعتبار دارد.

● واته: قسه له وه ی مه که که پێشتر چۆن بوو و چیت بووه؟ به لکو و قسه له وه ی بکه که

تێستا چیت و چۆن مرو ئێکی؟

۱۱۳- بووگه به ماکه ره که ی قلیان.

○ مثل ماده الاغ روستای «قلیان» شده است.

● واته: زۆر به‌د فعله و هه‌موو که‌سی پێ ڤیره.

۱۱۴- بووگه‌سه ئارد پێخ درک.

○ چون آرد زیر بوته خار شده است.

● به چتی نه‌وتری که هه‌ر کۆ نه‌یتۆ.

۱۱۵- بووگه‌سه که‌ر بێگاری.

○ مثل الاغ بێگاری شده است.

● واته: هه‌ر که‌س هه‌ل نه‌سی ده‌ستوورێکی پێ نه‌دا.

۱۱۶- بووگه‌سه گاکه‌ی مآل مامه حاجیه‌و.

○ شده گاو خانه‌ عمو حاجی.

● واته: بۆ هه‌موو که‌س کار نه‌کا، بۆ خاوه‌ن مآل نه‌بی.

۱۱۷- بووگه‌سه مووی لووت.

○ موی دماغ شده است.

● واته: هه‌ر حازره و دوور نابیتۆ.

۱۱۸- بوومه شوانه‌که‌ی حه‌ق نادیا‌ری.

○ مثل آن چوپانی شدم که دست مزدش ناپیدا بود.

● به به کێک نه‌وتری که ره‌نجی‌کی کێشایی و نه‌تیجه‌یه‌کی نه‌گرتیی.

۱۱۹- بوون و نه‌بوون تا‌سه‌ر نی‌یه.

○ داشتن و نداشتن مال دنیا پایدار نیست.

● واته: به بوون و نه‌بوونی مآلی دنیا هیچ که‌س نابێ دڵ خوش بکا، یان خه‌مبار بی

چونکه هیچ کامیان ده‌وامیان نی‌یه.

۱۲۱- بوی به ناگر ژپر خوهی ناسووتینی.

○ آتش هم بشود، زیر خود را نمی سوزاند.

● واته: نه گهرچی زوریش درنده بی، بو دهور و بهری خوئی مه ترسی به کی نی به.

۱۲۲- بوینه رهنگم، مه پرسه حالم.

○ رنگ و رویم را ببین و از حالم می پرس.

● واته: رهنگ و رواله تم نه لی حالم چونه و پیویستی به پرسین نی به.

۱۲۳- بوی شیر له ده می تیت.

○ بوی شیر، از دهنش می آید.

● واته: میشتا مناله.

نهم مه سیله مانای ته و سیش نه دات، نه گهر به مروئی پر ته من بوتری.

۱۲۴- بویه پیئت نیژم کاکه، چوله کهم بو بگری.

○ به این جهت تو را برادر بزرگ خودم خطاب می کنم، که گنجشک برایم بگیری.

● واته: بویه خولتهت پی نه کهم، که لیکم بگری.

۱۲۵- به ناو هات و به نان خوریا!

○ چون آب آمد و چون نان خورده شد.

● به چتی نه وترئی که دوور له باوهر، گوم بی و له به ین بچی.

۱۲۶- به نه نازهی بهر خوهت پا داکیشه.

○ به اندازه گلیم خودت پا دراز کن.

● واته: زورتر له وهی که مافی خوته داوا مه که.

۱۲۷- به نیسکانی ناو نه که فیته مهله! (یا: به کاسه یه ک ناو نه که ویته مهله)

○ با یک استکان آب به شنا می افتد.

● واته: نه و که سه به بچو و کترین گوران، بایی ههوا نه بی.

۱۲۸- به بگار نه گه یشتگ شوال نه که نی!

○ هنوز به پایاب نرسیده، شلوارش را در می‌آورد!

● واته: هیشتا هیچ نه‌بوره، خوی لئی ساز کردووه!

۱۲۹- به بۆنه‌ی گولئی گه‌نمۆ هه‌زار گولّ مرۆر ئاو نه‌خواتۆ.

○ به خاطر یک گل گندم، هزار گل تلخک آب می‌خورد.

● واته: له سایه‌ی سه‌ری یه کینکۆ، چه‌ندین که‌سی تر به به‌ره‌ نه‌گن.

۱۳۰- به بۆی که‌واو هات، نه‌یزانی که‌ر داخ نه‌که‌ن!

○ به بوی کباب آمد، نفهمید که دارند الاغ داغ می‌کنند!

● به به کینکی ته‌ماعکار و چرووک ته‌وترئ که ته‌مجار به هه‌له‌دا چوبی و لوونی سووتا بئ.

۱۳۱- به به‌رمالّ هه‌ر که‌سیکا ته‌م‌وهن، به به‌رمالّ میمکما مه‌م‌وهن.

○ از جلو خانه هر کس عبور می‌دهید، اشکالی ندارد اما از جلو خانه عمه‌ام (یا خاله‌ام) مرا عبور ندهید.

● واته: قوم و که‌سی خراب چاوی دیتی سه‌رکه‌وتنی خزم و که‌سی خویان نی‌یه. ته‌م مه‌سیله وته‌ی کچیکه که ته‌یه‌ن بۆ مالّی به‌خت، ته‌ویش له تانه وته‌شهری میمکی (پووری) ته‌ترسی و تیزئی له هه‌ر رینگایه کۆ ته‌مبه‌ن بمبه‌ن، به‌لام باله به‌رمالّی میمکۆ نه‌بئ چونکه ته‌و ته‌گه‌ر بمبینئ نه‌ته‌نیاچه‌زنا کاو دیانی خیرم پیدانانئ به‌لکوو تانه و ته‌شهریشم لئی ته‌دا.

۱۳۲- به پشيله‌یان وت گووت بۆ ده‌رمان خاسه، ته‌چوو ته‌یکرده ژیر خوه‌لۆا

○ به گربه گفتند مدفوعت خاصیت دارویی دارد، می‌رفت آن را زیر خاک پنهان می‌کرد!

● به که‌سیکی بئ‌نرخ ته‌وترئ که وه‌ختئ بزانی کاریک له ده‌ستی دئ خوی بشارتۆ.

۱۳۳- به پفئ دانه‌گرسیت و به نفئ ته‌کوژیته‌و.

○ با یک پف روشن می‌شود و با یک تف خاموش می‌شود.

● واته: نه‌وکه‌سه به قسه‌یه کی به‌چووک زۆر زوو تووړه نه‌بئ و به

هه‌ره‌شه‌یه‌کی بچوو‌کیش‌خاو‌ئه‌بیئتۆ.

۱۳۴- به پلّتۆک‌خوه‌ی‌ئه‌ته‌کنی!

○ با‌تلنگر‌خود‌را‌می‌تک‌اند!

● واته: فیز و ده‌ماری‌به‌رزه.

۱۳۵- به پوول‌قه‌مچان‌ئه‌کا.

○ با‌پول‌بازی‌می‌کند.

● واته: ئه‌وه‌نده‌ده‌وله‌مه‌نه، پوول‌له‌لای‌ئه‌و، وه‌کوو‌ئه‌مرازی‌کایه‌وايه.

ته‌مچان: بازه‌لّین (جو‌ره‌کایه‌یه‌کی‌منالانه)

۱۳۶- به‌په‌له‌ژن‌مه‌یه‌را، تا‌به‌شینه‌یی‌په‌شیمان‌نه‌ویتۆ.

○ با‌عجله‌از‌دواج‌مکن، تا‌به‌آرامی‌پشیمان‌نشوی.

● واته: په‌له‌کردنی‌ئه‌مرۆ، په‌شیمانی‌سۆزی‌ها‌به‌شوینیۆ.

۱۳۷- به‌پیری‌فیتر‌پلاو‌خواردن‌بوو‌گه.

○ در‌پیری‌پلو‌خوردن‌را‌یاد‌گرفته‌است.

● واته: دوی‌ته‌مه‌نیکی‌دریژ‌تازه‌فیتر‌ره‌سم‌و‌یاسای‌مه‌ده‌نی‌بووه.

۱۳۸- به‌پیکه‌نین‌زالم‌باوه‌ره‌مه‌که.

○ به‌خندیدن‌ظالم‌اعتماد‌مکن.

● واته: رووی‌خۆشی‌زالم‌جیگه‌ی‌باوه‌ره‌نی‌یه.

۱۳۹- به‌تال، ده‌س‌په‌رناچیته‌و‌بو‌مال.

○ شخص‌بیکار، دست‌په‌به‌خانه‌برنمی‌گردد.

● واته: مروّفی‌به‌تال‌پا، نا‌همی‌یه.

۱۴۰- به‌تر‌حمام‌گه‌رم‌ناوی.

○ با‌حرارت‌تیز‌حمام‌گرم‌نمی‌شود.

● واته: کاری‌گرینگ‌هه‌و‌لدانی‌ئه‌وی‌و‌به‌ئاسانی‌دروس‌نایی.

۱۴۱- به ترگۆزه له ئەشکنی.

○ با تیز کوزه می شکند.

● واتە: زۆر بەدەمارە.

۱۴۲- به تیری حەفت مەن خوری شی ئەکاتۆا

○ با یک تیز هفت من پشم به هم می زندا

● واتە: بە کەسی ئوتیری که زۆر فیز و دەماری بی و پشی نه کهوئ.

۱۴۳- به تەقەیی تەهنگ دەر ناکەفی.

○ با صدای تیراندازی نیز ظاهر نمی شود.

● واتە: هەر دیاری نی بە.

۱۴۴- به تەماشا کردن بوایه، سەگ زوو فیر قەساوی ئەوو.

○ اگر به نگاه کردن می بود، سگ زود قصابی را یاد می گرفت.

● واتە: فیر بوونی هەر کاری تەنیا بە تەماشا کردن و روانین بو ئەو کارە ئەنجام نایی، بەلکەر دڵ پێدان و کار لە سەر کردنی پێویستە.

۱۴۵- به تەناف تۆ که فتگە سە چال.

○ با طناب تو در چاه افتاده است.

● واتە: لە سەر تەحریکی تۆ دو چاری ئەو کۆسپە بوو.

۱۴۶- به تیری دو نشان ئەپیکئ.

○ با یک تیر دو هدف را می زند.

● واتە: بە ئەنجام دانی ئیشی، بە دوو بەرهم ئەگا.

۱۴۷- به جاریا نه چووگه.

○ به آن موضوع راه نبرده است.

● واتە: لەو مەسەلە یە چتیکێ حالی نه بووه، بە هەردیا نه چوو.

۱۴۸- به جینگەیی ئەوه ئاو بکاته مل ئاگرا، ئەی گەشی نیتەوا

- به چای آنکه آب روی آتش پر یزد، آن را باد می زند.
- **واته:** نه ته نیا ناگری شه په که ناکوژ پیتو، په لکو ژور تر گه شه به وشه و نا کوړ کپه ته دا.

۱۴۹- به چاو خه فنگ به دل وریا، تا تو هه ل سای که ره کو ل بریا،
(یا: تا لای گردو، که ره کو ل بریا).

- به چشم خوابیده و به دل بیدار؛ تا تو بلند شدی خبر دُم بریده را بردند.
- **واته:** نه گهر هو شیار و بز یو نه بی تالانت نه که ن.

- ۱۵۰- به چ عه یاری بی پیوی، به و عه یاره بو ت نه پیون،
○ با هر پیمانهای به مردم بدهی با همان پیمان به تو خواهند داد.
معادل: با هر دستی بدهی با همان دست می گیری.
- **واته:** چون له گه ل خه لکا موعامه له بکه ی، هه روا له گه لئا موعامه له نه که ن.

- ۱۵۱- به چکه سونه س!
○ جوجه مرغابی است.
- به منالیکي ژیر و رهنه نه وترئ که کیشایینه سر باوک و باوهره ی خوی. وه کوو به چکه سونه، که هه دوا ی په یا بوونی نه توانی مه له بکا.

- ۱۵۲- به چکه که دد، مه خه ره ته ما، به چلی که ما، تپته سه ما!
○ بچه گدا را به طمع مینداز، او با یک شاخه کما به رقص می آید.
- **واته:** مروئی هه تیو وچه، نه گهر رووی پی بدرئ و ته ماعی پی نشان بدهی دهس نه کا به کلکه سووتی به ده ورتا.

- ۱۵۳- به چکه که دای فخره ته ما، به چلی که ما، تپته سه ما!
○ بچه گدای بسیار طمعکار، با یک شاخه کما، به رقص می آید.
- **واته:** هه تیو وچه ی ته ماعکار، له به رابه ری به جو کترین سووددا، نه که وینه کیلکه سووتی!

۱۵۴- به هفت ناو ته ر ناوی!

○ با هفت آب خیس نمی‌شود.

● واته: زۆر بی‌حه‌یایه و هیچ عه‌ییکی پی‌ عه‌یب نی‌یه.

۱۵۵- به‌ هفت ئاو شو‌ریاگه‌سه‌و.

○ با هفت آب شسته شده است.

● واته: زۆر بی‌شەرم و بی‌حه‌یایه.

۱۵۶- به‌ هفت براوه‌ کلایکیان هه‌س!

○ هفت برادر یک کلاه دارند.

● واته: ده‌س ته‌نگن.

۱۵۷- به‌ هفت ته‌ور ملی ناو‌رگه‌ته‌و.

○ با هفت تهر گردنش بریده نمی‌شود.

● واته: نه‌و که‌سه زۆر مل‌ نه‌ستور و قه‌له‌وه.

۱۵۸- به‌ هفت قه‌له‌م خوه‌ی ئارایش کرد‌گه.

○ هفت قلم خودش را آرایش کرده است.

● واته: نه‌و ژنه ره‌نگ و رو‌تیکی زۆری داوه له‌ خۆی. هه‌وت قه‌له‌م ره‌نگ و رو‌نی

ئارایش که له‌ قه‌دیم ژنان نه‌یان کرد بریتی بووه له‌ نه‌مانه: ۱- خه‌نه ۲- وسمه

۳- سو‌راو ۴- سپیاو ۵- سورمه ۶- زیره‌ک (زیره‌وه‌رق) ۷- خالی روومه‌ت، که نه‌م

خاله‌یان به‌ سورمه، له‌ گو‌شهی لێو یاله‌ جیگه‌یه‌کی تری روومه‌تا داوه‌نا.

۱۵۹- به‌ خاسه‌ خاسه‌ گوی کرده‌ کاسه.

○ آتقد‌ر از او تعریف کردند که کار را خراب کرد.

● واته: نه‌ونه‌ پێیان وت تو‌ خاسی، کاره‌که‌ی خراب کرد.

۱۶۰- به‌ خاسه‌ خاسه‌ هه‌ل‌مه‌ماسه.

○ به‌ تعریف و تمجید دیگران، مغرور مشو.

● واته: به‌وه‌ی که‌ مه‌ردم به‌ بالاتا نه‌خوینن له‌ خۆت ده‌رمه‌چۆ.

۱۶۱- به خالو خالو، خوهی خسته مالو.

○ به خالو خالو گفتن، داخل منزل شد.

● واته: به زوان بازی، خوی به سهرپانا سه پانده.

۱۶۲- به خالو خالو هاته لامه وه، بوو به نه ژدیها دای به پامه وه!

○ با دای دای گفتن به من نزدیک شد، آن گاه ازدهایی شد و مرا گزید.

● واته: به زوانی خوش خوی پیم نریکوه کرد و له ناکامدا له به ینی بردم.

۱۶۳- به خت هه ل بگه ریتو، ده له مه پش دیان نه شکینی!

○ بدخت برگردد، دلمک نیز دندان آدمی را می شکند.

● واته: نه بگره کسه سی نه گبه تی بی، له هه رچی حتی بی قابلیشه زه ره نه ینی.

۱۶۴- به یخ مه که به یخ نه که ی!

○ یخ مکن یخ می کنی!

● واته: خوت لووس مه که پیت ناکه وی.

۱۶۵- به خوهشی زمسان و به پی که نین زالم باور مه که. (یا: دل خوهش مه که)

○ به هوای خوش زمستان و به خنده ظالم باور مکن. (یا: دل خوش مکن)

● واته: نه هوای خوشی زمسان جیگه ی متمانه به و نه روو خوشی زالم.

۱۶۶- به خووم پیژن ناغه و به ژنه که یشم پیژن ناغه ژن.

○ به خودم بگویند آقا و به زنم بگویند زن آقا.

● به کوه سی نه وتری که دایمه به تاواتی ناو و مه قام بی.

۱۶۷- به خه یال پلاو، خوان رنگین ناوی.

○ به خیال پلو، سفره رنگین نمی شود.

● واته: له تاره زوودا ژیان به سهر بردن، به نان و تاو نایی.

۱۶۸- به دبخت نه و کاروانه وا پیشاهنگی که ره!

○ بدبخت آن کاروانی که پیشاهنگش الاغ باشد.

● واته: قور به سەر ئه و جه‌ماعه‌ته‌ی واریه‌ریان مروڤیکی نه‌زان و نه‌فامه.

۱۶۹- به دزی ئیزرائیلۆ نه‌چی به ریگا.

○ دور از چشم عزرائیل راه می‌رود.

● واته: زۆر نه‌خۆشه و مه‌ترسی مه‌رگی لێ ئه‌کری.

۱۷۰- به دۆسی دۆسی، کای کرده پۆسی.

○ در قالب دوستی و رفاقت پوست او را کند و در آن کاه ریخت.

● واته: له‌عالمی دۆسیا که‌وۆلی که‌ند.

۱۷۱- به دۆشاو خوه‌ت قانع به‌و بۆه‌نگوین مه‌ردوم مه‌روانه.

○ به دوشاب خودت قانع باش و به‌عسل مردم نگاه مکن.

● واته: به‌که‌می خۆت قناعت بکه و پروو له‌مردم مه‌خه.

۱۷۲- به دۆعای کتک باران ناواری.

○ با دعای گریه باران نمی‌بارد.

● واته: دۆعای مروڤی چه‌په‌ل نه‌تیجه‌یه‌کی نی‌یه.

۱۷۳- به دوو براکلاویکیان هه‌س!

○ دو برادر یک کلاه دارند.

● واته: ده‌س ته‌نگن.

۱۷۴- به ده‌س ئه‌یا نه‌ دواوه، به‌پا ئه‌ی کی‌شیت به‌ره‌وا!

○ با دست عقب می‌زند، با پا جلو می‌کشد.

● واته: له‌روو گه‌ره‌کی نی‌یه، به‌لام به‌دل داوای ئه‌کا.

۱۷۵- به ده‌س بییه و به‌پا بکه‌فه شوئی.

○ با دست بده و با پا دنبالش برو.

● واته: قه‌رز مه‌ده به‌یه‌کێک که‌پیت نه‌داتۆ و مه‌جبوور بی به‌شوینیا ده‌رچی.

۱۷۶۔ به دهس خواهی ئاگری بهرداگهسه گیان خواهی.

○ با دست خودش آتش به جان خودش انداخته است.

● واته: خوی بووه ته سه به بی عه زاب و دهردی سهر بو خوی.

۱۷۷۔ به دهس خواهی قهور بو خواهی نه که نی! (یا: به دهس خواهی قهور خواهی نه)

که نی. یا: به دهس خواهی قهور بو خواهی نه که نی.

○ با دست خودش برای خود گور می کند!

● واته: خوی نه بیته هوئی دهردی سهر و تووش بوونی خوی.

۱۷۸۔ به دهس مهردم مار نه گری!

○ با دست مردم مار می گیرد.

● واته: له خه لکی مایه دائه نی.

۱۷۹۔ به دهسی چه پله ناته قی.

○ با یک دست نمی شود کف زد.

● واته: که سی به ته نیایی ناتوانی نه کاره نه انجام بدا.

۱۸۰۔ به دهسی دوو هه نی (یا: دوو شوونی یا: دوو کاله ک) هه ل ناگیرگی.

○ با یک دست دو هندوانه را نمی شود بلند کرد.

● واته: له یه ک کاتدا دوو کار پیکه وه جی به جی نابی.

۱۸۱۔ به دهم و به دهس تی وه شیاگه.

○ با دهان و با دست شروع کرده است.

● واته: زور به گهرمی دهستی داوته نه و کاره.

۱۸۲۔ به دهم هار و به لهش بیمار.

○ پر حرف و کم عمل.

● به یه کیکی زور قسه که و بی هونه نه وترئی.

۱۸۳۔ بهر بو خواهی پاکو مه که.

○ برای خودت زمینه سازی مکن.

● به یه کچی نهوتری که له باسیکدا، واقسه بکا که خوی سوودی لی وه رگری، و پی بیژن: بۆ خوت ریگه تهخت مه که.

۱۸۴- بهر تۆ له دوای فره کهس متمانه تهر!

○ «جلو» تواز «عقب» خیلی ها قابل اطمینان تر است.

● به یه کیک نهوتری که له داوین پاکی و به نامووسیا زورجیگی باوه پبی و بۆ نه وه بشی مال و نامووسی پی بسپردری.

۱۸۵- بهر تیل بهرد نهرم نه کا.

○ رشوه سنگ را نرم می کند.

● واته: نه گهر بهر تیل بدری ناحق به حق نه کن و حق به ناحق. ثم مه سیله مانای تانه و تهوسی تیدایه، نهینه بهر تیل دان کاریکی ناپه سهنده.

۱۸۶- بهرخ ئیر بۆ سه ره برینه.

○ برّه نر برای سربردن است.

● واته: کوپی ئازا بۆ نه جاتی گهل، نابی له شهر و مهرگ بترسی.

۱۸۷- بهر خوهی ژیر کهس ناخات!

○ گلیم خود را زیر کسی نمی اندازد.

● واته: بۆ کهس خیری نی یه و کلاوی کهس سه ری ناچی.

۱۸۸- بهرخ هه تا سهر، له بن سه وه ته دا نامینی و تپته ده ره.

○ برّه برای همیشه در ته سبد باقی نمی ماند و بیرون می آید.

● واته: منال بۆ همیشه منال نامینی و گه وه نه بی و دپته ناو مهردم.

۱۸۹- بهرد بووچکیش سهر نه شکینی.

○ سنگ کوچک نیز سر می شکند.

● واته: له دوژمنی کهم هیزیش نه بی هر بیمت بی و نابی لئی غافل بی.

۱۹۰- بهرد تاها له جیگای خوه یا، سهنگینه.

○ سنگ تا زمانیکه سر جای خودش قرار دارد، سنگین است.

● واته: هه رکس زۆر ئه م لاو ئه و لا بکا، سووک ئه بی.

۱۹۱- بهردی نهزان بیخاته گۆمۆ به سه د زانا ده ر نایه ت.

○ سنگی را که نادان در تالاب بیندازد به صد دانا بیرون نمی آید.

● واته: کاریکی ناریک که مروئی نهزان بیكات، بۆ سه د زانا ریکی نایه ت.

۱۹۲- بهرز مه فره، نزم ئه نیشی.

○ بلند پروازی مکن، سرنگون می شوی.

● واته: زۆر خۆت هه ل مه کیشه و ده عیه مه که، چونکه تێ ئه شکێ.

۱۹۳- بهر له ئه وه بهجیته ناو بیر، بیر له هاتنه بانته بکه!

○ پیش از آن که وارد چاه بشوی، فکر بالا آمدنت را بکن.

● واته: بهر له ئه وه ی ده س بده ی به ئیشیکه وه دورینی ئاخری بکه.

۱۹۴- بهر له کاریز ناوی گه ره که!

○ قبل از کندن کهریز آب می خواهد.

● واته: هیشتا هیچ نه بروه ئه و داوا کاره.

۱۹۵- بهر ماله که یان توپ و توپخانه، دیزه ی پیازو تورش، پر هه له گولانه!

○ جلو خانه شان توپ و توپخانه، دیگ آب و پیاز ترش پر از خر خاکی.

● به یه کیکی فیز قۆز ئه وتری که له رواله ت داخوی زۆر هه ل کیشی، به لام له ناو مالا

پیس و پیس خۆر و گه ن بی!

۱۹۶- بهرمالی به بان ناوا ئه گه ری!

○ جانمازش روی آب می گردد.

● ئه م مه سیله، ته وه به و که سه ی که به لای دینداریا نه چرویت. دوور له ته و سیش

مانای ئه وه به که ئه و که سه زۆر دینداره.

۱۹۷- به روژه روژه سالمان برده سهر، نه‌وا به‌هار هات قنکمان که‌وته ده‌را

○ روزها را به تدریج سپری کردیم، بهار فرا رسید و آبرویمان ریخت.

● واته: کات به سهر چوو و یتیمه هیچ کاریکمان نه کرد و ئابروومان چوو.

۱۹۸- به‌روو له ده‌میا ته‌قیگه!

○ میوهٔ بلوط در دهانش ترکیده است!

● به یه کیتی زور تووڤه و بلبه‌ل کهر نه‌وترئ.

۱۹۹- به‌ره‌لای ته‌نکی یه‌و نه‌درگئ، (یا: به‌ره‌ی فه‌قیر له لای ته‌نکی یه‌و نه‌درگئ)

○ گلیم از طرف کم عرض آن پاره می‌شود.

● واته: بنیادهم له‌و خاله‌وه و لاوازه، دوژمن ره‌خنی تی نه‌کا.

۲۰۰- به‌ره‌وخوار و به‌ره‌ووژوور، که‌ره‌کول و خوڤچه سوورا

○ روبه پایین و روبه بالا، الاغ دم بریده و خوڤجین قرمزا!

● به مالیکی هه‌ژار و هس ته‌نگ نه‌وترئ.

۲۰۱- به‌ری با بیّت و پشتی که‌نه‌لان.

○ از روبروی او باد بوزد و پشت سرش گودال باشد.

● واته: باگرم بی و ههر نه‌میئ.

۲۰۲- به ریش نی یه به ئیشه.

○ به ریش نیست به عمل است.

● واته: روالت نابئ به مه‌زه‌نه‌ی هه‌ل سه‌نگاندنی مروّف به‌لکوو عه‌مه‌ل پیوانه‌ی ناسینه.

۲۰۳- به ریوی یان وت کئ شایه‌ته‌ه‌وتی: کلکم!

○ به روباه گفتند: شاهدت کیست؟ گفت: دُم!

● واته: مروّی ئیلّه‌باز بۆ سه‌لماندنی وته‌ی خوئی ههر مه‌گه‌ر خوئی شایه‌تی بدا.

۲۰۴- به زکئ تیّر و به دوو زک برسی.

○ یک شکم سیر و دو شکم گرسنه.

● به یه کیکِی دهس تهنگ و برسی نهوترئ.

۲۰۵- به زۆر بمنیږن بۆ مازگ، ناروانمه دارا.

○ با زور مرا بفرستید که مازوج بیاورم، به درخت نگاه نمی‌کنم.

● واته: کاری زۆر ئاکامیکی دلخوازی نی‌یه.

۲۰۶- به زوان پیاگ نه‌گری.

○ بازبان آدم را به خود جلب می‌کند.

● واته: زوان بازه.

۲۰۷- به زوان خواهش، مار له کونا تیته ده‌رو.

○ با زبان خوش، مار از سوراخ بیرون می‌آید.

● واته: زوانی خو‌ش، دوژمنیش نه‌کا به دۆس.

۲۰۸- به زوان، شیر نه‌کاته ریوی.

○ با زبان، شیر را روباه می‌کند.

● واته: زۆر زوان بازه و هه‌ر کارئ مه‌یلی بئ به زوان نه‌یکا.

۲۰۹- به زیله‌گوپ خوه‌م سوور نه‌که‌مو.

○ با سیلی گونه‌ خودم را سرخ می‌کنم.

● واته: به زۆر خۆم له رواله‌تدا شادمان و سه‌رحال نیشان نه‌ده‌م نه‌ینه دلم پر له‌خه‌م و په‌ژاره‌یه.

۲۱۰- به زینگِی نه‌م دی جفتی که‌وش له‌ پای، به‌ مردگی نیایان هه‌زار جفت له‌ جای!

○ تا زنده بود، ندیدم که یک جفت کفش به پا داشته باشد؛ وقتی که مُرد هزار جفت کفش در خانه‌ او بود.

● واته: تازیندوو‌بوو، که‌س لئی نه‌ته‌پرسی و خیرنکیان پئ نه‌ته‌کرد، به‌لام وه‌ختی که‌ مرد بۆی نه‌گریان و خیر و بیران بۆ نه‌کرد.

۲۱۱- به ژیر بال هیلکه نه‌ورژنی!

○ با زیر بغل تخم مرغ را می‌پزد.

● واته: زۆر حه‌راره‌تی هه‌یه و گه‌نج و سه‌رحاله.

۲۱۲- به‌سه‌مه، کوره‌که‌چه‌ل که‌سه‌مه!

○ برابیم همین کافی است که آن کچل فامیل من است!

● واته: نه‌ونه لێم نه‌وماوه، نه‌بی به‌لات و لووته‌وه فه‌خر به‌کم!

۲۱۳- به‌سه‌د حه‌کیم نه‌ونه‌ی ده‌رده‌ داری نازانی.

○ صد طیب به اندازه یک مریض از چگونگی درد خبر ندارد.

● واته: به‌سه‌ر هاتوو، حه‌کیمه.

نه‌وه‌ی که تووشی به‌لایه‌ک بووه و له‌ناو به‌لاکه‌دایه، باشتر له‌چۆنیه‌تی نه‌و به‌سه‌ر هاته نه‌زانێ له‌وانه‌ی واله‌ دووره‌وه‌ دانیشتون و سه‌باره‌ت به‌و به‌لایه‌ قسه‌ نه‌کن.

۲۱۴- به‌سه‌د ده‌رزی گاو سه‌نگیکی تیا ناوی.

○ صد سوزن یک گاو آهن نمی‌شود.

● واته: مرۆڤیکی ئازا و لێ هاتوو سه‌د که‌سی خوێری و لێ نه‌هاتوو، دینی.

۲۱۵- به‌سه‌ر ئاو حماما ته‌عارف نه‌کا.

○ بر آب حمام تعارف می‌کند.

● به‌خولک کردیتی بێ مایه و بێ خه‌رج نه‌وتری.

۲۱۶- به‌سه‌ر حه‌فت پشکه‌لا باز نه‌وا!

○ از روی هفت پشکل می‌پزد.

● واته: زۆر قوت و فره‌ته‌ فره‌ته‌ که‌ره.

۲۱۷- به‌سه‌ره‌و ناچیتته‌ درگادا، به‌فنگه‌و نه‌یوه‌ن.

○ با سر داخل نمی‌شود، از جهت عکس او را هول می‌دهند.

● واته: که‌سی نه‌گه‌ر به‌ره‌زامه‌ندی کارێ نه‌کا، به‌زۆر پێی نه‌کن.

ولّاخ که به‌سه‌را نه‌چی به‌گه‌ورا، پشتاو پشت نه‌یه‌نه‌گه‌ور.

۲۱۸- به سه‌ره‌ی که‌ر به‌هار نایه‌ت.

○ با عَرَعَر خِر بهار فرا نمی‌رسد.

● واته: به قسه‌ی مروئی بی‌ نرخ، نه‌و ئاواته نایه‌ته دیل.

۲۱۹- به سی‌که‌س کلاوئیکیان هه‌س.

○ سه نفر یک کلاه دارند.

● به‌که‌سایتیکی ده‌س ته‌نگ ته‌وترئ.

۲۲۰- به‌ش کریا، مه‌غمون یا مه‌لعون.

○ تقسیم شد، مغبون یا ملعون.

● واته: نه‌گه‌ر له‌وبه‌ش کردنه‌دا کلاو سه‌رت چووئی پیت ته‌وترئ «مه‌غمون» وه نه‌گه‌ر

زۆر به‌لای تۆدا هاتبی و نه‌ت داییتۆ به‌خاوه‌نی، پیت ته‌وترئ «مه‌لعون».

۲۲۱- به‌شۆن هه‌ر که‌نینیکۆ، گیر یانیکیش هه‌س.

○ پس از هر خنده‌ای، گریه‌ای است.

● واته: خو‌شی، ناخو‌شی ها به‌شوینیۆ.

۲۲۲- به‌شه‌وجه‌رده به‌روژ مه‌رده!

○ شب دزد و روز جوانمرد!

● به‌یه‌کینکی دوو روو ته‌وترئ.

۲۲۳- به‌فر هه‌تا نه‌ختیکیشی بمینی هه‌ر سارده.

○ برف اگر دَزه‌ای از آن نیز باقی بماند باز هم سرد است.

● واته: نه‌و چته، که‌میشی هه‌ر وه‌کوو زۆره‌که‌یه‌تی. کینایه‌ش له‌زولمه‌که‌ زۆر یان

که‌می، هه‌ر ناوی زولمه.

۲۲۴- به‌فریش جوانه، سه‌گ له‌سه‌ری نه‌ری.

○ برف نیز زیبا است، سگ روی آن می‌رید.

● واته: چتی پاکیش تووشی ناپاکی نه‌بی.

۲۲۵- به فری موسولمان و به تری کافرا

○ به مشاهدۀ پریدن مرغی مسلمان و به شنیدن یک تیز کافرا!

● به که سانی تهوتری که نه ئیمانان جیگهی باوه‌پ بی و نه بی ئیمانیان جیگهی مه ترسی.

ئەم مەسیلە لەم حیکایەتە وەرگیراوە: شێخی لە ریگە یە کو ئەر و، ئەبینی چەن لاو دانیشتون و خەریکن نان و گوشتی سوورو کرای مریشک ئەخۆن. لاوان بی ئەو ی ئەو شێخە بناسن، خۆلکی ئە کەن بۆ نان خواردن، لە کاتیکدا شێخ دەس درێژ ئە کاتو نانی پی بدەن، یە کێ ئەو گەنجانە بۆ گالته کە و چکی رۆنی داخ ئە کاتە ناو مشتی شێخ، شێخ لەم کارە زۆر قەلس ئە بی و روو ئە کاتە گوشتی مریشکە کە ی ناو تاوہ کە و ئیژی: «فر!»، لە نا کاو مریشکە کە هەل ئە فری و لە ناو تاوہ کە وە دەر ئە چی! لاوہ کان کە ئەم کە رامە تە زۆر سەر سوو پتەرە ئە بینن، تی ئە گەن کە ئەمە پیاوکی گەورە یە و ئەوان هەلە یە کی خراپیان دەر حەقی کردووە، لە ئەنجاما هەموو خۆیان ئە خەن بە سەر دەس و پای شێخا و ئبی ئە پارنەوہ کە بیان بە خشی. شێخ ئە یان بە خشی و ئەوانیش وە کوو موریدی موخلیس ئە کە و نە خزمە تی شێخ. شێخ بۆ ئەو ی ئە ندازە ی باوہ پری ئەوان تا قی بکاتە وە، بە جۆری کە هەموویان بیسن (بلا تشبیه) تری ئە تاتو! لاوہ کان ئە دەن لە قاقای پیکەنین و ئەلین: بابە بە هەلە دا چوین شێخی چی و کەشکی چی! ئینجا هەموویان جیی تیلن و ئە پۆن. شێخ کە لە دەستی ئەم لاوہ خاوانە رەحەت ئە بی روویان تی ئە کا و پیان ئیژی: ئیوہ بە فری موسولمانن و بە تری کافرا!

۲۲۶- به قالاو ئیژی، گدی!

○ بە کلاغ آوای بز سر می دهد.

● واتە: ئەو ئەندە لاواز و بی هیژە کە زەینی ناسینی نەماوہ و بالندە و چەرنەدە لە یە ک جیا ناکاتە وە.

۲۲۷- به قسم حەزەرەت عەباست باور بکەم یا بە جوو جکە ی کە لە شیرە کە ؟

○ بە قسم حضرت عباس باور بکنم یا بە دم خروس ؟

● واتە: سویند خواردنە کەت و نیشانە ی خیلافە کەت یە ک ناگرن.

ته گير نه وه: پياوئ که له شیرئ نه دزی و نهی داته ژیر عابا کهی، به لام کلکی که له شیر ه که به دهره وه نه بی و خوئ نازانی، خاوهن که له شیر په یدا نه بی و له و کابرا نه پرسئ: نه ری برا تو که له شیر ټکت نه دیوه؟ کابرای دز تیرئ: نه به هزرهت عه باس! ساحیب که له شیر، که کلکی که له شیر ه که له ژیر عابای کابرای دزا نه بیئ، پیئ نه لی: به قه سه م هزرهت عه باست باوه پر بکه م یا به جوو جکه ی که له شیر ه که؟

۲۲۸- به قسه ی خوهش مار له کونا تپته دهرؤ.

○ با زبان خوش مار از سوراخ بیرون می آید.

● **واته:** زوانت خوښ بی تا دوژمنیشت به دوست بی.

۲۲۹- به قنگ درگایان پی کردؤ.

○ او را عقب عقب از در اتاق بیرون انداختند.

● **واته:** به زور له و جیگا دهریان کرد.

۲۳۰- به کار ناخوات زوری بی زات!

○ زور بدون جرأت بی فایده است.

● **واته:** زور و زات پټکه وه پیټ به که لک دی.

۲۳۱- به کاره کهر بیژنی خانم، هه رچی کاسه و که وچکه نه یشکنئ.

○ به کُلفت بگویی خانم، تمام ظرف و ظروف را می شکنند.

● **واته:** به عزه که سیکي کم شیاو، زهرفی گورانیان نی به و زو له خو دهر نه چن.

۲۳۲- به کاسه یه ک نه ی که ن و به که وچکیک نه ی خوهن.

○ در یک کاسه می پزند و با یک قاشق می خورند.

● **واته:** نه وان یه کپکن و له یه ک دهرناچن.

۲۳۳- به کام سازت بره قسم؟

○ با کدام ساز تو بر قسم؟

● **واته:** به کام قسه ت باوه پر بکه م؟

۲۳۴- به کشمیشی گهرمی نه کات و به نیسکی سهردی.

○ با یک کشمش تب می‌کند و با یک عدس سردی.

● واته: نه و که سه زۆر ناسک نارنجیه و تاقه‌تی گهرما و سهرمای نی‌یه.

۲۳۵- به کشه و مری، خاتری گهرد نه گری.

○ با یک انتقاد مختصر، آزرده خاطر می‌شود.

● واته: زۆر دل ناسکه و تاقه‌تی بیستنی هیچ ره‌خنه‌یه کی نی‌یه.

۲۳۶- به کلکی گوینژ نه شکینا (یا: به جووچکه‌ی گوینژ نه شکینا)

○ با دُمش گردو می‌شکند!

● واته: زۆر شادمان و سهرحاله.

۲۳۷- به کوّل ته‌واف کابه‌ی پیوه بکه، له بهر چاوی نی‌یه!

○ او را کول بگیر و به طواف کعبه ببر، قدرشناس نیست.

● واته: ههرچی به کی له گه‌ل بکه‌ی قه‌دری نازانی.

۲۳۸- به کونای ده‌رزیاه نه‌چیت.

○ از سوراخ سوزن می‌گذرد.

● به به کیکی زۆر له‌ر و لاواز نه‌وتری.

۲۳۹- به که‌ر موسایی فی‌ر نالبه‌نی نه‌وی.

○ با خر یهودی نعلبندی یاد می‌گیرد.

● واته: به مالی مه‌ردم خوی فی‌ری کار نه‌کا.

۲۴۰- به که‌ر ناویری به کوپان شیره. (یا: به که‌ر ناویری به کوپان فی‌ره. یا: به

شیر ناویری به کورتان ره‌به ره‌پیه.)

○ از عهده خر بر نمی‌آید، نسبت به پالان خر شیر است.

● واته: به زۆردار ناویری و به سهر هه‌زارانا زاله.

۲۴۱- به که‌وچکی ناوکه‌فته مه‌له.

- با یک قاشق آب به شنا کردن افتاد.
- به یه کیکی که م شیاو و کهم زهرف نهوترئ.

۲۴۲- به ک... مهردم گ... نه کا.

- با آلت تناسلی دیگران جماع می کند.
- واتنه: خوی پیاوه تی لئ نایه و به پیاوه تی خه لکه وه شانازی نه کا.

۲۴۳- به گایه ک گیره نا کرگی.

- با یک گاو خرمن کویی ممکن نیست.
- واتنه: به ته نیا که سیئ نه م کاره پیش ناچی.

۲۴۴- به گریئ نه کولیت و به پفی له کول نه چیتتهو.

- با یک شعله به جوش می آید و با یک پف جوشش آن فروکش می کند.
- واتنه: نهو که سه به قسه یه کی بجووک زور زوو تووره نه بی و به هه ره شه یه کی بجووکیش له گرمه گرم نه که وی.

۲۴۵- به گورگ یان وت سوژی نو ره راتنه! ده سی کرد به گیریان، وتیان بوچه

نه گیری؟ وتی نه ترسم نه م قسه درو بیت!

- به گرگ گفتند فردا نوبت چوپانی توست! شروع کرد به گریه کردن، گفتند چرا گریه می کنی؟ گفت می ترسم این سخن دروغ باشد!
- به خه بریکی دوور له باوه پ نهوترئ که بیده ن به که سی، که شیاوی نهو خه به ره نه بی.

۲۴۶- به گوریس تو که فتگه سه چال!

- با طناب تو در چاه افتاده است.
- واتنه: تو نهو که سه ت تووشی نهو کو سپه کردووه.

۲۴۷- به گولیان وت: بوچه واگه شی؟ وتی: باخه وانه که م مهرده.

- از گل پرسیدند: چگونه است که این اندازه سرحال هستی؟ گفت: باغبانم مرد است.

● **واته:** نه‌گه‌رگه‌وره‌ی مال، زانا و لئی‌هاتوو بی، نه‌هلی نه‌و ماله، به‌ده‌ماخ و شادمانن.

۲۴۸- به‌گولئی به‌هار نایه‌ت.

○ با یک گل بهار نمی‌آید.

● **واته:** به پیش هاتیکی دلخواز به‌لام بچووک، حوکی گشتی نادری.

۲۴۹- به‌لا له بوگه‌ن نه‌وئته‌و.

○ بلا از موجود بدبو ایجاد می‌شود.

● **واته:** له‌که‌سانی که قسه‌ی ناخوشیان به‌شوئنه‌وه به‌دووری بکه با توووشی عه‌زیه‌ت نه‌بی.

۲۵۰- به‌لای دیزه‌ی ره‌شه‌و دامه‌نیشه با ره‌ش نه‌وی. (یا: به‌لای دیزه‌ی ره‌شه‌و،

دانیشی ره‌ش نه‌وی).

○ در کنار دیگ سیاه منشین تا سیاه نشوی.

● **واته:** ره‌فیتی خراب، مروّف به‌د ناو نه‌کا، که‌وا بوو دووری لئی بکه.

۲۵۱- به‌له‌ئاو، مه‌ده له‌پرد نامه‌رد.

○ به‌آب بزنا از روی پل ساخته دست افراد نامرد عبور مکن.

● **واته:** مروّف گیانی خوئی بخاته مه‌ترسی به‌وه باشره له‌وه‌ی منه‌تی نامه‌رد بکیشی.

۲۵۲- به‌له‌فز قه‌له‌م قسه‌نه‌کا.

○ با لفظ قلم سخن می‌گوید.

● **واته:** خوئی لئی گوراهه.

۲۵۳- به‌لیئو نه‌خورگی.

○ با لب خورده می‌شود.

● به‌خواره‌مه‌نی به‌کی نهرم نه‌وتری.

۲۵۴- به‌مانگای نه‌زاوه چاو‌گویره که‌ده‌ر تی‌ری!

○ هنوز ماده‌گاو نزاییده است، چشم‌گوساله را درمی‌آورد!

● واته: هیشتا به جینگه به ک نه گیشتووه، نه کوژی و نه بری!

۲۵۵- به مانگ بچو میوان به، به سال بچو سولتان به.

○ ماهی یک بار برو و مهمان باش، سالی یک بار برو و سلطان باش.

● واته: که م بچو با قه درت نه چو.

۲۵۶- به م دهس نهی داو به و دهس نه یواته وا

○ با این دست می دهد و با آن دست پس می گیرد.

● واته: خه لات و به خشین نه و که سه، جینگه ی باوه ر نی یه.

۲۵۷- به مهرگ بیگره، تا به یاو رازی بیت.

○ به مرگ بگیر، تا به تب راضی شود.

● واته: زورتر له وهی که گهره کته پای لی داگره با به وهی که نه ته وی، بگهی.

۲۵۸- به مه ویژی نه زانی به که ویژی نازانی.

○ اگر قدرشناس یک دانه مویز نباشد، قدرشناس یک کاسه پر از مویز

نیز نخواهد بود.

● واته: نه گهر به که م نه زانی، به زوریش هر نازانی.

که ویژ: زهرنی پیوانه یه.

۲۵۹- به نان هات و به ناو خوریا.

○ چون نان آمد و چون آب خورده شد.

● به چتی نه وتری که دوور له باوه ر، گوم بی.

۲۶۰- «به نا» و «ماس» وهخت خوهی خوه شه.

○ بنا و ماست در فصل خودش خوشمزه است.

● واته: هرچی چته له وهختی خویا خوشه.

«به نا»: مهنی، گیاه که له تیره ی چه تری یه کان که له به هارا سهوز نه بی و تا جوانه نه یکه نن

و به ماسه وه نه یخون.

۲۶۱- به ناو نیشان به‌له هه‌وره‌که!

○ به نام و نشانی همان لکّه ابر!

● واته: ئەو بەلێنه وا داوته جینگای باوه‌ر نی‌یه.

ثیژن «نه‌سیمى عه‌یار» هه‌ر چتیکی به‌ نرخى ده‌س‌بکه‌وتایه، له‌ کاتیکدا که به‌له هه‌ورێکی به‌ ئاسمانه‌وه‌ بدیبایه، ئەو چته‌ی له‌ عاستی ئەو هه‌وره‌وه‌ نه‌ کرد به‌ ژیر خۆله‌وه‌ یان ئەى نایه‌ درزى به‌ردێک و بو‌ دۆزینه‌وه‌ی چته‌ که له‌ دواى دا هه‌وره‌ که‌ی کردبو‌و به‌ نیشانه. جا مه‌ علومه هه‌ور له‌ به‌ین ته‌چوو، وه‌ ئەویش به‌و چته‌ وا شار‌دبو‌و بو‌ له‌ هه‌یج کات دا نه‌ ته‌گه‌یی.

۲۶۲- به‌ناى ناشى، دیواری لاره.

○ بئای ناشی، دیوارش کج است.

● واته: له‌ رووی ده‌س‌کردۆ، ئوسا کار نه‌ناسرێ.

۲۶۳- به‌ن له‌ ته‌خته، حیزیش وه‌ به‌خته!

○ به‌ تخته‌ بزئید، هیزی هم به‌ شانس است.

● واته: هه‌رچی چته‌ به‌ به‌خته‌ ته‌نانه‌ت کاری خراپیش!

۲۶۴- به‌ن له‌ ته‌خته، هه‌رچی چته‌ به‌ به‌خته.

○ به‌ تخته‌ بزئید، همه‌ چیز به‌ بخت بستگی دارد.

● واته: هه‌رچی کاره‌ پێوه‌ندی به‌ به‌خت و ئیقباله‌وه‌ هه‌یه.

۲۶۵- به‌ نوکی له‌ نوێژ نه‌چی!

○ با یک نخود نجس می‌شود.

● واته: زۆر زوو ته‌ره‌نجی. به‌ که‌سیکی دڵ ناسک نه‌وتری.

۲۶۶- به‌ نه‌وگ مه‌ردم سه‌ره‌ هه‌ورێ.

○ با نمد مردم را سر می‌برد.

● واته: به‌ خوی نه‌رم و قسه‌ی خوش مروف نه‌ کوژی!

۲۶۷- به‌نی شلۆ بووگه.

○ بندش شُل شده است.

● **واته: ۱-** له وه نه چي له بهنديخانه نازادی بکن. ۲- کار و باری شیواوه به یه کا.

۲۶۸- به و با نه ژیم له تهرف توو بی.

○ به آن باد زندهام که از سوی تو بوزد.

● **واته: ژینی من به مەرجه مه تی تۆه پتوهندی هه یه.**

۲۶۹- به و به خت نه و قافلّه وا پیشاهنگی که ره.

○ بدبخت آن قافلّه ای که پیشاهنگش الاغ باشد.

● **واته: سەر قافلّه ی نه زان، قافلّه نه بابۆ که س نه زان!** (مه به ست بۆ لای رهنج و

کویره وه ری یه)

۲۷۰- به و شتریان وت: بۆچه ملت لاره؟ وتی: جا کوینه م راسه تا ملیچم راس

بی؟

○ به شتر گفتند: چرا گردنت کج است؟ گفت: کجای بدنم راست است تا گردنم

نیز راست باشد؟

● به که سیّک ئیژن که عه بیی یه ک و دوان نه بی.

۲۷۱- به و شتریان وت ملت بۆچه دریژه؟ وتی: دووربینی دوا نه که م.

○ به شتر گفتند چرا گردنت دراز است؟ گفت: آینده نگری می کنم.

● **واته: بۆ هه رکه س پتویسته دووربینی دوارۆژ بکا.**

۲۷۲- به و له به وتر، خاستره.

○ بد از بدتر، بهتر است.

● **واته: له به یں دوو کاری خراپا نه وه یان هه ل بژیره وا خراپه ی که متره.**

۲۷۳- به ها کردن، به هوو کردن، چوو که سه شار بۆ شوو کردن!

○ با های و هوی راه انداختن، به شهر رفته است تا شوهر کند.

● به تهوس به ئافر تیک نه وتری که خوی لی گۆرابی و وازانی نه گهر جینگه و ریگهی

خوی جی هیلاو چوو بۆ ولاتیکی تر، زۆر ماقوول نه بی!

۲۷۴- به هانه‌ی به‌نی ئیسرائیلی نه‌گریتا

○ بهانه‌ی بنی اسرائیلی می‌گیرد!

● واته: په‌پیی سه‌خت نه‌گری.

۲۷۵- به هانه‌ی تر، نان جوینه‌ی

○ بهانه‌ی باد شکم، خوردن نان جو است.

● واته: بۆ پینه‌ی کردنی کاریکی خراب واکردوویه‌تی بروبه‌هانه‌ی پووچه‌ل تیریتۆ.

۲۷۶- به هه‌ر چاوۆ تو من نه‌وینی، هه‌ر به‌و چاووه‌ منیچ تو نه‌وینم.

○ باهرچشمی که تو مرا می‌بینی، من نیز باهمان چشم تو را می‌بینم.

● واته: چۆن له‌گه‌ل منا موعامه‌له‌ نه‌که‌ی، وات له‌گه‌لا موعامه‌له‌ نه‌که‌م.

۲۷۷- به هه‌لوا هه‌لوا دهم شیرین ناوۆ.

○ به حلوا حلوا گفتن دهان شیرین نمی‌شود.

● واته: وته‌ی بی کردار به‌که‌لک نایه.

۲۷۸- به هه‌وا‌ی به‌چه، نه‌خوهم کولووچه!

○ به هوای بچه‌دار شدن، کلوچه می‌خورم.

● واته: به‌ته‌مای بیستنی خه‌به‌ریکی خو‌ش، شادمانم.

۲۷۹- به‌یته‌که‌ی «بله» س و شاییه‌که‌ی «خوله».

○ بیت «بله» است و شادی «خوله».

● به‌قه‌یه‌کی هیچ و کاریکی پووچ نه‌وترئ.

بله: برایم (ابراهیم) / خوله: مه‌حموو (محمود)

۲۸۰- به‌یه‌ک لو نه‌نه‌که‌ی یه‌و، نو‌که‌ی دوولانه‌س!

○ یک لا نمی‌رسید، نوبه‌ی دولا است!

● واته: له‌م حاله‌ی ناسایی به‌دا که‌هه‌یه‌کاری ناکرئ، بی‌دیار حاله‌ی تیکی له‌مه‌سه‌خت تر!

۲۸۱- بی‌بگار نه‌دا له‌ئاو (یا: بی‌بگار مه‌ده له‌ئاو).

○ بدون شناختن پایاب به آب می زند.

● **واته:** ریځای نه ناسراو نه بری!

۲۸۲- بی حیا، دای له ده ریا وتی: تهر تهر نه باشه دا!

○ بی حیا به دریا زد و گفت، ترشدن معنی ندارد!

● **واته:** بی حیا، هیچ عه پیکی پی عیب نی یه و نای خاته خوی.

۲۸۳- بیخه یته ناو ناگر بو سوئی لی هه ل ناسیت.

○ او را درون آتش بیندازی، بوی سوختگی از وی بلند نمی شود.

● به یه کیکی هه ژار و شر و ور نه وتری.

۲۸۴- بی ده سه لات، نه گیر!

○ آدم ناتوان، گریه می کند.

● **واته:** له کاری دنیا دا تی کوشه و زه بوونی نشان مه ده.

۲۸۵- بیژنگی بگره روونه و.

○ غربالی مقابل صورتت بگیر.

● به یه کیک نه وتری که زور کم روو بی.

۲۸۶- بیژی و بیکه ی، فیله ته نی، نه یه ژی و بیکه ی، که رکه ده نی، بیژی و نه یکه ی،

مانگای تهره زه نی!

○ بگوئی و عمل کنی، فیل هستی؛ نگوئی و عمل کنی، کرکدن هستی؛ بگوئی و

عمل نکنی، ماده گاو تازه زاییده می باشی!

● **واته:** قسه و کردار نه گره یه ک بگری، نشانه ی زیره کی و پیاوه تی یه؛

کرداری بی قسه یش، نشانه ی دهروون داری یه؛ به لام قسه ی بی کردار، نشانه ی ته مه لی و نه توانکاری یه.

مانگای تهره زه ن: مانگای تازه زایه که له شی قورس و بی هیزه.

۲۸۷- بیسان، بی سه ره خهر؟

○ جالیز، بدون مزاحم؟

● واتە: ھەر چى جىڭگە يە، زۆلە كىڭى تېدايە.

۲۸۸۔ بیس گورگہ کہ ٹاخری بہ خشہ دەرچووا!

○ آن بیست گرج، عاقبت خوش‌خشی بیش نبود.

● **واته:** ئەوەی وازۆرلایی ترسا بووی، وەھم و خەیاڵ بوو.

ئەم مەسىلە قەسە ئەو كابرايە كە وتى لە رىڭايە كۆ ئەرۆيشتەم، بىس گورگەم لى
 ھەل كەوت! ئەوانەى واگوئى يان لە قەسە كەى بوو، بە گائەتە وتيان بىس گورگە؟ چتى وا
 چۆن ئەبى؟ كابرا وتى: بايىس ئەبى و دە بى! وتيان: دە گورگە؟ كابرا وتى: دە نە و پەنج!
 وتيان: پەنج گورگە؟ وتى: دوو! وتيان دوو؟ وتى: كورە بابە لىم گەرەن خەشە خەشى
 ھات وام زانى گورگە!

۲۸۹۔ یوں پورا پہل لٹہ رہی!

۴۰) ہندوؤں و مسلمانوں کے درمیان ایک قصہ

● بہ یہ کیٹ تھو تری کہ بہ فشه خوش بی۔

۲۹۰۔ پیشکھی من تہ مہرہ جوانگیہ!

○ گهوارهٔ مرا رنج و مشقت جنبانده است.

● **واته:** من به رهنج و کویړه ووهی گه وره بووگم.

تہمدارہ: رہنج و سہختی.

۲۹۱۔ بی عاریان خسته جه حانم، وتی: داره که ی ته ره!

○ بی عار را بردند به دوزخ، گفت: هیزمش تراست.

● واتہ: مروّفی بی عار و بی شہرم بہ ہیچ حتیٰ لہ روو ناچی.

۲۹۲۔ بی کہ لہ شیریش روژ تہ ویتو۔

○ بدون خروس هم صبح فرا خواهد رسید.

● **واته:** چ تو گهره کت بی چ گهره کت نه بی، نه و کاره نه انجام نه دری.

۲۹۳- بیگانہ و سہ گای شیتا

○ پیگانه مثل گاو دیوانه است.

● **واته:** مروڤی غه ربه و نه ناسراو جیځه ی متمانه نی یه، ته بی له گه ل ته وابه

تی بینی و حساب کراو روو به روو بیت.

۲۹۴- **بیله قور به دهس خه لکو سووکه!**

○ بیل گل در دست دیگران سبک است.

● **واته:** به عزه که سی، کاری که سانی تریان به لاوه سووکه.

۲۹۵- **بی نا ته یژهند، ئیسه یچه نا هابه دهسیه و!**

○ بدون سُرنا می نواخت؛ حالا هم که سُرنا در دست دارد!

● به یه کیچک ته وتری که له مه و پیش بی بیانوو، ئاپرووی خه لکی بریدی،

تیتاش بیانوو دهس که و توه، جا ئیتر چی بکا، په نامان به خوا!

۲۹۶- **بی ناو به و به دناو مه وه.**

○ بی نام و نشان باش ولی بدنام مباش.

● **واته:** مروڤی بی ناو و نشان زور به ږیز و سه نگین تره له و که سه ی که به خراپه له ټیو

جهماعت دا ناوی ده رکړدوه.

۲۹۷- **بیوه ژن کوښی ته کا.**

○ تلاشی چون بیوه زنان دارد.

● **واته:** کاره کانی وه کوو کاری بیوه ژانه، هر جه می ته کات و ته یشاریتو.

۲۹۸- **بی، هه نار و به ی ناگری.**

○ درخت بید، انار و به، بار نمی آورد.

● **واته:** له مروڤی بی خیر چاوه پروانی پیاو ته تی ناگری.

پ

۱۔ پا تہدا لہ پھین!

○ پھن را پا شخم می زند!

● واتہ: بیکارہ، نہ توان کارہ.

۲۔ پاچکہ بہ یتہ ناکہس، ھوہس رانیچ تہ کا!

○ بہ ناکس پاچہ بدھید، ھوس ران نیز می کند!

● بہ کہسی تہوتری کہ تہ گہر چاکہ یہ کت لہ گہل کرد، چونکہ ناشیاو و بی شہرمہ، تہمای زیاترت تی تہ کا.

۳۔ پادار بگرہ، بی پا مال ویمانہ.

○ پادار را بگیر، بی پا مال خودمان است.

● واتہ: تہ و چتہی وا مہترسی لہ بہین چوونی لی تہ کری بیگرہ با نہفہوتی، غیری تہوہ جینگہی پھڑارہ نی یہ.

۴۔ پارہ کہ مرد و ٹیمسال سالیہسی!

○ پارسال مرد و امسال سالگرد وی است.

● بہ کہسی تہوتری کہ کوتوپر بہر ہیرشیکی سہخت و دوور لہ باوہر بکہوی و بدری بہ عہرزا و لہ سہر خوی بجی، بہو جوہرہ کہوا بزانی مردوہ!

۵۔ پا لہ تہنازہی بہرہی خوہت دریژ مہ کہرو.

○ پا از اندازه گلیم خودت درازتر مکن.

● **واته:** زۆرتر له حهقی خۆت داوا مه که.

۶- **پا مه نه سه ر مارا با مارت لی هه ل نه گه ری تۆ.**

○ پا روی سر مار مگذار تا مار به شما حمله نکند.

● **واته:** له زالم و زۆردار هه ل مه که وه.

۷- **پانال به رت نه کا!**

○ نعل پرت می کند!

● **واته:** هه رچی به ده میا دی ئیژی و بی تی بینی قسه فیه نه دا!

۸- **پای به تی خاسه له پیلای ته نگ، بی ژنی خاسه له ماره که و جهنگ.**

○ پای برهنه بهتر است از کفش تنگ؛ مجرد بودن بهتر است از نزاع و دعوای خانه.

تهی پای بودن به از کفش تنگ	بلای سفر به که در خانه جنگ
به زندان قضای گرفتار به	که در خانه دیدن برابر و گره
زنی را که جهل است و ناراستی	بلا بر سر خود نه زن خواستی

(بوستان سعدی)

● **واته:** بی که وش و بی ژنی له که وش ته نگ و شه ر و شوپی ناو مال زۆر باشته ر.

۹- **پای زل نه گبه ته، سه ر زل ده وله ته.**

○ پای بزرگ نشانه بدبختی است؛ سر بزرگ نشانه خوشبختی.

● **واته:** پای زل نشانه رهنجکیشانی زۆر و هات و چوو و سه ر زل نشانه می شک و زل و به بیر.

۱۰- **پایزه برا.**

○ برادر پایزه.

● به یه کیچک نه وتری که دیردیر بیت بۆلات نه ویش به ته مای چتیکه وه!

وه کور و نه و که سه ی وا له وهرزی پایزه دا په یدا نه بی که وه ختی هه ل گرتنی خه له

و خەرمان و باخاته.

۱۱- پای کردگه سه ناو که وش گه و ره گه لا.

○ پا توی کفش بزرگان کرده است.

● واته: ته ک که سانی ناودارا هه ل نه سی و دانه نیشی. به تهوس نهوتری به که سی که قسه ی زل زل نه کا.

۱۲- پر پیسیه سی.

○ پر پوستش است.

● واته: نهو چته زۆر بۆ نهو که سه، ته واوه.

۱۳- پر ده ممه له خوین و قووتی نه ده م.

○ دهانم پراز خون است و آن را قورت می دهم.

● واته: زۆر ناپه حه تم و دلم پر له ده رده به لام ده ری ناخهم.

۱۴- پرسا به و دانا به.

○ بپرس و دانا باش.

● واته: پرسین نه بی به سه به بی زانین.

۱۵- پرست پی نه که م به قه ولت ناکه م!

○ با تو مشورت می کنم ولی به پیشنهاد تو عمل نمی کنم.

● واته: له که سی ری نسوونیمان گه ره ک بیت، به لام به ری نسوونی به که یشی

گوی نه ده ین.

۱۶- پرسیان له خوو بوچه به روژ ده رنا که وی؟ وتی: به بونه ی کرده وه ی

شه ومه وا

○ از خوک پرسیدند چرا در طول روز ظاهر نمی شوی؟ گفت: به واسطه کارهایی

که شب کرده ام!

● به که سی نهوتری که نه وه نده هه لی کرد بی، که رووی نه بی خوی ده رخا و هه ر

خوی بشاریتۆ.

۱۷- پرسیان له قنگلاشک: مه سکه نت کوینه س؟ وتی: با ئه زانی!

○ از کنگر خار (بوته خار کنگر) پرسیدند: مسکن تو کجاست؟ گفت: باد می داند!
● که سبکی هه ژار و بی جیگه و ریگه به خوی ئه لئی، کاتی که لیبی ئه پرسن: مالت له کوئی به؟ ئه لئی: من وه کوو قنگلاشک وامه، با بۆ هه رکوی بمبا، ئه مبا.

۱۸- پرسیان له کیسه ل له کوئی بوی؟ وتی: له حماما! وتیان به شان و ملتا دیاره!

○ از لاک پشت پرسیدند کجا بودی؟ گفت: حمام! گفتند از شانه و گردنت پیداست!

آن یکی پرسید اشتر را که هی گفت از حمام گرم کوی تو از کجا می آئی ای فرخنده پی؟
گفت خود پیداست از زانوی تو (مثنوی مولوی)
● به به کیک ئه و ترئی که له سه ر قسه به ک پا دابگری به لام به لگه به کی لئی ده رکه وی و بیخاته وه درۆ.

۱۹- پرسیان له گا پیر بۆ شوڤ مانگای به که ل ئه که وی؟ وتی: له ترس خوه ما!

○ از گاو پیر پرسیدند چرا دنبال ماده گاو آماده جفتگیری می افتی؟ گفت: از ترس تجاوز به خودم!
● به که سانی ئه و ترئی که ئه هلی به عزه کاریکی ناپه سه ند نه بن، به لام بۆ ئه وه ی خه لکی ناله باریان لئی دوور بکه ویتۆ، و انیشان بدهن که ئه وانیش ئه هلی ئه و کارهن.

۲۰- پرسنگ ئه وه شنئی (یا: پرسنگی لئی ئه ویتۆ)

○ جرعه می زند. (یا: از او جرعه ایجاد می شود).
● واته: له و قسه به یا له و رووداوه زۆر تو وپه به.

۲۱- پر مالیان بوو له رازیانه و به دل ئیشه مرد.

○ خانه شان پر بود از رازیانه و خودش به دل درد مُرد.
● واته: چتی که خوی بووی و پیویستی حیاتی پی بوو که لکی لئی وه نه گرت.

۲۲- پشت دهس خوه ی برد به ده ما!

○ پشت دست خود را گاز گرفت.

● به یه کیک ئەوتری که له کاریک زۆر په‌شیمان بی.

۲۳- پشت له هه‌زار سوار هه‌ل‌ناکا.

○ در برابر حملة هزار سوار فرار نمی‌کند.

● واته: زۆر ئازا و نه‌ترسه.

۲۴- پشت یه‌ک ناده‌نه زه‌وینا.

○ پشت یکدیگر را زمین نمی‌زنند.

● واته: له یه‌ک پشتیوانی ئە‌که‌ن.

۲۵- پشيله ده‌می نه‌ئه‌گه‌یه ده‌ووک ئە‌یوت سۆله‌!

○ گربه دهنش به دنبه نمی‌رسید می‌گفت شور است!

● به یه کیک ئە‌وتری که ئاره‌زووی چتی بکا و ده‌سی پی نه‌گا و له‌خه‌یالی خۆبا هه‌لی سه‌نگیتی. یان: ناحه‌زی خۆی به‌و چته‌ده‌ر بی‌ری.

۲۶- پشيله له به‌ر ره‌زای خوا مشک ناگری‌!

○ گربه به خاطر رضای خدا موش نمی‌گیرد.

● ته‌وسه به‌و که‌سه‌ی که کاریکی به‌روا‌له‌ت مرو‌فایه‌تی ئە‌کا، به‌لام ئاشکرا بیی که خیری خۆی تیدا دیوه و کردوویه‌تی.

۲۷- پشيله‌یش، پشيله‌ی قه‌یم‌!

○ گربه هم گربه قدیم.

● واته: هه‌موو چتی قه‌دیمه‌ی که‌ی جینگه‌ی متمانه‌یه.

نه‌گێره‌وه، دایکی ئیژی به‌کوره‌ی که‌ی: رۆله‌ پشيله‌ که‌ده‌م و چاوی ئە‌سپری، میوانمان بۆ دئ! کوره‌ ئە‌لئ: دایه‌ ئە‌م قسانه‌ هی قه‌ده‌یمه و کۆن بووه و خورافه‌یه ده‌سی لئ هه‌ل گره. دایه ئیژی رۆله: پشینان ئە‌م قسانه‌یان ته‌جروبه‌ کردووه، سه‌بر که‌ تا سۆزی میوانمان بۆ دئ! ئە‌و رۆژه و سئ رۆژی تریش سه‌بر ئە‌که‌ن و میوانیان بۆ نایه. کوره ئیژی: دایه‌ هایدیه و تم ئە‌مانه‌ خورافه‌یه ده‌سی لئ هه‌لگه‌ره؟ دایه‌ش سه‌ری ته‌کان داو

وتی: رۆلّه بهو خوا بیژم چی؟ پشیلەش، پشیلە ی قەیم!

۲۸- پشیلە ی کویر نان له مائی دەر نایەرئ!

○ گربە کور نان از خانەاش بیرون نمی آورد!

● به که سیکي پیسکه و نانی خو نه خوړ نهوترئ!

۲۹- پف و سهوړئ!

○ پفی و یک لحظه صبر.

● واتە: له کارا پەلە مە که و سهبرت ببی.

حیکایەتی ئەو کابرایە که چووه مایک و شیر برنجی داخیان بۆ دانا و بی ئەوێ سەبر بکا ساردۆبێ، بە داخی که وچکیکی کردە دەمی و شیر برنج دەمی سووتان و سەری بەرزۆ کرد بۆ ئەوێ نەختی شیر برنجە که له دەمیا ساردۆبیت! له و کاتەش دا بۆ ئەوێ خواوەن مأل نهائی بۆچی ئەم میوانه سەری بەرزۆ کردوو، له خواوەن مائی پرسى: کاکە ئەم خانوووت بە چەن وەخت کردوووەتۆ؟ خواوەن مأل که له دەردی کابرا تیگە یشتوو، وتی: کاکە گیان: بە پف و سهوړئ! واتە: ئەگەر تۆ سەبرت بکەرایە چیشتە که ساردۆ بوايە، وا دەمت نه ئەسووتا!

۳۰- پۆز عالی و جیب خالی!

○ فیس و افادە زیاد ولی جیب خالی!

● به که سێ ئەوترئ که فیز و دەماخی بەرز بێ و دەستی تەنگ!

۳۱- پۆسی دەواخی نایە!

○ پوستش دباغی نمی پذیرد.

● واتە: گلاوه و له پاکی نایە.

۳۲- پووړئ دەچی بۆ مردن، مووړو دە کاتە گەردن!

○ عَمَّ (یا خالە) دارد به سوی مرگ می رود؛ مهره به گردن می اندازد.

● واتە: ناخەری پیری و کرداری گەنجی ناکە و نه به ک!

شێتان عێبیان هُما آبرد مِنْ یَنح، شیخ یَتصابا و صَبی یَتشیخ.

● **واته:** دوو چتی سه‌رسوور هینه‌ر هه‌ن که له به‌خ ساردترن، پیری که کرداری گه‌نجان له خۆی نیشان بدا و گه‌نجی که کرداری پیران بکا.

۳۳- پووشیان فرداگه.

○ معادل: فاتحه‌اش را خوانده‌اند.

● **واته:** لێی ناو میدن.

۳۴- پووش له ناوچاو خوهیا ناوینی، به‌لام موو له ناو تیکه‌ی مه‌ردما ته‌وینی!

○ خاشاک را در چشم خودش نمی‌بیند، ولی مو در لقمه‌ی مردم می‌بیند.

● به‌کەسێ ته‌وترێ که عه‌یبی گه‌وره‌ی خۆی نایینی، به‌لام عه‌یبی به‌جووکی خه‌لک ته‌بینی و ره‌خه‌نه ته‌گرێ.

ته‌گیرنه‌وه پیاوێ ته‌چینه‌ مائی به‌ میوانی، کاتی که دانه‌نیشن نان به‌خۆن، خاوه‌ن ماله‌ که روو ته‌ کاته‌ میوانه‌ که و ئیژێ: پیم وایه‌ له‌ و تیکه‌ دا که گرتووته‌ موویه‌ کی تیدا بوو! کابرای میوان هه‌ر ته‌مه‌ ته‌بیستی بی ته‌وه‌ی هه‌ج بیژێ هه‌ل ته‌سی و له‌ ماله‌ که ته‌چینه‌ ده‌رو، کابرای خاوه‌ن مال به‌ شوینیا ته‌روا و ته‌یگرێ و ئیژێ: ته‌ری کا که ته‌وه‌ بوچی ده‌رحویت و نانه‌ که‌ت نه‌خوارد؟ میوانه‌ که ئیژێ: نانی ته‌و ماله‌ ناخوری و پووش له‌ ناو چاو خۆیا نایینی، به‌لام موو له‌ ناو تیکه‌ی مه‌ردما (یان: میوانا) ته‌بینی!

۳۵- پووشین چوووه‌ سه‌رم، خه‌م چوووه‌ به‌رم.

○ از وقتی که سرپیچ به‌ دور سرم پیچیدم غم و اندوه به‌ من روی آورد.

● ته‌مه‌ قسه‌ی که‌چیکه‌ که‌ چوووه‌ ته‌ مائی می‌رد و باری به‌رپرسی له‌ سه‌ر شانی نه‌شتوووه‌. پووشین، کیش و میزه‌ری ژنانه‌یه‌.

۳۶- پوولت بوێ مه‌لا له‌ میحراو ده‌رتیری!

○ پول داشته باشی ملّا را از محراب بیرون می‌کشی!

● **واته:** پول هه‌رچی کاره‌ ته‌یکا!

۳۷- پوول چه‌رمگ بو‌ روژ ره‌ش.

○ پول سفید برای روز سیاه.

● **واته:** مَال و سهروهت بۆ ئهوهیه، مروّف له تهنگانه دهريّتی.

۳۸- **پوول گرد و بازار دریژ.**

○ پول گرد و بازار دراز.

● **واته:** نه گهر پوولت بیتی ئه توانی ئه وهی گهره کته بی سینی و ریگهت لی نه گیراوه.

۳۹- **پوول مهردم کیسه ئه دری.**

○ پول مردم کیسه پاره می کند.

● **واته:** مالی خه لکی جیگی دلخوشی نی به.

۴۰- **پوولی به قنگه گان په یا بوی، ئه شی بدرگیتته خه رج به وه سیریا!**

○ پوولی که از راه مفعول شدن به دست بیاید، آن را باید خرج بواسیر کرد.

● **واته:** ده خلیکی پیس و حه رام، هر له ریگهی پیس و حه راما خه رج ئه بی.

۴۱- **په تاته، شه له مینه که ده واته.**

○ زُکام داری، خوراک شلغم دواي توست.

● **واته:** شه له م ده وای هه لّامه ته، بیخو چاک ئه بیتو.

۴۲- **پهت سوالی مل دائه وری.**

○ طناب گدایی گردن را می بُرد.

● **واته:** سوالی مایه ی سووکی و سه رشورییه.

۴۳- **په ر تاوست گهره که، ئه شی جه ور هیندوستانی بۆ بکیشی.**

○ پر طاووس می خواهی، باید برایش جور هندوستان بکشی.

● **واته:** که سئ گهره کی بی به ئامانجی خوی بگا، ئه بی عه زیه تیشی بۆ بکیشی.

۴۴- **په ر ئیریتته ده میا.**

○ پر بر دهانش می کشد.

● **واته:** به ئینی دروی ئه داتی و فریوی ئه دا.

۴۵- په‌رژین (په‌رچین) بوّ حلالّ زاده‌س.

○ پرچین برای حلال زاده است.

● **واته:** مروّفی پاک و ره‌سەن سنووری مافی که‌سان ئەناسی و ئەو سنووره ره‌وایانه ناشکینتی.

۴۶- په‌سەنی شاعەباس، شەمشەمە کوپّره‌س!

○ مورد پسند شاه عبّاس، خفّاش است!

● **ثم** مه‌سیله به ته‌وس ئەوتری به که‌سیکی گه‌وره که له‌هەلبژاردنی چتیکا، گەن په‌سەن بی.

۴۷- په‌شیمانی ئەگەر شاخی بوایه، سەد گەز شاخی بووا

○ پشیمانی اگر شاخ می‌داشت، صد متر شاخش بود.

● **واته:** له‌و کاره که کردوویه‌تی زۆر په‌شیمانه.

۴۸- په‌له‌پیتک ئەوه‌شنی!

○ تلنگر می‌زند.

● **واته:** به تانه و ته‌شه‌روه قسه ئەکا. قسه‌ی به تیکۆل ئەکا.

۴۹- په‌نج تمەن و قنگە گانی قەرزار بوین، دامان و هاتینوا

○ پنج تومان و ک ... ی بدهکار بودیم، دادیم و برگشتیم.

● **به** یه کیک ئەوتری که بچی بوّ چتیک و نه ته‌نیا ئەو چته‌ی دەس نه‌که‌وی، چتیکیش بدۆرینی و خراپتریش.

ئەم مه‌سیله له‌م حیکایه‌ته‌وه‌رگیراوه:

کابرایه‌ک ماییتیکی به‌ته‌له‌وی ئەبی و ئەیه‌وی بیبا بوّ ئەو گونده‌که‌ی تر و ئەسپه‌کویتی به‌ناو بانگی کا که‌حه‌مه‌ی بخاته‌سه‌ر بوّ زک و زا.

ری ئەکه‌وی و ئەچی بوّ ئەو گونده و ئەچیتە مائی کا که‌حه‌مه و ماین له‌به‌ر ده‌رگا ئەبه‌سیتۆ و به‌ره‌سم و شیوازی ئەو کاره، خاوه‌ن ئەسپ ئەبی پاره‌یه‌ک بسینی تا ئیزن بدا، ئەسپه‌که‌ی بخریته‌سه‌ر ماینی. خاوه‌ن ماین پینج تمەنی نرخ‌ی ئەو کاره ئەدا به‌کا که‌حه‌مه و ئەسپه‌کویت له‌گه‌ور تیرنه‌ده‌روو بیخه‌نه‌سه‌ر ماین. ئەسپ به‌حینه‌حین ئەپه‌ریتە

کۆل ماین و به سه هوو ته کیا جووت ئه بی! و کاریش له کار ئه ترازئی و دوای ئه وهش
ئیتتر ئه سب ناتوانی جارێکی تر جووت بی و پاره ییش تازه رویشتووه و نادریته وه!
خواهن ماین ره شوهی ماین ئه گری و مات و مه لولول سر دا ئه خا و به ره و گوندی
خویان ئه گه ریته. ناشنایه کی له ریگادا تووش ئه بی و لئی ئه پرسئ: کامه حموو ئو غروه
خیر له کوپوه بو کوئی؟ کامه حمووی لی قه و ماو، به زویری به که وه دهس رانه کیشی بو
لای ماینه که و ئیژی: برا له کوئی بووم! چوین بو لای کا که حه مه، پینج تمه ن و قنگه
گانی قه رزار بوین دامان و هاتینو. ئیتتر تو وه خیر و من وه سلامه ت!

۵۰- په نجه ی خوه ی گه ست. (یا: په نجه ی خوه ی برد به ده ما)

○ انگشت خود را گزید.

● واته: په شیمانۆ بو.

۵۱- په یمانه پر بووگه.

○ پیمانە پر شەدە است.

● واته: ئه و زولمه گه یشته ته نیه یه ت.

۵۲- په یمانه ی پر بووگه.

○ پیمانەش پر شەدە است.

● واته: کاری ته واهه، ئاخریه تی.

۵۳- پیاده ئه زانی سوار تهنگی به ربووگه.

○ پیاده می داند که تنگ اسب سوار باز شده است.

● واته: عه بی مرووف خوی ناییینی، به لککو و ئه وانه ئه بیین و له و دوور ترن.

۵۴- پیازه که ی عه و آلانه، خواردنی ههس و بردنی فی یه.

○ پیاز «ابدالان» است، خوردن دارد اما بردن ندارد.

● واته: ئه توانی له م خوارده مه نی به که له بهر ده ستایه تا دلت ئه خوازی بخۆی، به لام به
ته مای بردنی مه به.

عه و آلان: کتێپکی به رزه له بهینی شاری سه و کامیارانا.

۵۵- پیازی بو پاک نه کات.

○ برایش پیاز بوست می‌کند.

● واتنه: حیسابی لی نه‌با.

۵۶- پیاگ بی ده‌سه‌لات، چ له شار و چ له دیهات!

○ آدم بی‌کفایت چه در شهر باشد چه در ده.

● واتنه: مروئی نه‌توانکار و بی‌غیرت شار و دی بی‌نی‌یه و هر نه‌توانکار و بی‌غیره‌ته.

۵۷- پیاگ پیر بوو، چۆله‌که‌ی بی نه‌گرن.

○ آدم که پیر شد او را به گرفتن گنجشک می‌گمارند.

● واتنه: مروئی پیر، نه‌بی به گالته‌جاری خه‌لکی نه‌قام.

۵۸- پیاگ چه‌قۆس و ژن هه‌سان.

○ مرد چاقو است و زن سنگ ساب (فسان).

● واتنه: ژن به زمانی خوی پیاو تیژ نه‌کاتۆ.

۵۹- پیاگ دووژنه‌جه‌رگی کون‌کونه.

○ مرد دوزنه‌جگرش سوراخ سوراخ است.

● واتنه: مالی پیاوی دووژنه، هر ئاژاوه‌یه و نه‌و پیاوه‌قور به‌سره‌ته‌بی هر خه‌فه‌ت بخوا.

۶۰- پیاگ ره‌فییق شیت بیّت، به‌لام ره‌فییق گه‌وج نه‌ویّت!

○ آدمی با دیوانه دوست باشد، ولی با احق نه.

● واتنه: شیتی له‌گه‌وجی باشتره.

۶۱- پیاگ گول، تر زل.

○ آدم کم‌وجود و بی‌اهمیت، تیزش بلند است.

● واتنه: مروئی بی‌نرخ و بی‌نمود، فیز و ده‌ماری به‌رزه.

۶۲- پیاگ موحتاج، سه‌ر به‌درگای نامه‌ردا نه‌کا.

○ آدم محتاج، سر به در خانه نامرد فرو می‌کند.

● **واته:** مروئی دهس ته‌نگ، کاتی جار نیازی نه‌بی که روو بخاله ناکه‌س.

۶۳- **پیاگ وه‌ختی مائل بی، قه‌وم دوور و قهرز کۆنه نه‌کاته یادا**

○ آدم وقتی که محتاج باشد، به یاد قوم و خویش دور و طلب کهنه می‌افتد.

● **واته:** مروئی له ته‌نگانه‌دا نه‌که‌وینه بیرى نه‌و چته کۆنانه وا پیشتر نه‌که‌وته بیرى.

۶۴- **پیاگه‌تی به‌سه‌ر ئاو حماما نه‌کا.**

○ بر آب حمام تعارف می‌کند.

● **واته:** له چتی نه‌به‌خشی که بو نه‌و خه‌رجیکی تی ناچی.

۶۵- **پیاگ هه‌ر ده‌فعه‌یه‌ک نه‌مری.**

○ آدمی فقط یک بار می‌میرد.

● **واته:** مروئی نایی له نه‌نجامی کاریکا ترس وله‌رز بیگرئ، چونکه نه‌و کاره نه‌گه‌ر

مردنی پیوه بی مهرگ هه‌ر جاریکه و دیت و ته‌واو نه‌بی، به‌لام بو ترسه‌توک هه‌رده‌میک مهرگیکه.

۶۶- **پیاوه‌تی ها له به‌خشینا نه‌ک له تۆله‌سه‌ندنا.**

○ مردانگی در عفو است نه در انتقام.

● **واته:** نه‌گه‌ر که‌سێ خراپه‌یه‌کی له‌گه‌ل تا‌کرد، بیه‌خشه و له‌بیری تۆله‌سندنه‌وه‌دا مه‌به. پیاوه‌تی به‌وه‌تیزن.

الکاظمین الغیظ والعافین عن الناس والله یحب المحسنین. قورئان (۳/۱۳۴)

۶۷- **پیت ئیژم، مه‌نی ئارد چه‌نی فه‌تیره‌ی هاتیا!**

○ به تو خواهم گفت که یک من آرد چقدر فطیر دارد.

● **واته:** سه‌بر که حالیت نه‌که‌م! (بو ترساندن که‌سێ نه‌وترئ)

۶۸- **پیرت نی‌یه، پیری بسینه!**

○ اگر پیر نداری، پیری خریدار کن.

● **واته:** مروئی پیر و دنیا دیه بو ری‌نموونی هه‌رمال و به‌ماله‌یه‌ک پیوسته و بوونی

ئه‌و به‌ره که‌ته.

۶۹- پیر له پیری نی‌یه، له سه‌رگوزه‌شتیه.

- ارزش پیر به سنّ طولانی او نیست بلکه به سرگذشتها و تجربه‌های وی است.
- واته: نرخى مروفی پیر وابه‌ئه‌زمرون و بیره‌وه‌ری‌یه‌کانیه‌وه.

۷۰- پیر مه‌نیره بۆ‌ئه‌سپ سه‌ندن و جوانیش مه‌نیره بۆ‌ژن خواستن.

- پیر را برای خریدن اسب و جوان را نیز برای خواستگاری مفرست.
- واته: ئه‌گه‌ر پیر بئیری بۆ‌ئه‌سپ سه‌ندن، ئه‌و له‌چاوی له‌شی خۆیه‌وه‌ئه‌سپ په‌سه‌ن ئه‌کاله‌ر و لاواز و بی‌هئیز، تا ئه‌گه‌ر خۆی سواری بوو، ئه‌سپه‌که‌ نه‌یله‌خشینئ. گه‌نجیش هه‌ر کچیکى به‌روومەت جوان بیینی په‌سه‌نی ئه‌کات و گوئی له‌ره‌سه‌نايه‌تی و خولق و خۆیه‌وه‌نی‌یه! له‌ئا‌کامدا‌کاری هه‌ر دوو ده‌سه‌په‌شیمانی بار دئنی.

۷۱- پیر و پۆش هاتگه‌سه‌خورۆش.

- پیر و پوشیده به‌خروش آمده‌اند.
- له‌کاتیکی خۆش وه‌کوو به‌هار یا زه‌ماوه‌ن یا جه‌ژنیکدا ئه‌وترئ که‌هه‌موو که‌سی تیدا هاتبته‌سه‌ما و خۆشی.

۷۲- پیری و هه‌زار عه‌یب!

- پیری و هزار عیب! (پیری و صد عیب!)
- واته: له‌کاتی پیریدا هه‌رچی عه‌یبی له‌شه‌روو ئه‌کاته‌مروف.

۷۳- پیس به‌پیساه‌روئ.

- کثیف به‌وسيله‌کثیف از بین می‌رود.
- واته: چتی گه‌ن ئه‌بئ چتی گه‌ن له‌به‌ینی بیا.

۷۴- پیس سه‌گ به‌ده‌واخی پاکۆ ناوی.

- پوست سگ با دباغی پاک نمی‌شود.
- واته: چتی که‌زاتی پیس بی، به‌هیچ چتیکی تر پاک نایئۆ.

۷۵- پیس (یا: پوس) قورواق بو دهواخی ناژی!

○ پوست قورباغه ارزش دباغی ندارد.

● واته: نهو چته وارهنجی بو ته کیچی، بهورهنجه ناشی.

۷۶- پیس ورج نه کوژیاگ ته وه خشی! (یا: مه وه خشه)

○ پوست خرس شکار نشده می بخشد. (یا: نبخش)

● واته: پیاو تهی به سر نهو چته وه ته کاوانی به تی.

وه کوو ته لین: له گیرفانی خالی ته به خشی.

ته م مه سیله قسهی تهو کابرایه دیتته وه بیر وا چوو بو مالی خز میکی و نهو شیرینی به که ته بوا بو مناله کانی تهوی بیردایه، له بیرری چوو بوو، یان ههر نهی ویستبوو شیرینی یان بو بسینی؛ وه ختی دانیش و خیر هاتنیان کرد و منالی تهو ماله دهوری خالو یان گرت؛ کابرا وتی: والله شیرینی مناله کانم له بیر چوو بی هینم، دوسته کهی وتی: شیرینی چی، خوت شیرینی؛ کابرا وتی: نه برا، شیرینی پیویسته، با بخون، با بخون! تیر له چی با بخون، با خون ؟ خواه یزانی!

۷۷- پیشهی تیا شکانگه. (پیشهی تیا شکیاگه)

○ در آن کار استخوان خورد کرده است.

● واته: لهو کاره دا، رهنجی زوری کیشاوه.

۷۸- پیشهی خوهی شکانگه.

○ استخوان خودش را شکسته است.

□ وه کوو قسهی پیشوو.

۷۹- پیشهی رهش نه کردگه.

○ استخوانش سیاه نشده است.

● واته: هیشتا زور گهنجه.

۸۰- پیکه نین فره، گیریان ها به شوئیو.

○ خنده زیاد، گریه به دنبال دارد.

● واته: به پیکه‌نینی زۆر و بی جینگه خۆت سووک مه که.

۸۱- پیکه‌نین ناوه‌خت، عاقیبه‌تی گیرانه!

○ خنده‌ی بی موقع، عاقبتش گریه است.

● واته: هه‌موو چتی کات و ساتی خۆی هه‌یه، ته‌نانه‌ت پیکه‌نین.

- ۱- **تا ئەم با لەم كونه وه بێ، ئەم ناگره ناگرێ.**
○ تا این باد از این سوراخ بیايد، این آتش شعله ور نمی شود.
● **واته:** تا ئەم حاله كه پيش هاتوه، به سهر نه چي ئەم كاره سهر ناگرێ.
- ۲- **تا ئەمه سهر بگرێ، قير رهش چه رنگ نهوێ!**
○ تا این کار بخواند انجام بگیرد، قیر سیاه، سفید می شود.
● **واته:** ئەم كاره بهم زووانه سهر ناگرێ.
- ۳- **تا ئەمه سهر بگرێ، كلک وشتر نه گه به ته زهوێ!**
○ تا این کار بخواند انجام بگیرد، دم شتر به زمین خواهد رسید.
● **واته:** ئەم كاره ههر سهر ناگرێ.
- ۴- **تا ئیژێ هاله، ههنگور بێ نه گه ئ!**
○ تا می گوید غوره، انگور می رسد.
● به یه کێک ئهوتری که زۆر هیواش و له سه رخۆ قسه بکات و گوێگران لێی وه پَس بین.
- ۵- **تا ئیژێ کشه کشمیش، فرمیسکی ئه رژی. (یا: هاتگه)**
○ تا می گوئی کیشه کشمش، اشکش سرازیر می شود.
● به یه کێکی دَل ناسک ئهوتری که تاقه تی بیستی هیچ ره خنه یه کی نه بێ.

۶- تا به و نه وینی، به و خانه وه یاد ناکه‌ی.

○ تا بد نبینی، بد خانه را یاد نمی‌کنی.

● به یه کی‌ک تهوترئ که تووشی که سیکی خراب بوو بی و به دیتی تهو،
یادی جیگایه ک بکا، و له مه و پیش به خرابی زانیوه.

۷- تا پا نه‌نن به سه‌ریا، وه‌زه ناکا.

○ تا پا روی سرش نگذارند، نیش نمی‌زند.

● واته: ته‌گه‌ر کاریان به سه‌ریه وه نه‌بی، ته و کاریکی به سه‌ر که سی‌کۆ نی‌یه.

۸- تا تو ته‌ویته بنیاهم، جوجکه‌ی که ره‌کول ته‌نیشیته زه‌وی!

○ تا تو آدم بشوی، دُم الاغ دُم کوتاه به زمین می‌رسد!

● واته: به‌م زووانه، تو عقل ناگری.

۹- تا توّم نه‌وه‌شنی، خه‌رمان هه‌ل ناگری.

○ تا بذر در زمین نپاشی، محصولی برداشت نمی‌کنی.

معادل: نابرده رنج، گنج میسر نمی‌شود.

● واته: ته‌بی له پیشدا هه‌ولیکت دابی، ته‌وسا چاوه‌روانی به‌ره‌م بیت.

۱۰- تا خان برازو، له‌شکر مه‌تازو!

○ تا خان آماده بشود، لشکر می‌تازد.

● به که سیکی دیرخیز و ته‌مه‌ل و خاوه‌خاو که ره‌وترئ.

۱۱- تا خاوه‌ن مال هات دز بگریّت، دز خاوه‌ن مالی گرت!

○ تا صاحبخانه آمد دزد را بگیرد، دزد صاحبخانه را گرفت!

● واته: به جیگه‌ی ته‌وه من له ته و گله بکه‌م، ته‌وه من گله ته‌کا!

که‌سی ته‌م مه‌سیله تیژی که له که سیکی ترگله‌ی بی و ته‌وی تر ده‌س خوی بخاته به‌رو.

۱۲- تا دریژ دا ته‌نه‌وی، کول گشتی کو ته‌کاتو.

○ تا قد بلند خم می‌شود، قد کوتاه همه را جمع می‌کند.

● به مروئی بی شهرم و حه‌یا ته‌وترئ که نوره به که‌س نه‌دا.

۱۳- تا دو زۆر ویت، که شک ره شه.

○ تا دوغ زیاد باشد، کشک سیاه می شود.

● واته: کاری بی حساب و بی مه زنه، ناکامی پووجه له.

۱۴- تاریکی مانگ سهر له ئیواره دیاره.

○ تاریکی ماه از اوّل غروب پیدا است.

● واته: چۆنه تی سهره نجامی ههر کاری، له هه وه لۆ دیاره.

۱۵- تا ریوی قه واله ی خوهی خوهنده و، که ولیان که ند.

○ تا روباه قباله خود را خواند، پوستش را کردند.

● واته: خۆت مه خه تیو ته و ژانه سهره، با تووشی پرس و جۆیه کی دوور و دریژ نه بی و سهرت له دهس نه دهی.

۱۶- تا زۆر ویساوی، قه واله به تاله.

○ تا زور باشد، قباله باطل است.

● واته: له جینگایه کاکه زۆر وتن حوکم نه کا، قانون و یاسا نرخی نی یه.

۱۷- تازه تری گۆزه له ناشکی نی.

○ دیگر گوزش کوزه نمی شکند.

● واته: تازه کاریکی له دهس نایه.

۱۸- تازه خه ریکه کای کۆنه شه ن ته کات! (یا: تازه خه ریکه کای کۆن به با

ته دات / ته داته با)

○ تازه دارد کاه که نه را باد می دهد!

● واته: مروّف نایی له روو داوی کۆن بدوی و گله و بنداشتی کۆنه بخاته روو.

۱۹- تازه راویار وا نه زانی، کۆنه راویار چتی نازانی.

○ تازه شکارچی تصوّر می کند که که نه شکارچی چیزی نمی داند.

● به مروّفیکی دنیا نه دیده و بی ته جروبه ته وتری که خوی له پیریکی دنیا دیده و کۆنه کار به زانتر بزانی.

۲۰- تازه هاته روو، کوّنه کهفته پشت که‌نوو! (یا: کوّنه کهفته گولۆی که‌نوو)

○ معادل: نو که آمد به بازار، کهنه شود دل آزار.

● واته: تازه هات و کوّنه له بهر چاو که‌وت.

۲۱- تازه هیلکه‌ی داگه دیانه‌وه!

○ تازه یاد گرفته که تخم مرغ را به دندان بزند و بیازماید.

● واته: له هه‌وه‌لی ئه‌زموونی ژياندايه و هیشتا خواه! هیلکه به دیانا دان، ره‌سمیکی

نه‌ورۆزی‌یه به ناوی هیلکه شکانتی، که لاهه کان له و کایه نه‌ورۆزی‌یه‌دا «سه‌ره» یان

«قوله»ی هیلکه که نه‌دهن له دیان بزائن سه‌خته یا خیر.

۲۲- تا ژیر گه‌ریا بوّ بگار، شپّت له ئاو چوووه ئه‌وبه‌ره‌وا! (یا: تا ژیر پیری کردۆ

شپّت له ئاو په‌ریو!)

○ تا عاقل دنبال پیدا کردن پایاب گشت، دیوانه از آب عبور کرد.

● واته: کاتێ جار ئه‌و کاره که بوّ بێ‌عه‌قلێ ریکی دێ بوّ عاقلێکی تێ‌بین ریک نایه.

۲۳- تاس ئیژێ، بشکم نه‌ک بزم!

○ کاسه می‌گوید: شکسته شوم ولی به صدا درنیايم.

● واته: مردن باشتره له به‌د ناوی.

۲۴- تا سوۆزی هه‌زار کلاو با ئه‌یوا!

○ تا فردا هزار کلاه را باد می‌برد.

● واته: له داهاتوو که‌س خه‌به‌ری نی‌یه.

۲۵- تا سه‌ر نایخوا!

○ برای همیشه از آن بهره‌مند نمی‌شود.

● واته: له‌م حاله‌ته‌دا که بوّی ره‌خساوه به‌رده‌وام نابێ.

۲۶- تا سیر نه‌خو‌ه‌یت، بوّی سیر له ده‌مت نای.

○ تا سیر نخوری، بوی سیر از دهنت نمی‌آید.

● **واته:** تا تو کارى خراب نه کى ترست نه بى و هيچ که شيش سه باره ت به تو خراب نايه ژى.

۲۷- **تافه رز ويساوى، سونه ت به تاله.**
○ تا فرض باشد، سنت باطل است.
□ وه کرو: تا مال ويساوى به مزگهوت حرامه.

۲۸- **تاقانه يا گهوج نهوى يا ديوانه!**
○ يگانه فرزند يا احمق مى شود يا ديوانه!
● **واته:** تاقه منالى مال، باوک و دايكى نه وه نه پى يا نه گن، يا گهوجى نه کن يا شيت و نايه لن سروشتى گه و ره بى.

۲۹- **تاکچه نه کا بوري، بوري، کوره ناکا کارى زوري!**
○ تا دختره اعلام آمادگى نکند، پسره اصرارى ندارد.
● **واته:** به لا له که چه وه دا نه که وى.

۳۰- **تاکوسپى نه روخى، که نى پر ناويته و.**
○ تا تپه اى فرو نريزد، گودالى پر نمى شود.
● دواى مردنى ده و له مهنى نه وترى که نيرسى نه و بگاته مشتى رهش و رووتى خزم و که سى و نه وان به نان و نه وايه ک بگن.

۳۱- **تاکونايه ک نه گرى، سه دکوناي تری تى نهوى.**
○ تا سوراخى را مى گيرى، صد سوراخ ديگر در آن ايجاد مى شود.
● **واته:** کوسپ دواى کوسپ هر دى.

۳۲- **تاکه نيشكى، نه ميرى، شووت کرد، گزيرى، زکت کرد، پيرى.**
○ تادخترى، اميرى؛ چون شوهر کردى، پاکار (پادو) هستى؛ به محض زاد و ولد، پيرى.

● **واته:** تافره تها له تاوى گهنجى داو شوى نه کرد و وه، سولتانه؛ دواى شو کردن ورده ورده نه که ويته تيو عه زيه تى رورگار و که منالى بو، تى نه شكى.

۳۳- تاکه‌وشه‌کۆنه له بیاوانا، نعمت خواسا!

○ لنگه‌ کفش‌ کهنه‌ در بیابان، نعمت‌ خداست.

● واته: له‌ ته‌نگانه‌ی ژیا‌ندا هه‌موو چتیکی بی‌ نرخیش، ته‌ توانی به‌ که‌لک‌ بی.

۳۴- تاکیفی نه‌رمی که‌نه‌لانی‌ک پر ناویته‌و. (یا: تاکه‌نی نه‌رمی، که‌نه‌لانی‌ پر ناویته‌و)

○ تاکوهی فرو‌نریزد، گودالی پر‌نمی‌شود.

□ بروا‌بو پهن‌دی ژماره‌ (۳۰)

۳۵- تاگوو نه‌کا، نازانی قنگی‌ها له‌ کوینوا

○ تا ر‌فع حاجت‌ نکند، نمی‌داند مقعدش در کجای بدن او قرار دارد!

● به‌ که‌سیکی گیز و نه‌قام نه‌وتری!

۳۶- تاگویره‌که به‌ گاو نه‌وی، ولک‌ دایکی به‌ تاو نه‌وی!

○ تاگو‌ساله به‌ گاو تبدیل می‌شود، کلیه‌ مادرش آب خواهد‌شد.

● واته: تا‌باوک و دایک منالی گه‌وره نه‌کن، نه‌توینه‌وه.

۳۷- تالان کریاگ به‌ مال نه‌وی، زکه‌رو به‌ مال ناوی.

○ شخص غارت‌شده مجدداً صاحب‌خانه می‌شود ولی شخص شکمو صاحب‌خانه و زندگی نمی‌شود.

● واته: زکه‌رو مه‌به.

۳۸- تال و سول دنیای چه‌شته‌گه.

○ تلخ و شور روزگار را چشیده‌است.

● به‌ به‌کیکی به‌ ته‌جروبه نه‌وتری.

۳۹- تاله‌به‌ن له‌ پشت، باخه‌وه‌ر له‌ گشت.

○ آنکه رشته‌نخ به‌ دور‌کمر دارد، از همه چیز خبر دارد.

● واته: به‌ چاوی سووکی ته‌ماشای که‌سیکی به‌ رواله‌ت شر و شیواو مه‌که، چونکه‌چ

مه‌علوم نه‌و له‌ هه‌موو چت‌خه‌بری نه‌بی؟

۴۰۔ تالی کهره و خوہشی کهرهس!

○ تلخ کن و شیرین کن است.

● واتہ: ہر تاویٰ ہا لہ سر بار و مہ جازی.

۴۱۔ تالی مویش لہ ورچ بکہ نیتو، غہ نیمہ تہ!

○ یک تار موہم از خرس بکنی، غنیمت است.

● واتہ: بہدہس ہینانی خیریکی کہم، لہ و کہسہ، ہر زورہ.

۴۲۔ تا مال و یساوی بہ مزگت ہرامہ.

○ تا خانہ احتیاج داشتہ باشد برای مسجد حرام است.

● واتہ: نیازی مال و منالٰت لہ پیشا دابین بکہ، ٹینجا، خیر و خیرات بکہ.

۴۳۔ تا مانگا بہرہ لابی، کہ لہ گا جہ ژنیہ.

○ تامادہ گاو ول باشد، عید گاوگشن است.

● واتہ: تہ گہر ٹافرہت و یل بی، ہرزہ کار لہ خوشیدا پلہ زیقان تہ کا.

۴۴۔ تا ماوو کہوشی نہ و بیکاتہ پای، وہختاری کہ مرد ہفت جفت لہ

سہرجای.

○ تاز ندہ بود کفشی نہداشت بہ پاکند. وقتی مرد ہفت جفت کفش کنار

رختخوابش بود.

● واتہ: تا عومری بوو ہیچ کہس قہدریکی لی نہ تہنا، وہختی مرد پرسہ کہرو ٹاو و

گوشت خوری بو راستہوہ بوو.

۴۵۔ تا من وتم: «بسم اللہ»، تہ و تی: «خوایابی کات».

○ تا من گفتم: «بسم اللہ»، او گفت: «خدا زیادش کند».

● واتہ: تا من دہسم کرد بہ خواردن، تہ و تہواوی کرد.

۴۶۔ تا نانہ کہ نہ جاوی، ناچیتہ خوارو.

○ تا نان را نجوی، از گلو فرو نمی رود.

● واتہ: ہہ موو کاری تہ نانہت نان خواردنیش زہ حمہ تی ہہ یہ.

۴۷- تانجی ئیمه که وریشک تو ناگری!

○ تازی ما خرگوش تو را صید نمی‌کند.

● واته: ئیمه له عاستی تو ده‌رنایین.

۴۸- تانجی، به‌گزاده‌ی سه‌گه.

○ تازی، بیگ زاده‌ی سگ است.

○ به‌یه‌کیکی بێ نرخ ته‌وترئ که خو‌ی له ناو هاوما‌لایا به‌ماقو‌لتر بزانی.

۴۹- تانجی تسن، به‌چکه‌ی گووکه‌ری نه‌وی!

○ تازی چُسو، توله‌ عنو می‌زاید.

● واته: له‌ بنه‌ تووی گهن، چتی گهن ته‌که‌و‌یتو.

۵۰- تانجی خو‌پری له‌ وه‌خت راوا (یا: نه‌چیرا) گووی تی!

○ تازی بی‌عرضه‌ به‌هنگام شکار ریدنش می‌گیرد.

● به‌مرؤفی وه‌خت نه‌ناس ته‌وترئ.

۵۱- تانجی ره‌ش کوژ، له‌ ده‌ل تسن ناکه‌و‌یتو.

○ تازی زیرک، از ماده‌ سگ چسونمی‌زاید.

● واته: کوژی نازا و به‌غیره‌ت له‌ ژنی ته‌مه‌ل و نه‌توانکار ناکه‌و‌یتو.

تانجی ره‌ش کوژ: تانجی به‌کی خیرایه‌ که له‌ کاتی‌کدا که عه‌رز ره‌ش بێ و که‌رو‌یشک

تون‌ده‌رچی، بتوانی بی‌گری.

۵۲- تانجی به‌که‌ی قرووکه، له‌ وه‌خت راوا گووی تی.

○ تازی «قروک» است؛ به‌هنگام شکار ریدنش می‌گیرد.

● به‌یه‌کیکی وه‌خت نه‌ناس ته‌وترئ.

۵۳- تانجی وه‌ته‌ن، که‌و‌ریشک وه‌ته‌ن نه‌گری‌ت.

○ تازی وطن، خرگوش وطن را می‌گیرد.

معادل: شغال بیشه‌ مازندرانی نگیرد جز سگ مازندرانی

● واته: مرؤف له‌ هاو‌زوان و هاو‌ره‌گه‌زی خو‌یه‌وه‌ زیاتر تووشی زه‌ره‌ره‌ نه‌بی.

۵۴- تان و پۆه وریشمه.

○ تار و پودش از ابریشم است.

● به تهوس نهوترئ به یه کیکی خوئی گۆراو یا به گزاده.

۵۵- تانه چیتته جهوال ناویته مال.

○ تا داخل جوال نرود، مال تو نمی شود.

● واته: تا نه و چته دهست نگرئ نابئی به هی خوئی بزانی.

۵۶- تانه کوتیاگین با بیخوهین.

○ تا گور کوبمان نکرده اند از مال و دارائی خود استفاده کنیم.

● واته: تا عومریکمان ماوه، با مائی خۆمان بخۆین، نه گینا دواى خۆمان قهبره که مان نه دنه بهر تیللا و ده رمان دینن.

ئهم مه سیله لهم حیکایه ته وه رگیراوه: پیاویکی زۆر رژد و دهوله من و مالآت و ئاژال دار له دئی یه کدا بوووه، که ده سی نه چوته ماله که ی خۆی لیبی بخوا، رۆژئ ژنه که ی به دل و جهرگی حه یوان بیزگ نه کا و به شوووه که ی ئیژئ با یه کئی لهم گیسکانه سه ربیرین و من جهرگه که ی بخۆم؛ کابرا به وه رازی نابئی و ئیژئ ته چم بۆ شار دل و جهرگت بۆ ته سیتیم؛ به یانی ته چئی بۆ شار و به ره سمی نه و زه مانه شه و ته بئی به میوانی مالیکی نه ناس؛ ماله که ریزی لئی ته تین و ژنی خاوهن مال به رله وه ی شیو بخۆن، به شوووه که ی ئیژئ: بخوهین و بیکوتین یان بیکوتین؟! کابرای میوان زۆر نه ترسئ و رهنگی زهره ته بئی، چونکه وا ته زانی مه به ستیان نه وه یه نه و بکوتن. خاوهن مال تی ته گا که کابرای میوان زۆر ترساوه، ئیژئ براگیان مه ترسه، له گه ل تۆمان نی یه؛ به لکو باسمان له خاوهنی پیشووی ئهم ماله یه که به رژدی مرد و ماله که ی خۆی نه خوارد و من دواى نه و ژنه که یم خواست و ئهمه ژنی نه وه، جا کابرا مان له ناو حه وشى ئهم ماله داناوه ته قهر و ههرچی شه وه بهر له خواردنی شیو یا دواى خواردنی شیو من و ئهم ژنه، به تیللا نه نیشینه گیان قهبره که ی و نه یکوتین؛ نه و ا تیستا ژنه که هاتوووه و ئیژئ ئیمشه و بهر له شیو قهبره که بکوتین یان دواى شیو؟

کابرای رژد که ئهمه ته ییسی زۆر سه ری سوور ته مینئ و له بهر خۆیه وه ئیژئ: ئهمه حیکایه تی من و دوارۆژی من و ته بئی به خۆماییم! به یانی له و ماله خواحافیزی ته کا و به

په له دیتۆ بۆ مانی خۆیان و گورج کاوړی سەر ته بری و گوشت و دڼ و جهرگه که ی ته کا به که باب و تهیدا به ژن و مناله کانی. جا ژنه که ی له م کاره ساته زۆر سهری سووړ ته مینی و لئی ته پرسئ: نه ری شوووه که ئا ته مه چی بوو تو کردت؟ پیاوه که ئیزئ: ژنه که قسه ی لی مه که تانه کوتیا گین با بیخۆین!

۵۷- تانه ی چه شی، نازانی.

○ تا آن را مزه نکنی، نمی فهمی.

● واته: ته بئ خۆت نه و چته بچیزئ تا بزانی چلۆنه. یان: ته و کساره دهس پئ بکه ی تانه چۆنه تی نه وه، تی بگه ی.

عهره ب ئه لی: مَنْ لَمْ يَذُقْ لَمْ يَذُرْ. ئا که سی نه یچه شتی، ده رکی ئا کا.

۵۸- تانه ی مه رد م له عه زاو قه ور خراوتره!

○ طعنه مردم از عذاب قبر بدتر است!

● واته: له ئا کامی ئیشی خۆت بیر بکه رو تا بهر شه پۆلی تانه ی خه لکی نه که وی.

۵۹- تاوانکار ها به لای یارۆ، (یا: بارۆ) بی تاوان سهری ها به دارۆ!

○ گناهکار در کنار یار نشست است، بی گناه سرش بالای دار است.

● واته: حق به حه قدار نه که یشتوووه.

۶۰- تاوسان، باوک هه تیمه.

○ تابستان، پدر یتیم است.

● واته: هه تیو له هاوینا، نیازیکی گرینگی به سه ندنی جل و بهرگ نی یه و ره حه ت تر نه ئی.

۶۱- تاوسان رو یی و کراس هه تیم دریا.

○ تابستان رفت و پیراهن یتیم پاره شد.

● واته: فه قیر و هه ژار له هاوینا باشت نه ژین چونکه پتو یستیان به جل و بهرگی زۆر نی یه، جا رو یشتنی هاوین بۆ ته وان عازیه تی یه.

۶۲- تاوسان رو یی و لیباس فه قیر دریا.

○ تابستان رفت و لباسی فقیر پاره شد.

■ وه کوو مه سیله ی پیشوو.

۶۳- تاوی گه شه و تاوی ره شه.

○ گاهی سرحال است و گاهی بد حال.

● واته: کاتی واله خو شیا و کاتی واله تالیا.

۶۴- تاپفه ی قزن، له په ک هه ل نه گرن، له په ک ناکوژن.

○ گروه زنان از یکدیگر کش می روند، اما یکدیگر را نمی کشند.

● واته: زن خراپه به به کتری نه گن، به لام له په ک ناکوژن.

۶۵- تاپی گان نه کا، دو لوی نه ی بژی ری ا

○ اهل «طبا» مرتکب خطا می شوند، اهل «دولاب» تاوان آن را می پردازند.

● واته: که سنی کازیکی ناشیرین نه کا و نه بی که سیکی تر تاوانی نه و کاره ناپه سه ده، به اتو.

«تا» و «دولاو» ناوی دوو گوندن له نژیکی شاری «سه» له ریگی کامباران.

۶۶- ترازو شهرمی له که س نی په.

○ ترازو از هیچکس شرم ندارد.

● واته: ترازو راست نه نوینی.

۶۷- تر به نه و رداسیه وه چه؟

○ گوز چه ارتباطی با داسکاله دارد؟

● واته: نه م قسه چ پیوهندی به کی ها به سه ره قسه وه؟ نه م دوو چنه هیچ پیوهندی به کیان پیکه وه نی به.

۶۸- تریبان هه ل که ند، که زهر نه شته جی که ی ا

○ تُرپ را از ریشه در آوردند، هو یج جای آن را گرفت.

● واته: نه و که سه یان لابر د و که سیکی تر هه ره کوو نه ویان نایه جی که ی.

۶۹- ترپیش خوهی به میوه ههساو نهکات!

- تۆرب نیز خود را جزو میوه جات به حساب می آورد
- به که سیککی بێ وجود نهوتری که خوی به مروئیکی به نرخ بداله قهلهم.

۷۰- ترخوهم و سرخوهم.

- تیز خودم و راز خودم.
- واته: چاکه و خراپهی خۆم با هه ر بۆ خۆم بێ.

۷۱- ترس برای مهرگه.

- ترس برادر مرگ است.
- واته: نه گهر بترسی وه کوو نهوه وایه که بمری.

۷۲- ترسه نوک دوو جار نه مری و ئازا جارێک!

- ترسو دوبار می میرد و شجاع یک بار.
- واته: مروئی ترسه نوک له هه ر کارێکدا دلی بهردهوام نه لهرزی و مروئی ئازا تاکاتی مهرگ نهو ده له لهرزه یه نی یه.

۷۳- تریشته بو خوهی نه تاشی.

- تیشه رو به خودش می تراشد.
- به یه کێک نهوتری که هه ر بۆ لای خوی بیکیشی.

۷۴- تری گۆزه له نه شکنی!

- تیزش کوزه می شکند.
- به یه کێکی به ده عیه و ده ماراوی نهوتری.

۷۵- تف خوهت بکه و برو!

- تفت را بکن و برو.
- نه مه قسهی که سیکه واسه ری به کێکی تری نابێ به کوسپیکۆ و دواي نهوه گالتهی بێ بکا.

ئێژن کابرایه ک له قهراخی چه میکی پر ئاودا و یسابوو، هه رچی نه کرد زاتی نه بوو بدا

له ئاوه که و بچیتته ئه و بهرۆ، کابرایه کی تر له دوورۆ هات و وتی: ئه ری برا ئه وه بۆ په ژاره دای گرتوی؟ ئه ویش وتی: زاتم نی یه بدهم له م ئاوه، ئه ترسم بم با! ئه م کابرایه وتی: کوره مالت نه شتوی مه ترسه و لئی ده، هیچ نی یه ناتبا، کابرای ترسه نوک وتی: ئه گهر بردمی چی؟ ئه میش وتی: ئه گهر بردتی تفیکم لیکه! کابرا، ئه دا له ئاو و ئاو دای نه تلینتی و ئه ی با و له و کاته دا دهس ئه کا به هاوارکردن و ئه قیرپینتی: خو ئاوه که بردمی مالت کاول بی، فریام که وه! ئه میش ئه قیرپینتی: وه من چی، مه گهر نهم وت ئه گهر ئاوه که بردتی، تفیکم لیکه؟ ئیسه تف خوت بکه و برۆ!

۷۶- تف سه ره ره وژوور، ناوچاو خوهت ئه گریتۆ.

- تف سربالا، توی صورت خودت برمی گردد.
- واته: خراپه کردن له گهڵ قهوم و کهسا، بۆ خودی مروف ههڵ ئه گهریتۆ.

۷۷- تف له ده مئا وشک بووا

- ئف در دهانم خشک شدا
- واته: له و قسه یه، یان له و کاره، زۆر سه رم سوورما و هیچم بی نه وێژرا.

۷۸- تۆ ئاغه و من ئاغه، کنی جیگه مان بۆ داخا؟

- تو آقا و من آقا، پس چه کسی برایمان رختخواب ببندازد؟
- واته: ئه گهر هه ر دوو کمان خو به زل بزاین کارمان پیش ناچی.

۷۹- تۆبه ی گورگ عومر نۆحی گهره که.

- توبه گرگ عمر نوح می خواهد.
- واته: ماوه یه کی زۆری گهره که تا زالم دهس له خو و کرده وهی دهس دریزی ههڵ بگری و بیتته سه ر ریگه ی راس.

۸۰- تۆبه ی گورگ مه رکه.

- توبه گرگ مرگ است.
- واته: مه گهر مه رگ دهسی زالم له زوالم کۆ تابکا.

۸۱- تۆپین کهر، زه ماوه ن سه که.

○ سَقَط شدن خر، سور سگ است.

● **واته:** دهر د و رهنج و مهرگی که سیّ بۆ که ساتیکی بیّ نرخ، جیگهی خوشی به.

۸۲- تۆ رازی و من رازی، دارى به قنگ قازی!

○ توراضی و من راضی، چوبی به ک... قاضی!

● **واته:** وهختی من و تۆ له یه ک رازی بین نیازیکمان نی به که سیکی تر بکه ویتته به ینمان.

۸۳- تورشی نیشان نه خوهشین دار نه دات.

○ ترشی به آدم مریض نشان می دهد.

● **واته:** به نه و که سه ی وا تامه زروى چتیکه، نه و چته نیشان نه دا و پیی نادا.

۸۴- تورمه هه رچه ن کو نه یش بی، به پاتاوه نا کرگی.

○ ترمه هر چند که نه نیز باشد، آن را پایچ نمی کنند.

● **واته:** مروفی خانه دان ولّی قه و ماو، هه ر جیگهی ریز و ئیحتیرامه و نابّی به چاوی سووکی به وه پیدای پروانن.

تورمه: کو و تالّیکی به نرخه له جنسی کورک، نه و عی کشمیری و کرمانی به که ی مه شهووره.

۸۵- توروووشکه له خوهی دوو شکه!

○ تَرَشک از خود مشکوک است!

● به که سیّ نه و تری که به کاری خوی شکی بیی و به هه ر پّیش هاتیک راجه له کی.

۸۶- تۆزیکى لی بوو و.

○ غباری از آن ایجاد شد.

● **واته:** چتیکی لی هه ل وه را؛ نه خته خیریکی لی به دهس هات.

۸۷- تۆزى لی ناوِیتۆ.

○ غباری از آن حاصل نمی شود.

● **واته:** خیریکی لی به دهس نایهت.

۸۸- تۆشه کهت گالّه، زوو به ره و مالّه!

- توشهات ارزن است، زودتر به خانه برو.
- واته: زوو فریای خوت که وه نه گینه نه یدوړینی.

۸۹- تۆشه ی مهردم برسی به تی ناشکینی.

- کلوچه مردم رفع گرسنگی نمی کند.
- واته: نابی چاوت به ده سی خه لکه وه بیّت و دلّ به مالی مهردم خوش بکه یت.

۹۰- تولّ بیّت و کولّ بیّت و رووشه یشی ناو بیّت!

- توله باشد و دم بریده باشد و اسمش هم روشه باشد
- روشه: بی شرم، شرور.
- واته: عه بیی نه و کهم نه بوو عه بیکی تریشی لیّ زیاد بوو.

۹۱- تۆ له ته ک عام، نه ک عام له ته ک تۆ.

- تو با عامه مردم، نه عامه با تو.
- واته: تۆ خوت پیوهندی بده به جه ماعت و ته مات نه بیّ جه ماعت بین بۆ لای تۆ.

۹۲- تۆم کرد به جولا مه کۆم بدزی؟

- تو را جولاهی آموختم که ابزار کارم را بدزدی؟
- به به کیکی سپله و بی سفت نه وترئ که جهزای خزمه تی مهردم به خرابی بداتۆ.
- مه کۆ: نامرازی جولایی به.

۹۳- تۆم کۆنه له دلّیا وه شیاگه.

- بذر کهنه در دلش کاشته شده است!
- واته: رقی زوو تری له دلّدایه.

۹۴- تون بیگری، شل تی! شل بیگری، هیچ نایه.

- محکم بیگری، چیزی مختصر گیر می آوری؛ بی اهمیّت بیگری، هیچ چیز
- گیرت نمی آید.
- واته: نه گهر له سهر نه نجامی کارئ گهرم و گور بی، ههر چنیکت دهس نه که وئ؟

به‌لام نه‌گەر له‌سه‌ری سوور نه‌بی، هیچت ده‌س ناکه‌وئ.

۹۵- توولّ جه‌م‌که‌ر، برای سه‌وه‌ته‌چنه.

○ آن‌که شاخه‌های ترو نازک را جمع می‌کند، برادر شخص سبید باف است.

● به‌یه‌کیکی بی وجود نه‌وترئ که له‌یه‌کیکی تر هەر وه‌کوو خوی به‌چی.

۹۶- توولّی به‌ته‌ری نه‌چه‌می‌تۆ، دواچار ناچه‌می‌تۆ. (یا: توولّ به‌توولّی نه‌چه‌می‌تۆ / توولّ به‌ته‌ری نه‌چه‌می‌تۆ).

○ نوشاخه‌ای که در حالت تری خمیده نشود، بعداً خم نخواهد شد.

● واته: لاوان نه‌بی له‌کاتی لاویدا شان بخه‌نه ژیرکار تا قیری کارکردن بین؛ یان: منالّ

نه‌بی هەر له‌وه‌وره‌ی منالّی یه‌وه، له‌لایه‌ن باوک و دایکیه‌وه ته‌ریه‌ت بکری، نه‌ی‌نه

نه‌گەر ته‌مه‌نی تیپه‌رکا، له‌ده‌س ده‌ر نه‌چی و کاریکی پی ناکری.

۹۷- تۆ هاته‌که‌ی من هوو نه‌که‌م، تۆ ژن تی‌ری من شوو نه‌که‌م!

○ تو می‌گوئی «ها» من می‌گویم «هو»، تو زن می‌گیری من شوهر می‌کنم!

● واته: تۆ چیت نه‌وئ منیش چتیککی هەر وه‌کوو نه‌وه‌م نه‌وئ و جیاوازی یه‌ک له

به‌یمنانا نی‌یه.

۹۸- تۆ هه‌نگاوۆ روو به‌من بی تا من ده‌هه‌نگاو روو به‌تۆ بی‌م.

○ شما یک قدم به‌سوی من بردار تا من ده‌قدم به‌طرف شما بردارم.

● واته: تۆ نه‌گەر مه‌یلی دۆستیت له‌گه‌لّ تیمه‌دا هه‌یه، نشانی ده‌تا تیمه‌یش به‌گه‌رمی،

پیشوازیت لی بکه‌ین.

۹۹- تۆیش نه‌وی به‌یارم، خوا نه‌سازنی کارم.

○ تو نیز یارم نباشی، خدا کارم را روبراه می‌کند.

● واته: تۆ میدی لای خوا هه‌یه و به‌خه‌لکی دلّ نابه‌سم.

۱۰۰- ته‌پلی دریاگه.

○ طبل او پاره شده است

● واته: ریزی نه‌ماوه.

۱۰۱- ته پلّی زریاگه.

- طبل او به صدا درآمده است. معادل: طشت او از بام افتاده است.
- **واته:** حه یای چووه. به که سّی نهوتری که عه بیکی بووی وئیستانه و عه ییهی ده رکه وتبی.

۱۰۲- ته حل ته حل بیرو، شهل بنیشی وه لای کوپرو.

- بیا بیا، تا شل درکنار کور بنشیند.
- **یه کچک ته مه ئیژی که کم و کوری یه کی بی و له که سّیکی وه کوو خوی به ته وس** داوا بکا، که بیّت و به لایه وه دابنیشی تا پیکه وه درده دلّ بکن. **ته حل:** کرداری نه مری عه ره بییه، واته: تعال = بی.

۱۰۳- ته خته و پنه و قیمه کیّش، ری که فتگن قهوم و خویش.

- تخته و پنو و قیمه کش، راه افتاده اند قوم و خویش.
- پنو: تخته ای است که خمیر را روی آن پهن می کنند.
- **واته:** هه مو قهوم و خویش تی پڑاون.

۱۰۴- تهر و وشک به یه کوّ نه سوتن.

- تر و خشک با هم می سوزند.
- **واته:** لهم رووداوه گونا حکار و بی گوناخ، زیان نه بینن.

۱۰۵- تهر و هه سی چیشْت مشتیکه.

- رقیق و غلیظ بودن آش یا سوپ یک مشت آب فرق دارد.
- **واته:** له به ینی نه و دو حاله ته دا، جیاوازی یه کی به رچاو نی یه.

۱۰۶- تهره توّله ی پی ناگه یه.

- هیچ شفتی (کم بهائی) به پایش نمی رسد.
- **واته:** نه و چته زور هه رزانه.

۱۰۷- تهره، هه سه، هه ر نه وه سه!

- رقیق است یا غلیظ، همان است که هست.

● **واته: هه‌رچی هه‌یه، هه‌ر ئه‌وه‌یه!**

۱۰۸- **ته‌شت ته‌لا بنه‌بان سه‌رته‌و.**

○ طشت طلا‌روی سرت بگذار.

● **واته: دنیا ته‌من و ته‌مانه و هیچ مه‌ترسی یه‌ک نی‌یه و بۆ هه‌ر کوئی ئه‌پۆی، پڕۆ و مه‌ترسه.**

۱۰۹- **ته‌شی ریس ته‌گه‌ر ته‌شی ریس پی‌ت، به‌کلک که‌ریش ته‌شی ئه‌ریسیت.**

○ دوک ریس اگر دوک ریس باشد، با دم‌الاغ نیز دوک می‌ریسد.

● **واته: مرو‌فی ئازا و به‌غیره‌ت بۆ ته‌نجامی ئیشی خۆی دانامینێ و به‌هه‌ر ئامرازێ بۆ ده‌ست بدات کاری ره‌وای خۆی پیش ته‌با.**

۱۱۰- **ته‌ق ته‌قه‌ی که‌وشان، شای ده‌وریشان.**

○ صدای کفشهای پا، شاه فقرا.

● **به‌یه‌کیکی فه‌قیر ته‌وترئ که‌چتیکێ تازه‌ی ده‌س که‌وتبێ و فیزی پی‌وه‌بکا.**

۱۱۱- **ته‌قه‌ی سه‌ری تی.**

○ معادل: چیزی سرش نمی‌شود.

● **واته: هیچی لێ حالێ نه‌بووه.**

۱۱۲- **ته‌ک مالّ یا قووبه‌گا بزێ ته‌وریتوا**

○ با خانّه یعقوب بیگ موی بز می‌چیند.

● **به‌که‌سێکی به‌ده‌مار و ده‌عه‌یه ته‌وترئ.**

۱۱۳- **ته‌ک هه‌ویرگیرا هه‌ل ته‌سی و ته‌ک شاترا ته‌چیتۆ.**

○ با خمیرگیر از خواب بیدار می‌شود و با شاطر به‌خانه‌برمی‌گردد.

● **واته: زوو دیت و دیر ته‌رواتۆ.**

۱۱۴- **ته‌ماته‌ ماسی بگريت و قولت ته‌ر نه‌وئ؟**

○ انتظار داری ماهی بگیری و پایت خیس نشود؟

● **واته:** هه موو کارئ زه حه تئ تایه تئ خوی پئوسته.

۱۱۵- ته مه ل، راویژ که ره!

○ تنبل، رأی و اندیشه صادر می کند!

● **واته:** کاری مروئی له ش قورس، هه راویژ کردنه و خوی عه مه لی نی یه.

۱۱۶- ته مه ل، غه یب زانه!

○ تنبل، غیب می داند!

● به ته وس ته وترئ به مروئی ته مه لی زور و یژی بی کردار.

۱۱۷- ته مه لی ته ونه ی هفتا وه زیر نه زانی!

○ یک آدم تنبل به اندازه هفتاد وزیر می داند!

● **واته:** مروئی ته مه ل هه ته توانئ ته ونه ده ی چهن که س بیر ورا بدات، به لام عه مه لی نی یه.

۱۱۸- ته نگي بی هه ل چنیگه!

○ او را تحت فشار قرار داده است.

● **واته:** زوری بوی هیناوه و ده ست و پای له عه رز بر یوه.

۱۱۹- ته نوور تاگه رمه نان نه کا. (یا: نان نه دا)

○ تنور تا داغ است نان می دهد.

● **واته:** کار ته بی گه رماوگه رم بکری.

۱۲۰- ته ور به زه رب ده سه ی دار نه شکنئ.

○ تبر با نیروی دسته اش چوب می شکند.

● **واته:** مروئ به یارمه تی که س و کاری دلسوزی خوی ته توانئ به سه ر کۆسپی ژياندا زال بیئ.

۱۲۱- ته ور ده سه ی خوه ی ناوری.

○ تبر دسته خودش را نمی بُرد.

● مرۆف بۆ کهس و کاری نزیکی خۆی زهره‌ری گیانی نابێ.

۱۲۲- ته‌ویر شه‌و، ئاوه‌نیای روژ.

○ تدبیر شب، آبیاری روز.

● واته: به‌ر له‌ئه‌وه‌ی ده‌س بده‌یه‌ کارێ، له‌و باره‌وه‌ پرس و پات له‌ گه‌ڵ ماڵ و منال و دڵسۆزانی خۆتا بێ.

ئاوه‌نیا: به‌و عه‌رزه‌ ئه‌وترێ که بۆ کشت و کال ئاوی لێ به‌سرابێ.

۱۲۳- تیغی ئیسه‌ ئه‌ونه‌ ناوړی.

○ تیغش حالا دیگر چندان نمی‌بُرد.

● واته: ئه‌و که سه‌ ئیتر کارێکی له‌ ده‌س نایه‌.

۱۲۴- تیر ئاگای له‌ برسی نی‌یه‌.

○ سیر از گرسنه‌ خبر ندارد.

● واته: ده‌وله‌م‌ن نازانی هه‌زار چی ئه‌ کێشێ.

۱۲۵- تیر ئه‌خات و که‌وان ئه‌شاریته‌و.

○ تیر می‌اندازد و کمان را مخفی می‌کند.

● به‌ که‌سیک ئه‌وترێ که ده‌سی بوه‌شیی و شوین گومکیش بکا.

۱۲۶- تیر کوتایه‌ برسی، وتی: هه‌رزانی هه‌ی هه‌رزانی!

○ آدم سیر کوید به‌ آدم گرسنه‌ و گفت: ارزانی آی ارزانی.

● واته: مرۆفی بێ نیاز له‌ چاوی خۆیه‌وه‌ بۆ هه‌زار و فه‌قیر ئه‌پوانی و ئه‌وانیش وه‌ کوو خۆی به‌ تیر و بێ نیاز ئه‌زانێ.

۱۲۷- تیر، گوێز له‌ هه‌وانه‌ی خوه‌ی ئه‌ژمیری.

○ آدم سیر، گرد و از کیسه‌ خودش می‌شمارد.

● واته: تیر له‌ چاوی خۆیه‌وه‌ بۆ هه‌موو که‌س ئه‌پوانی.

۱۲۸- تیر له‌ برسی خه‌وه‌ری نی‌یه‌.

○ سیر از گرسنه خبر ندارد.

◻ وه کوو پهندي ژماره (۱۲۴)

۱۲۹- تیر له که وان ده رچی، ناگه ریتۆ.

○ تیر از کمان بگذرد، بر نمی گردد.

● واتنه: قسه یه ک له دهم ده رچوو ناگه ریتۆ. که وا بوو بزانه چۆن قسه ته کی.

۱۳۰- تیر نه خواردن له باوک مردن ناخوه شتره!

○ سیر نشدن از پدر مردگی بدتر است!

● واتنه: نیوه تیری ده ردیکی گرانه.

۱۳۱- تیکه ی خوهش و ریگه ی لاهولا.

○ لقمه خوش و راه ناهموار.

● واتنه: نه گه خورد و خوراکي خوش بیی ناله باری ریگه قهیدی نییه.

۱۳۲- تیکه ی زل دهم ته دریت و قنگیش!

○ لقمه بزرگ هم دهان را پاره می کند هم مقعد را!

● واتنه: مروّف نابیی زیادتر له توانی خوی ده عیه بکا.

۱۳۳- تیکه یه ک بگره پیّت بخورگی.

○ لقمه ای بگیر که بتوانی آن را بخوری.

● له ته ندازه ی خۆت ده عیه ت بیی.

ج □

۱- جا ٺهه مجار به خوهت بکه نه!

○ حالا ديگر به خودت بخند.

● به يه کينک ٺه و تری که گالته بکا به که سيکی زانا و گه وره تر له خوئی و له ناکاو، هه له يه ک له خوئی روو بدا و ٺه مجار وای پي بلين.

پياويکی پير و زانا له مه جليسيکا بوو، منالیکي تووش هر ده مه لاسکي ٺه وی ٺه کردو و پي پي ٺه که نی، پيره ميړده که هر ٺه یوت: باوکم دهس هه لگره، که م پي بکه نه؛ مناله که شیرگیر بوو و دهستی لي هه ل نه ٺه گرت؛ له ناکاو مناله که تريکی داوه و پي دهنگ سهری داخست! پياوه پيره که رووی تي کرد و وتی: جا ٺه مجار به خوهت بکه نه!

۲- جاريک خه له تانمت، خوا بتگری، دوو جار خه له تانمت، خوا بمگری.

○ يک بار مرا فريب دادی، موآخذه باشی؛ بار دوم فريبم دادی، خودم موآخذه باشم.

● **واته:** هه وه ل جار فريوتم خوارد و تو تاوانبار بووی؛ به لام جاری دوه م که تو م ناسی نه ٺه شيا فريوتم بخوارد بایه، که وا بوو ٺه م جار خوم خه تابارم.

۳- جام وتی: بشکم و لی نه زرم!

○ کاسه گفتم: بشکنم ولی بد نام نشوم.

● **واته:** مردن له رسوایی باشره.

۴- جا مەن بېرا و بی پیوه!

○ حالا من بیاور و پیمانە کن.

● واتە: ئەو بەلێنە وا دام بە تۆ، هەمووی درۆ و گالته بوو.

ئە گیرنەوه پیاوی ئەچیتە سەر دار گوێزێک بۆ کەندنەوهی گوێز، لەو بانەوه کە زۆر بەرز ئەبێ، ترس هەلی ئەگرێ و هاوار ئەکا لە خوا و ئیترئ: خواگیان لەم دارە بێ مزە پەت بچمە خوارۆ پەنج مەن گوێز لە رینگای تۆدا ئەکەم بە خێر و ئەی بەخشم! کاری گوێز تە کاندنی تەواو ئەبێ و روو ئەکا لە خوارۆ و دیتە نیوێ دارە کە و ئیترئ: خواگیان سێ مەن ئەکەم بە خێر! نەختی تر دیتە خوارۆ و ئیترئ: خواگیان دوو مەن! نزیککی عەرز ئەیتۆ و ئیترئ: خواگیان مەن! هەر ئەو نە پای ئەکەویتە عەرز، بۆی دەر ئەچێ و هاوار ئەکا: جا مەن بېرا و بی پیوه! واتە: هیچ!

۵- جامی گوشت لە هەزار شایەت باشتەرە!

○ یک کاسه گوشت از هزار نفر شاهد بهتر است!

● واتە: قازی بە بەرتیل بستیە و شایەت بۆ مەحکەمە مەبە.

۶- جانماز ئە کیشیتە ئاوا!

○ جانماز آب می کشد!

● بە یە کێک ئەوترئ کە راس یا درۆ دەعیە ی پاکی بکا.

۷- جانماز بە پایچ ناوی!

○ جانماز تبدیل بە پایچ نمی شود.

● واتە: چتی پاک کۆنەیشی هەر بە نرخەو نابێ بە چاوی سووکی پیا پڕواندرئ.

۸- جانمازی لە بان ئاوهو ئە گەری!

○ جانمازش روی آب می چرخد.

● بە تەوس ئەوترئ بە یە کێکی نوێژ نەخوین و بێ عیادەت.

۹- جفت بە بز ناکرگئ.

○ با بز نمی شود زمین را شخم زد.

● واته: هەر که سێ بۆ کاری خەلق کراوه.

۱۰- جفتی گای له بیوله تیا نه گه‌ری!

○ یک جفت گاوش در فقر و نداری کار می‌کند.

● به یه کینکی ییکار و ده‌س ته‌نگ نه‌وتری.

۱۱- جگه‌ر ناوی به دگه‌ر.

○ جگر گوشه، «دیگری» نمی‌شود.

● واته: منال بۆ باوک و دایک هەر خوشه‌ویسه و به ییگانه نابێ.

۱۲- جواو بوغمه، سنانه!

○ جواب خفه، درد است.

مثل: جواب خفه‌شو، زهر مار است.

● واته: هەر چی به هەر که‌س بیژی، هەر نه‌وت پیی ئیژی. له‌گه‌ل خه‌لکا چۆن بی، له‌گه‌لنا هه‌روا نه‌بن.

بوغمه: نه‌خۆشی دو شاخه‌یه (خوناق) واته: وس، بی‌ده‌نگ به.

سنان: نه‌خۆشی ژانه‌زکه، به‌تایبه‌ت یه‌ک سم ئه‌یگرێ واته: ده‌رد.

۱۳- جواو ده‌ول کۆت نه‌شی سۆرناژن بیا تو! (یا، جواو ده‌ولچی سۆرناچی نه‌یدا تو.)

○ جواب دُهل‌زن را باید سُرنازن بدهد.

● واته: هەر که‌س زوانی تایبه‌تی خۆی پێویسته‌که له‌گه‌ل‌یا قسه‌ بکری.

۱۴- جواو سلام، عه‌له‌یکه.

○ جواب سلام، علیک است.

● واته: جوابی چاکه، چاکه‌یه.

۱۵- جو ئه‌که‌نه به‌ر سه‌گ و پێشه نه‌خه‌نه به‌ر که‌را!

○ جلو سگ جو می‌ریزند و به‌الاغ استخوان می‌دهند.

● واته: هه‌موو کاری پێچه‌وانه‌ بووه‌تو.

۱۶- جوجه له ته کوژیت و هیلکه هل تیری!

- جوجه را می کشد و تخم را جوجه می کند!
- به کسی نه و تری که دوو کاری دزی په ک بکا، له لایه که وه ه وئ و ته قالات و له لایه کی تره وه دهس رهنجی خوی به با بدا.

۱۷- جوجه له له ناخر پایزا ته ژمیرن.

- جوجه را آخر پاییز می شمارند.
- واته: چونه تی هر کارئ له نه نجاما مه علوم نه بی.

۱۸- جوړه مال کهر بی، له هر لایه کای، گر و گال کهره.

- چکاوک اگر بخواهد خانه بسازد، در هر کجا باشد، گال و بوغ می کند.
- واته: کهسی مه یلی کارکردنی بی، له هر لایه کای، نه توانی کاری خوی بکا.

۱۹- جوگه له ده ریا لیل ناکا.

- جویبار دریا را گیل آلود نمی کند.
- واته: مروئی گوره به قسه ی خه لکی بی نرخ، سووک نابی.
- وه کوو نه لئین: ده ریا به دم سه گ، گلاو نابی.

۲۰- جومعه ی پی ته و او ناوی.

- نماز جمعه به وجود او به حد نصاب نمی رسد.
- به یه کیکی بی نرخ نه و تری که له سهری حساب نه کری.
- نوژی جومعه به (۴۰) کهس نه خویندری؛ به لام نه و کهسه ی که نه م مه سیله به بو نه و تری، له سهر حیسابی عاقل و بالغ نی په که بشی (۳۹) کهسی جومعه ی پی بکری به (۴۰) کهس.

۲۱- جوان دانیشی به لای پیره وه، وه سه زیندانی به زهنجیره وه.

- شخص جوان اگر در کنار شخص پیر بنشیند، مانند یک نفر زندانی است که به زنجیر بسته شده باشد.
- واته: ژن و شوو نه بی ته مه نیان پیکه وه نزدیک بی، نه ک یه کیکیان پیر بیت و نه وی

تریان گهنج و گهنجه که به دینتی پیره که هه مووکات هه ناسهی بی هاومالی هه ل بکیشی.

۲۲- جوان مه‌نیره بو ژن خواستن، پیریش مه‌نیره بو ته‌سپ سه‌ندن.

○ شخص جوان را برای خواستگاری مفرست، شخص پیر را نیز برای خریدن اسب مفرست.

□ پروانه بو پیتی «پ»: پیر مه‌نیره بو ته‌سپ سه‌ندن و ...

۲۳- جه‌حانم له بهر درگا که یشیا بگه‌ریته و هه‌ر خاصه.

○ جهنم اگر از جلو دروازه‌اش نیز برگردی باز هم خوب است.

● واته: زهره‌ر له هه‌ر کوپوه به‌ری بگری هه‌ر خیره.

۲۴- جه‌ژن ته‌ک هاومالا خوه‌شه.

○ انجام مراسم عید با همسایه لذت بخش است.

● واته: له خو‌شیدا بیرت به لای دۆس و هاوماله‌وه بی.

۲۵- جه‌نگ زه‌رگه‌رانه‌س!

○ جنگ زرگری است.

● واته: شه‌ری مه‌سه‌له‌ه‌تی به.

۲۶- جه‌نگ شمشیر ته‌یکا و سه‌وا پوول.

○ شمشیر وسیله جنگ است و پول وسیله معامله.

● واته: هه‌رکاری ئامرازی تایه‌تی خو‌ی هه‌به.

۲۷- جه‌نگ له‌سه‌ر که‌می سفره‌س!

○ جنگ بر سر کم بودن محتوای سفره است.

● واته: شه‌ر و ئاژاوه‌ی ناو مال، له‌سه‌ر که‌م و کورتی ده‌خ‌ل و دان و ده‌س ته‌نگی به.

۲۸- جه‌نگ له‌کو‌نه قینه و هه‌ل ته‌سی.

○ جنگ از کینه قبلی ناشی می‌شود.

● واته: به‌عزه شه‌ری، بناغی قینه‌وه‌ری کو‌نی هه‌به.

۲۹- جینگه‌ی پام بیته‌و، جینگه‌ی سهریشم نه که مه‌و.

- جای پایم باز شود، جای سرم را نیز باز خواهم کرد.
- واتنه: مهر نه‌ونه ده‌سم گیر بیی، به ثاکامی نه‌گه یه‌نم.

۳۰- جینگه‌ی سهرم بیته‌و جینگه‌ی پام نه که مه‌و.

- جای سرم باز شود، جای پایم را نیز باز خواهم کرد.
- پروانه بو مه‌سیله‌ی ژماره (۲۹)

۳۱- جینگه‌ی شاوازان، کوورکوره وازان!

- به‌جای شهبازها، زغن به پرواز درآمده‌است!
- واتنه: نه‌و نیسانه به نرخ و لی‌هاتوانه رویشتن و که‌سانی بی نرخ و ناوه جاخ، له جینگه‌ی نه‌وانا دانیشتون.

۳۲- جینگه‌ی کوته‌ک خوه‌ش نه‌وینه‌و، جینگه‌ی قسه ره‌ش نه‌وینه‌وا

- اثر کتک بهبود می‌یابد، اثر سخن تلخ سیاه می‌شود!
- واتنه: قسه‌ی تال قه‌د له بیر ناچیتو.

۳۳- جینگه‌ی کوئو، کوچکه.

- جای کلوخ، سنگ است.
- پروانه بو پهن‌دی ژماره (۱۲)

۳۴- جینگه‌ی مشت پاله‌قه‌س!

- جای مشت، لگد است.
- پروا بو پهن‌دی ژماره (۱۲)

۳۵- جینگه‌ی نیزه که بکه‌ره‌و، جا بیدزه.

- جای پنهان کردن نیزه را ترتیب بده، سپس آن را سرقت کن.
- واتنه: مهر کارئی نه‌که‌ی دوا بینی بکه.

۳۶- جیّی حە یاو عیسمەت، مآل باجی زەمزەم!

○ محل حیا و عصمت، خانە باجی زمزم!

● تەوسە بۆ مآلیکی بی عیسمەت و بی حە یا.

چ

- ۱- چاروای ترن کوریلہ فیرون نہ خاتہ وا
○ مادیان گوزو، کُڑہ لاغر و ریخن می زاید.
● واتہ: نہ مروئی ناوہ جاخ و بی نرخ، چتی وہ کوو خوی نہ کہو یتو.
- ۲- چارہ ی بیچارہ تامل و سہورہ
○ چارہ شخص بیچارہ تامل و صبر است.
● واتہ: یہ کی کہ دہ سہ لاتی نہ بی، نہ بی ہر سہر بکا.
- ۳- چارہ ی نہ خورہ، بخورہ
○ چارہ نخور، بخور است.
● واتہ: نہو کہ سہ ی وا مائی خوی ناخوا، نہ بی مائی بخون.
- ۴- چاو برس، ناو رووی نی یہ.
○ چشم گرسنہ، آبرو ندارد.
● واتہ: نہو کہ سہ ی وا ہر چاوی ہا بہ دہستی مہردمو، سوو کہ.
- ۵- چاو بہ چاو نہ کہ فی و روو بہ روو.
○ چشم، چشم را می بیند و چہرہ با چہرہ رو برو می شود.
● واتہ: مروئی نہ گہر کار یکی کرد یان نہ پاشہ سہری کہ سئی قسہ یہ کی کرد، نہ بی بیری
دوا روژی بی.

۶- چاو بیښی دهری تیرن.

○ چشمی را که درد بکند درمی آورند.

● واته: نزیکترین که سی مروڤیش ته گهر خراب و تپوڤی، ته بی ته رکی که ی.

۷- چاو تیر، ئاو رووداره.

○ چشم سیر، آبرودار است.

● واته: نه و که سی وا چاوی به مائی مهردمونی به، ریژ و یتحیرامی هه به.

۸- چاو چووه خه، قنگ نه چپته پاوشایی!

○ چشم که به خواب برود، مقعد به سلطنت می رسد!

● واته: کاتی که مروڤ خهوت یتیر یتخیاری لئ ته پری و چی ته قومئ ده سه لاتی نی به!

۹- چاو که وگ، توڤه ی پیغه مهردزه!

○ چشم آبی، آذوقه پیغمبر را می دزد!

● واته: مروڤی چاوشین جینگه ی مه ترسی به!

۱۰- چاو له چاو شهرم نه کات.

○ چشم از چشم حیا می کند.

● واته: حه پای مروڤ له چاویا به تی.

۱۱- چاوی بهر پای خوهی ناوینی!

○ چشمش جلو پای خود را نمی بیند.

● واته: زور به ده ماره!

۱۲- چاوی چه رمگه و بووگه!

○ چشمش سفید شده است.

● واته: خه ریکه ته مرئ. یان: مردووه.

۱۳- چاوی دوژمن خوهی نه ناسی، کویری.

○ چشمی که دشمن خود را نشناسد، کور باد.

● واته: مروّف نه بی دۆس و دوژمنی خوئی بناسی.

۱۴- چاوی ره شتگه به خوه له که وگ، شوو نه کا به که ره که وگ!

○ چشمش را با خاکستر سرمه زده است؛ با الاغ کبود ازدواج می کند!

● واته: خوئی رازانده ته وه و پروای وایه کاریکی به نرخ و گرینگ نه کا، به لام وا نی یه.

۱۵- چاوی ره شتگه به کله دوو، شوو نه کا به سلپه گووا

○ چشمش را با دودینه سرمه زده است؛ باتقاله گّه ازدواج می کند.

□ پروانه بۆ مه سیله ی ژماره (۱۴)

۱۶- چاوی له زکی گه وره تره!

○ چشمش از شکمش بزرگتر است.

● واته: چاوی ته ماعی بریوه ته دنیا و به هیچ چتی تیر ناخوا.

۱۷- چرا شه و قی بۆ بن خوهی نی یه.

○ چراغ نورش برای زیر پای خودش نیست.

● واته: خیری نه و که سه به خوئی و نزدیکانی خوئی ناگا، به لام بۆ دوورتر خیری هه یه.

۱۸- چرایه ک بۆ مال ره واس، بۆ مزگت هه رامه.

○ چراغی که به خانه رواست؛ به مسجد حرام است.

● واته: نه وهی که مروّف خوئی پیوستیه تی، هه رامه بدری به یه کیکی تر.

۱۹- چ که ره که بوه یته لای باره که، چ باره که بوه یته لای که ره که!

○ چه الاغ را بیری نزد بار، چه بار را بیری پیش الاغ!

● واته: نه و دوو کاره له هه ر حالت دا هه ر یه کیکه.

۲۰- چل نان و قه رزیان نه وتگه!

○ چهل نان و قرض را نگفته اند.

● واته: تهرزیش ئه‌ندازه‌ی هه‌یه.

۲۱- چما هیلکه‌ی ته‌لامان بۆ ته‌کات!

○ گویی تخم طلا برایمان می‌گذارد.

● به ته‌وس ئه‌وترئ به‌که‌سی که زۆر ده‌عه‌ی بیی به‌لام عه‌مه‌لی نه‌بی.

۲۲- چوار پای قورسی‌یه‌ک و ره‌شه و لاخیک و دیزه‌یه‌ک.

○ چهار پایه یک کرسی و گاوی و یک خمره.

● به مائیکی هه‌ژار ئه‌وترئ که بار بکه‌ن و له مائی دنیا چتیکی به‌رچاویان نه‌بی.

۲۳- چوار چت له چوار چت تیڕ ناو: ژن له شووی خاس، زه‌وی له باران،

ئینسان له زانین، چاو له رووی یاران.

○ چهار چیز از چهار چیز سیر نمی‌شوند:

زن از شوهر خوب، زمین از باران، انسان از یادگرفتن، چشم از دیدن دوستان.

۲۴- چوار دیواری و ئیختیاری!

○ چهار دیواری و اختیاری!

● واته: هه‌ر که‌س له مائی خویا سه‌ره‌سته.

۲۵- چوپی به‌ره ده‌س سه‌گو ئه‌یکیشی بۆ لای دۆله‌ی نانه‌که‌!

○ چوپی به‌ دست سگ بده آن را به طرف دولجه‌ نان می‌کشد.

● به‌که‌سائیکی بی نرخ و پووچه‌ل ئه‌وترئ که هه‌ر ده‌ره‌ه‌تیکیان بۆ به‌ره‌خسی، بۆ لای خویانی ئه‌کیشن و مافی مه‌ردمیان به‌لاوه‌ گرینگ نه‌یه.

۲۶- چۆله‌که‌! هازت کامه‌ تا بازت کام بی؟

○ ای گنجشک! نیرویت کدام است تا پروازت چگونه باشد؟

● به‌که‌سی ئه‌وترئ که چتیکی له ده‌س نه‌یه و به‌لینی درۆ بدات.

۲۷- چووم بۆ دئی «نه‌ران»، ساقه‌کانیان به‌کوئل که‌ر نه‌که‌ران!

○ رفتم به آبادی «نران» سالم‌هایشان را بردوش الاغ حرکت می‌دادند.

- به جینگایه ک که ووتری که هه موویان نه خوش بن و ساقیان تیا نه بی.
- نهران: گوندیکه له نزیکی شاری سنه دا.

۲۸- چۆن حریر نه درگی به پینه ی گۆنیا؟

- چطور حریر برای پینه گونی به کار می رود؟
- واته: حتی به نرخ نابی به هو ی چتیک ی بی نموده وه، بی نرخ بکری.

۲۹- چۆنهر به ته نک ی.

- چغندر جای تُنک می خواهد.
- واته: گه شه کردن، جینگ و ریگی به ربلاوی نه ی.

۳۰- چۆنهر ته ک که سیکا بووه شنه، نه و به چۆنهر با له تو و تویش به چۆنهر به ی له نه و.

- چغندر با کسی کاشت کن، که او با چغندر تو را بزند و تو نیز با چغندر او را بزنی.
- واته: له گه ل که سیکا هه لسه و دانیشه، که هاو کوفی خو ت بی، نه زیاتر نه که متر.

۳۱- چۆنهر لانسار بنی قهوی یه، پاخه سوو نه تری خه تای وه ویه!

- چغندر کشتزار رو به جهت غربی ریشه ای قوی دارد. یینگه (زن همراه عروس) تیز می دهد و تقصیر آن را به گردن عروس می اندازد.
- واته: نه و کارانه هیچ پیوهندی به کیان به یه که وه نی یه. هم له کو ی و نه و له کو ی؟

۳۲- چوو بو ریش سمیلشی نیا بانی!

- رفت برای ریش، سبیلش را نیز از دست داد.
- به یه کتیک نه ووتری که بهی بو کاریک یان بو چتی، به لام نه تنیا به و چته نه گا، به لکوو چتیکیش له دهس بدا.
- کۆسه چوو بو ریش ...

۳۳- چوو یته شار کویران، دهس بگره به چاو تو!

- اگر به شهر کوران رفتی، دست بگذار روی چشمت.

معادل: خواهی نشوی رسوا، هم رنگ جماعت شو.

● واته: خۆت له گۆل چۆنیه‌تی کۆمه‌لدا یه‌ك بڤه تا بتوانی له ناویانا ژيان به‌سه‌ره‌ری.

۳۴- چه‌په‌له به ده‌سی ناته‌قی.

○ با یك دست نمی‌شود كف زد.

● واته: نه و كار به به‌كه‌س جی به‌جی نابێ.

۳۵- چه‌به‌ره شری چ پیوه بدری چ پیوه نه‌دری!

○ چه‌ر پاره چه بسته شود چه بسته نشود!

چه‌ر: دَر یا دیواری كه از چوب یا علف و گیاه ساخته می‌شود.

● واته: نه و چته، بوون و نه‌بوونی وه‌كوه‌كه‌ وایه.

۳۶- چه‌په‌ل به چه‌په‌لا نه‌روی.

○ كشیف با كشیف دفع می‌شود.

● چتی پیس به چتی پیسی وه‌كوه‌ خۆی لانه‌جی.

۳۷- چه‌رخ له چه‌مه‌ری ده‌رتیڤم! (یا: چه‌رخ له چه‌مه‌ر گه‌ران، یا: چه‌رخ له

چه‌مه‌ر ده‌ر تیڤن).

○ چه‌رخ از چه‌نبرش در می‌آورم.

● واته: زۆر باش سه‌ركوتی نه‌كه‌م و جه‌زای نه‌ده‌م.

۳۸- چه‌قۆ دروس نه‌كا و ده‌سه‌ی لی ناخا.

○ چاقوی بی‌دسته درست می‌کند.

● واته: زۆر درۆزن و فیله‌ بازه.

۳۹- چه‌قۆ ده‌سه‌ی خوه‌ی ناوری.

○ چاقو دسته‌ خودش را نمی‌بُرد.

● واته: مروّف، زه‌ره‌ری گیانی بۆ‌كه‌س و کاری نزیکي خۆی نابێ.

۴۰- چه‌قۆ‌گه‌یه ئیسقان!

○ چاقو به استخوان رسید.

● واته: له عاستی ئه وکەسه یان ئه وکاره، تهحه ممول و ناقت تهواو بووه.

۴۱- چه قۆ لی بهی، خوینی ده رنایهت!

○ به او چاقو بزنی، خونس بیرون نمی زند.

● به که سی ئه وتزی که له بیستی خهبرئی یا رووداوی زۆر تووچه و ناپه حهت بی.

۴۲- چه قه ل بیلی، گورگ و مه ر به یه که و ئاو ئه خوه نه و!

○ شغال بگذارد، گرگ و گوسفند با هم آب می خورند.

● واته: کوله فتور بیلی، دوزمنایه تی نامینی.

۴۳- چه قه ل، خوه ی لی بووه به تاوس!

○ شغال، خودش را طاووس تصوّر کرده است.

● به که سی ئه وتزی که بایی هه و بوئی.

۴۴- چه قه ل گان ئه کاو ریوی ئه توری!

○ شغال جفتگیری می کند و روباه قهر می نماید.

● به یه کیچک ئه وتزی له چتی بتوری که پیوه ندی به ئه نه بی.

۴۵- چه م بی چه قه ل ناوی!

○ رودخانه بدون شغال امکان ندارد.

● واته: بیستان بی سه ره خه ر نابی؛ له هه موو لایه ک که سیکی سه ره خه ر هه ره یه.

۴۶- چه ن ساله خاده مه نازانی شه و جومه که مه!

○ چند سال است خادم مسجد است شب جمعه را تشخیص نمی دهد.

● واته: ئه وکەسه دوا ی عومری، هیشتا له کاری خویا شاره زانی به!

۴۷- چه ن میرد مردوو بخوازه، ته لاقدرای می خوازه.

○ با زن چند شوهر مرده ازدواج کن، ولی با زنی که طلاقش داده اند ازدواج

مکن.

● **واته:** ژنی ته لاق دراو ته بی عه بیکی بیی و خواستنی ته و جیگه ی مه ترسی به، به لام ژنی چهن میرد مردوو تهو عه بیه ی نی به.

۴۸- چهنی لارمه، قارسه قولی بارمه!

○ چقدر بختم برگشته، بار من سرگین است.

● **واته:** نهونه به خته کم شه ره، ره فیقی ریگه م بووه به چتیکه هیج و پوچ.

۴۹- چیشته خوهش به بویا دیاره.

○ غذای خوشمزه از بویش پیدا است.

● **واته:** کاری چاک یان چتی باش خوی هاوار ته کا.

۵۰- چیشته مجه وره!

○ غذای خدمتگزار مسجد است.

● **واته:** نهو چته له هه موو بابه تیکی تیدایه. یان: چۆنیه تی وه زعه که شیواوه و کئی به کئی به.

چیشته مجیور، بریتی بووه له نهو چیشته که له روژانی جه ژنی قوربان یان ره مه زاندا له لایه ن مالانی گونده کاتو نه چوو بو مزگه وت بو پیاوانی مالان که له مزگه وت بوون؛ دیاره نهو چیشته هه رکام له جورئ بوون و نه ماوه بو خزمه تکاری مزگه وت که پیمان نهوت مجه ور یا مجیور، نهویش هه مووی ئیکه ل نه کرد و نه بیردو بو مالی خوی و مال و منالی بو چهن روژ لهو چیشته هه مه چه شن و هه موو بابه ته یان نه خوارد که چهن تام و چهن بۆ لی نه هات! جا بهو چیشته ره نگاو ره نگه یان نهوت: چیشته مجیورا

۵۱- چیشته ئاشپهزی دوان بی، یا سۆله یا بی خواس.

○ غذائی که آشپز آن دونفر باشد، یا شور است یا بی نمک.

● **واته:** کاریکی تابه تی که نه بی یه ک که س نه نجامی بدا نه گهر که سیکی تریش دهستی تی بیات خراب نه بی.

۵۲- چپو خوا سه دای نی به.

○ چوب خدا صدا ندارد.

● واته: ده سی تۆلهی حق له تاوانبار، بئی دهنگ ها له کارا.

۵۳- چۆ له تاریکی نه کوتی!

○ در تاریکی دارد چوب می زند.

● واته: بئی حساب قسه نه کاو ئاگای له کاره که نی یه.

۵۴- چۆ مه که ره کونا زه رده والّا یان، چوکلّه مه که ره کونه ههنگه ژالا.

○ چوب در سوراخ زنبور فرو مکن.

● واته: به دهستی خوت بۆ خوت ئاژاوه چاخ مه که.

۵۵- چۆ هه لگره، سه گ دز دیاره.

○ چوب بلند کن، سگ دزد معلوم می شود.

● واته: خه یانه تکار تر سه تۆ که و زوو نه ناسری.

عهره ب ئه لّی: الخائِنُ خائِفٌ

ح □

۱- حاجی مرد و وشتر ویل بوو.

○ حاجی مرد و شتر ول شد.

● به یه کیک نه وتری که دواي مهرگی نهو، مال و منالی ویل بین.

۲- حاشا له مال گهن، کهس نایه ژي به چهن؟

○ حاشا از جنس بد، زیرا کسی نمی گوید بهای آن چند است؟

● واته: هیچ کهس له چتی گهن لانا کاته وه.

۳- حاشا له و خوینه شه و هاته سه ریا!

○ حاشا از خونی که شب بر آن گذشت!

● واته: توله له زالم نه بی گهر ماو گهرم بسپرنه وه.

۴- حاشا له و قافله واه سهر قافله ی (یا؛ واه پیشاهنگی) که ره!

○ حاشا از آن قافله ای که سر قافله اش الاغ باشد.

● واته: نه و جه ماعه ته ی واریه ریان مروئی نه زان بی، ناکامیکی تاریکیان هه یه.

۵- حالی بوون له پلاو خواردن خوه شتره.

○ چیز فهمیدن از پلو خوردن لذت بخش تر است.

● واته: تی گه یشتن بو مروف له هه موو چتی باشتره.

- ۶- حمام به ترگه رم ناوی.
 ○ حمام با گوز گرم نمی شود.
 ● واتنه: نه و کاره به قسه ی بی مایه نه نجام نابیی.
- ۷- حوکم حاکمه و مهرگ مفاجات!
 ○ حکم حاکم است و مرگ آنی!
 ● واتنه: نه م نه مره نه بی زور زوو جی به جی بیت.
- ۸- حوکمی تونه!
 ○ حکمش تند است!
 ● واتنه: زالمه و قسه ی زور نه کا.
- ۹- حول حولی مه زه و، لی مه که ته له و.
 ○ از هر هری مذهب چیزی طلب مکن.
 ● به مروئی بی سوبات نه وتری که جیگهی متمانه نی به.
- ۱۰- چه بیب کوک و موو نیمشه و ژن تیری، هه رکه ده عوه ته که له قه ن پی ری.
 ○ حبیب پشمالو امشب عروسی می کند، هر کس دعوت شده است کله قند بیاورد.
 ● به به کیکی چرووک و رژد نه وتری که ته نانه ت زه ماوه نیش بو نه وهی بکا که خه لکی دیاری بو یینن.
- ۱۱- چه تا مروچه یش سیوه ری هه س.
 ○ حتی مورچه نیز سایه دارد.
 ● واتنه: هه موو چتی بو خوی قه درو حورمه تیکی هه به.
- ۱۲- هه ساو به دینار، به خشش به خه روار.
 ○ حساب به دینار، بخشش به خروار.
 ● واتنه: مو عامه له له گال به خشین و ئیحسانا له به ک جیاوازن.
- ۱۳- هه ساو هه ساوه، کا که براده ر.

○ حساب حساب است و کاکا برادر.

● واته: موعامه له جینگه‌ی خۆیا و برابه‌تیش به جینگه‌ی خۆی.

۱۴- هه‌ش نه‌گه‌ر بیژن هیلکه‌ی کرد، کردگیه!

○ اگر بگویند خرس تخم گذاشت، لابد گذاشته است!

● نهم مه‌سیله مانای ته‌وسی هه‌یه بو مروڤی لامل واته: نه‌گه‌ر بیژن نه‌و که‌سه کاریکی دوور له باوه‌ری کردوو، جینگه‌ی سه‌رسووری نی‌یه!

۱۵- هه‌فت هه‌فت نه‌کوژی!

○ هفت هفت می‌کشد!

● به‌یه کینک نه‌وتری که زۆر هاشه و هووشه بکا و گه‌ره کی بی سه‌رنجی خه‌لک بو لای خۆی راکیشی!

۱۶- هه‌فت نانی خوارد به‌پیارۆ، هه‌فتیشی خوارد به‌نازۆ، دایکی بمری

گوله‌وشان ناشتای نه‌خوارد بردیشیان!

○ هفت نان با پیاز خورد، هفت نان دیگر با ناز خورد، مادرش بمیرد «گل افشان» ناشتایی نخورد و او را بردند.

● نهم مه‌سیله قسه‌ی نه‌و دایکه‌یه واکچه زۆر خۆره‌که‌ی دابوو به‌شو، نه‌و روژه‌وا خستیه‌نه‌ی ری بو مالی زاوا، دایکی به‌ر له‌ریکه‌وتنی که‌هه، چواره‌نه‌ی پیداهه‌ خواردویه‌تی و دوا‌ی ریکه‌وتنی، بو‌ی نه‌گری و تیژی: گوله‌وشانی دایک مردوو، به‌رقلیانی نه‌خوارد و بردیان بو مالی زاوا!

۱۷- هه‌فتی بمری له‌باوان، کله‌ی ناوړگی له‌چاوان!

○ اگر هفت نفر نیز از خانواده‌ی پدریش بمیرد، باز هم سرمه‌چشمان او کم رنگ نمی‌شود.

● به‌ئافره‌تیک نه‌وتری که زۆر بی‌شهرم و شکۆ بی و هیچ کاتی له‌هه‌له‌ و هه‌زه‌یی و ئارایشی خۆی نه‌که‌وی.

۱۸- هه‌ق بزنی کوژ به‌سه‌ر شاخدارۆ نامینی.

- انتقام بزبی شاخ از شاخدار گرفته می شود.
- **واته:** مروث نابئ له ناکامی کرده وهی خوئی غافل بی.

۱۹- **حق تایی له دوآلوی نه سیئی!**

- انتقام اهل (طا) را از اهل (دولاب) می گیرد!
- به یه کیك نهوترئ که به که سی که حقی نهوی خوار دووه نهویرئ و له که سیکی تر که بی تاوانه، تو له بسیئی.
- **وه کوو:** به شیر ناویرئ و به کوپان ره په ره پیه. «تا» و «دوآلو» دوو گوندن له به یینی سنه و کامیارانا.

۲۰- **حق کفن ده ربئی، مردگ گور به گورا**

- بهای کفن تأمین بشود، مرده گور به گور.
- به که سی نهوترئ که سوودی خوئی له هه رچی چته بوئی گرینگ تربئی.

۲۱- **حق کوئه نهوی، به لام نافه وتئ.**

- حق کهنه می شود، ولی از بین نمی رود.
- **واته:** گرنتی حق دیر و زووی هه یه به لام ناسووتئ.

۲۲- **حق مردگ شور بگه یهت، مردگ گور به گورا**

- مزد مرده شور برسد، مرده گور به گور!
- **وه کوو** مه سیلهی ژماره (۲۰)

۲۳- **حق نادرگئی، نه سیئنگئ.**

- حق دادنی نیست، گرفتنی است.
- **واته:** حق نه بی به زور له زالمی بسیئی نهینه به رجا نات داتئ.

۲۴- **حقه، بوئه رهقه!**

- حق است، به این علت، سخت است.
- **واته:** قسهی حق، به گوئی نهوانه و ناتوان بی یسن، سهخته.
- عهره ب نه ئئ: الحق مرء واته: حق تاله.

۲۵- **حه‌قه‌حه‌قداره، به‌شه‌به‌شداره.**

○ اگر حق است فلانی حق دارد، و اگر تقسیم سهم است، سهم دارد.

● **واته:** حق نه‌بئی به‌حق‌دار بگا و به‌ش به‌ش دار.

۲۶- **حه‌کایه‌ت دایک عیسا مه‌که.**

○ داستان مادر عیسی نقل مکن.

● **واته:** به‌و‌سه‌نه‌ه‌نده‌پره‌مده و دریژدیری مه‌که.

۲۷- **حه‌لّال بنی باریکه و سه‌ری قه‌وی، حه‌رام بنی قه‌وییه و سه‌ری باریک.**

○ بیخ حلال باریک است و سر آن قوی؛ بیخ حرام قوی است و سر آن باریک.

● **واته:** حه‌لّال نه‌گه‌رچی که‌میش بئی هه‌ر پیت و به‌رکه‌تی هه‌یه، به‌لام حه‌رام نه‌گه‌ر زوریش بئی، پیتی نی‌یه.

۲۸- **حه‌نجه‌ره‌ده‌رنه‌چی له‌په‌نجه‌ره.**

○ صدای حنجره از پنجره خارج نشود.

● **واته:** ده‌نگی ناو مالّ نابئی به‌چیته‌ده‌ره‌وه.

۲۹- **حه‌یا تکیکه، داکه‌فت، جه‌مه‌و ناوئ.**

○ حیا یک قطره است، اگر ریخت دیگر جمع نمی‌شود.

● **واته:** مروّف نه‌بئی هه‌موو کاتئی له‌بیری راگرتنی ئا‌پروی خو‌یا بئی.

۳۰- **حه‌یا توّریا و باری کرد، بئی حه‌یایی شاری گرت!**

○ حیا قهر کرد و کوچ نمود، بی حیایی شهر را فراگرفت!

● **سکا‌لایه‌له‌بئی حه‌یایی.**

۳۱- **حه‌یادار له‌حه‌یای خوه‌ی نه‌ترسئ، بئی حه‌یا ئیژئ له‌من نه‌ترسئ!**

○ آبرومند از آبروی خود می‌ترسد؛ بی آبرو می‌گوید از من می‌ترسد!

● **واته:** ئینسانی به‌شهرم و حه‌یا نه‌بئی خوئی له‌بئی حه‌یا لادا، نه‌گه‌رچی به‌ترسنو کیشی بده‌ن له‌قه‌لم.

۳۲۔ حە یا ها له چاوا.

○ حیا در چشم است.

● واتە: چاوشەرم ئە یگرئ.

۳۳۔ حیز بە خالۆ خوڤیڤرا

○ هیزی که فقط بر داتی خود مسلط است.

● بە یه کیکی بی غیرەت ئەوترئ که بە کەسی غەریبە نەویڤرئ و زۆری بە سەر خزم و کەسی خوڤیا بشکئ.

۳۴۔ حیزیش بە بەختە.

○ هیزی هم بە شانس است.

● واتە: کاری خراب بۆ هیندی کەس ئە یگرئ.

۳۵۔ حیزی و قەرزاری له بیر ناچنەو.

○ هیزی و بدەکاری فراموش نمی شوند.

● کاری هەلە که بیی بە هۆی رسوایی، له بیر ناچیتۆ.

خ

- ۱- **خاست کرد نه سپت نه سهند؛ جه سهند له دهستی نه سهند!**
 ○ خوب کردی اسب نخریدی، زیرا حسن از چنگت درمی آورد.
 ● به تهوس یان به گالته به یه کیچک نهوتری که نه توانی له مافی خوی پاریزداری بکا.
- ۲- **خاسی که ره خوئل وه سهره!**
 ○ انسان نیکوکار، خاک بر سر است!
 ● واته: جهزای پیاوه تی، ناپیاوی و قور به سهریه.
- ۳- **خاکه نازه هه رگ، به دهس مهردمه و سوکه!**
 ○ بیل گیل، در دست دیگران سبک به نظر می رسد.
 ● واته: که سی خوی له کاریکدا هیلاک نه بووین، نهوکاره به ئاسان دینه بهرچاوی.
- ۴- **خالۆ، خالۆی منه و خه رچ به خان نه دات!**
 ○ دائی، دائی من است و مالیات به خان می دهد.
 ● واته: من حه قم به سهر تووه هه یه نه ک که سیکتی ترا تو رووت تی کردوه.
- ۵- **خالۆی که پر سهوزا**
 ○ دائی کپر سبزا
 ● به که سیکتی عهدال و بی جینگه و ریگه نهوتری که قوناخی خوشی ژیر داران بی.

۶- خالوی ته ماکو فروش! نه گهر قنکت نی یه به جوش، چپته له خالوی
توماتیز فروش؟

○ خالوی تنباکو فروش! اگر کونت به جوش نیامده، چه کار داری به خالوی
گوجه فرنگی فروش؟
● واته: که سنی قنگی به کله نه بی، چی داوه له خه لکی؟

۷- خالوی دهسهوسان چ له گهر میان چ له کیوسان.

○ دائی لاعلاج چه قشلاق چه ییلاق.
● واته: بو یه کیک وای عیلاج بی، گهر میان و کوستان بو فدرقی نی یه.

۸- خانم له ناو پهنج ده ری، کتکه دی گوشته به ری، عاری هات خته که ری!

○ خانم در اتاق پنج دری بود، گربه را دید که گوشت را برد، عارش آمد گربه را
دور کند.

● به ژنیکی به ده مار و خوین نهوتری که کاری بچوکی بی عیب بی ییکا نه گهرچی
کاری مالی خویشی بی.

۹- خاوهن مال دهسی هه ل گرت، دز نه بوت: نه یکه یه نمه حه قه جیگه!

○ صاحب خانه دست برداشت، دزد می گفت موضوع را به نتیجه می رسانم.
● کاتی نهوتری که دز و دروژن به سه ر مال و کهرامه تی گه لیکدا زال بین و خوین به
به شدار و ته نانهت به خاوهن مال بزائن و دهس هه لگر نه بن.

۱۰- خراوی به گش کهس، خاسی به کهم کهس.

○ بد بودن می تواند کار هر کس باشد ولی خوب بودن کار هر کسی نیست.
● واته: ههرچی که سه نه توانی خراپه بکا، به لام چاکه کردن کاری هه موو کهس نی یه.

۱۱- خرو مر بی و کوله که ی پر بی!

○ جمع و جور باشد با کوله باری پر.
● واته: نه وهی جیگه ی سه رنجه، دهستی پری نه وه.

۱۲- خزمەت قالاو بکه‌ی، چاوت دەر تیرئ.

○ کلاغ را پرورش کنی، چشمت را در می‌آورد.

● واتە: جەزای خزمەت کردن به مرۆڤی بێ نه‌زان و ناوه‌جاخ، شەپە.

۱۳- خزمەت قنگ کردن، خەلاتی تسە!

○ به کون خدمت کردن، خلعتش چُس است!

□ وه کوو پەندی ژماره (۱۲).

۱۴- خزمەت نه‌کرده یاخییە.

○ خدمت نکرده یاغی است.

● واتە: ئەوێ که نه‌تم ناسیبوو، داوای لێ بووردنت لێ نه‌کم.

۱۵- خلیسکیان، جیره‌ی پەله‌کارە!

○ لغزیدن، جیره‌ شخص عجول است.

● واتە: ئەو که سه‌ی والە کارا پەله‌ نه‌کا، به‌هه‌له‌دا نه‌چی و تێ نه‌گلی.

۱۶- خنجیر ده‌وان له‌ کێلانا ناوێسی!

○ خنجر بُرنده (یا جوهردار) در غلاف باقی نمی‌ماند.

● واتە: مرۆڤی ئازا و به‌ جه‌رگ له‌ کاتی خۆیا نازایه‌تی خۆی نیشان نه‌دا.

۱۷- خوا با مه‌رگم، زاوا نه‌کا به‌رگم.

○ خدا مرگم بدهد ولی داماد برایم لباس تهیه‌ نکند.

● واتە: مرۆڤی به‌ غیره‌ت و به‌ که‌رامه‌ت ته‌نانه‌ت به‌ مردنیشی ناروا ته‌ ژیر باری منه‌تی هیچ که‌س.

۱۸- خوا بو ده‌عبای کوپر هیلانه‌ نه‌کا.

○ خداوند برای جانور کور لانه‌ می‌سازد.

● واتە: خوا به‌ مه‌خلووقی زویری خۆی ره‌حمی زۆرتره‌.

۱۹- خوا بیا، هیلیکی به‌سه‌.

○ خدا بدهد، یک شخم کافی است.

● واته: خوا مه یلی بیی، به بیانوو به کی بچو و کیش به عه بدی خوئی مەرجه مهت نه کا.

۲۰- خوا پا به مار نه دات.

○ خدا پا به مار ندهد.

● واته: خوا نه کا، زالم هه لی بۆ بره خسی!

۲۱- خوا ته خته تاش فی یه، ته خته ریک خه ره.

○ خدا تخته تراش نیست، ولی تخته ها را با هم جور می کند.

● به دوو که س نهوتری که زۆر باش پیکه وه ریک هاتیتن؛ وه کوو دوو هاوسه رکه خو و ره وشتیان وه کوو به ک بی.

۲۲- خوا، خوایی نه کاو به نه فیخایی!

○ خدا، خدایی می کند و بنده کدخدائی!

● به که سی نهوتری وا له کاری ئافه رینش دا، ده خالهت نه کا.

۲۳- خوا ده ری نه گری و ده ریکیش نه کاتهو.

○ خدا دری را می بندد و دری دیگر را می گشاید.

خدا گر به حکمت ببندد دری به رحمت گشاید در دیگری.

● واته: مروف به رده وام له ته نگانه دا نامیبتنۆ و نابی له ره حمی خوا ناو میند بی.

۲۴- خوا دیرگیره و سه خت گیر.

○ خدا دیر انتقام می گیرد ولی به سختی انتقام می گیرد.

● واته: زالم نه گه رچی دیریش بی هه به جهزای زولمی خوئی نه گا و نابی له ئاکامی زولمی خوئی غافل بی.

۲۵- خوا ردی تیکه و کردی فیکه.

○ لقمه را خورد و شروع به سوت زدن کرد.

● به به کیک نهوتری وا دوی تیر خواردن یان که لک وه رگرتن له که سیک، ئیتر پرواو گوئی له دوی خو به وه نه بی.

۲۶- خوا سه‌رما به ئەنازەى بەرگ ئەدات.

○ خدا سرما به تناسپ لباس می‌دهد.

● واتە: لە هەر کەس بە ئەندازەى هێز و توانی ئەو، تە کلیف ئە کرێ.

۲۷- خوا سه‌رى دا کلاویش ئەدا.

○ خدا که سر داد، کلاه هم می‌دهد.

● واتە: لە ئەبوونی رزق و رۆزی مەترسە؛ خوا ئەیدات.

۲۸- خوا عەقل بە منالت با.

○ خدا عقل بە فرزندت بدهد.

● بە یه کێک ئەوترێ که له قسه کردنا تێ نه فکری و قسه فیه دات؛ جایی ئێژن: خۆت
لە دەس چوویت، خوا عەقل بە منالت با.

۲۹- خوا غەزەو بگری له بزە، ئەچی نان شوان ئەخوا.

○ خدا اگر بز را مورد قهر قرار دهد، می‌رود نان چوپان را می‌خورد.

● بە یه کێکی سێله‌و پێ نه‌زان ئەوترێ که ئەبێ به جه‌زای پێ نه‌زانین وخه‌یا نه‌تی خۆی
بگا.

۳۰- خوا غەزو بگری له مروّچه، بالی پێ ئەدا.

○ اگر خدا مروّچه را دچار قهر خود کند، به او بال می‌دهد.

● بە کینایه ئەوترێ به‌کەسێ وا زیاتر له ئەندازەى خۆی پا دابکێشی و له ئاکامدا
تووشی زەرەر بێی.

۳۱- خوا کێف ئەوینی و به‌فری لی ئەوارینی.

○ خدا کوه را می‌بیند و بر آن برف می‌باراند.

● واتە: لە هەر کەس بە پای هێز و توانای، تە کلیف ئە کرێ.

۳۲- خوا له سولتان مه‌حمود گه‌وره‌تره.

○ خدا از سلطان محمود بزرگتر است.

● واتە: به‌ره‌حمی خوا دل‌بیه‌سه، نه‌ک به‌بێ‌یاده‌م.

۳۳- خوا مالّ ثهدات به مووسایی و کپّر به نپّره کهر.

○ خدا ثروت به یهودی می دهد و کپّر به نرّه خر.

● سکالای که سیکی دهس ته نگه له به ختی خوی.

۳۴- خوا نانی بریگه و پیغه مهر دوا

○ خدا نانش را قطع کرده و پیغمبر دوغش را!

● به یه کیک ته و ترئی که زور هه زار و رووت و قووت بی.

۳۵- خوا نه کا که سی گولوله ی بکه فیته لیژی.

○ خدا نکند کسی گلوله بختش به سرازیری بیفتد.

● واته: که سی نه هاتی بیت، پشت له سر پشت گیروده ی کوسپ ته بی.

۳۶- خوانی له مال خانه و دهرهات، توته کوله یه ک، که فته شوئی!

○ یک سینی غذا از خانه خان خارج شد، توله ای به دنبال آن راه افتاد.

● واته: خان به خشیویه تی، دهس و پا نایه خشن!

۳۷- خوا یار بی، با دوژمن هه زار بی.

○ خدا یار باشد، بگذار دشمن هزار باشد.

● واته: پشت به خودا بیهسه و ترست له دوژمن نه بی.

۳۸- خوایشی گهره که و خورمایش.

○ هم خدا را می خواهد هم خرما را.

● واته: دو چتی گهره که وا پیکه وه دهس نه دا.

۳۹- خوای قلی، نیایه ملی.

○ خدای قلی، تیغ انتقام به گردنش نهاد.

● واته: خوا تولّی نه و مه زلومهی له و زالّمه سهند.

۴۰- خوای گهر دای له بن مهر.

○ خدای گر در گوسفند تأثیر کرد.

● **واته:** ده‌سی تۆله‌ی ته‌قدیر وال له‌کارا.

۴۱- **خوایه شوکرم به‌م به‌شه، ئەمه ئاوکانی ره‌شه!**

○ خدایا شا‌کرم به‌ این قسمت، این آب چشمه‌ سیاه است.

● شوکری چتیک‌ی بی‌ ئه‌رزش که جینگه‌ی نه‌بی.

۴۲- **خۆ دایک کراس که‌وگ نه‌مردگه!**

○ مادر پیراهن کبود که‌ نمرده است.

● **واته:** ئەمه نه‌ یه‌ کتیک‌ی ترا!

۴۳- **خورمایش له‌ مه‌نه‌لی (یا به‌غا) فره‌س.**

○ خرما در مندلی (یا: بغداد) نیز فراوان است.

● **واته:** به‌ ئیمه‌ چی، ئه‌و چته‌ وا ئیستا ئیمه‌ پنیوستانه‌ له‌ جینگایه‌ کی تر زۆره‌.

۴۴- **خوری خوه‌ی ئەداته نیمه‌ ریسی و خوه‌ی بۆ خه‌لک ته‌شی ئه‌ریسی.**

○ پشم خود را می‌دهد دیگران نصف و نصف برایش بریسند و خودش برای مردم دوک ریسی می‌کند.

● به‌ که‌سی ئه‌وتری که‌ پشی عه‌یب بی‌ کاری خۆی بکا، به‌لام کارکردن بۆ خه‌لکی بی‌ عه‌یب نه‌بی.

۴۵- **خۆ لای خۆ سوکه‌.**

○ خودی نزد خودی بی‌ارزش است.

● **واته:** قوم و خویش ریژی یه‌ ک تری ناگرن (به‌لام بیگانه‌ په‌رستن).

۴۶- **«خوله» بار ئه‌ کاو «بله»، که‌ پر ئه‌وه‌سی!**

○ «خوله» کوچ می‌کند و «بله» کپر می‌سازد.

● **واته:** هه‌ر که‌س، واله‌ بیرى ئیشی خۆیا و چاوی له‌ که‌ساتیک‌ی تره‌وه‌ نی‌یه‌.

۴۷- **خوله ... به‌ش خوه‌ی بری!**

○ «خوله» ... و سهم خود را از دست داد.

● **واته:** به‌و کاره‌ ناپه‌سه‌نده‌ واکردی، له‌ ماف بی‌به‌ش کرا.

۴۸- خو ماس نی یه به لای دهمتۆ دیار بیئت.

○ ماست نیست که بر کناره دهانت پیدا باشد.

● به یه کیک ئهوتری که کاریکی کردی و گهره کی بی حاشا بکا و بیشاریتۆ، به لام نهشاردریتۆ.

۴۹- خو نانم به سهر ساجۆ نه سووتیا گه!

○ نانم که روی ساج نسوخته است.

● واته: په له م نی یه.

۵۰- خو نه کردگ، خوا بۆ کردگ.

○ خود نکرده و خدا به او داده.

● به یه کیک ئهوتری که بی ئوهی خوێ ههول بدا، بگه یه به مال و نيمه تیکی زۆر.

۵۱- خو هت پیاده و رزقت سوارا

○ خودت پیاده و روزیت سوارا!

● دۆعای شهپه، واته: به رزق و رۆزی خوٚ نه گه ی. یا: ره خنه یه، واته:

تۆ ئه وهنده کوولۆی هه رچی ئه که ی به رزقی خوٚ نا گه ی.

۵۲- خو هت دز و خو هت دلیر.

○ خودت دزد و خودت دلیر.

● به یه کیک ئهوتری که خوێ هه له یه ک بکا و بشهرسی: کئی ئه وه له یه کردووه؟

۵۳- خو هت مه کوژه جهفته.

○ خودت را مکش جفت است.

«جفت» ماده ای است در گیاهان سبز، بخصوص در پوست بلوط با خاصیت استحکام بخشی به پوست مشک.

● واته: خوٚت به و کاره وه هیلاک مه که، ناکامی نی یه.

جهفت، جهوت: ماده یه که، له نیو گیای سهوزا، به تایبیت له پیسی دار به پروا زۆر هه یه؛ له نه نشتی پیسی مالآت دا، ماده یه کی سهخت پیک دینی و بۆ ئه و تایبه تمه ندیه

که هه‌یه‌تی، له‌ده‌واخیدا به‌کار نه‌هینرئ و له‌گونده‌کانا به‌جه‌وتی به‌پروو، مه‌شکه‌خۆش نه‌که‌ن.

جه‌وت دروس بووه له‌سینه‌ی: که‌ربون، هیدروژن، ئوکسیژن.

۵۴- خوه‌ت نه‌که‌ی خوا با پیت!

○ خودت تلاشی نکنی و خدا به‌تو بدهد.

● به‌که‌سئ نه‌وترئ که‌بئ عه‌زیه‌ت به‌مال و ده‌وله‌تیکێ زۆر بگا.

۵۵- خوه‌ره‌تاو له‌ج بان ده‌وامی نی‌یه.

○ آفتاب لب‌بام دوام ندارد.

● واته: عومرئ که‌تیه‌پ‌بوو، ئیتر ئومیدی به‌رده‌وام‌بوونی لئ ناکرئ.

۵۶- خۆزه‌گه‌م به‌قومه‌شکه‌ن وا ده‌نگی ناژنه‌وێت!

○ خوشا به‌حال چاه‌کن که‌صدایش رانمی‌شنود.

● واته: ده‌نگی نه‌وه‌نده‌ناخۆشه‌تالئی دوور بی‌چاکتره.

۵۷- خۆزه‌زگه‌م به‌و باخه‌ورچی لئ نه‌تۆرئ!

○ خوشا به‌حال آن باغی که‌خرس از آن قهر می‌کند.

● به‌یه‌کتیکێ شه‌پ نه‌وترئ که‌هه‌رچی زیاتر دووری بگرئ، خه‌لکی له‌شه‌پ و شو‌پی رزگارترین.

۵۸- خوه‌شه‌ئاگر خوه‌شه‌دوو، برا خاسه‌نه‌وه‌ک شوو.

○ آتش و دنبه‌هر دو‌خوب‌اند، برادر خوب‌است اما نه‌مانند شوهر.

● قسه‌ی ئافره‌تیکه‌واله‌شووه‌که‌ی تۆراوه‌و‌ها به‌لای براکه‌یه‌وه‌و ئیستا له‌تۆرانی خۆی په‌شیمانه‌ویری رابوردوو نه‌کاتۆ.

۵۹- خوه‌ی نه‌بیریت و خوه‌یشی نه‌یدوریت!

○ خودش قیچی می‌کند و خودش هم می‌دوزد.

● به‌یه‌کتیک نه‌وترئ که‌خۆی قسه‌به‌ک بکات و خۆیشی له‌سه‌ری شایه‌تی بدات.

۶۰- خوهی ریشی نی په به کوسه نه که نی!

○ خودش ریش ندارد به کوسه (بی ریش) می خندد.

● به که سنی نهوتری که خوی عه پیکي بیی و له و باره وه له که سانی تر ره خنه بگری.
پیاوی بوو، لووتی نه بوو، به جیگه ی لووت، دوو کونه لووتی مابوو، منگه منگیش
قسه ی نه کرد، به هر که س نه که پست، نه یوت: تف نه و نووتته! یانی: تف له و لووت ته!

۶۱- خوی شیري هه تا پیری.

○ خوی شیرخوارگی تا عهد پیری.

● واته: خولق و خو به ک له منالیدا فیری منال بکری، تاکاتی پیری هر له که لیدایه.

۶۲- خوینی بو که روئی خاسه!

○ خونس برای دوا ی گری به درد می خورد.

● به به کتیکي هیچ و پوچ نهوتری.

۶۳- خوینی کرده کاسه.

○ خونس را در کاسه ریخت.

● واته: زور قسه ی ناشیرینی پی کرد. یا: بوو به سه به بی له به ین چوونی.

۶۴- خو به ک فی ر بی به شیري ته رک ناوی به پیری.

○ خلق و خویی که در بچگی بیاموزی، در بزرگسالی ترک نمی شود.

● واته: نه وه ی که له منالیدا مروف فیری نه بی، له پیریدا بوی ته رک نابی.

۶۵- خه تاکار ها له لای یارو بی تاوان پای ها به دارو!

○ گناهکار نزد معشوق نشسته است و بی گناه پایش از چوبه ی دار آویزان است.

□ پروانه بو پیتی «ت»: تاوان بار هاله لای یارو...

۶۶- خه تاي من چیه به خته که م شهره، کوچم ناو پته ی کوچی سه گ وهره.

○ من چه تقصیری دارم که بختم برگشته و باروکوچ من با کوچ عوعو سگ درآمیخته است.

● **واته:** له به خنتی شهر، تووشم بووه به تووشی گرویه کی بی حه یا و ده‌مه‌زه‌ن و قه‌ره‌چناخ.

۶۷- **خه‌ت خوار، هاله بن سه‌رگای پیرا.**

○ خط پایین، زیر سر‌گا و پیراست.

● **واته:** چۆنه‌تی ئه‌و کاره، هاله ژیر سه‌ری ئه‌و که‌سه پیره‌دا.

۶۸- **خه‌ته سووره له خوهم دووره.**

○ خط سرخ، این رویداد از من دوراست.

● **واته:** من له‌م کاره خراپه به دوورم.

۶۹- **خه‌ته‌نه سونه‌ته نه‌ک له بنا!**

○ ختنه سُنّت است نه از بیخ.

● **واته:** هه‌رچی کاره، نه‌ندازه‌ی خۆی هه‌یه.

۷۰- **خه‌س بی و تراو بی، هه‌ر نان ته‌رکا.**

○ غلیظ باشد یا رقیق، فقط نان را ترکند.

● **واته:** تیمه پیوستمان به پی‌خۆره، هه‌رچی و هه‌ر چۆن بی، قه‌یدی نی‌یه.

۷۱- **خه‌س و تراوی چیشته مشتیکه!**

○ غلیظ یا رقیق شدن آش یک مشت آب تفاوت دارد.

● **واته:** خاس و خراپی ئه‌و کاره پیوه‌ندی به تئ‌یینی‌یه کی به‌جوکه‌وه‌یه.

۷۲- **خه‌سوو نه‌ترئ، ته‌خسیر وه‌وی‌یه!**

○ مادر شوهر می‌گوزد، عروس مقصّر است!

● به خه‌سوویه که نه‌وترئ واهه‌رچی هه‌له و لاری خۆیه‌تی، بیخاته پای بووکه‌کی.

۷۳- **خه‌سوو به وه‌وی ئیژی، ئارد نه‌ته‌قنی، قنگ نه‌له‌قنی!**

○ مادر شوهر به عروس می‌گوید: آرد غربال می‌کند، باسن تکان می‌دهد.

● به خه‌سه‌ووویه که نه‌وترئ که بره‌به‌هانه‌ی هیچ و پووچ له بووک بگری.

۷۴- خەسوو له جفتی گا خاستره.

○ مادر شوهر از یک جفت گاو بهتر است.

● واته: خەسوو بۆ زاوا زۆر دلسۆزه و خیری له جووتی گا بۆ ئەو زیاتره.

۷۵- خەڵاتە کە ی خان ئەحمەد و خانە!

○ خلعت خان احمد خان است.

● به خەڵاتی ئەوتری که خواهنه که ی له سهری په شیمان بیئتۆ.

ئێژن خان ئەحمەد خان، دەسێ لیبایی خۆی دابوو به نوکەرە که ی، کاتی نوکەر

لیبایی کرده بهری، زۆر پێی ئەکوت و له بهریا رێک و پێک و جوان بوو. خان که

ئەمە ی دی، په شیمانۆ بوو، لیباسه که ی لێ سەندۆ و خۆی کردیه بهری!

۷۶- خەلک سه گە ی لێ ئەوه ری و من پشیلە!

○ دیگران مورد حمله سگ قرار می گیرند و من مورد حمله گرهبه.

● واته: من نه گهت رووی تی کردووم!

۷۷- خەله فروش هه وال من ئەپرسی.

○ گندم فروش سُراغ «من» را می گیرد.

● واته: هه رکەس والە ییری ئامرازی کاری خوڤیا.

۷۸- خەنه فره بیئت، گونیشی تی ئەنن.

○ حنا زیاد باشد، به آلت هم می مالند.

● واته: چت که زۆر بوو، بێ نرخ ئەبێ.

۷۹- خەو شهو، شهرمه ساری روژه.

○ خواب شب، شرمساری روز را به دنبال دارد.

● له جیگایه کدا ئەوتری که شهو مه ترسی تالان کردنی ماله کهت له بهینا بێ و پێویست

بکا بهو شهو خۆت و ماله کهت ده رباز کهیت ؛ به لām بێ خه یال بخه ویت و ماله کهت

تالان بکهن. جا سه بێنی بۆ ئەو هه له، بهر تانه و ته شهری خه لک بکهوی و شهرمه زار

ببی.

۸۰- خەوەر بوەن بۆ میران، نوکەر نوکەری ئە گیران! (پا گارە گەرکارە گەری ئە گیران)

- خبر بدهید به امیران، نوکر برای خود نوکر اجیر می‌کرد.
- به نوکەرێک ئەوتری والە نوکەری عاری ییت و ئیشی نوکەری بە کە ی خۆی بە کری بەدا بە یە کێکی تر بۆی بکا.

۸۱- خە یال پلاو!

- خیال پلو است.
- واتە: خە یالێکی دوور و درێژە و دەس نایگاتی.

۸۲- خیر بۆ خویش نە ک بۆ دەرویش!

- سود برای قوم و خویش نه برای بیگانه.
- واتە: ئەو ی بۆ قوم و کەسی موحاجت پێویستە، بە کە سێکی غەریبە ناشی.

۸۳- خیرم پێ ناکەیت کە شکۆلم مەشکنه!

- به من احسان نمی‌کنی، کشکولم را نیز مشکن.
- واتە: ئە گەر پیاو هتیت لێ نایە، ناپیاویش دەر حەقم مە کە.

۸۴- خیر و پیرە کە ی بۆ ناری و تر و تسە کە ی بۆ شاری!

- سود آن برای «ناری» و بو و گند آن برای «شاری».
- واتە: خیر و سوودی ئەو کە سە یا ئەو چتە یە کێکی تر بیات و شەر و بۆ گەنی بۆ کە سێکی تر ییت.

۸۵- خیری نی یە و شەری وە ک سە گ ئەو هەری!

- سودی ندارد و زیانش چون سگ عوعو می‌کند.
- بە یە کێکی یی خیر بە لام شەر دروس کەر ئەوتری.

۸۶- خیل بار ئە کاو پیرە ژن کە لار ئەو هەسی!

- قبیلە دارد کوچ می‌کند و پیرە زن مشغول درست کردن کلار است.
- واتە: هەر کەس وا لە بیری کاری خۆیا.

«که لار» یان «که لاره»: ده فریکه له شیا که درووسی نه کهن بۆ ورده ته پاله.

۸۷- خپله خوار و خپله ژوور، گپسکه قوت و جاجمه سوور.

○ قبيله چه به ييلاق برود يا به قشلاق، او فقط يك بزغاله قُد و يك جاجيم سرخ رنگ دارد.

● به به کيکي مه ژار نه وترئ که بۆ هر لايه ک بار بکا، چتيکی زوری بۆ بار کردن و ری که وتن نه يیت.

- ۱- **داران له دورۆ سهریان سهوزه.**
○ درختها از دور سرشان سبز است.
● **واته:** رواڵه تی دور جینگه ی باوه پ نی یه.
- ۲- **دارا ونه دارا گرفتار خه مه ئه ویشه وا هه سی هه ر ئیژی که مه.**
○ دارا و ندار گرفتار غم اند و آن کسی هم که دارد می گوید باز هم کم است.
● **واته:** هه موو کهس له م رۆژگاره دا هه ر هه وڵی مائی دنیا نه دن و تیر نابن.
- ۳- **دار ئاوه سوو وه ... خه سوو، دار ته مووره وه ... خه زووره.**
○ چوب آب خورده به ... مادر شوهر (یا مادر زن)، چوب طنبور به ... پدر شوهر (یا پدر زن).
● **ته مه ئه بی قسه ی زاوا، یا بووکی بووینی که رقیان بووه له «خه سوو» و «خه زووره».**
- ۴- **دار ئیژی، ته ور ته گه ر ده سه که ی له خوه م نه وایه، نه یه توانی بم بری.**
○ درخت می گوید: تبراگر دسته اش از جنس خودم نبود، نمی توانست مرا قطع کند.
● **واته:** تا قوم و خویش یارمه تی دوژمن نه دن، دوژمن ناتوانی زه فەر به مروّف بیا.

۵- دار بهرزوکه سهگ دز دیاره.

○ چوب بلندکن سگ دزد معلوم می‌شود.

● واته: خه یانه تکار زوو دهر نه که وی.

۶- دار بی سه مهر بو برین خاصه.

○ درخت بی ثمر برای قطع کردن خوب است.

● واته: مروئی بی خیر یان حتی بی که لک بی قه دره.

۷- دار پوازی له خوهی نه وی ناقلیشی.

○ چوب اگر برآزی از جنس خود نداشته باشد نمی‌شکافد. برآز (یا: گاز، بغاز) آن

قطعه چوبی است که در شکاف چوبی دیگر جای می‌دهند تا چوب بزرگ بشکافد.

● واته: قوم و کهس پشتی مروف نه شکینن.

۸- داردهس خه لک مه وه.

○ چوب دست مردم مباحش.

● واته: مبه به نامرازی دهستی خه لکی.

۹- دارده یله گانی، هه ر کهس کار خوهی خاس نه زانی!

○ تاب بازی، هر کس کار خودش را خوب بلد است.

● واته: هه مو و کهس به کار و باری خوی شاره زایه.

۱۰- دار کرمی له خوهیه.

○ کرم درخت از خود درخت است.

● واته: عه بیی مروف له خو یه وه دائه که وی.

۱۱- دار له ته ک تو مه، دیوار پڑنه وه.

○ تیرچه به تو می‌گویم، دیوار بشنو.

● قسه به ک بو که سی بکری، به لام مبه ست یه کینکی تر بی.

نه مه کینایه ی ته عزیز یه.

۱۲- دار له ته‌ک لار بوو، سیوهری لاره.

○ درخت که کج شد، سایه آن نیز کج است.

● واته: له مروّفی به‌ذات، چاوه‌پیی راسی و درووسی ناکرئ.

۱۳- دار له سهر ریشه‌ی خودی سه‌وز نه‌وی.

○ درخت روی ریشه خود می‌روید.

● واته: مروّث نه‌کیشتیه‌وه سهر ره‌گه‌زی خوئی.

۱۴- داره‌که‌ی سهر‌که‌ل، پرده‌که‌ی قشلاخ!

○ درخت بالای گردنه، پل قشلاق!

● واته: نه‌و دوو قسه‌یان نه‌و دوو کاره‌له‌یه‌ک دوورن و فریان به‌سهریه‌که‌وه‌نی‌یه. له کوپوه بو‌کۆی‌یه!

«داری سهر‌که‌ل»: تاقه‌دارپکه‌له‌نیو‌هی ریگه‌ی کتبی ئاویه‌ری شاری سنه‌دا.

«پردی قشلاخ»: پردیکی کۆن و میژینه‌یه‌له‌به‌ر‌گوندی قشلاخ نزیکی شاری سنه.

نه‌و دوو جیگه‌که‌وتوونه‌ته‌خورنشین و خوره‌لانی شاری سنه و دوورن له‌یه‌ک

۱۵- دار ههر داره و په‌لک ههر په‌لکه، قه‌وم ههر قه‌ومه و خه‌لک ههر خه‌لکه.

○ درخت همان درخت است و سپیدار نیز سپیدار است، قوم و خویش همچنان

قوم و خویش اند و بیگانه‌نیز بیگانه‌است.

● واته: ذات، ناگۆ‌درئ.

۱۶- دار ههر دوو سهر گواوی (دار ههر دوو سهر پیس).

○ چوب هر دو سر آلوده.

● به‌یه‌کیک نه‌وترئ که له‌دوو سهره‌وه، به‌ذناو‌بی.

۱۷- داشتم، داشتم هه‌ساو‌نی‌یه؛ دیرم، دیرم هه‌ساوه.

○ داشتم، داشتم بی‌فایده‌است؛ دارم، دارم اعتبار دارد.

● واته: قسه‌له‌و‌چته‌نه‌بی‌بکری که تیستا‌ه‌یه؛ چونکه رابوردوو تازه‌ناگه‌رپته‌وه.

«داشتم»، «دیرم» دوو‌وشه‌له‌زاراوه‌ی کرماشانی‌یه.

۱۸- داگپه به گه نه ی ده ماخیا.

○ پوی آن به دماغش خورده است.

● واله: له ور خه به روی پیستووه.

۱۹- داگپه له دار گه لات پیوه نه هېستگه.

○ به درخت زده ای و برگي پر آن باقی نگذاشته ای.

● واله: هېست له هېستووه.

۲۰- داگپه له هفت ناو قولي تهر نه وگه.

○ به هفت آب زده و پایش خیس نشده است.

● به گه سیکي ساخته چی و قیله باز نه وتری.

۲۱- داگپه له سهری پای به و ه سیری، له میه جوانی به سی خوځ به سهر پیری.

○ یاد بواسیر به سرش زده است، این دوره جوانی اوست خلک پر سر دوران

پیری وی.

● به جوان سیکي نه خوځ و له پ و لاواز نه وتری.

۲۲- دالگه! تا تو مزجیاری من کردی، سه دوسی مه گهس وه گون خه ره تاله وه

شماردم.

○ مادرا در طول مدتی که تو مرا پند می دادی، من صدوسی مگس پر روی بیضه

الاغ سیاه شمردم.

● به که سیکي گه وچ و گیز نه وتری که گوئی له پی نمونی که سه وه نه بی.

۲۳- دامالگی، سهر پیاک له کاته ورگای ناموردا.

○ احتیاج، انبیان را مجبور می کند که به در خانه نامرد روی بگذارد.

● واته: هزاری و ده ست تنگی، مرؤف محتاجی نامرد نه کا.

۲۴- دانا به ئیشاره، نادان به کوته گیر.

○ دانا به اشاره، نادان به کتک.

● واته: مرؤفی زانا به نامازه که تی نه گا، به لام نزان نه بی به زور تیی گه یه نی.

۲۵- **دانا به درکه، کهر به نه‌قیزه.**

○ دانا به اشاره، نادان به کتک.

● **واته:** زانا به ئیشاره و نه‌زان به کوته‌ک.

۲۶- **دانگی روو له شه‌ش دانگ ملک خاستره!**

○ یک دانگ روداری از شش دانگ ملک بهتر است!

● به به کینکی بی‌حیا و روودار نه‌وتری که بی‌ئوهی بیر له ئابروو بکاته‌وه، بۆ هەر کارێک سه‌ری پته‌وه نی.

۲۷- **دانووله‌یان به به‌که‌و ناکولی.**

○ نخودشان با هم در یک دیگ نمی‌جوشد.

● **واته:** ناکه‌ونه‌به‌که، قسه‌یان به‌که ناگری.

۲۸- **دانه بریشکه نه‌خوات و به ساون ره‌قی ده‌س نه‌شوری!**

○ گندم بو داده می‌خورد و با صابون مخصوص دست می‌شوید.

● **واته:** ده‌ماری به‌رزه و فیز قوزه.

خواردنی دانه بریشکه، ده‌ست چه‌ور ناکا که پیوستی به سابوون بی.
وه کوو نه‌وهی له‌فارسیدا ئیژن: پز عالی، جیب خالی!

۲۹- **دانه‌مان به به‌که‌و ناکولی!**

○ دانه ما با هم نمی‌جوشد.

□ پروانه بۆ ژماره (۲۷)

۳۰- **دانه‌به‌کیان بی نه‌ئه‌دا، داوای دوانی نه‌کرد!**

○ یک دانه به او نمی‌دادند، او دو تا می‌خواست.

● به به کینکی بی شهرم و ته‌ماعکار نه‌وتری.

۳۱- **داوا بوو، داواکوژیاوه، که‌چهل بۆ دار نه‌خولیاوه!**

○ نزاع بود، نزاع پایان یافت؛ کچل به دنبال چوب می‌گشت!

● به به کینکی گنج و که‌م عقل نه‌وتری که دوا‌ی که‌سانی تر له شکامی‌کاری

سەر دهرینئ.

۳۲- داوا له سەر تهنگی سجافه.

○ دعوا بر سر تنگی طراز است.

● واته: شهر و شورپان له بهر دهست تهنگی یه.

سجاف: پهراویز

۳۳- دایک بوینه وکه نیشک بخوازه.

○ مادر را ببین و با دخترش ازدواج کن.

● واته: رهنگ و روالهت و خولق و خوی کچ له ئاکامدا ته کیشینه وه سەر دایکی، که وا

بوو دایک ئاوینهی دوا روژی کچه.

۳۴- دایک دز شهوئ سینه تهخوات و شهوئ سینه تهکوئ!

○ مادر شخص دزد یک شب سینۀ مرغ می خورد و یک شب بر سینۀ خود می کوبد.

● واته: ئاکامی دزی و دهس پیسی، مهرگه. دایکی دز شهوئ له بهر هه می دزی

کورپه کهی سینگی مامر تهخوا و شهوئ کیش له ئاکامدا که کورپه کهی ته گیردرئ و تهی

کوژن، سینگی بو ته کوئ.

۳۵- دایک کراس کهوگ نه مردگه!

○ مادر پیراهن کبود نمرده است.

● واته: ته مه نه، یه کینکی تر.

۳۶- دایک وه قوروان دهس و کهوچکی، دانیک له کاسه و دوان له زکی!

○ مادر فدای دست و قاشقش، یک قاشق در کاسه می ریزد و دو قاشق

می خورد.

● به کچیکی تازه کار و چلیس تهوترئ که ههر له بیرى زکی خویا بیت.

۳۷- دایکی شل پیچاگیه سهو.

○ مادرش او را شل پیچیده است.

● به یه کیتی شل و ول نهوترئ.

۳۸- دایه بوینه و دوخته‌ر بخوازه.

○ مادر را ببین و با دخترش ازدواج کن.

□ پروانه بۆ مه‌سیله‌ی ژماره (۳۳)

۳۹- دایه نه‌مه‌نده‌ن، باوه نه‌باسا، بۆ خوه‌ت بگه‌ره، قه‌له‌نده‌ر ئاسا.

○ مادر مرده است و پدر نیز بحثی نمی‌کند، تو نیز قلندر آسا هر جا می‌خواهی برو.

● به کچ یا کوپئ نهوترئ که دایکی مردبئ و باوکیشی لئی نه‌پرسی و نه‌ویش به سه‌ربه‌ستی و بی نه‌وه‌ی که‌سی ریگه‌ی لئ بگری، به‌م لاو به‌و لادا به‌په‌لا بئ.

۴۰- درک نه‌کیئل، درک تیتنه ریگه‌ت.

○ خار می‌کاری، خار در راهت می‌روید.

● واته: خراپه بکه‌ی، خراپه نه‌بینی.

۴۱- درک هه‌نگور ناگری.

○ خار، انگور به بار نمی‌آورد.

● واته: کاری خراب، ناکامی چاک‌ی لئ وه‌ر ناگیردرئ.

۴۲- درکئ له ده‌سم ده‌ر نه‌په‌ری، پووشئ له چاوت ده‌ر ناپه‌رم.

○ خاری از دستم بیرون نیاوری، خاشاکی از چشمت بیرون نمی‌آورم.

● واته: تاده‌ستی هاوکاری بۆ لای من رانه‌کیشی ده‌ست بۆ لا رانا‌کیشم.

۴۳- درگای خوه‌ت بوه‌سه‌و سه‌گ هاوسامال به‌دز مه‌که.

○ در خانه‌ خودت را ببند و سگ همسایه را به دزدی متهم مکن.

● واته: تی‌بینی کاری خۆت بکه‌ و که‌س تاوان بار مه‌که.

۴۴- درگای شار نه‌وه‌سگئ، درگای ده‌م مه‌ردم ناوه‌سگئ!

○ دروازه‌ شهر را می‌شود بست، دَر دهان مردم را نمی‌شود بست.

● **واته:** مروږ نابی هله په کی واکات، که ناوی خراپه ی بکه وپته سهر زمانی مهردم.

۴۵- درگای کهس مه ته فنه، تا درگات نه ره قن!

○ در خانه مردم را مکوب، تا در خانه ات را نکوبند.

انگشت مکن رنجه به در کوفتن کس تاکس نکند رنجه به در کوفتن مشت
● **واته:** به مهردوم خه یانه ت مه که، تا خه یانه ت پي نه کن.

۴۶- دروژن به دروژن ئیژی: رووت رهش!

○ دروغگو به دروغگو می گوید: رویت سیاه!

□ **وه کوو:** قالاو به قالاو ئیژی: روو رهش

● به یه کینک نه وتری، خو ی عه بیکی بیی وله کهسانی تر بو نه و عه ییه، ره خنه بگری.

۴۷- دروژن نه نیا ده فعه په ک ناشتا نه کا! یا، دروژن جاریک ناشتا نه کا.

○ دروغگو تنها یک بار ناشتائی می خورد.

● **واته:** که سی که درو نه کا، خه لکی هر جار ی باوه پری پي نه کن.

۴۸- دروژن کهم حافیزه س!

○ دروغگو کم حافظه است.

● **واته:** دروژن، زو وله پیری نه چپئو که چی وتووه و به وسه به ووه دوو قسه ی نه و په ک ناگرن.

۴۹- درو شیرینه، بهری تاله!

○ دروغ شیرین است ولی میوه آن تلخ است.

● **واته:** درو بو ماوه په کی کورت خوش دیمه نه، به لام تا کامیکی تالی هه یه.

۵۰- درو کراهه نی په له پایا.

○ دروغ کرایه ندارد.

● **واته:** درو کردن دهست مایه ی ناوی. به که سینک نه وتری که بی حساب درو بکا.

۵۱- درو، گویره که نی په بکه فپته دوات و بقورنی.

- دروغ، گوساله نیست که دنبالت راه بیفتد و صدا کند.
● به یه کیک نهوتری که درو بکات و حاشای لی بکا.

- ۵۲- درو نه فهرزه و نه سوننهت.
○ دروغ نه فرض است و نه سنت.
● واته: درو وهختی نهونده بی نرخه نه بی بو چی بکری؟

- ۵۳- درو هیشتا له دهم دهر نه هاتگه، لوقه نه کا!
○ دروغ هنوز از دهان خارج نشده است، می‌لنگد.
● واته: قسه‌ی درو هه له هه‌وه‌لی قسه‌کردنه وه نیشانه‌کانی دیاره که چندی ته‌ق و له‌قه.

- ۵۴- دریژ دره!
○ یاوه گو است.
● واته: زور ویزه.

- ۵۵- دریژی خوهت نه‌وینی، پانی خه‌لکیش بوینه!
○ درازای خودت را می‌بینی، پهنای مردم را نیز بین.
● واته: هه‌ر چاوت به خو‌ت و خیری خو‌ته‌وه نه‌بی، مافی خه‌لکیش له به‌ر چاو بی.

- ۵۶- دز نازا بی، تاریکه شه و فره‌س.
○ دزد زیرک باشد، شب تاریک فراوان است.
● واته: بو مرو‌فی چالاک و لی هاتوو وهختی ئیش کردن زوره.

- ۵۷- دز نه‌ونه‌یه سته‌مه که له‌وه‌ر ره‌ش کا.
○ مشکل دزد تا لحظه‌ای است که سایه فرا برسد.
● واته: دز ماتلی تاریک بوونی هه‌وايه، دواي نه‌وه ترسی نامینی و ده‌ستی خو‌ی نه‌وه‌شینی.

- ۵۸- دز بدوینه، هه‌ر باس په‌ینجه‌ت بو نه‌کا.
○ دزد را وادار به حرف زدن بکن، از نردبان برایت سخن می‌گوید.

● **واته:** هر كه س له چټي قسه نه كات كه پټويست يه تي يان خوي خوشي لي دي.
دزيش په بېنجهي بو دزي گهره كه و دلي وا به لايه وه.

۵۹- دز بو بازار ټالوز نه گهري.

○ دزد دنبال بازار آشفته مي گردد.

● **واته:** كه سي كه خراپه كار و دهس پس بي، له شلوغي و قهره بالغی زورتره كلك وهر نه گري.

۶۰- دز به ټاشكرا پټ، فره ټهوات!

○ دزد آشكارا بيايد، زياد مي برد. **معادل:** «چو دزدی با چراغ آيد گزیده تر برد کالا»

● **واته:** دزي ټاشكرا بي شكه، چونكه ټه و كه سه به دز نازانن و ټه و يش لي ټه كه وي و ټه وي نهخت و باشه ټه بيا.

۶۱- دز به ريگه يه كا ټه روټ و مال دزياگ به هه زار ريگا.

○ دزد از يك راه مي رود و دزد زده از هزار راه.

● **واته:** ريگه ي دز مه علوممه به لام مال دز راو شكی بو هه زار كه س ټه پروا نازاني چي بكا؟

۶۲- دز به و به ټينساف به.

○ دزد باش و با انصاف باش.

● **واته:** له ناپياو يشا، جيگه ي پياوه تي هر هه يه.

۶۳- دز تاريكه شه و ناگير گيت.

○ دزدی كه در شب تاريك دستبرد مي زند، دستگير نمي شود.

● **واته:** كه سي كه زور به نهيني خه يانه ت ټه كا، نانا سريت.

۶۴- دز خومالي ناگير كي.

○ دزد خودی دستگير نمي شود!

● **واته:** خه يانه تكارى خوي دي ر ټه ناسري.

۶۵- دز، دز نهاسی.

○ دزد، دزد را می شناسد.

● واتە: ھەركەس، ھاوکاری خۆی باش ئەناسێ.

۶۶۔ دزدو و کراسی ههس، دانیکی هاله بهر خوه یا و

ته وياکه يشی ها له بهر ته و او دنیا.

○ دزد دو پیراهن دارد، یک پیراهن در تن خود اوست و یک پیراهن در تن همه

مردم.

● **واته:** دز له بیرې خړپا مالې، هه مو وکله س به مالې خړپا نه زانې، چونکه ینې وایه

روژی له روزان نه توانی پیدزی.

۶۷۔ دز له ژماره نایرسې.

○ دزد به شمارش جنسی که می دزد توجه ندارد.

● واتە: بۆ دز، چەن و چۆنی مالى دزیه تی، فەرقي نی یه.

۶۸۔ دز له سیوهر خودیشی نه ترسی.

○ دزد از سایه خودش نیز بیم دارد.

● **واته:** مروثی نادر ووس و ناپاک له هه موو چتیی ته ترسی ته نانهت له سیپه ری

خویشی،

عەزەب ئەللى: الخائن خائف.

۶۹۔ دزمہ یل دزی پیت، تاریکه شه و فرہس،

○ دزد آرزوی دزدی داشته باشد، شب تاریک زیاد است.

● واتہ: کہ سڀ گهره کي ٻي ڪاري ٻڪا، وهخت زوره.

۷۰۔ دز ناشی کایہن تہ بری۔

○ دزد ناشی به کاهدان می زند.

● **واقعہ:** کہ سچک لہ کار پکدا ناشارہزا بی و دہ سی بی بکات، کہ لہ و ہر تہ خاتہ

تہوکار ہو۔

۷۱- دز نه گرفته سولتانه!

○ دزد نگرته سلطان است.

● واته: که سې هه له یه کی کردی و پتی نه زانن خوی به به خته وهر نه زانی!

۷۲- دز نه وهره!

○ دزد او را نمی برد.

● به ثافره تیکی ناشیرین نه وتری.

۷۳- دز و ساحپو مال دهس بهن به دهس یه کو، گا له روچنو هه له ته کیشن.

○ دزد و صاحب خانه اگر با هم توافق کنند، گا و را از روزنه بام بالا می کشند.

● واته: نه و زیانه ی که دوژمن نه یداله مروث، نه گهر دهسی خه یانه تی خویی تیدا بی قورس تره.

۷۴- دز یه کپکه و شک هه زار.

○ دزد یکنفر است و شک هزار.

● واته: مروثی مال دزراو، له هه موو کهس به شکه.

۷۵- دگهر، ناوی به جگهر.

○ بیگانه، خودی نمی شود.

● واته: منالی خه لک نابیی به جگهر گزوشه ی خوت.

۷۶- دل ئایه نه ی دلّه.

○ دل آینه دل است.

● واته: دلی مروث خه بهر نه داکه که سانی تر چه نده نه ویان گهره که.

عهره ب نه لی: القلبُ مرآةُ القلب

۷۷- دل به درو ناسوتی.

○ دل به دروغ نمی سوزد.

● واته: خوشه ویستی و دل سووتاندن ناتوانی درو بی.

۷۸- دَلْ خۆ سفره نی یه به لای گش که سیکه و بیکه یته و. یا: دَلْ خۆ سفره نی یه بو گش که س هه لّی رزنی.

○ درون آدمی که سفره نیست تابخواهی نزد هر کس آن را پهن کنی.
● واته: ناکرّی دهر د و رازی خۆت به لای هه مو و که سیکه وه بیژی.

۷۹- دَلْ که س ریش مه که، ریشت کرد بی ئه نیش مه وه.

○ هیچکس را آزرده خاطر مکن، اگر آزرده کردی فارغ از انتقام مباش.
معادل: «چو بد کردی مباش ایمن ز آفات که واجب شد طبیعت را مکافات».
● واته: خراپه ناکامی خراپی هه یه.

۸۰- دَلْ له دَلْ ئه روانی.

○ دل به دل نگاه می‌کند.
● واته: دلّی تو چۆن بی بو من، دلّی منیش بو تو هه روایه.

۸۱- دَلْ له دَلْ خه وه ری هه س!

○ دل از دل آگاه است، دل به دل راه دارد.

□ وه کوو ئه ئین: دَلْ ئاوینه ی دلّه.

عه ره ب ئه لّی: القلبُ یهدی الی القلب.

۸۲- دَلْم خوه شه دایک کوڤم، به زک برسی و شوال شرم!

○ دلم خوش است مادر پسر هستم، در حالی که شکمم گرسنه و پاپوشم پاره است!

● ئه مه قسه ی دایکی کوڤیکی بی غیره ته که سکا لا ئه کا له کوڤه که ی وا له بیری برسی یه تی و رووت و قووتی دایکی هه ژاریانی یه!

۸۳- دَلْ و دلخواز، ئه ویته نان و پیاز.

○ میانّه عاشق و معشوق، پس از مدتی چون نان و پیاز می‌شود.

● واته: دوو دلخواز دوا یه ماوه یه ک پیکه وه بوون، له یه ک ئه تاو سینه وه و به بینان سارد ئه بیژۆ.

۸۴۔ دلیکھ و شاعه باس بردگیه.

- دلی است و شاه عباس آن را ربوده.
- واته: دلیکھ و دراوه به و که سه و په شیمانی تیدانی یه.

۸۵۔ دلی وه ک گون هه لاج لی نه دا.

- دلش مثل آلت حلاج می لرزد.
- واته: زور نه ترسی.

۸۶۔ دنیا ئاو بیوا نه و ها له خه وا.

- دنیا را آب بیرد او در خواب است.
- واته: نه و که سه زور بی خه یاله.

۸۷۔ دنیا نه حمه وو مه حمووه.

- دنیا احمد و محمود است.
- واته: کاری دنیا نه مدهس و نه ودهس کردنه.

۸۸۔ دنیا با نه یوات و تو کوره که که ما نایته به ری!

- دنیا را باد می برد و تو می خواهی با بوتنه کما جلو آن را سد کنی.
- واته: به لای گوره، نابی بچووک لی پروانی.

۸۹۔ دنیا به هه شت که رگه له.

- دنیا بهشت خرها است.
- واته: مروئی زانا دل به دنیا خوش ناکا و نه زان تیدا شادومانه.

۹۰۔ دنیا بیژی گال، تو بته په مال!

- اگر همه بگویند ارزن، تو بخز توی خانه.
- واته: هر که س هه رچی بیژی با بیژی، به لام تو حقی هیچ قسه به کت له م باره به وه نی به!

۹۱۔ دنیا ده سه وامه.

○ کارهای دنیا چون وام دستی است.

● **واته:** چۆن له گه‌ڵ خه‌ڵکاره‌فتار به‌کێ وات له‌گه‌ڵ داره‌فتار نه‌که‌ن.

۹۲- **دنیا س و گه‌زگه‌زین، ده‌سم نه‌رویت و نه‌ت گه‌زم ده‌ست روویی به‌مگه‌زه.**

○ دنیا است و گزیدن، حالا من می‌توانم و تو را می‌گزم؛ تو نیز اگر توانستی مرا بگز.

● **واته:** نه‌م‌پۆ من نه‌توانم و تۆ له‌ت لێ نه‌ستینم؛ تۆش نه‌گه‌ر توانیت ده‌ستی خۆت به‌ه‌شینه.

۹۳- **دنیا سه‌ری به‌پوش نه‌گیریا که.**

○ سقف دنیا را با پوشال نبوشانده‌اند.

● **واته:** حیساب و کتییەک هه‌یه.

۹۴- **دنیا کێ خواردی؟ زۆردار یا بی‌عارا**

○ از دنیا چه کسی بهره‌گرفت؟ زورمند یا بی‌آبرو!

● **واته:** له‌ئهم دنیا به، زالم و بی‌شهرم، زۆر تر که‌لک وهر نه‌گرن.

۹۵- **دنیا کێ خواردی؟ زوان لووس، لووس و پووس، بی‌نامووس.**

○ از دنیا چه کسانی بهره‌بردند؟ چاپلوس، لوس و هیز، بی‌آبرو.

● **واته:** دنیا ره‌پیلگه‌یه و ماساوکه‌ر و حیز و ته‌ره‌س به‌هره‌ی لێ وهر نه‌گرن و دلیان پێ خۆشه.

۹۶- **دنیا ها به‌ده‌س زۆردار و بی‌عاره‌و.**

○ دنیا در دست زورمند و بی‌عار است.

● هه‌ر بووه‌ تا بووه‌.

۹۷- **دنیا هه‌وره‌ و گورگ ده‌می چه‌وره.**

○ دنیا ابراست و گرگ دهنش چرب است.

● **واته:** دنیا نا‌ه‌منه‌ و له‌ وه‌خت گێران، به‌مورادی خۆیان گه‌یشتون و خه‌ریکی دزی و تالانن.

۹۸- دنیا هه یه و کۆسه به لمه ریش!

○ دنیا دچار آشوب است و شخص کۆسه به فکر ریش دراز است.

معادل: هر که به فکر خویش است، کۆسه به فکر ریش است.

● واته: مڕۆڤی نهزان له ئازاوی دنیایش دا هه را له بیرى خویا هه روا که کۆسه له هه موو کاتیکا وا له بیرى ریشیکی درێژا.

۹۹- دنیای به هه دوو دهس گرته.

○ دنیا را با دو دست گرفته است.

● واته: زۆر به دنیا دلی خوشه و هه ولی بۆ نه دا.

۱۰۰- دوان زۆره و یه کێ که م!

○ دو تا زیاد است و یکی کم.

● واته: منال یه کێکی که مه چونکه تاقانه یه و نه گه ر نه مینێ دهردی گرانه و دوانیشی زۆره چونکه به خێو نا کرین.

۱۰۱- دواى باران که په نک!

○ بعد از باران کبک!

● واته: هه رچتێ له وه ختی خویا خوشه و کاتی به هه ره مه ندی نه و چته نه گه ر به سه ر چوو ئیتر به که لک نایه.

۱۰۲- دواى تالان ته شت ته لا

○ بعد از غارت شدن طشت طلا.

● واته: دواى تالان، خه فه تیک نامینێ چونکه چتێ نه ماوه.

۱۰۳- دواى تری خه مشه بری!

○ بعد از رسوایی دیگر چه بیمی!

● دواى رسوا بوون ئیتر ترس له چی؟

۱۰۴- دواى ته نگانه، فه رعانه.

○ بعد از رنج و زحمت. آسایش و راحت.

● **واته:** هەر ناخۆشی به کە خۆشی به کە ها به دوا به وه.

۱۰۵- دواى لێزمه و باران که پهن؟

○ بعد از بارش شدید باران کپک؟

● **واته:** هەرچی چته له وه ختی خۆیا خۆشه.

□ وه کوو: «دواى باران که پهنک»

۱۰۶- دۆ به ره بى دۆ، واته زانی ماس کولیا که.

○ دوع بده به کسی که در خانه خود دوع ندارد، آن را ماست جوشیده تصور می‌کند.

● **واته:** مرۆڤی برسی هه موو چتی به لایه وه گرینگه.

۱۰۷- دۆ تانه یه زه نى که ره نادا.

○ دوع را تا به هم نزن کره نمی‌دهد.

● **واته:** هه موو کارێک عه زیه ت و هیلاک بوونی پێویسته، تا به به ره هم بگا.

۱۰۸- دوژمن ته هۆنه و که، ئانجا ته پ به ره سه ری.

○ دشمن را آرام کن، آن‌گاه به او حمله ور شو.

● **واته:** هه وه ل خاوی دوژمن بچه، ته وسا پری تی ده.

۱۰۹- دوژمن خوهی به شه که ره ته خنکنی.

○ دشمن خود را با شکر خفه می‌کند.

● **واته:** ته و نه لی زانه که به زوانی خۆش ته توانی دوژمنی خۆی سه رکوت کا وله به ینی به ری.

۱۱۰- دوژمن دوژمنت به دۆس بزانه.

○ دشمن دشمنت را دوست خود بدان.

● وایه.

۱۱۱- دوژمنی فره س و هه زار دۆس که مه!

○ یک دشمن زیاده ده و هزار دوست کم.

● **واته:** دوژمن که میښي هره زوره و دوس، زوریښي که مه.

۱۱۲- دوس له وهسه پتگیږني، دوژمن له وهسه پتکه نهني!

○ دوست آن است که تو را بگریاند، دشمن آن است که تو را بخلداند.

● **واته:** دوسی دلسوز چونکه عیبه کانت پی ټیژن و قسه کاني چه له و چه قېش تاله، پی

قهلس نه پی. په لام دوژمن بونه وهی فریوت بده، په درو نه ت ټیته بال و شاد نه کا.

۱۱۳- دوس بوسه روه روانی و دوژمن بویا.

○ دوست په سر و صورت تومی نگرید و دشمن په پایت نگاه می کند.

● **واته:** روانه تی شادمانی تو، دوست شاد نه کا و پتلاوه کانت بو دوژمن سهرنج

راکشهره، بونه وهی دوژمن له و روانگه وه تی نه گا چهنده ته قلائی زیانت داوه.

۱۱۴- دوس دوژمنه، دوژمن دوس.

○ دوست دشمنه، دشمن دوست.

● **وايه.**

۱۱۵- دوس وه گ توم بیت، دوژمنم بوجهس؟

○ دوستی چون تو را داشته باشم، به دشمن چه نیازی دارم؟

● **په کي:** به دوسی که خوی ټیژن که چاوه پتی پیاوه تی لی نه کا، که چی نه و له دوژمن

خراپتر بوی تیوه نه چی!

۱۱۶- دوشاوفره بی تاره تی پی نه گرن!

○ دوشاب زیاد باشد با آن طهارت می گیرند.

● **چتی زور پی نرځه.**

۱۱۷- دوش له دوشمه نیه و ټیت و خه سوو له خو سوو مه ته و!

○ دش از دشمنی گرفته شده است و خسو از خصومت!

● **واته:** دوش بو نه وهی که له گه ل بووک دا خراپه پی ټیژن «دوش» واته دوژمن؛

خه سوویش بۆ ئه‌وه‌ی که خوسوومه‌تی له‌گه‌ڵ بووک دا هه‌یه، ناویان ناوه «خه‌سوو»!

۱۱۸- دۆله‌ی پر، ئاشتی ماله‌!

○ ظرف پُر (وفور آذوقه)، آشتی منزل است.

● واته: ئه‌و ماله‌ی وا تێرو ته‌سه‌لن، ئا‌زاوه‌ی برسی‌یه‌تی تێدا نی‌یه.

۱۱۹- دۆم بی‌ت و گ‌لاش بۆ خوه‌ی بکات!

○ گیوه‌کش باشد و گیوه‌ برای خودش بدوزد!

● واته: ئوسا کار، له‌ به‌ر هه‌مه‌ که‌ی خۆی، چاکترینی بۆ خۆی یان بۆ که‌س و کاری خۆی هه‌ڵ نه‌بژی‌ی.

۱۲۰- دوو پای بوو دوان تریشی بۆ قه‌رز کرد!

○ دو پا داشت دو پای دیگر نیز قرض کرد.

● واته: به‌ چالاکی ده‌رچوو.

۱۲۱- دوو پای کردگه‌سه‌ که‌وشیکا!

○ دو پایش را در یک لنگه‌ کفش فرو کرده است.

● واته: پای له‌و کاره‌ دا‌گر توه.

۱۲۲- دوو پف و سه‌وری!

○ دو پف و کمی صبر.

□ ب‌روانه‌ بۆ «پ»: پف و سه‌وری.

۱۲۳- دۆ و دۆشاو تیک‌لاو ئه‌کا.

○ دوغ و دوشاب را قاطی می‌کند.

● به‌ که‌سێ ئه‌وتری که‌ له‌ رووداوێکدا خاس و خراپ تیکه‌ڵ بکا.

۱۲۴- دوور برۆ و درووس بی‌روا!

○ از راه دور برو و سالم برگرد.

● واته: ریڤگای دوور و که‌م خه‌ته‌ر، باشته‌ر له‌ ریڤگای نزیک و پ‌ر خه‌ته‌ر.

۱۲۵- دوور بینی دوا، په شیمانی نی یه به شونیه و.

○ عاقبت اندیشی، پشیمانی به دنبال ندارد.

● واته: وه ختی کاریک نه کی بیری دوا روژت پتوه بی، با په شیمان نه بیتو.

۱۲۶- دوور کوژ و نزیک پووکاؤل!

○ از دور زیبامی نماید و از نزدیک توی ذوق می زند.

● به کچ یا ژتیک نهوتری که له دووره وه زور ریك و پیک و بهژن و بالآ جوان و دل رفتن بیت، به لام له نریکه وه نشان بدات که پتچه وانه ی نه وه یه.

۱۲۷- دوور و دؤس!

○ دوری و دوستی.

● واته: دوورین و دؤس بین باشره له وهی نریک بین و دلمان له یه ک بیتو.

۱۲۸- دووروو، و دووزوان سهری ها به خوینده و.

○ دورو و دو زبان سر به خون دارد. (خون راه می اندازد)

● واته: مروژی دوو زوان، تاژاوه هل نه گرسینی.

۱۲۹- دووری سیفه سووری، نزیکی مارمزووکی.

○ تا دور هستی سیب سرخی؛ نزدیک باشی مار مولکی.

● واته: دور به و دؤس به.

مارمزووک: مارملووک.

۱۳۰- دوو نه فەر موسلمان له سهر مال مووسایی یه ک شهر یانه.

○ دو مسلمان بر سر تصاحب ثروت یک یهودی با هم نزاع می کنند.

● شهر ی دوو کهس له سهر بردنی مالی که سیکي تر.

۱۳۱- دوو کراس زیاتری دریگه.

○ دو پیراهن بیشتر پاره کرده است.

● واته: نه کهسه تمه نی زورتره و ته جربه یه کی زورتری هه یه.

۱۳۲- دووکه‌ل له ته‌وق سه‌ری به‌رزو بووا

○ دود از کله‌اش بلند شد!

● واته: له بیستنی نه‌وقسه، زۆر سه‌ری سوور ما.

۱۳۳- دووکه‌لی نه‌چپته چاو خوه‌تا (یا: خوه‌یا)

○ دودش به چشم خودت می‌رود.

● واته: تا کامی ره‌شی نه‌و کاره‌ساته داویننی خۆت نه‌گرئ. (یان: داویننی خۆی نه‌گرئ).

۱۳۴- دووکه‌لی چاو که‌س نه‌چووه.

○ دودش به چشم کسی نرفته است.

● واته: له گه‌ل که‌سا خراپه‌ی نه‌کردووه.

۱۳۵- دووگ مه‌سپیره ده‌س کتک. (پشيله)

○ دنبه را به گربه مسپار.

● واته: نه‌و که‌سه جینگه‌ی متمانه نی‌یه، باوه‌ری پی مه‌که.

۱۳۶- دووگا له دو‌لیکا ره‌نگ یه‌ک ناگرن، خۆی یه‌ک نه‌گرن.

○ دوو‌گا و در یک درّه رنگ همدیگر را نمی‌گیرند ولی خوی همدیگر را می‌گیرند.

● واته: دوو مرو‌ف که زۆر پیکه‌وه بن خۆی یه‌ک تری نه‌گرن (وه‌کو و دوو‌هاوسه‌ر).

۱۳۷- دووگیان سپاردگه‌سه ده‌س کتک!

○ دنبه را به گربه سپرده‌اند.

● واته: مالی نه‌مانه‌تیان داوه‌ته ده‌س که‌سی که جینگه‌ی متمانه نی‌یه.

۱۳۸- دوو مووسایی له سه‌ر مال مووسولمانی شه‌ریانه.

○ دو یهودی بر سر تصاحب ثروت یک مسلمان دعوا می‌کنند!

□ پروانه بو ژماره‌ی (۱۳)

۱۳۹- دوو ناداته تهله!

○ دښه به تله نמידهد!

● واته: خوی گیر ناخا.

۱۴۰- دوو نه فەر بچنه لای قازی، په کیکیان ټیټو به رازی.

○ دو نفر نزد قاضی برونډ یکی از آندو راضی برمی گردد.

● واته: له کښه ی به ینی دوو که سا، حقه ی حیسابی به په کیکیانه.

۱۴۱- دوو هه نی (دوو شووتی) به ده سی هه ل ناگیرگی.

○ دو هندوانه با یک دست بلند نمی شود.

● واته: له په ک کات دا، دوو کاری گرینگ پیکه وه نه نجام نادرئ.

۱۴۲- ده به هه شت، هه شت بگره مشت.

○ ده به هه شت، هشت را در دست نگاهدار.

● واته: نهخت و کهم باشتره له زور و قهرز ؛ که و ابو نه و زور و قهرزه بده به کهم
ونهخت وله ده سی مه ده.

۱۴۳- ده به، هین کورده و گوران نه پکا.

○ دبه کار گرد است و گوران به آن دست می زند.

● به په کییک نهوترئ که دوور له ره و شتی خوی کار یکی ناله بار بکا.

۱۴۴- دهر به سته، خاوه ن مال ره سته.

○ در بسته، صاحب خانه آسوده خاطر.

● واته: درگای مالی خوت مو حکم بیه سه و خه یالی خوت ره حهت که.

۱۴۵- دهر د جوان، تکه ی بان.

○ درد جوان، چکه بام.

● واته: نه گه رگه نه خوش که وئ، دهر ده که ی وه کوو دل و په ی بان زوو راهه و ستی و
چاک نه پیته وه.

۱۴۶- دهر دڭ، بۆ ژیر گڭ.

○ درد دل، برای زیر گڭ.

● واته: تا زیندووی دهر دی دڭی خۆت به لای که سه‌وه مه‌یه‌زه.

۱۴۷- دهر ده‌دار نه‌زانی دهر ده‌دار کوینه‌ی ئیشی.

○ درد مند می‌داند که درد مند کجایش درد می‌کند.

● واته: نه‌وه‌ی گیرۆده‌ی ته‌نگ و چه‌له‌مه‌یه‌ک بوویی، نه‌زانی گیرۆده‌ی نه‌و ته‌نگ و چه‌له‌مانه‌چی نه‌کیشی.

۱۴۸- دهرزی هه‌ل‌خه‌یت، (یا داخه‌یت) ناکه‌فیته‌زه‌وی.

○ سوزن به هوا بیندازی، بر زمین نمی‌افتد.

● به جینگایه‌کی زۆر قه‌ره‌بالغ نه‌وتری.

۱۴۹- دهرزی یه‌ک بکه‌ره‌خوه‌تا و جه‌والدۆزی بکه‌ره‌مه‌ردما.

○ سوزنی به خودت فروکن و جوالدۆزی به مردم.

● واته: نه‌گه‌ر زه‌ره‌ریکی بچووک له‌م باره‌یه‌وه بۆ خۆت ره‌وا نه‌بینی، بۆ خه‌ل‌کیش زۆر تری ره‌وا بیینه.

۱۵۰- دهریا به‌ده‌م سه‌گ چه‌به‌ل (یا: گڭلاو) ناویت.

○ دریا با دهان سگ نجس نمی‌شود.

● واته: به‌قه‌سی تالی که سیکی بی‌نرخ، مرۆفی گه‌وره‌بچووک ناییتۆ.

۱۵۱- ده‌ساومان سو‌له‌!

○ آب دست ما شور است.

● به‌ته‌وس نه‌وتری به‌یه‌کیک وا چاکه‌ت له‌گه‌ل کردووه‌و پیتی نازانی و به‌خرابه جوابت نه‌داته‌وه. واته: ده‌ستی تیه‌مه‌خیری نه‌بوو.

۱۵۲- ده‌س بنه‌ره‌لاس، ده‌م بنه‌ره‌ماس.

○ دست در فضله‌ حیوانات بینداز، تا ماست بخوری.

● واته: نه‌بی له‌کاری ئازه‌ل داریدا باش تیوه‌چی تا بیی به‌خاوه‌ن شیر و ماس.

۱۵۳- دهس نا، به پیشواز گه دایی یه و نه روی.

○ آدم ولخرج به پیشواز گدائی می رود.

● واته: مروئی هله خه رج، زوو ته که وینه هه ژاری و موحتاجی.

۱۵۴- دهس بشکی به لام گرده شکین نه وی؛

○ دست بشکند ولی کاملاً قطع نشود.

● واته: زهره هر ته بی، که می قیدی نی یه؛ به لام سر و مالی نه بی.

۱۵۵- دهس به له لیوی، شهرخ خوهی ته دات.

○ او را وادار کن سخن بگوید، همه چیز را فاش خواهد کرد.

● واته: بیدوینه، همو و چتی ته درکیتی.

۱۵۶- دهست به که و گیرۆ بی، چاوت به هه ژار و فه قیرۆ بی.

○ دستت به کفگیر بند باشد، نیازمندان رانیز در نظر داشته باش.

● به یه کیک ته وتری که گه یشتبته پایه و مه قامیک و پیی بیژن چاوی به دهور و به ریه وه بیت.

۱۵۷- دهس چواره ده معسومی بریگه، بو دوانزه تیمام نه چیت!

○ دست چهارده معصوم را بریده، می رود تا به دوازده امام برسد.

● به یه کیک زور ساخته چی و دهس بر ته وتری.

۱۵۸- دهس خواردن دریژه.

○ دست خوردن دراز است.

● واته: که سی برسی بی دهس ته کیشی بو خواره مهنی و له خوی دریغی نی یه.

۱۵۹- دهس خوهی برد به ده ما.

○ دست خودش را گزید.

● واته: له و کاره په شیمانه.

۱۶۰- دهس خوهی نی یه و ماری پی ته گریت!

○ دست خودش نیست و با آن مار می‌گیرد.

● **واته:** به ده‌سی دوزمن مار نه‌گرئ! له خه‌لک بۆ خۆی مایه دا نه‌نی.

۱۶۱- ده‌س، ده‌س نه‌شۆرئ و ده‌سیچ ده‌م و چاو نه‌شۆرئ.

○ دست، دست را می‌شوید و دست نیز سر و صورت را می‌شوید.

● **باس** له هاریکاری نه‌کا.

۱۶۲- ده‌س ده‌س نه‌شۆرئ و ده‌سیچ هه‌ل نه‌گه‌ریته‌و ده‌م و چاو نه‌شۆرئ.

○ دست، دست را می‌شوید و دست نیز برمی‌گردد و سر و صورت را می‌شوید.

□ وه‌کوو ژماره‌ی (۱۶۱)

۱۶۳- ده‌س، ده‌س نه‌ناسئ.

○ دست، دست را می‌شناسد.

● **واته:** نه‌گه‌ر چټیکت له‌که‌سئ وه‌رگرت به‌نه‌مانه‌ت، هه‌ر بیده‌ره‌وه‌به‌و که‌سه.

۱۶۴- ده‌س شکیاگی هه‌واله‌ی گه‌ردنه.

○ دست شکسته حواله‌گردن است.

○ **قه‌ی که‌سیکه** وا له‌ته‌نگانه‌یه‌کداگیری کردبئ و له‌یه‌کیکی خۆیی داوا بکا تا

یارمه‌تی بدا.

۱۶۵- ده‌س شه‌یتان بشکئ!

○ دست شیطان بشکند.

● **واته:** بریا نه‌و کاره‌م بک‌ردبایه. یا: نه‌و قسه‌م بو‌تبایه.

۱۶۶- ده‌س کار نه‌کات و چاو نه‌ترسئ!

○ دست کار می‌کند و چشم می‌ترسد.

● **واته:** یه‌کیکی ترزه‌حه‌مت نه‌کیشئ و که‌سیکی ترهاوار نه‌کا.

۱۶۷- ده‌س که‌س پشت که‌س ناخوړنئ!

○ دست هیچکس پشت دیگری را نمی‌خاراند.

● **واته:** هیچ کس وه کوو خۆت دلسۆزت نی یه.

۱۶۸- **دهس له بان دهس.**

○ دست بالای دست.

● **واته:** هیچ کس له کار یکتدا تهواو نی یه و که سیکێ تر لهو بانتر هه یه.

۱۶۹- **دهس له پا درێژتر!**

○ دست از پا درازتر.

● به یه کێک ئهوتری که چووبی بۆ ئه نجامی کاریک و سه رنه کهوتیی و به په کهری هاتییۆ.

۱۷۰- **دهس له دهس و قهوهت له خوا.**

○ حرکت از تو و نیرو از خدا.

● **واته:** تۆ دهس بدهره ئه و کاره وه و خواش هیزت ئه داتی.

۱۷۱- **دهسمان به کلاه له ته که ی خوهمانه و گرتگه با نه یوات!**

○ دست به کلاه پاره خودمان گرفته ایم تا باد آن را نبرد.

● **واته:** بیرمان وا به لای خۆمانه وه، که تووشی ئالۆزی رۆژگار نه بین.

۱۷۲- **دهس ماندوو بنه سه ر زک تیرۆ.**

○ دست خسته را روی شکم سیر بگذار.

● **واته:** مرووف ئه گه رکار بکات و هه ول بдат، له سیبه ری ماندوو بوونی خویدا موحتاجی کهس نابێ.

۱۷۳- **دهسم خالی بی له کوپر و زه لیل، تیمۆ بۆ «بانتا» بۆ گیان ناخه لیل!**

○ اگر از دست این افراد کور و ذلیل فراغت پیدا کنم، به «بانتا» بر می گردم و به حساب آقا خلیل خواهم رسید.

● **واته:** دهسم له م موشکیله خالی بی، ئه و که سه یش وا پیوست بی، تۆ له ی ئی ئه ستینم و سه رکوتی ئه که م.

«بانتا»: گوندیکه له به ینی سته و سه قزا.

۱۷۴- دهسم هاله هه‌ویرا هه‌ر ئه‌ونه‌مه هاله بیرا.

○ دستم در خمیر است و همین تعداد را به یاد دارم.

● **ئه‌مه قسه‌ی ژنیکی زۆر شوو کردوووه** که خه‌ریکه هه‌ویر ئه‌کا؛ لئی ئه‌پرسن چهن شووت کردوووه؟ ئه‌لّی: پینج و پینج و پینجی تریش، هه‌سه‌نه بی‌ریش، عه‌ولا قامیش، باوک مناله‌ کانیش، تیر دهسم هاله هه‌ویرا هه‌ر ئه‌ونه‌مه هاله بیرا!

۱۷۵- دهس مه‌که‌ کونا زه‌رده‌والا.

○ توی سوراخ زنبور دست فرومکن.

● **واته:** به دهسی خۆت بۆ خۆت ژانه‌ سه‌ر درووس مه‌که‌ و له‌م ئازاوه‌ خۆت دوور بگره‌.
زه‌رده‌واله‌: هه‌نگه‌ ژاله‌.

۱۷۶- دهس و دلی سه‌رده‌و بووگه‌.

○ دست و دلش سرد شده‌ است.

● **واته:** له‌ ئه‌و کاره‌ ناوهمیده‌ و دهسی تۆ ناچۆ بیکا.

۱۷۷- دهس و دلی یه‌ک ناگرۆ!

○ دست و دلش هماهنگ نیست.

● **واته:** بۆ ئه‌نجامی ئه‌و کاره‌ دلی پتوه‌ نی‌یه‌.

۱۷۸- دهس وشک به‌ دیواره‌ و ناچه‌سپۆ.

○ دست خشک به‌ دیوار نمی‌چسپد.

● **واته:** که‌سێ کارێکی خرابی نه‌کردبۆ، هیچ عه‌یبێکی پتوه‌ نالکێ.

۱۷۹- دهسه‌ چه‌وره‌ که‌ی خوه‌ت مه‌ساوه‌ سه‌ر منا

○ دست چرب خودت را بر سر من ممال.

● **واته:** ئه‌و عه‌یبه‌ خۆت هه‌ته‌، له‌ منی مه‌نه‌!
به‌ جینگه‌ی «چه‌ور»، «ره‌ش» و «چلکن» یش وتراوه‌.

۱۸۰- دهسه‌ زرانی دانیشته‌گه‌.

○ دست به زانو نشسته است.

● واته: دهسته پاچه یه.

۱۸۱- دهسی به تنیا تهقه ی نایه.

○ یک دست به تنهائی صدا ندارد.

● واته: نه و کاره به یه ک کهس، نه نجام نابیی.

۱۸۲- دهسی ره شه کاری پی مه که.

○ دستش سیاه است او را به کار مگیر.

● به یه کیکي دهس پرش و قوشمه نه وتری.

۱۸۳- دهسی زالم بیبریت، خوینی نایه ت!

○ دستی را که ظالم ببرد، خون از آن جاری نمی شود.

● واته: زالم هرچی بکات، حساب و کتیی نی یه.

۱۸۴- دهسی شهرع بیبریت خوینی نی یه.

○ دستی که شرع آن را قطع کند، خون ندارد.

● واته: حوکی شهرع ناحق نی یه.

۱۸۵- دهسیکت روئن پی و دهسیکت دوّشاو، بیکه به قورگیا هر نه ونه دهرت

هاورد گازی لی نه گریّت!

○ یک دستت روغن باشد و یک دستت دوشاب، بگذار توی دهانش، به محض

اینکه دستت را درآوری، آن را گاز می گیرد.

● به یه کیک نه وتری چاکه ی کهسانی له بهرچاو نه پی و قه دری پیاوه تی کهس نه زانی و

به خراپه یش جوابی چاکه بداتو.

۱۸۶- دهسی کرد به زاخا.

○ دست او را توی زاج گذاشت.

● واته: دهس خه ری کرد.

١٨٧- ده‌سیکی قورعانه و ده‌سیکی قه‌مه!

○ به‌دستی قرآن و به‌دستی قه‌مه‌دارد.

● به‌یه‌کیکی ساخته‌چی و ریاکار نه‌وترئ که به‌رواله‌تئی خوی له‌تئو مه‌ردما به‌مرؤئیکی به‌ئیمان بدا له‌قه‌لم و به‌رواله‌تئیکی تریش تئیشوو بدا له‌ریشه‌یان.

١٨٨- ده‌سی گرتنه‌خه‌نه.

○ دستش را حنا گرفت.

● واته: نه‌و که‌سه‌ی فریو دا.

١٨٩- ده‌سی له‌بن هه‌وانه‌که‌وه‌ده‌رچوو.

○ دستش از ته‌انبان درآمد.

● واته: هه‌رچی به‌کی بوو له‌ده‌سی دا.

١٩٠- ده‌سی له‌دنیا دا شو‌ردگه.

○ دست از دنیا شسته‌است.

● واته: ئومئیدی ژینی له‌ده‌س داوه. یا: دونیای ناوه‌ته‌ئولاولوه.

١٩١- ده‌سی لئ مه‌ده‌خراو نه‌وئ.

○ دستش زن، خراب می‌شود.

● به‌یه‌کیک نه‌وترئ که‌گه‌ره‌کی بئ کارئیکی خراب، خاس بکا به‌لام خراپتری بکا. **نه‌گیرنه‌وه:** پیاوئ نه‌چته‌مالئ که‌سئ به‌میوانئ، ژنی خانه‌خوئ روو به‌رووی کابرای غه‌ریبه‌دانیشتوو و ناو پایشی به‌ده‌روه‌یه و خوی نازانئ. میوان چاوی به‌و چته‌نه‌که‌وئ و هه‌ر بۆی نه‌روانئ!

خاوه‌ن مال دواي ماوه‌یه‌ک له‌و کاره‌ساته‌تئ نه‌گا و هه‌رچی هه‌ول نه‌دا ژنه‌که‌تئ گه‌یه‌نئ باش دانیشئ ژن تئ ناگا، ساحیب مال ناچار نه‌بئ به‌جوئ چاوی میوانئ بئ شه‌رم له‌دیتنی نه‌روانگه، هه‌ل چه‌رخینئ و پئئ نه‌لئ: کاکه‌به‌ته‌مام سرمیچی ئه‌م ماله‌تیک ده‌م و له‌نوئ داره‌پای بکه‌م، توچی ئیژی؟ کابرای میوان به‌گورجی سه‌ر به‌رز نه‌کاتوو نه‌لئ: ده‌سی لئ مه‌ده‌خراو نه‌وئ. دوباره‌نه‌روانئ بۆ هه‌مان شوئینی دیاری کراو! خانه‌خوئ هیچی بئ نا‌کرئ و‌گوئیزئ له‌به‌ر ده‌ستیا نه‌بئ، به‌په‌له‌پیتکه‌ئه‌ی‌خابۆ ژنه‌که‌به‌لکوو پای بداته‌یه‌ک و باش دانیشئ، بۆچی گوئیز نادا به‌ناو پای ژناو را

نه چه له کئی و بې ټیختیار ترې نه دا تو و نه و جار پا هه ل نه کیشی. جا پیاوی میوان نه لئی: کاکه نه م وت ده سی لئی مه ده خراو نه وئ!

۱۹۲- ده سی نه توانی بیشکنی، نه شی ماچی که ی.

- دستی را که نتوانی بشکنی، باید ببوسی.
- واته: په نجه له گه ل زوردارا لئی مه ده و له گه لیا بسازه.

۱۹۳- ده سی نیا کاسه.

- دست او را در کاسه گذاشت.
- واته: ناو میډی کرد.

۱۹۴- ده سی نیا مال خوه ی!

- مالش را خرج کرد.
- به ته وس نه و ترئ به که سیکي رژد که به هزار کیشه زوری بو خوی هاوردیی تا خه رجیکي بی قابل بکا.

۱۹۵- ده سی نی به بیوا بو دم خوه ی!

- دست ندارد که به دهانش ببرد.
- واته: رژد و پیسکه به و مالی خوی بو ناخوری.

۱۹۶- ده شایم نی به بیه مه شیلانه، دایکم ئیژی ژن بیړانه.

- ده شاهی ندارم بدهم زرد آلو بخرم، مادرم می گوید زن بگیر.
- واته: ژن به مال دئ، مال نه بو و زنی چی؟

۱۹۷- ده عبا ی کویر خوا هیلانه ی بو دروس نه کا.

- جانور کور خدا برایش لانه می سازد.
- واته: خوا به عهبدی زویری خوی زورتر رحم نه کا.

۱۹۸- ده فی دهنگ نادات.

- دف او صدا ندارد.

● واته: له بهر هه‌ندێ تێ‌بینی له‌و باره‌وه قسه‌ی بێ ناکرێ.

۱۹۹- ده‌ل تسن تانجی ره‌ش کوژی لێ ناوی.

○ ماده‌ سگ چسو، تازی زیرک و چالاک نمی‌زاید.

● واته: له ژنی خوێری، رۆله‌ی ئازا و چالاک ناکه‌وێت.

۲۰۰- ده‌له‌مه‌ دیانی ته‌شکێتی!

○ دگمه‌ دندانش را می‌شکند.

● به‌یه‌کیکی بێ ئیقبāl ته‌وتری که له‌ چنی پوچ، شه‌ری بۆ دروس بێ.

۲۰۱- ده‌م بوێسی، سه‌ر سلا‌مه‌ته‌.

○ ده‌هان سکوت کند، سر سالم می‌ماند.

زبان سرخ سرسبز می‌ده‌د بر باد.

● واته: مرو‌ف ته‌بێ به‌ سه‌ر زوانی خویا زāl بێ و قسه‌ی بێ جینگه‌ و بێ حساب نه‌کا، تا

سه‌ری له‌ ده‌س نه‌دا.

۲۰۲- ده‌م ته‌ر و کاسه‌ وشک!

○ چرب سخن و کاسه‌ خشک.

● به‌یه‌کیکی سه‌ر و زوان خو‌ش، به‌لام بێ نان و خوان ته‌وتری.

۲۰۳- ده‌م چه‌ورو کاسه‌ی خالی!

○ چرب سخن و کاسه‌ خالی.

● به‌که‌سیکی سه‌ر و زوان خو‌ش به‌لام بێ نان و خوان ته‌وتری.

۲۰۴- ده‌م سه‌گ به‌ نان بو‌ه‌سه‌.

○ ده‌ن سگ را با دادن نان ببند.

● واته: ده‌می شر و پیسی خه‌لکی بێ حه‌یا به‌ مائی دنیا بیه‌سه‌.

۲۰۵- ده‌م وتی هانی، زکم وتی کوانی؟

○ ده‌هانم گف‌ت بگير، شکم گف‌ت کو؟

● به خوارده مهنی به کی کهم نه وتری که بهش کهس نه کا.

۲۰۶- دهمی بووه ته له ی ته قیگ!

○ دهانش چون تلۀ خنثی شده، باز شد.

● واته: لهو قسه یا لهو کاره ساته زور سهری سوورما.

۲۰۷- دهمی وه سه قنگ رکیشه!

○ دهانش مانند دنباله گیاه بارهنگ است.

«بارهنگ» گیاهی از تیره زیتونیان است که برگهایش از ریشه جدا می شوند.

● به به کیکی دهم نه و سراو نه وتری.

«رکیشه» گیاهی که له تیره ی زیتونی به کان که گه لاکانی له سهر بنجه که ی نه روی و

به ره می دهرمانیشی هه به و نه یخه نه سهر برین.

۲۰۸- دهنگم خوهش بوایه بو خوهم نه گیرام.

○ اگر صدایم خوب بود، به حال خودم گریه می کردم.

● واته: هیچم له دهست نایه، ته نانهت بو خویشم.

۲۰۹- دهنگه گه یی، دوکله ی گه یی.

○ صدا رسید، دود آن هم رسید.

● واته: نهو قسه مان بیست و کاری تی کردین.

۲۱۰- دهنگه ی دهول له دوور و خوه شه!

○ آواز دهل از دور خوش است.

● واته: زور چت و زور کهس هه ن که هه ر ناو و دهنگیان هه به لام وه ختی له نزیکه وه

ته یان یینی، نه وه نین وا له دووره وه بیستووت.

۲۱۱- دهنگی ههس و رهنگی نی به.

○ صدا دارد و تصویر ندارد.

● به که سی یان چتی نه وتری که ناوی بیی به لام نه بینرابی.

۲۱۲- ده‌وار به شو‌ردن چه‌رمگ ناوینته‌و.

- چادر سیاه با شستن، سفید نمی‌شود.
- واته: مرو‌فی به‌د زات به‌رینمونی و ته‌ریه‌ت کردن دروس نابی.

۲۱۳- ده‌ور «که‌وا نان بخو» س.

- دوره «قبا نان بخور» است.
- واته: روژگار یکه‌ته‌گه‌ر مرو‌ف روا‌له‌تیک‌ی خاوین و جل و به‌رگیک‌ی پاک و پوخته‌ی نه‌بی، که‌س رووی ده‌می تی‌ی نا‌کا و به‌چاوی ری‌ز بو‌ی نا‌پوانن.
- **ئه‌مه‌ حیکایه‌تی ئه‌و پیاوه‌ زانا به‌لام ش‌ر و شتواوه‌یه‌ که‌ چووه‌ مالنک و خاوه‌ن ماله‌ که‌ به‌ چاوی سووک بو‌ی روانی و له‌ خواری مه‌جلیسه‌ که‌وه‌ جینگ‌ی پی‌ی دا؛ وه‌ختیک‌ی تر هه‌ر ئه‌و زانایه‌ به‌ جل و به‌رگیک‌ی پوخته و روا‌له‌تیک‌ی ئاراسته‌ ری‌گه‌ی ئه‌ که‌ وینته‌ هه‌ر ئه‌و ماله‌ و ئه‌مجار هه‌مان خاوه‌ن ماله‌ دیت به‌ پیشوازیسه‌وه‌ و ئه‌ بیاته‌ سه‌رو‌ی مه‌جلیسه‌ که‌ و ری‌زیک‌ی زو‌ری لی‌ی ئه‌ گری‌ و له‌ کاتی نان خو‌اردنا به‌ میوان ئی‌ژی‌:**
 فه‌رمو‌وان بخو. زانا که‌ یش‌ قول‌ی که‌وا که‌ی خو‌ی ئه‌ گری‌ و رووی تی‌ی ئه‌ کا و ئی‌ژی‌: «که‌وا نان بخو!» خاوه‌ن ماله‌ که‌ سه‌ری‌ له‌ و قسه‌ سو‌ر ماوه‌؛ لی‌ی ئه‌ پرس‌ی مانای ئه‌ و قسه‌ چی‌ به‌؟
 زانا که‌ ئه‌ لی‌: من هه‌ر ئه‌و پیاوه‌ ره‌ش و روو‌ته‌م وا چه‌ند‌ی له‌مه‌ و پیش‌ هاتمه‌ ئه‌م ماله‌ و تو‌ ری‌زت لی‌ی نه‌ گرت‌م، به‌لام ئه‌م‌رو‌که‌ به‌م روا‌له‌ ته‌ هاتمه‌ ماله‌ که‌ت، واری‌زم لی‌ی ئه‌ گری‌؛ که‌وا بو‌و ئه‌مه‌ قه‌دری من نی‌یه‌ که‌ تو‌ ئه‌ یگری‌، قه‌دری جل و به‌رگه‌ که‌مه‌ و که‌وا ئه‌ بی‌ نان بخوا، نه‌ من!

۲۱۴- ده‌وریش ئه‌ زانی‌ که‌ شکو‌ل چه‌ی هاتیا.

- درویش می‌داند که‌ در کشکول چه‌ چیزی وجود دارد.
- واته: هه‌ر که‌س خو‌ی به‌ناو دل‌ی خو‌ی ئه‌ زانی‌.

۲۱۵- ده‌ول دریا و ده‌نگ‌ی بریا.

- دهل‌ پاره‌ شد و صدایش قطع گشت.
- واته: عه‌بی درو‌زن ده‌ر که‌وت و ئه‌و له‌ قسه‌ که‌وت.

۲۱۶- ده‌وله‌مه‌ن گوی‌ چه‌وره‌ا

○ عن ثروتمند چرب است!

● به تهوس نهوترئ واته: دهولهمن هموو چتیکی هر ئه بی له گهل کهسانی ترا جیاواز بی.

۲۱۷- دهولهمنه و نازانی گیرفانه کهی ها له کوینا!

○ ثروتمند است و نمی داند چییش در کجا قرار دارد!

● به په کیکی تازه پیندا کهوتوو نهوترئ که هیشتا ری و ره سمی پیاوه تی فیر نه بو بی.

۲۱۸- دهولهیش نهو پته دار.

● درختچه نیز تبدیل به درخت می شود.

● واته: منالیش روژی، گهوره ئه بی و سهر ناو سهرانا دهر دین.

۲۱۹- دپار دوس چ ساتی چ ساتی.

○ دیدار دوست چه یک لحظه چه یک سال.

● واته: نه گهر ناتوانم زورتر لات دانیشم، بیوره.

۲۲۰- دیاری شوان هه له کوکه.

○ هدیه چوپان آله کوک است.

● واته: نه م دیاریه شیاوی تو نی یه.

۲۲۱- دیان تیشان، چاره کیشان.

○ دلدان اگر درد گرفت باید آن را کشید.

● واته: منال و کهسی نزیکیش نه گهر خراب بی، نه بی ته رکی که ی.

۲۲۲- دیان ته ماعی که ندکه. (یا: کیشاگه).

○ دندان طمع خود را کشیده است.

● واته: ته ماعی ناوه ته نه ولاره.

۲۲۳- دیان خیبری پیا نانی.

○ از او به نیکی یاد نمی کند.

● واته: چاکه‌ی نایه‌ژئ.

۲۲۴- دیانیان له چه‌نای یه‌ک چه‌رمگه‌و بووگه‌!

○ دندانشان در مقابل هم سفید شده است.

● واته: روویان له یه‌ک دامالآوه و قسه به یه‌ک ته‌که‌ن.

۲۲۵- دیانی پیا نانئ.

○ اعتراف نمی‌کند.

● واته: راستی نایه‌ژئ.

۲۲۶- دیانی تیژه‌و کردگه‌!

○ دندانش را تیز کرده است.

● واته: خۆی مکلز داوه بو بردن یان رفاندنی ته‌و چته.

۲۲۷- دیانیکی به سالی دهر هاوردگه‌.

○ هر دندانش به یک سال درآمده.

● به‌که‌سیکی رژد و قیر سیچم ته‌وترئ که هیچی له ده‌س دهر نه‌یه.

۲۲۸- دی پره له ده‌نگ و باس، داده‌خوه‌ی لی کردگه‌کاس!

○ روستا پر از خبر است و خاتون خودش را به بی‌خبری زده است.

● به‌یه‌کیک ته‌وترئ عه‌ییکی لی داکه‌وتبی و هه‌مووکه‌س پی‌یان زانییی و ته‌و خۆی لی گیل کردبی.

۲۲۹- دیر هاتگه و گهره‌کیه زوو پی بگه‌یه‌ت!

○ دیر آمده است و می‌خواهد زود به‌آن برسد!

● به‌مرۆئی هه‌ول و به‌په‌له و پر ته‌ماع ته‌وترئیت.

۲۳۰- دیر هاتم و شیر هاتم!

○ دیر آمدم و شیر آمدم.

● واته: ته‌که‌رچی دیر هاتم به‌لام ده‌ستم پره و پیروزم.

۲۳۱- دېزه دانېشت و مه نې گوزه ی له کړدا

○ خېمچه نشېسته بود و گوزه را سرزنش می کړد.

● به په کيک نه وتری که خوی عه ییکی بی و له که سانی تر بو نه و عه په ره خنه بگری.

۲۳۲- دېزه که ری دانېشت و مه نای گوزه که ریکی نه کړد.

○ خېمچه گری نشېسته بود و گوزه گری را سرزنش می نمود.

□ وه گوو مه پېله ی پشوو

۲۳۳- دېزه ی مردان وه هفت سال تېته قول

○ دېگ مردان به مېت هفت سال به چوش می آید.

● به جوامیران نه وتری که له ناستی تالی و سولیدا سه بر و حه و سه له پان هه په.

۲۳۴- دېنی نی په شه پتان پېوا و مالی نی په ره حمان پېوا.

○ دین ندارد که شیطان آن را بیرد و مال ندارد که رحمان بیرد.

● واته: نه دینی هه په و نه مالی و سروهیت.

۲۳۵- دیوار ته ک تویم، پاسار گویت لی بی.

○ دیوار به تو می گویم، لبه بام بشنو.

● قسه په ک بو که سې بکری به لام مه به ست به کيکی تر بی.

۲۳۶- دېو که م بوو له دېوه لان، نه وېش بی بکه وېته که نه لان

○ دیو در لانه دیوان کم بود، او هم بیاید و در این گودال بیفتد!

● به ته وېس نه وتری له کاتیکدا که جه ماعه تیکی بی خیر و بیر، له مالیکدا بی و په کيکی

تریش بیت و به وانه وه بلکی!

- ۱- راز به یه کئی بیژه و پرس به ههزار.
○ راز خود را به یکی بگو و با هزار نفر مشورت کن.
● واتنه: نهیینی دلی خۆت تا نه توانی به کهس مه‌لێ، به‌لام له‌گه‌ڵ کهسانا پرس و رات بێ.
- ۲- راس و چه‌پ خوه‌ی له‌ یه‌ک ناکاتۆ.
○ راست و چه‌پ خود را تشخیص نمی‌دهد.
● واتنه: کهم عه‌قل یان منال و کهم ته‌جرو به‌یه.
- ۳- راسی، ره‌فتی، چه‌فتی، که‌فتی.
○ به‌ راستی عمل کنی، نجات می‌یابی؛ کج رفتار باشی، سرنگون می‌شوی.
● واتنه: رزگاری له‌ راسی و دروسیدایه و ئاکامی ناراسی، گیرى و په‌شیوی یه.
- ۴- ران بێ شوان گورگ نه‌بخوا.
○ گله‌ بدون چوپان را گرگ می‌خورد.
● واتنه: هه‌ر گرو یا بنه‌ماله یا جه‌ماعه‌تێ بۆ سامانی خۆی پێویستی به‌ گه‌وره‌یه‌ک هه‌یه.
- ۵- رژدی، روسوایی ها به‌ شوئێۆ.
○ خست، رسوائی به‌ دنبال دارد.
● واتنه: رژد و قیر سیچم مه‌به، با سووک و روسوا نه‌بی.

۶- رستی سواره و خواهی پیاده.

○ روزی او سوار است و خودش پیاده.

● واته: هرچی هول و تافلا نه‌دا، هر پئی ناگا و ده‌سی ته‌نگه.

۷- روژان روژی له شوئه.

○ روزها روز به دنبال دارد.

● واته: بیری دوا روژت به‌لاوه بی.

۸- روژ به په‌نجه نه‌ژمیږی.

○ روزها را با انگشتان دستش می‌شمارد.

● واته: چاره‌پئی چتی یان که سیکه.

۹- روژ پاک بو ته‌مهل شه‌وه زه‌نگه!

○ سفیدی صبح برای تنبل تاریکی مطلق است.

● واته: ته‌مهل چونکه شه‌و وروژ کاری هه‌رخه‌وته، روژیش بوته‌و هه‌ر وه‌کوو شه‌و وایه.

۱۰- روژی به‌که‌له‌شیری نه‌ک هه‌زار روژ به‌مامری!

○ یک روز چون خروس زیستن نه‌هزار روز چون مرغ زندگی کردن.

● واته: مروف که‌م ته‌مه‌ن بی و به‌غیره‌ت و سه‌ره‌رز، نه‌ک پر ته‌مه‌ن و بی غیره‌ت و سه‌رشور.

۱۱- روژی به‌مهردی نه‌ک سه‌د سال به‌حیزی.

○ روزی به‌مردی نه‌صد سال به‌نامردی.

□ پروانه بو په‌ندی پیشوو.

۱۲- روژی چل چه‌قو دروس نه‌کات و دانه‌یه‌کی ده‌سه‌ی لی نانی.

○ روزی چهل چاقو درست می‌کند و یکی را دسته‌نمی‌اندازد.

● به‌یه‌کینکی زور دروژن و ساخته‌چی نه‌وتری.

۱۳- روژی که فتم، هفت سال خه فتم!

○ یک روز افتادم، هفت سال خوابیدم.

● تهی یه کیتی ته مه‌ل و له‌ش قورسه که بۆ بیانوو ته‌گه‌پێ تاکار نه‌کا و پالی لی‌ بداتۆ.

۱۴- روژی له‌ دار و روژی له‌ خوار.

○ روزی بالا و روزی پایین.

● واته: توشی گیر و گرفتێ روژگار بوون.

۱۵- روسه‌مه‌و ده‌سی ته‌سه‌له‌!

○ رستم است و یک دست اسلحه!

● واته: تێمه‌ین و ته‌م ده‌سه‌ جل و به‌رگه‌.

۱۶- روشنی روژ له‌ بئه‌ روژه‌ دیاره‌.

○ روشنی روز از اوّل صبح پیدا است.

● واته: چۆنیه‌تی هه‌موو کاری له‌ سه‌ره‌تاوه‌ دیاره‌.

۱۷- رو له‌ به‌ر دایک هه‌ل ته‌گریت.

○ طفل را از آغوش مادر می‌رباید.

● به‌ یه‌ کیتی شه‌پکه‌ر و زۆر ئازا ته‌وتری.

رو: رو له‌، مندال

۱۸- روڤن روژیاگ ته‌کاته‌ خیر باوکی!

○ روغن ریخته را خیرات پدرش می‌کند.

● واته: له‌ چتیک ته‌به‌خشی و تێحسان ته‌کا، که له‌ ده‌ستی ته‌و ده‌رچوه‌.

۱۹- روڤن فره‌ بی قنگیشی بی ته‌ناون!

○ روغن اگر زیاد باشد، به‌ مقعد نیز می‌مالند.

● واته: چت که زۆر بوو بی نرخ ته‌بی.

۲۰- روڤن له‌ پیاگ بسینه‌ و گه‌نم له‌ ژن.

○ روغن از مرد بخر و گندم از زن.

● **واته:** هدر کس دهستی به چتیکه وه ریژ نه بوئی قه دری نازانی و به فیرو له دهستی نه دا. روڼ به رهنجی ژن پینک دی و پیاو هه رزان نه یفروشی؛ گهنم به رهنجی پیاو پینک دی و ژن به فیرو نه یفروشی.

۲۱- روو به روو نه که فی و چاو به چاو.

○ رو به رو می افتد و چشم به چشم.

● **واته:** هه کارئی نه که ی بیری سوژیت پیوه بی و نه وهنده ی تیدا بیللاوه که شه رمه زار نه بی.

۲۲- روو به ی به میمان نه ویتنه ساحیو مال!

○ به مهمان رو بدهی، صاحب خانه می شود.

● **واته:** میوانی بی شهرم له پیاوه تی خاوهن مال نه که ویتنه ته ماو پا له نه ندازه ی خوی زوژتر دریژ نه کاتو.

۲۳- رووی قه لغانی تی کردگه!

○ سپر به سوی او گرفته است.

● **واته:** خوی ناماده کردووه بو شهر له گه لیا.

۲۴- رووی نه داری رهش.

○ روی تنگدستی سیاه.

● **واته:** نه گهر دهستم ته نگ نه بوايه، نه و پیاوه تی بهم نه کرد.

۲۵- رحم کردن به زوژدار، زولم به هه ژاره.

○ رحم کردن به ظالم، ستم است بر مظلوم.

● **واته:** زوژدار نه گهر ره حمی پی بکری، به هیزتر نه بی بو زولم کردن به هه ژاران.

۲۶- رحمته له که فهن دز به رگ!

○ رحمت بر کفن دزد قبلی.

● له کاتیکدا نه وتری واکه سیکی زوژ خراپه کار بیته جیگه ی به کیکی خراپ و به

دیتی ئەم دوو هه‌مه، یادی خراپه‌کاری ئەوه‌ل به‌خێر بکریته‌وه.
قسه‌ی ئەو کابرا کفن دزه‌یه‌ که کاتی مردوویان به‌ خاک ئەسپارد، شه‌و ئەچوو
 مردوو ه‌که‌ی له‌ قه‌بره‌ که‌ ده‌ر ئەه‌ینا و کفنه‌ که‌ی لی ئە کردۆ و مردووی بی کفنی ئەخسته
 ناو قه‌بره‌ که‌وه و دای ئەپۆشا و کفنی ئەبرد و ئەپۆشت.
 پئی‌یان زانی، گرتیان و گاوه‌سه‌ریان کرد. یه‌ کێکی تر په‌یدا بوو ه‌ه‌ر به‌و چه‌شنه‌ کفنی
 ئەدزی، به‌لام دوا‌ی ئەوه‌یش داریکی ئە کرد به‌ دوا‌ی مردوو ه‌کاندا! خه‌لکی به‌ویشیان
 زانی و گرتیان و به‌ جه‌زایان گه‌یاند. وه‌لی دیان ئەم دزه‌ نه‌ته‌نیا کفنه‌ که‌ی دزیوه‌، ئەو
 کاره‌ خراپه‌یشی له‌ گه‌ل مردوو ه‌کاندا کردوو. خه‌لک ئەمه‌یان بینی بیری کفن دزه‌
 پێشه‌ که‌یان به‌خێر کرده‌وه‌ که‌ ئەو ه‌ه‌ر کفنی ئەدزی و کاریکی و ناشیرین‌تری
 نه‌ئه‌ کرد. جا وتیان: «ره‌حه‌مت له‌ که‌فه‌ن دز به‌رگ».

۲۷- ره‌ز پۆ ره‌زان، به‌ز پۆ به‌زان.

○ رَز برای رَزْبُر، دنبه‌ برای قَصَاب.

● واته‌: ه‌ه‌ر که‌سی کاریکی پئی سپێرداوه‌.

۲۸- ره‌شکه‌ که‌مان گالی‌ هاتیا

○ در جوال مشبک ما ارزن وجود دارد.

● عوزرمایی پروپو و چهل‌ی که‌سیکه‌ پۆ ئەوه‌ی نه‌یه‌وی پیاوه‌تی یه‌ک بکاله‌ گه‌ل
 که‌سیکه‌دا که‌ رووی لی‌ خستوو.

۲۹- ره‌ش و چه‌رمگ له‌ یه‌کۆ ناکاتوا

○ سیاه و سفید را از هم تشخیص نمی‌دهد.

● واته‌: خویندن و نووسین نازانی.

۳۰- ره‌فیق خیکه‌ چه‌وره‌، دۆس دیزه‌ ره‌شه‌!

○ رفیق خیک چرب است و دوست خُمچه‌ سیاه.

● به‌ یه‌ کێک ئەوتری که‌ چاوی ته‌ماعی برپێته‌ مائی خه‌لک.

۳۱- ره‌گ به‌ ریشه‌ و گلپنه‌ به‌ بنه‌توو.

○ رگ به ریشه و سیاهک به بذر برمی گردد.

● **واته:** هدر که سنج نه کیشته وه سهر نه سل و نیزاد و ره گه زی بنه ماله ی خو ی.
عه ره ب نه لی: کُلُّ شَیْءٍ یَرْجِعُ اِلَیْ اَصْلِهِ. هدر چتی بو نه سلی خو ی هه ل نه گه پیتو.

۳۲- رهمه زاننت ته واو کرد، نوّره ی شه شه لانه!

○ روزه رمضان را به پایان رساندی، حالا نوبت شش روز اوّل شوّال است.
 ● به ته وس نه وترئ واته: نه و کاره سه خته ت ته واو کرد وه که ئیسته خه ریکی خو ت نه خه یته ناو مو شکله به کی تره وه؟

۳۳- رهمه زانمان وه حالی خواهش گرت، نوّره ی شه شه لانه!

○ رمضان را با حالی خوش روزه گرفتیم، نوبه شش روز اوّل شوّال است.
 ● **واته:** له و ئیسه سه خته به هه زار کیشه نه جاتمان بوو ئیسته بیین و خو مان تووشی کیشه به کی تر بکه ین.

۳۴- رهنک زهردی کیشان مایه ی بی ده سه لاتی به.

○ تحمّل شرمندگی نشانه بی لیاقتی است.
 ● **واته:** مروّف نه گهر غیره تی بیی، کار نه کاو ده سی نیاز بو لای که سان رانا کیشی.

۳۵- ریّووار بخه فی جی نه مینی.

○ اگر مسافر بخوابد از کاروان باز می ماند.
 خواب نوشین بامداد رحیل
 بساز دارد پیاده را ز سبیل
 (سعدی)

● **واته:** غافل مه به، با جی نه مینی.

۳۶- ریخ بورگی له روّخانه، ههر خویش خاصه له بیگانه.

○ اگر سنگریزه از رودخانه قطع شود، باز هم قوم و خویش از بیگانه بهتر است.
 ● **واته:** خویش ههر چی یی ههر دلسوزی به کی بو قه وم و که سی خو ی هه به.

۳۷- ریخ که فنگه سه کلاشی.

○ سنگریزه در گیوه او افتاده است.

● **واته:** قه‌رار و ئارامی لی پړاوه.

۳۸- **رېځوڼم رڼیاگه‌سه زه‌وی.**

○ روده‌ام بر زمین ریخته است.

● **یه کینک نه‌مه ئیژی که منالی زوری بیی و ده‌ور و به‌ریان گرتبی و نه‌توانی به‌م لاو به‌و لادا پړوا.**

یان قسه‌ی ده‌وله‌مه‌تیکه وال به‌ر سه‌روه‌ته پړژ و بلاوه‌که‌ی نه‌توانی به‌هیچ لایه‌ک دا پړوا.

۳۹- **ریزه‌ول مال خوه‌ت مه‌ده به‌ پلاو و خوه‌رشت مه‌ردم.**

○ ریزه‌ نان خانه‌ خودت را با پلو و خورش دیگران عوض مکن.

● **واته:** به‌که‌م و که‌سری خوت قه‌ناعت بکه‌و روو مه‌خه‌ره درگای مه‌ردم.

۴۰- **رېسمان بوو به‌ خوری.**

○ رشته‌هامان پشم شد.

● **واته:** هرچیمان کردبوو، دیسان بوو و به‌خوی.

۴۱- **رېس وگورېسه!**

○ ریس و طناب است

● **به‌ دريژ دري و حاشیه و په‌راویزی بی سوود له‌ قسه‌ی که‌سیکدا نه‌وتری.**

۴۲- **ریش بوو به‌ ریشه‌و نه‌شی شانه‌ی بو هه‌لگریت.**

○ ریش وقتی که‌ درآمد باید برای آن شانه‌ برداری.

● **واته:** نه‌گه‌ر مروژ تووشی سه‌خله‌تیک بوو، نه‌بی له‌ بی‌ری چاره‌سه‌ر کردنیا بی.

۴۳- **ریش ته‌ماعکار به‌ قنگ موفلیس!**

○ ریش طمعکار به‌ کون مفلس.

● **به‌ یه‌ کینکی ته‌ماعکار نه‌وتری که‌ موفلیسی ماله‌ که‌ی خواردی و نه‌بی پی بداتو.**

۴۴- **ریشم له‌ به‌ر خوه‌را چه‌رمگ نه‌کردگه.**

○ ریشم را جلو آفتاب سفید نکرده‌ام.

● واته: دنیا به کم دیوه و تهر و بهم مه به.

۴۵- ریش و قه‌چی ها به ده‌س خوه‌تۆ.

○ ریش و قیتی در دست خودت است.

● واته: خۆت نه زانی له‌م باره‌وه چی نه‌کهی ییکه‌و ئیختیار به خۆته.

۴۶- ریشه‌ی به‌ستگه، به سووسه با هه‌ل‌ناکه‌نگی.

○ ریشه گرفته است، با باد ملایم از جا کنده نمی‌شود.

● واته: بنجی دا کو تاوه، به زۆر نه‌بی، لا ناچی.

۴۷- ریگه باریک، شه‌و تاریک.

○ راه باریک، شب تاریک.

● واته: ته‌نگانه به و دنیا به کام نی به.

۴۸- ریگه بی رووین نابریگی.

○ راه بدون رفتن، طی نمی‌شود.

● واته: تا ده‌سی بی نه‌کهی، کاره که‌ت له بهر ناچی.

۴۹- ریگه‌ی دروونزیکه،

○ راه دروغ نزدیک است.

● واته: به درو دلی مروف زوو خوش نه‌بی به‌لام ناکامی نی به.

۵۰- ریوی نه‌یوت: نه‌یه‌ژن بو خوه‌ی وا ئیژی، کولانه‌ی مامر له حه‌وشاویت

خاستره!

○ روباه می‌گفت: نگوئید به نفع خودش حرف می‌زند، لانه مرغ در حیات باشد،

بهتر است.

● به یه کینک نه‌وتری که له هه‌ر ته‌دیریکدا وا بو خه‌لکی نه‌کا، خیری خوی له پیشداله

به‌ر چاو بگری.

۵۱- ریوی ده‌رو و شیر مال.

○ روباه بیرون و شیرخانه.

● به یه کینک نهوتری که له ده‌روهی مال به کس نه‌ویژی، به‌لام له ماله‌وه به‌سه‌ر مال و منالیا زال بی.

۵۲- ریوی گه‌ریه له شیر خه‌فتگ خاستره.

○ روباه سیاح از شیر خوابیده بهتر است.

● واته: مروثی دنیا دیده‌و به‌ته‌جروبه، له خانوونشین خۆ به‌زل زان و بی ته‌جروبه چاکتره.

۵۳- ریوی له حه‌نای منا بووه‌سه شیر.

○ روباه در برابر من شیر شده است.

● واته: نه‌ونه نه‌گبه‌تمه، هه‌ر خویری به‌ک لیم بووه به‌شیر.

۵۴- ریوی له کونای خودی هه‌لگه‌ریته و گه‌ر نه‌وی.

○ روباه از سوراخ خودش باز پس گردد گر می‌شود.

● به یه کینک نهوتری ده‌س له‌گه‌ل و نه‌ته‌وه و دۆست و قه‌وم و که‌سی خۆی هه‌لگری و پال بدات به‌بیگانه‌وه و له‌ئا کامدا بیگانه‌یش بر‌وای پی نه‌میژی و پستی لی هه‌لکا و ناچار ته‌فر و توونای ولاتان بوئی.

۵۵- ریوی نه‌ته‌چوو به‌کونا هه‌ژگیکیشی نه‌به‌ست به‌جوجکه‌یه‌وا

○ روباه در سوراخ فرو نمی‌رفت، خار بُنی هم به‌دمش می‌یست.

● واته: کابرایان زیگه‌ی نه‌و جینگه‌نه‌ده‌ا، یه‌کینکی تریشی خستبوه‌وه‌وای خۆی.

۵۶- ریوی هاتگه‌سه‌پیری‌یه‌و.

○ روباه به‌استقبال او آمده است.

● واته: به‌خت رووی تی نه‌کا.

۵۷- ریوی هه‌تا قه‌واله‌ی خودی خوه‌ند و که‌ولیان که‌ند.

○ روباه تا قباله‌ خود را خواند، پوستش را کردند.

● له کاتیکدا نه و ترئ که مه جالی دیفاع له خو نه بی و نه گهر دیفاع بکری گیانی مروڤ
بکه و یتنه مه ترسی یه وه.

□ ز

- ۱- **زالم ئاوى سەر بەرەو ژوور ئەرۆيت.**
 ○ ظالم، آب جويش رو به بالا مى رود.
 ● **واتە:** كارى زالم پېچەوانەى كارى ھەموو كەسە.
- ۲- **زالم بویتە پرد، بە سەريا مەرۆ.**
 ○ ظالم بشود پل، بر روی آن عبور مكن.
 ● **واتە:** بە ھېچ چتتىكى زالم باوەر مە كە تەنانت بە پیاوە تیشی.
- ۳- **زالم زەوالى بو ھەس.**
 ○ ظالم زوال مى يابد.
 ● **واتە:** زالم لە ئاكام داگيرۆدەى زولمى خۆى ئەيى.
- ۴- **زام باسام و تير قولانچە!**
 □ بپروا بو پەندى دوايى (۵)
- ۵- **زام شمشير و تير قولانچە!**
 ○ زخم شمشير و تير سوسك.
 ● **واتە:** ئەو دوو چتە دوورن لە يەك. ۋەختى ئەوترى كە يە كىك لە دەس دەرد و تيشىكى بچووك ھاوار بكات، لە حالىكدا زۆر گرینگ نەيى؛ جا پىي ئىژن ئەو دەردەت ۋە كوو تيرى قولانچە يە كە تۆ ۋە كوو زامى شمشير بوى ئەروانى.

- ۶- **زامن یا دهس به کیسه یا دهس به یه‌خه!**
 ○ ضامن یا دست در کیسه یا دست به یقه!
 ● **واته:** زامن یا ته‌بی پاره‌ی تهو زه‌مانه‌ته بدا واکردوو یه‌تی، یا ته‌بی دهس بداته یه‌خه‌ی کابرای زه‌مانه‌ت کراو و ته‌حویلی مه‌حکه‌مه‌ی بدا تا خو‌ی نه‌جاتی بی.
- ۷- **زانا به ئیشاره و نه‌زان به کوته‌کا!**
 ○ دانا به اشاره و نادان به کتک.
 ● **واته:** زانا زوو حالی ته‌بی و نه‌زان مه‌گر تتی سره‌وینی تا حالی بی.
- ۸- **زک برسی ئیمانی نی‌یه!**
 ○ شکم گرسنه ایمان ندارد.
 ● **واته:** مروئی موحناج، بیرى ها به لای دهس ته‌نگی و هه‌زاری خو‌یه‌وه و کاری عیبادی که پئویستی به ئاسووده بوونی فیکره‌وه هه‌یه، بۆ ریک ناکه‌وی.
- ۹- **زک برسی خوا ناناسی.**
 ○ شکم گرسنه خدا را نمی‌شناسد.
 □ پروانه بۆ په‌ندی ژماره (۸)
- ۱۰- **زک تو‌شه هه‌ل‌ناگری.**
 ○ شکم ذخیره بر نمی‌دارد.
 ● **واته:** ته‌وه‌ی که مروف ئیستا ته‌یخوا، ته‌و له نه‌خواردنی ژه‌میکى تر بی‌نیاز ناکا.
- ۱۱- **زک تیر ناگای له زک برسی نی‌یه.**
 ○ شکم سیر از شکم گرسنه خبر ندارد.
 ● **واته:** که‌سانی بی‌نیاز که‌ی وان له بیرى هه‌زارانی برسی‌دا؟
- ۱۲- **زکی تیرین و هه‌زار زک برسی!**
 ○ یک شکم سیر هستیم و هزار شکم گرسنه.
 ● **واته:** تا روژی خوشمان بی هزار روژ واین له تالی و هه‌زاری و دهس ته‌نگیدا.

۱۳- زمسان به پینه و به‌رو، به‌هار به ته‌نکه مه‌رو.

○ زمستان با وصله و پینه، بهار با لباس آراسته و شیک.

● **واته:** زمسان ته‌گەر جل و به‌رگه که‌بشت کۆنه و پینه بێ قه‌یدی نی‌یه و سه‌رمایه و که‌س بۆت ناروانی؛ به‌لام به‌هار وه‌ختی خو‌ پیشان دانه و جل و به‌رگ ته‌بێ ئاراسته و رینک و پینک بێ.

۱۴- زمسان ته‌واو بوو، رووره‌شی بۆ زوخال ماوه.

○ زمستان به پایان رسید و روسیاهی برای زغال باقی ماند.

● **واته:** ته‌وگیر و گرفته به سه‌ر چوو، خه‌جاله‌تی بۆ ئاژاوه‌گیر و شه‌ر هه‌ل گرسینه‌ر ماوه‌ته‌وه.

۱۵- زمسان سه‌روه‌شین نه‌وی کلک وه‌شین.

○ زمستان با سر ضربه نزنند، با دم ضربه خواهد زد.

● **واته:** ته‌گەر زمسان له‌ ته‌وه‌ل دا خو‌ی نیشان نه‌دا، له‌ ئاخردا هه‌ر زه‌بری خو‌ی ته‌وه‌شین.

۱۶- زمسان شه‌وی پیران ته‌وی.

○ زمستان را شبی و پیران را تبی کافی است.

● **واته:** له‌ زمسانا ته‌گەر شه‌وی‌کیش باش بیاری قه‌ره‌بووی نه‌بارین ته‌کاته‌وه و مرو‌فی پیریش ته‌گەر دوو‌چاری له‌رز و یاوینک بێ، جینگه‌ی مه‌ترسی‌یه.

۱۷- زمسان هات و جل و به‌رگ فه‌قیر دریا.

○ زمستان فرا رسید و لباس فقیر پاره شد.

● **واته:** وه‌رزی سه‌رما‌هات و هه‌زاری ره‌ش و رووت ته‌بێ له‌ سه‌رمادا به‌له‌رزی!

۱۸- زوان ئامانه!

○ زبان امان است.

● **واته:** رو‌ژگاریکی پر له‌ مه‌ترسی‌یه و مرو‌ف ته‌بێ پیری به‌ لای قسه‌کردنی خو‌یه‌وه بێ.

۱۹- زوان باز قسه له دلیا جیگه ناگری.

○ یاوه سرا، راز نگه دار نیست.

● واته: مروئی زوریژ و دروژن راز را گیر که رنی یه.

۲۰- زوان پیلنیت (یا: بوئسی) سهر سلامه ته.

○ زبان بگذارد، سر سلامت است.

● واته: مروف ته بی پیری به لای قسه کردنی خو یه وه بی و ههرچی ته زانی له هه موو

لایه کدا نه یه ژئ تا موشکله ی بو دروس نه بی.

۲۱- زوان خواهش له به هه شته و هاتگه.

○ زبان خوش از بهشت آمده است.

● واته: زمانی خوش بونی به هه شت نه دا.

۲۲- زوان خواهش مار له کون ده رتیریت.

○ زبان خوش مار را از سوراخ بیرون می آورد.

● واته: مروئی که زمانی خوش بی، دوژمنشی پیوه نزدیک ته یته وه.

۲۳- زوانی له ته ک سهر یا بازی نه کا.

○ زبانش با سرش بازی می کند.

● واته: به قسه ی بی حیساب، گیانی خو ی ته خاته مه ترسی یه وه.

۲۴- زور بو ی قه واله به تاله!

○ زور باشد قباله باطل است!

● واته: زوان و ده سی زور پیویتی به قسه و بورهان نی یه!

۲۵- زور بی را بو سه گ به نه نازه ی تانجی یه ک راته کا.

○ سگ را به زور وادار کن به اندازه یک تازی می دود.

● واته: له تنگانه ی ژباندا زور حتی دوور له باوه پ روو نه دا.

۲۶- زوره ملی، مل شکیان ها به شوئیه و.

- گردن کلفتی کردن، گردن شکستن به دنبال دارد.
- **واته:** ئاکامی مل‌مله کانی و زۆر پیشان‌دان، مهرگه.

۲۷- زه‌بوون گیرى شیوه‌ی نامه‌ردی‌یه.

- زبون گیرى شیوه‌ نامردی است.
- **واته:** مروڤی جوامیر زه‌بوون کوژ نی‌یه و ئه‌وه کاری نامه‌ردانه.

۲۸- زه‌خم ئه‌وه‌شنی و تیماریچی ئه‌کا!

- زخم می‌زند و آن را نیز مداوا می‌کند.
- **واته:** هم تیشی هه‌یه و هم نۆش.

۲۹- زه‌خم شمشیر ساریژ ئه‌وی، زه‌خم زوان هه‌ر ئه‌میڤی.

- زخم شمشیر بهبود می‌یابد، زخم زبان همچنان باقی می‌ماند.
- **واته:** قسه‌ی تال هه‌ر له بیر ناچیتۆ.

۳۰- زه‌رمان داگه و به‌لامان سه‌ندگه!

- پول داده‌ایم و بلا خریدهایم.
- به بووکیکی به‌دخۆ و بی‌حه‌یا ئه‌وترئ.

۳۱- زه‌ر، وه‌بان خه‌زانه ئه‌چی.

- زر روی خزانه می‌رود.
- **واته:** هه‌ر ده‌وله‌مه‌نه و شانس و یتقبال رووی تی ئه‌کا.

۳۲- زه‌ره‌ر تیت و مایه ئه‌وا!

- ضرر می‌آید و سرمایه را می‌برد.
- **واته:** ئه‌م موعامه‌له هیچ خیری تپدا نابی و ده‌س مایه‌که‌یش له به‌ین ئه‌چی.

۳۳- زه‌ره‌ر له نیمه‌یش بگه‌ریتۆ، هه‌ر خیره.

- ضرر از نیمه هم برگردد، سود است.
- **واته:** ئه‌گه‌ر تووشی زه‌ره‌ر بووی، زووتر به‌ری بگه‌ر با درێژه نه‌سینی.

۳۴- زه ریف پا له حمام پا له خه و.

○ زیارو یا در حمام یا در خواب معلوم می شود.

● واله: مرؤلی جوان و ریگک و پتک له حمام و له خه و دا دهر نه که وئ.

۳۵- زه ماوهن د پزهس و گوزه هه له پهری.

○ عروسی خُمچه است و گوزه می رقصید.

● واله: نیش می که سبکی تره و به کئی تر سه و خوری پیره لال کرد ووه.

۳۶- زه ماوهن سه گ و گورگ، شهوهن شهواله.

○ چفتگیری سگ و گرگ، عزای چوپان است.

● واله: دژستاپه تی نه پیتی نه ندای مال له گه له ووژمنی نه و مالدها، نه بی به هوی

کوسپنکی گه ووه بژ نه و نه مال. بیناوه سه گی لایران، له گه له گورگ دا جروت

بووگن و هه و به و پنه ووه؛ گورگه که فیری رانه که بووه و لئی خوار ووه بی نه ووه

سه گه که لئی وه پی بی و له ناکامدا شوان مال ویران بووه.

۳۷- زه لگ نه زوی بشکم وه لی نه زرم.

○ زیگ می گوید بشکنم ولی بد نام نشوم.

● واله: مردن له رسوایی و به د ناوی باشته و.

۳۸- زه نگوله پای تاوت.

○ زنگوله پای تابوت.

● به مینالی وردی ژن یا پیاویگی پیر و پر ته مهن نه ووتری.

۳۹- زه وی نه زینه.

○ زمین بی حسی شدن است.

● به هه وای سیاردی زمان نه ووتری.

۴۰- زه وی سفته و نه مگا له چاو نه وکاپه و نه زانی.

○ زمین سفت است و این گاو تقصیر را به عهده آن گاو می اندازد.

● واته: نه نسی نیشه که سه خته و خه لکی به کتری به خه تابار نه زانن.

۴۱- زه‌وی سه‌خته، کار وه‌گا نه‌گرن.

- زمین سفت است، گاو را به کار می‌گیرند.
- واتنه: بۆکاری سه‌خت و دژوار نه‌و که سه‌یان گه‌ره‌که.

۴۲- زه‌وی سه‌خته و گا له‌گا تاوان نه‌گریّت.

□ وه‌کوو په‌ندی ژماره (۴۰)

۴۳- زه‌وین فره‌س، قه‌ور به‌نه‌نازه.

- زمین زیاد است، گور به‌اندازه.
- واتنه: هه‌مرو چتّی نه‌ندازه‌ی خۆی هه‌یه، نه‌گه‌رچی نه‌و چته زۆریش بّی.

۴۴- زه‌وی نه‌ی ره‌نجنی، نه‌ت ره‌نجنی.

- زمین را نرنجانی، تو را می‌رنجاند.
- واتنه: کاری فه‌لایی پتّیستی به‌شیف پرین و ژیر و روو کردنی زه‌وینه، تا به‌هره‌ی لّی وه‌ربگری، نه‌گینا سووک تّیه چوون له‌کاری فه‌لایی دا، مآل وّیرانی ها به‌دوايۆ.

۴۵- زّی‌راوی کیشیاگه‌سه‌و.

- زیرآبش کشیده شده است.
- واتنه: مه‌ترسی لّی نا‌کری.

۴۶- زینگ کوژ و مردگ په‌رس.

- زنده‌کش و مرده‌پرست.
- واتنه: بۆزبندووه‌کانمان هه‌چ بایه‌خّی دانائین و لّی‌یان نا‌پرسین تا نه‌مرن دوا‌ی نه‌وه‌ی که مردن شین و شه‌پۆر و بانگ و رو‌یان بۆ نه‌که‌ین و به‌شاخ و بالّی‌اندا دّیین.

ز

- ۱- **زۆڭ ئېزى له بهچكەى من نهرم وشل ترنى به.**
 - جوجه تیغى مى گوید از بچه من نرم و شل تر وجود ندارد.
 - همه كس را عقل خود بكمال نماید و فرزند خود بجمال. (گلستان سعدى)
 - **واته:** هیچ كه س و هیچ گيان له بهرى، بیجووى خوئ به هیچ چتى ناگوریتۆ.
- ۲- **زۆڭ به بهچكەى خوهى ئېزى چهنى نهرم و شلى!**
 - جوجه تیغى به بچه خود مى گوید چقدر نرم و شل هستى.
 - پروانه بۆ پهندى ژماره (۱)
- ۳- **ژن برىكى ژانه، مېمل دۆله نانه!**
 - بعضى از زنها درد آفرين اند، و بلاى آذوقه خانه.
 - **واته:** ژنى خراب بارى گيانى شوو قورس تر ته كا.
- ۴- **ژن بهد خو له مالتا، ناگر به تين له پالتا.**
 - زن بد اخلاق در خانه ات، مانند آتش پر حرارتى است كه در كنارت باشد.
 - **واته:** ژنى شەپراشو و سه لته له مالا وه كوو ناگرى تيزه و تهت سوتينى.
- ۵- **ژن بهره ژن مردگ، كا بهره كا مردگ.**
 - زن بده به زن مرده، گاو بده به گاو مرده.
 - **واته:** قەدرى چت، كه سى ته يزاني كه نهو چتهى بووي و له ده سى دايى.

- ۶- **ژنت بزیهت و بانث تکه بکات و قهرزارپج بهر درگات پی‌بگریټ!**
 ○ ژنت وضع حمله کند و بام خانعات نیز چگه بکند و طلبکار نیز دم در خانعات را بگیرد.
 ● نه مه سئ کۆسپی گرانه و یا خوا پیکه وه روو نه کاته کەس.
- ۷- **ژن بی شوو هار نه‌وټ، پیاگ بی ژن هه‌ژار نه‌وټ.**
 ○ زن شوهر مرده هار می‌شود، مرد زن مرده نزار.
 ● واته: ژنی شوو مردوو به سه‌ربه‌ستی هه‌رچی مه‌لیه‌تی ته‌پکا، به‌لام پیاوی ژن مردوو ده‌سه پاچه و هه‌ناسه سارد داته کهوئ و کەس لای لی ناکاتۆ.
- ۸- **ژن بی شوو هار نه‌وټ، کور بی باوک هه‌ژار نه‌وټ.**
 ○ زن شوهر مرده هار می‌شود، پسر پدر مرده نزار.
 ● واته: ژنی شوو مردوو ریڭگی بۆ باز ته‌بی هه‌رچی بکات و کەس نی‌په به‌ری بگریټ، به‌لام منالی بی باوک هه‌ژار و هه‌تیو ته‌کهوئ.
- ۹- **ژن تا نه‌زایه، بیگانه‌س.**
 ○ زن تا بچه نزاید، بیگانه است.
 ● واته: وه‌ختی منال که‌وته به‌ین باوک و دایک، ته‌وسا ته‌وان له په‌یوه‌ندی خو‌یان دل‌پا ته‌بن.
- ۱۰- **ژن شه‌ریکی بوئ، به‌لام مال شه‌ریکی نه‌وئ.**
 ○ زن مشترک داشتن به‌تر از خانه و ثروت اشتراکی است.
 ● واته: مال شه‌ریکی عاقیبه‌تی شه‌ر و نه‌گبه‌ته.
- ۱۱- **ژن نان وشک بخوا، به‌لام هه‌وه‌ی نه‌وئ!**
 ○ زن نان خالی بخورد اما هوو نداشته باشد.
 ● واته: ژن حازره هه‌موو ره‌نجی بکیشی به‌لام ژن نه‌یه‌ته سه‌ری.
- ۱۲- **ژن نی‌یه ژانه! میمل دۆلۆی نانه.**
 ○ زن نیست، درد و بلا است، قاتل خوراک خانه است.

● به ژیتکی وه رههم و به د زات تهوتری.

۱۳- ژن و تفهنگ و تهسپ وهفایان نییه.

○ زن و تفهنگ و اسب وفا ندارند.

● واته: نهو سئ چته دواى مردنی خاوه نه که یان نه بن به مولکی که سیکى تر.

۱۴- ژن و مالیان وتگه، نهک پیاگ و مال.

○ زن و خانه گفته اند، نه مرد و خانه.

● واته: ژن مال ته کا به مال نه ک پیاو.

۱۵- ژن وهسه ههنگ، یا ههنگوینت پی تهدا یا پیته و تهدا.

○ زن مثل زنبور عسل است، یا به تو عسل می دهد یا تو را نیش می زند.

● واته: ژن هم تیشی هه به بو شو و هم نوش.

۱۶- ژن و ههنی ناتوانی بناسی.

○ زن و هندوانه را نمی توانی بشناسی.

● واته: خوی ژن له کاتی ژیاندا بو پیاو ده رته کوئی و شووتیش کاتی که قاشی ته که ی

ته زانی چونه.

۱۷- ژنیان وتگه به زولفهو، گوژه یان وتگه به قولفهو.

○ زن و زلف گفته اند و کوزه و دسته.

● واته: ژن به قزه وه جوانه و گوژه یاش به دهسته وه.

۱۸- ژیر به نه زوان و ژیر دیزه ناگر.

○ زبان، آدمی را می شناساند و آتش، دیگ را.

● واته: زوان نه بی به سه به بی ناساندنی مروف و ناگریش نه بی به سه به بی ناساندنی

دیزه و نه وه ی وا ها له ناو دیزه دا.

● عه ره ب ته لی: (المرءُ مَخْبُوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ).

مروف له ژیر زمانی خویدا شاراوه ته وه.

س

- ۱- **ساقمان به کۆل کهر نه گهری!**
 ○ سالم جمع ما، سوار بر الاغ می تواند راه می رود.
 ● **واته:** هموومان نه خوشین و ساقمان تیدا نی به.
- ۲- **سالانت خایان مانگانش بخایه نه.**
 ○ سالها صبر کردی، چند ماه دیگر نیز صبر کن.
 ● **واته:** تا ئیستا سه برت کردووه، چندی تریش سه بر بکه، به ناکام نه گی.
- ۳- **سال به سال خوه زگه به پار.**
 ○ سال به سال خوشا به پار سال.
 ● **واته:** رۆزگار هرچی پیش نه چئ ناخوشر نه بی.
- ۴- **سال له نه وهل به هاره و دیاره.**
 ○ سال از اوّل بهار پیدا است.
 ● **واته:** چۆنیه تی هر چتی له نه وه له وه خۆی پیشان نه دا.
- ۵- **سالی دومیان کرد به قینخا نه چوو دایک خوهی ...**
 ○ سالی گیوه دوز را کد خدا کرده بودند، می رفت مادر خودش را
 ● **واته:** مروئی بی نرخ و پوچ نه گهر هه لیککی بۆ بره خسی، له هیچ کاریکی خراب و بی شهرمانه لانا دا.

- ۶- ساو سووره، دلّبه ره، کاسه نه شوّره، مالّ ویران کهره!
 ○ سیب سرخ است، دلربا است، ولی کاسه منزل را نمی شوید و خانه خراب کن است.
 ● به نافرته تیکی جوان و دلّ پفین نه وترئ که سهری له مالّداری دهر نه چیّ.
- ۷- ساون نه دهن له ژیر پای.
 ○ صابون به زیر پایش می زنند.
 ● واته: فریوی نه دهن؛ نهی خه له تینن.
- ۸- ساون به له زکت!
 ○ صابون به شکمت بزّن!
 ● به ته وس نه وترئ به که سئ واته: دلّ خوت خوش که به شت نه دهن! نهی نایدهن؟
- ۹- سایله ش دهم نه سوتنی!
 ○ کچی هم دهان را می سوزاند.
 ● به ته وس نه وترئ به که سیکي بیّ حالّ و هیچ نه توان واته بیژی تویش کار پکت له دهس بیّ؟
- ۱۰- سپی له گیر فانیای، تاق و جفت نه کا.
 ○ شپش در جیش بازی می کند.
 ● واته: زور هه ژار و دهس ته نگه.
 یا نه لّین: سپی (نه سپی) له گیر فانیای مونا جات نه کا،
 سپی له مالّیا مونا جات نه کا.
- ۱۱- سرخوهم و ترخوهم.
 ○ راز خودم و باد شکم خودم.
 ● واته: با هیچ کهس له کار و باری من تی نه گا.
- ۱۲- سرکه له ناو چاوی نه واری!
 ○ سرکه از چهره اش می بارد!

● واته: زۆر توورده‌یه.

۱۳- سرکه‌هه‌رچی تورش بیټ بو ده‌به‌ی خوه‌ی زهره‌ری هه‌س.

○ سرکه‌هر قدر ترش باشد برای ظرف خودش ضرر دارد.

● واته: مروّفی به‌دزات به‌ر له‌هه‌مو و که‌س زهره‌ر له‌خوی ئەدا.

۱۴- سزای گرانجان، لی نه‌سه‌ندنه.

○ سزای گران فروش، ترک معامله با اوست.

● واته: له‌گرانفروش چت مه‌سینه تا به‌جه‌زای کرده‌وی گرانفروشی خوی بگا.

۱۵- سفره‌ی پر، ناشتی ماله.

○ سفره‌پر آشتی خانه است.

● واته: له‌مالیکدا که‌ئه‌هله‌که‌ی تیروته‌سه‌ل بن، شه‌ر و ئاژاوه‌نی‌یه.

۱۶- سفره‌ی خالی فاتحه‌ی نی‌یه.

○ سفره‌خالی فاتحه ندارد.

● واته: هیچ‌کس بو‌مه‌رگی هه‌ژار فاتحه‌ناخوینی چونکه‌نان و گوشتی نی‌یه‌له‌مالیا
بیده‌ن به‌فاتحه‌خوین!

۱۷- سک‌برسی، ئیمانی نی‌یه.

○ شکم‌گرسنه، ایمان ندارد.

□ وه‌کسو: پیتی «ز» زک‌برسی ئیمانی نی‌یه. ژماره‌ی (۸) یا ئیژن: سک‌برسی،
خواناناسی.

۱۸- سکینکم‌کرد کور بوو، ئه‌ویش له‌بار چوو!

○ وضع‌حملی کردم پسر بود: آن هم سقط شد.

● واته: کاریکم‌کرد و چاوه‌پوان بووم که‌لکم لی وه‌ر بگرتبایه، به‌لام به‌هیچ
ده‌رچوو.

۱۹- سلام‌کوردده‌بی ته‌ماع نی‌یه!

○ سلام کُرده بی طمع نیست!

● به یه کینک نهوتری که به چاوی ته ماعه وه ریز و یحیترام له که سی بگری.

۲۰- سم سم کهره و چنگ چنگ یاسی، من له م کاره سهرم نه ماسی!

○ سُم سُم خراست و اثر دست از یاسمن است، من از این کار سرسام گرفته‌ام.

● واته: روا له تی کاره که له گه ل نه فسی عه مه له که دا، یه ک ناگرن و جیی سهر سوپرمانه!

نه گیر نه وه: کچی بووه به ناوی یاسه من و «یاسی» بانگیان لی کردووه، دایکی خوی

نه بووه و به لای باوه ژنه وه بووه؛ باوه ژنه زور سهر چه نگی داوه و له خواردن دریغی

لی کردووه؛ یاسی له ههر هه لیکدا که بوی ده سی داوی، دوور له چاوی باوه ژنه وه

چتیکی خواردووه. روژی باوه ژنی نه چی بو ده رو و بهر له رویشتن به «یاسی» ئیژی:

دهس له و کهره له ناو نه و دیزه دا نه دهیت و له و ژووره وه دام ناوه. باوه ژنه، ناوی

ژووره که یشی نه رمه سواخی کیشاوه تا یاسی نه توانی به سهر یا پروا و له و کهره بخوا!

ئینجا که باوه ژن نه پروا بو ده رو، یاسی دلی که لکه له ی کهره نه کا و چی بکه م چی نه که م،

نه چی که ریکیان له گه ورا نه بی نه ی هیئی و سواری نه بی و به سواری و لاخه که نه چی بو

سهر دیزه ی کهره و دهس نه با و چنگی کهره ده ردینی و ههر به سواری نه گه ریتو. دوی

ماوه به ک باوه ژن دیتو و نه پروا بو لای دیزه ی کهره، نه بیئی سمی و لاخه که له ناو

دیوه که دا شوینی خستوه و بو لای دیزه که چووه، وه ختی بو کهره نه پروانی نه بیئی

شوینی چنگی یاسی له سهر تو به له کهره که جی ماوه! زور سهری سوپر نه میئی و نازانی

نه مه چ کاره ساتیکه روی داوه! جا ئیژی: سم سم کهره و چنگ چنگ یاسی، من له م

کاره سهرم نه ماسی!

۲۱- سوار، نه سب خوهی نه ناسی.

○ سوار کار، اسب خودش را می شناسد.

● واته: نه و که سی و له کاریکدا شاره زایه، نامرزی کاری خوی باش نه ناسی.

۲۲- سوار بوون عه بییک و داوه زین دوو عه یب!

○ سوار شدن یک عیب و پیاده شدن دو عیب!

● به یه کینک نهوتری که کاریکی خرابی کردی و به شیمان پیته وه و به شیمانیه که یشی

هر عه‌یب بی.

۲۳- سوار تا له سواری نه‌که‌وێته خوارۆ، ناوی به سوار.

○ سوار کار تا از اسب بر زمین نیفتد، سوار کار ماهر نخواهد شد.

● واته: بۆ بوخته برون له هه‌موو کاریکدا عه‌زیه‌ت کیشان پیوسته.

یا وتووێانه: سوار تا نه‌گلێت، ناوی به سوار.

۲۴- سوار له پیاده‌ خه‌وه‌ری نی‌یه.

○ سواره از پیاده خبر ندارد.

● واته: ئه‌وه‌ی هه‌یه‌تی، بی‌خه‌به‌ره له‌وه‌ی وانی‌یه‌تی.

۲۵- سوار له سه‌ر زین تێڕێته خوارۆ

○ سوار را از روی زین پایین می‌کشد!

● واته: زۆر بی‌حه‌یا و درنده‌یه.

۲۶- سوار و پیاده مه‌یلیان بی‌ده‌س و مشتاق نه‌که‌ن.

○ سوار و پیاده اگر تمایل داشته باشند، به هم دست می‌دهند.

● واته: دۆستی، پیوستی به ره‌زانه‌ندی دوو تهره‌ف هه‌یه.

۲۷- سوار هه‌ر سواره و پیاده‌ پش هه‌ر پیاده.

○ سوار سوار است و پیاده نیز پیاده است.

● واته: ئه‌وه‌ی وا هه‌یه‌تی هه‌ر ئه‌یبی و ئه‌وه‌ی وانه‌ی بووه هه‌ر نایبی.

۲۸- سوال‌که‌ریش له‌ته‌وچنی هه‌س.

○ گدائی نیز ریزه جمع کردن دارد.

● واته: له هه‌موو کاریکدا خراپتر له خراپش هه‌یه.

۲۹- سورنا به‌ره ده‌س ناشیو، پف ئه‌کابه سه‌ره‌گه‌وره‌که‌یا!

○ سرنا به دست ناشی بده، در دهانه بزرگ آن می‌دمد.

● واته: مرو‌فی ناشاره‌زا له ئیشیکدا، به‌پێچه‌وانه بۆی ئه‌چی.

یا نه لَین: سورنایان دا به دهس ناشیهو، فروی کرده سهره گهوره که یا.

۳۰- سو، له سو ته چی و گلؤلّه، له پو.

○ سوراخ سوزن شبیه سوراخ سوزن است و گلوله شبیه پود است.

● واته: نه م چته، له و چته نه چی.

سو: کونی ده رزی.

۳۱- سوئه، له ناو ته ترسنی!

○ مرغابی را از آب می ترساند.

● واته: مروئی به ته جروبه و زیره ک له و کاره ناترسی.

۳۲- سووری دی سه مای له بیرو چووا

○ سرخ را دید و رقص را فراموش کرد.

● به په کیک ته وترئی که که سیکی جوان بینئی و دلّ خوازی پیشوی له بیر بجیتو.

۳۳- سووک برو و سلامهت بیرو.

○ آرام برو و سالم برگرد.

● واته: له نیشدا په له مه که با تووشی به لا نه بی.

۳۴- سه د چه قو دروس نه کا ده سه ی لی نانی!

○ صد چاقوی بی دسته درست می کند!

● به په کیکی ساخته چی و زور دروزن ته وترئی.

۳۵- سه د چه کیم نه ونه ی دهرده داری نازانی.

○ صد پزشک به اندازه یک مریض نمی داند.

● واته: دهرده دار چاکتر نه زانی کوینه ی تیشی.

۳۶- سه د سال به په سه نی، ههر نه چیته و سهر ناو چنی.

○ اگر صد سال نیزمورد پسند واقع شود، بالاخره برمی گردد به همان

آداب چوپانی و نان جمع کردن.

● **واته:** مروڤی ناوه‌جاخ و بی‌خانه‌دان، هەرچی به‌ختی به‌رزیش په‌یدا بکا و به‌جیڭه‌یه‌ک بگا، ئه‌و ره‌گ و به‌ره‌ته‌ی والیی رواوه، له‌ده‌س نادا و له‌ئاکامدا هەر ئه‌چینه‌وه‌ سه‌ر ئه‌و پیشه‌ی پیشووه.

● **حیکایه‌تی ئه‌و کچه‌شوانه‌یه‌** واشووی کرد به‌کوپی پاشا و له‌مالی پاشاشدا هەر به‌شیوه‌ی ناوچینی پیشین، نانی ئه‌نایه‌ تاقه‌کانۆ و ئه‌چوو له‌ به‌ر تاقه‌کانا ئه‌ویسا و ئه‌یوت: «مالی ئاوا نانی شوان»!

٣٧- سه‌د قه‌ل و به‌ردی!

○ صد کلاغ و یک سنگ.

● **واته:** سه‌د قسه‌ی نا‌راست له‌ به‌را به‌ری قسه‌یه‌کی راست دا، پووچه‌ل ئه‌بیته‌ هه‌رواکه‌ به‌ردی به‌خی سه‌د قه‌ل له‌ ترسا هه‌ل ئه‌فرن.

٣٨- سه‌د گوناخ و یه‌ک تۆبه‌.

○ صد گناه و یک توبه.

● **واته:** وابزانه سه‌د گوناخ کرابی، وه‌ختی گوناخ کار دیت و تۆبه‌ ئه‌کا، ئه‌بی به‌خسری.

٣٩- سه‌راوان و بناوان، خورجه‌ سوور و دواوان.

○ بالا برود یا پایین بیاید، همان خورجین سرخ است و به‌مصوب رودخانه‌ منتهی می‌شود!

● به‌یه‌کی هه‌زار و ده‌س ته‌نگ ئه‌وتری که هەرچی خوار و ژوور بکا، هەر ئه‌وه‌ بی‌وا هه‌یه‌!

یا ئه‌لین، سه‌راوان و بناوان، که‌ره‌ کوڵ و دواوان.

٤٠- سه‌ر به‌ سه‌ر بی‌ ده‌ردی سه‌ر.

○ سر به‌ سر بی‌ درد سر.

● **واته:** چنی که‌عه‌وه‌زی هه‌یه‌ جیڭه‌ی گله‌نی‌یه‌.

٤١- سه‌ر بی‌ ده‌لاک تاشین.

○ سر بی‌ دلاک تراشیدن.

● واته: کاری سهر به خو و بی پرس کردن.

۴۲- سهر بی روزی ها له ژیر خاکا.

○ سرببی روزی در زیر خاک است.

● واته: که سی حیاتی بی، رزق و روزیش هه ره بی.

۴۳- سهر بی گوناخ پای دار نه چیت و لهی بان دار ناچیت.

○ سرببی گناه پای دار می رود ولی بالای دار نمی رود.

● وایان وتووه به لام...؟!

۴۴- سهر چوبی به ره دهس سه گه و، نهی کیشی بو لای دۆلهی نانه که!

○ چوبی به سگ بده، جهت حرکت را به طرف ظرف نان می کشاند.

● به یه کیک ته ماعکار نه وتری که له ههرچی کار و قسه دا هه سودی خو له بهرچاو بی و بو لای خو یی کیشی.

یا نه لین: سهر چوبی به ره دهس گامیشو، نهی و بو لای کادانه که.

۴۵- سهر خوهش بی، کلاو فرهس.

○ سر سالم بماند، کلاه فراوان است.

● واته: ساغ و سلامه تی مروف گرینگه، مالی دنیا هه ره بی.

۴۶- سهر خه یاته و بیخ به یاته.

○ سرنخ و بیخ بیاته!

● به یه کیک نه وتری که گه ره کی بی له هه چتی باشه که ی بو نه و بی.

خه یاته: گشته کی ناو ریشم.

به یاته: رۆنی هه لکراوی به ز و دووگ.

۴۷- سهر دنیا به پووش نه گیر یاکه.

○ سقف دنیا را با پوشال نگرفته اند.

● واته: بو هه موو چتی حساب و کتیبیک هه یه.

۴۸- سەر دنیای لئی هاتگه سه به ک!

- سقف دنیا را بر سر خود فرود آمده می بیند!
- واته: خۆی له تهنگانه دا نه بینێ و وا نه زانی کاریکی پێ ناکرێ!

۴۹- سەر دیزه بازه پشيله نهشی چه یای بوئی!

- در دیزی باز است گربه باید حیا داشته باشد.
- کاتی تهوتری که هموو چتی له بهر دهستی مرۆفدایی و چاوهری بکری له و چتانه به فیل و فهرز و نارهوا بههره وهرنه گیردری.

۵۰- سەر کلافه که ی گوم کردگه.

- سر کلاف را گم کرده است.
- واته: تووشی هه له بووه و سەر له بهری کاری خۆی ده رناکا.
- یا نه لێن: سەر گولۆ له که ی لئی گوم بووه.

۵۱- سەر گوريس کوئاس و به تو ناگه یه!

- سر طناب کوتاه است و به تو نمی رسد.
- به تهوس تهوتری، واته: به داخه وه به شیکت پێ ناگه یه.
- یا ئیژن: سەر ته ناهه که کوئا بوو، به تو نه گه یی.

۵۲- سهرم بتاشن وه لئ له بهر مال خالۆمۆ مه مه وه ن!

- سرم را بتراشید، ولی از جلو خانه دائم عبورم ندهید.
- واته: هەر گیر و گرفتیکم بۆ پیش دی با قوم و کهسی ره خنه گیرم نه زانن و به ره خنه ی تالی خویان زه جرم نه دن.

۵۳- سهرم له ئاسیاوا چه رمگ نه کردگه.

- سرم را در آسیاب سفید نکردم.
- واته: دنیام دیوه و ته جروبهم هه به.

۵۴- سهر و بن کلاشیکن.

- سرو ته یک گیوه اند.

● به دوو کەس نه وتړئ که وه کوو په کک بن و چون په کک عه مه ل بکەن.
پا له لاین، سر و قنگ کلاشینک.

۵۵- سهر و کلاویان لاوینته بووکه!

○ سر و کلاهشان قاطی شده است.

● واته: ټیگهلن! بوونه ته په کئ.

۵۶- سهر و مالم له تو درېغی نی یه، بزمن له چوارده شایی که می نی یه.

○ سر و مالم از تو دریغ نمی شود، اما نرخ بزمن از چهارده شاهی کمتر نیست.

● واته: دوستیمان به جیگه ی خوی، به لام نرخي ماله گهم مه شکپنه.

۵۷- سهره جای گا، هره دو له.

○ محل برگشت گاو، درّه است.

هرگسي کو دور ماند از اصل خویش باز جوید روزگار وصل خویش

(مولوی)

● واته: هموو چټي بو ته سل و بنه په تی خوی ته که پټو.

عده ب له لی: کُل شيء يرجع الی أصله.

۵۸- سهری ته چه سپی به ئاسمانه وه، هم کوره ناچه سپی به ئینسانه وه.

○ سرش به آسمان می رسد، ولی این پسر نزدیکی نشان نمی دهد.

● به په کپگی بی مه پل و نه چه سپ و دوور له دوستی نه وتړئ.

۵۹- سهری بگه یه ته پاوشایی، قنگی هره مه فده!

○ سرش به پادشاهی نیز برسد، کونش همچنان مفرغ است.

● به په گیکي بی نرخ و ناوه جاخ نه وتړئ که له هره حاله تدا ناوه جاخی و پوچه لی

خزی گوم نه کا، نه گهرچی له زیاندا زوریش سرکه وئ.

۶۰- سهری بووه سه ئاش و قنگی بووه سه ماش!

○ سرش آش است و کونش ماش!

● واته: زور سر خوی جه نجال کر دووه.

۶۱- سه‌ری بی کلاه.

- سرش بی کلاه است.
- به یه کینکی بی بهش نهوترئ.

۶۲- سه‌ریکی ههس و ههزار سه‌وا

- سری دارد و هزار سودا.
- واته: سه‌ری زۆر قائل و له یه ک کاتدا خه‌ریکی چهن کاره.

۶۳- سه‌ری گرتگه‌سه خه‌نه، نه‌چئ بو راوه گه‌نه

- سرش را حنا بسته و دارد می‌رود برای شکار چشم چرانها.
- به ئافره‌تینکی هه‌له و هه‌رزه نهوترئ.

۶۴- سه‌ری له زک دایک ده‌رهات ناچیتۆ جیگه‌ی خوه‌ی.

- سری که از شکم مادر خارج شد، دیگر به شکم بر نمی‌گردد.
- واته: که‌سئ هاته ئهم دنیا، نه‌بی هه‌ولئ زیان بدا و تازه ناگه‌ریتۆ بو به‌ر له پیدایه بوونی.

۶۵- سه‌ری ناو سه‌رانا نه‌وی، بو برین خاسه.

- سری که میان سرها نباشد، به درد بریدن می‌خورد.
- واته: مروث نه‌بی له ناو جه‌ماعه‌تدا بیت و بو گه‌لی خۆی خیریکی بیی.

۶۶- سه‌ری نایه‌شی، به ده‌سمال مه‌ی وه‌سه.

- سری که درد نمی‌کند، با دستمال میند.
- واته: تو که ده‌ردی سه‌ریکت نی‌یه، خۆت مه‌خه‌ره ناو ده‌ردی سه‌ره‌وه.
- یا نه‌لین: سه‌ری نه‌یه‌شی، ده‌سمالی پتۆه مه‌وه‌سه.

۶۷- سه‌ری نیا به دیانه‌وه.

- سربه دهانه گذاشت.
- واته: وه کوو نه‌سپی سه‌رکیش، سه‌ری ناوه به دیانه له‌غاوه‌وه هار و یاخی بووه.

۶۸- سه‌رینی هه‌س و په‌رینی فی‌یه.

○ عرعر می‌کند ولی توان جفتگیری ندارد.

● به یه کیک نه‌وترئ که هه‌ر قسه‌ی جنسی و عه‌یش و نوش بکا به‌لام عه‌مه‌لی نه‌بی.

۶۹- سه‌عاتیکه‌هه‌کایه‌ت له‌یلی و مه‌جنوونی بو‌نه‌خوینم له‌ئاخرا نه‌پرسی:
له‌یلی ژن بو یا پیاگ؟

○ یک ساعت است دارم داستان لیلی و مجنون برایش می‌خوانم در آخر می‌پرسد: لیلی زن بود یا مرد؟

● به یه کیک نه‌وترئ که گوی به‌قسه‌ی مه‌ردم نه‌دا و په‌رسیاری بی جیگه‌سه‌باره‌ت به‌و باسه‌بکا.

۷۰- سه‌فه‌ره و له‌به‌ره.

○ سفر است و در پیش است.

● واته: کاریکه و نه‌بی نه‌نجام بدرئ که وا‌بوو هه‌رچی زووتر، چاکتر.

۷۱- سه‌گ برسی، هه‌لمه‌ت بو‌دۆله‌ی نان نه‌وا.

○ سگ گرسنه، به‌ظرف نان حمله‌می‌کند.

● واته: زکی برسی له‌هیج نا‌پرسی.

یا ئیژن: سه‌گ برسی، هه‌لمه‌ت بو‌دۆله‌ی خاوه‌ن مآل نه‌وا.

۷۲- سه‌گ به‌شۆردن گلاوی ده‌رناچی.

○ سگ با شستن پاک نمی‌شود.

● واته: چتی که زاتی نا‌پاک بی، به‌هیج له‌ونی پاک ناییتۆ.

۷۳- سه‌گ به‌کرده‌وه‌ی ساحییۆ مآل پییشه‌نه‌شکنی.

○ سگ بر اساس عملکرد صاحب خانه‌استخوان می‌شکند.

● واته: کرده‌وه‌ی خاوه‌ن مآل هه‌ر چۆن بی، ته‌ئسیر دانه‌نی له‌سه‌ر نه‌هلی نه‌و مآله، ته‌نانه‌ت سه‌گیشی.

۷۴- سه‌گ به‌مانگه‌شه‌و وه‌رینه‌!

○ عوعو سگ است به ماه. مه فشاند نور و سگ

مه فشاند نور و سگ عوعو کند هر کسی برخلفت خود می تند

(مولوی)

● به که سیکی سووک و بی وجود نهوتری که به مروئیکی زانا و به ناو بانگ خراب بیژی.

عهرب و توویه تی: البدر یلوح والکلپ ینوح واته: مانگ نور نه داوسه گک نه وهری.

۷۵- سه گ پاسووتیاگ!

○ سگ پا سوخته.

● به یه کتکی بی ههوسار نهوتری که ههراوئی سهر بکا به مایکدا.

۷۶- سه گ پای نهشکی و جووچکه ی هه ل نه و هسن!

○ سگ پایش می شکند و دمش را می بندند!

● وهختی نهوتری که رووداوینک قهوماپی و به جینگهی نهوه، عیلاجی نهو رووداوه بکری، به جوریکی تر عمه ل بکه ن که هیچ فریکی به سهر نهو رووداوه وه نه بی.

۷۷- سه گ تیهر راو ناکا.

○ سگ سیر شکار نمی کند.

● واته: هه ر که س بی نیاز بی، ههول نادا.

۷۸- سه گ چه رمگ بو باره لوکه زهره ری ههس.

○ سگ سفید برای بار پنبه ضرر دارد.

● به که سیکی خراب نهوتری که زهره ری بو دهو و بهری بی.

۷۹- سه گ خاوهن خوهی ناناسی!

○ سگ صاحب خود رانمی شناسد.

● به جینگاه کی زور قهره بالغ نهوتری.

۸۰- سه گ درگای خوهیشی لی نه وهریت!

○ سگ در خانه خودش نیز به او حمله می کند.

● واته: زۆر بهختی شه‌په و شانس لئی هه‌ل گه‌پاوه‌تۆ.

۸۱- سه‌گ زمهاریش ناکا و نه‌که‌وێته به‌هار.

○ سگ آرد آذوقه‌ زمستانی فراهم نمی‌کند و با این وصف به بهار نیز می‌رسد.

● واته: رزق و رۆزی که‌م یا زۆر هه‌ر نه‌بێ و که‌س له‌ برسیدا نامرێ.

۸۲- سه‌گ زۆری بو‌ بی‌ری نه‌ونه‌ی تانجی‌یه‌ک راته‌کا.

○ سگ را تحت فشار قرار دهی به اندازه‌ یک تازی می‌رود.

● واته: له‌ ته‌نگانه‌دا کاری دوور له‌ هیز و توان نه‌ کرێ.

۸۳- سه‌گ «قار»ه و پاس «قه‌ره‌یان» نه‌کات!

○ سگ روستای «قار» است و در روستای «قه‌ره‌یان» پارس می‌کند!

● به‌یه‌ کێک نه‌وترێ که‌ له‌ سه‌ر چتی پروا و زکه‌دریی بو‌ بکا، که‌ هیچ پتوه‌نده‌ی کی به‌ نه‌ونه‌بێ.

«قار» و «قه‌ره‌یان» دوو‌گوندن له‌ نزیک‌ی شاری سه‌دا.

یا نه‌لێن: سه‌گ «قوروه‌»س و پاس «سریشاوا» نه‌کا.

سه‌گ «کونه‌ماسی»یه و پاس «جرتاوا» نه‌کا.

۸۴- سه‌گ کوپ‌ر له‌ مالی نان‌نایه‌رێته‌ ده‌رۆ.

○ سگ کور از خانه‌ او نان بیرون نمی‌آورد.

● واته: زۆر رژده و که‌س نانی ناخوا.

۸۵- سه‌گ، له‌ به‌ر مال‌ ساحیب‌یا شیر‌دا

○ سگ، دم در خانه‌ صاحبش شیراست.

● به‌که‌سێ نه‌وترێ که‌ هه‌ر له‌ زێد و مالی خو‌یا نازا‌بێ.

۸۶- سه‌گ له‌ پێشه‌ ناتۆرێ.

○ سگ از استخوان قهر نمی‌کند.

● واته: هیچ گیان له‌ به‌رێ، له‌ خیر خۆی لانا‌دا.

یا نه‌لێن: سه‌گ له‌ کولێره‌ چه‌وره‌ ناتۆرێ. سه‌گ له‌ کولێره‌ رانا‌کات.

۸۷- سه‌گ له مانگه شه و نه ترسێ!

○ سگ از ماه می ترسد.

● به به کیککی بئی نرخ نهوتری که تاقه تی دیتنی که سیکی به نرخ و پایه به رزی نه بئی و رووی لی وه رگپری.

۸۸- سه‌گ له هه رکۆینه بخوا، لیئا نه وه ری.

○ سگ در هر جا طعمه بخورد، همان جا پارس می کند.

● نامازه به بو وه فاداری و حق ناسی.

۸۹- سه‌گ نامه تی ویت، نان شوان نه خوا.

○ سگ که بد بیاورد، نان چوپان را می خورد.

● به که سیکی بئی سفت و سپله نهوتری که خه یانه ت بکا به نانه خوئی خوی.

۹۰- سه‌گ و مزگتیان نه ونگه.

○ سگ و مسجد را نگفته اند.

● واته: ناپاک و پاک به ک ناکه ون.

۹۱- سه‌گ وه ری و وهوی ده رپه ری!

○ سگ پارس کرد و عروس از خانه بیرون پرید.

● به بوو کیککی کهم عه قل و سووک نهوتری که به کرداری خوی هه ره له و نه وه له وه، نشان بدا چهنده سووک و کهم عه قل.

۹۲- سه‌گ هار چهل شه و عومر نه کا.

○ سگ هار چهل شب زندگی می کند.

● واته: زالم زوو زه والی بو نه بئی.

۹۳- سه‌گی ئاسیاوی نه لیستۆ، سه‌گی تر دوا ی نهوی نه لیستۆ!

○ سگی آسیاب را می لیسید، سگی دیگر مقعد سگ اوّل را می لیسید.

● واته: به کیککی بئی نرخ و پوو چهل خه ریکی چلکا و خوار دنی مالی که سان بوو، که چی به کیککی له و بئی نرخ تر، خوی به ودا هه ل واستبوو.

۹۴۔ سه ما به دل شه خس نه کرگی.

- رقص بنا به خواست قلبی افراد صورت می گیرد.
- واته: هر که سی خوشی له چتی دیت و مهنی ناکری.

۹۵۔ سه نگینی خانم مایه ی بی چارشوی به!

- سنگینی خانم مایه بی چادری است.
- به تهوس نه وترئ به ثافره تیکی بی حجاب که خوی قورس و به حه یا بدا له قه لم، به لام خه لک وانا به زن!

۹۶۔ سه ور له بهر بی ده سه لاتی به.

- صبر به علّت ناتوانی است.
- واته: که سی سه بر نه کا، که نه توانی کارئ نه نجام بدا.

۹۷۔ سه وقات په لّخه، ته ما کوئی ته لّخه.

- سوغات پلخه، تنباکوی تلخ است.
- واته: هر که س له پای هیز و توانی خوی پیاوه تی نه کا.
- په لّخه: گویره که ی گامیش، به چکه خو و / کینا به له که سیکی شل و له شه.

۹۸۔ سه وقات شوان، هه له کوکه.

- سوغات چوپان، آله کوک است.
- ☐ وه کوو: پهندی (۹۷)

۹۹۔ سه هوّل به نان و سایه قه، شیر عه نته ری لایه قه.

- بیخ بندان و آسمان صاف، شیر عنتر را می طلبد.
- واته: عه رز یه خی به ستووه (سه هوّل به ندانه) و سارده و هموو که س ناتوانی خوی ده رخا.

۱۰۰۔ سیر نه خوات و سورنا نه ژه نی.

- سیر می خورد و سرنا می زند.
- واته: قسه ی بی جیگه و بی نرخ نه کا.

یا ٹیڑن : سیر بخوات و سورنا بڑھئی، سیری خوار دگہ و سورنا لہڑھئی،

۱۰۱۔ سیر بہ پیاز ٹیڑی، بوٹ تی!

○ سیر بہ پیاز می گوید: بو می دهی.

☐ وہ کہو کہ قہل بہ قہل ٹیڑی: روو رہس.

۱۰۲- سیروان! لیشت نه‌دهم، هه‌ر نه‌مه‌وی؟

○ سیروان! اگر از آب تو عبور نکنم باز هم مرا خواهی برد؟

● **واتە:** ئەگەر من کارم بە سەر تۆوہ نہی، تۆ ھەرلیم ناگہ ریی؟

۱۰۳۔ سیف سوور بُو دہس گور خان!

○ سیب سرخ برای دست پسر خان.

● **واته:** چتی باش هر لایه قی مروّقی باشه.

يا ئه‌لین! سیف سوور بۆ ده‌س خان خاسه‌.

۱۰۴۔ سینہ شیر و ماکہ ریشتا

○ سینه چون سینه شیر و پشت چون پشت ماده الاغ!

● به یہ کیکی زل حوّل و بیّ ہونہ رتہ وتریّ.

ش □

- ۱- **شا، به خشی و شیروان نایوه خشی!**
 - شاه بخشید و شیروان نمی بخشد.
 - **واته:** خان به خشیویه تی و دهست و پا، بهرگیری نه کهن.
 - یا ئیژن:** شا به خشیگه و شیخ عهلی نایوه خشی.
 - عهره ب نه لی: یُعْطَى الْحُرُّ وَالْعَبْدُ يَأْلَمُ قَلْبَهُ. واته: جو امیر نه به خشی و ژیردهسته دلی ژان نه کا.
- ۲- **شاعیر وه ختی قافیه ی تهنگ بی، جهفهنگ ئیژی.**
 - شاعر وقتی قافیه اش تنگ باشد، جفنگ می گوید.
 - **واته:** مروّف له تهنگانه دا، هه له به ده میا دی.
- ۳- **شال من و شال خانه!**
 - شال من و شال خان است.
 - **واته:** ئەم دوو چته پێکەوه موقابە لە نا کرێن. ئەم لە کوێ و ئەو لە کوێ؟
- ۴- **شام و نههار هیج، ئافتاوه و له گان ههفت دهس!**
 - شام و نههار هیج؛ آفتابه و لگن هفت دست.
 - به مال و جیگا به ک نهوتری که نه هله که ی خویان بو هاتنی میوان سه رقāl کردبی و هه ربین و بچن به لام له سفره و خوان خه به ری نه بی.

۵- شانامه ناخری خوه‌شه.

○ شاهنامه آخرش خوش است.

● واته: چۆنیه تی هه‌موو کارێ له ئەنجامداهه‌علووم ئەبێ.

عەرب ئەلئ: یاراقْدَ اللَّیْلِ مَسْرُوراً بِأَوَّلِهِ إِنَّ الْحَوَادِثَ قَدْ يَطْرُقَنَّ اسْحَاراً.

واته: ئەو ئەو کەسە و ئارامت گرتوو و بەوێ له ئەووە‌لئ شەودا پرووی داوه شادمانی، پەله‌مه‌که‌چونکه‌پێش‌هاته‌خراپه‌کان له‌ده‌مه‌وبه‌یاندا درگا‌لئ ئەده‌ن.

۶- شانس ئە‌گەر نه‌یه‌رئ، ده‌له‌مه‌دی‌ان ئە‌شکینئ (ئە‌شکنئ).

○ شانس اگر موافق نباشد، پنیر نیم بند نیز دندان می‌شکند.

● قسە‌ی نه‌هاته.

۷- شاواش خوه‌ی کرد و قیت هه‌ل ئە‌په‌رئ!

○ شاباشش را کرده است و قُدمی رقصد.

● واته: پیاوه‌تی خۆی پیشان داوه و سه‌ر به‌رز دانیشتوه!

۸- شایی بئ شالیار و تروۆزی بئ کالیار ناوی.

○ شادی بدون شهریار و خیار چنبر بدون خیار چنبر پیر، نشدنی است.

● به‌ته‌وس ئە‌وترئ کاتئ که‌بیانه‌وئ له‌که‌سیکی بئ‌و‌جوود و سه‌ره‌خه‌ر له‌جیگایه‌کدا ره‌خه‌بگرن.

□ وه‌کوو: بیستان بئ سه‌ره‌خه‌رنابئ.

۹- شایی ته‌ک‌گورگ و شیوه‌نیش بۆ مه‌را

○ با گرگ شادی کردن و برای گوسفند نیز گریستن.

● به‌یه‌کیکی دوو روو، ساخته‌چی، نان به‌نرخ‌ی روژ خوړ، ئە‌وترئ.

۱۰- شایی یکم‌نی‌یه‌بیه‌مه‌شیلانه، دایکم ئیژئ ژن بی‌رانه!

○ یک شاهی ندارم که با آن زردآلو بخرم، مادرم می‌گوید زن بگیر.

● واته: ئە‌م‌کاره‌ده‌سمایه‌ی گه‌ره‌که، بئ ده‌سمایه‌فه‌تیره!

۱۱- شمشیر مسری له‌کیلاتا ناویسی.

○ شمشیر مصری در غلاف نمی ماند.

● واته: مرۆفی دلیر و ئازا هر چون بی خۆی نشان نه دا.

۱۲- شوال (شهوال) ئاویتنه.

○ شلوارشان قاطی است.

● واته: په کینکن.

۱۳- شوال که فتگه سه دهر قولى!

○ شلوار به پاچه اش افتاده است.

● واته: رسوا بووه.

یا ته لێن: شوال که فتگه سه دهر پای.

۱۴- شوان تا دانیشی، رانه که ی لى دوور نه که ویتۆ.

○ چوپان تا بنشیند، گله از او فاصله می گیرد.

● واته: مرۆف نه گهر زوو، تى نه کۆشى، جى ته مینی و زیان نه کا.

۱۵- شوان له شوانی عاری نی یه، له نانو چنن عاریه.

○ چوپان از چوپانی عار ندارد، از جمع کردن نان چوپانی عار دارد.

● به که سى نه وترى که ئیشیکی به ته ستۆ گرتى و نانی پى بخوا به لام هه ز نه کا، خه لکی پى بزانه.

۱۶- شوان مه یلی بیت، له گون به ران په نیر نه گریتا (یا: فرو دروس نه کا)

○ چوپان اگر بخواهد، از بیضه قوچ پنیر می گیرد.

نظیر این مثل فارسی: شبان اگر خواهد، شیر از بُز نر دوشد.

● واته: که سىکی ئازا و لى هاتوو، نه توانى کارىکی گرىنگ و سه ر سوو پهنه ر بکا، که جینگه ی باوه پ نه بى.

۱۷- شوو به ی سه ر له خواره.

○ بید مجنون سر به زیر است.

● به که سىکی ماقوول و به حه یا نه وترى.

۱۸- شوکر به که فەن دز به رگ.

○ شوکر به کفن دزد قبلی.

□ پروانه بۆ پیتی «ر» مه‌سیله‌ی: «ره‌حه‌ت له‌ که‌ فەن دز به‌ رگ»

۱۹- شۆله‌ که‌ لییان نه‌ نه‌ پرسی، نه‌ی وت: چل مه‌ن نه‌ گرم!

○ از جوال سؤال نمی‌کردند، می‌گفت: چهل من گنجایش دارم.

● به‌یه‌ کێک نه‌وتری که‌ بۆ نه‌وی لێی پیرسن، خو‌ی بخاته‌ ناو قسه‌و باسی خه‌لکه‌وه‌.

۲۰- شۆن شیوه‌ و ریوی گیره‌ی تیا نه‌ کا!

○ محلّ سکونت شیراست و روباه در آن جا خرمن کوبی می‌کند!

□ وه‌کوو نه‌لین: جیگه‌ی شاوزان کۆر کۆره‌ وازان. پیاوه‌ گه‌وره‌ کان رو‌یشتن و ناوه‌ جاخه‌ کان جیگا‌ یانیا‌ن گر‌تووه‌.

۲۱- شووتی (یا: هه‌نی) ئاته‌ ژیر بالی!

○ هندوانه زیر بغلش می‌گذارد.

● واته‌: به‌ درۆ به‌ شان و بالیا دیت بۆ نه‌وه‌ی فریوی بدا.

۲۲- شوووه‌ کۆنه‌ که‌م که‌ فته‌گه‌سه‌ بیرم، ده‌سم ناگه‌ی، تاوی بگیرم.

○ به‌ یاد شوهر قبلی افتاده‌ام، فرصت نمی‌کنم کمی گریه‌ کنم.

● قسه‌ی بیره‌وه‌ری ئافره‌ تێکی ساخته‌ چی‌یه‌.

یا نه‌لین: شوووه‌ کۆنه‌ که‌م که‌ فته‌گه‌سه‌ بیرم، هیلمی داکوتم و تاوی بگیرم. هیلم داکوتان: ده‌ستی ته‌ون کردن.

۲۳- شه‌راو مفته‌ قازیش نه‌ یخوا!

○ شراب مفت را قاضی هم می‌خورد.

● واته‌: که‌س له‌ چتی موفت و خو‌پایی خو‌ی لانا‌دا، ته‌نانه‌ت قازیش.

۲۴- شه‌ر به‌ شمشیر، مامه‌له‌ به‌ پوول.

○ جنگ با شمشیر، معامله‌ با پول.

● واته‌: هه‌ر کارێ ئامرازی تایه‌تی خو‌ی هه‌یه‌.

۲۵- شهر به کوئنه قینوئه کا.

- بر اساس کینه قدیمی نزاع می کند.
- به یه کیئک نهوتری که له سهر تۆله گرتنی زووتر بیت و بۆ بیانوو بگهړی.

۲۶- شهر خوهش نی یه، شهرنامه ی خوهشه!

- جنگ خوب نیست، جنگنامه آن خوش است.
- واتنه: ههر رووداوئ، حیکایه ته که ی خۆش تره له نهفسی رووداوه که.

۲۷- شهر بوو، شهر کوژیاوه؛ که چهل بۆ دار نه خولیاوه!

- جنگ بود، جنگ خاتمه یافت؛ کچل دنبال چوب می گشت.
- به یه کیئکی گنج نهوتری که دوا ی هه موو کهس له کاره ساتیک تی بگا.

۲۸- شهر، شهره خۆ نان و گوشت خواردن نی یه!

- جنگ، جنگ است نان و گوشت خوردن که نیست.
- واتنه: له شهردا سهر و دهس نه شکنی و مروف نه کوژری، خوارده مهنی تیدا بهش ناکهن.

۲۹- شهر، شهره و نیمه شهریش ههر شهره.

- جنگ، جنگ است و نیمه جنگ نیز جنگ است.
- واتنه: شهر و نیوه شهر، ناویان ههر «شهره»

۳۰- شهرع مار به دار.

- شرع مار با چوب.
- واتنه: زالم نه بی سهر کوتی که ی.

۳۱- شهر کردن مەردی و دەرچوون مەردی!

- جنگیدن مردی و گریختن مردی.
- واتنه: پیاوانه شهر بکهو نه گهر دهسه لاتی شهریشته ما، کوپانه دەرچو، با به فیرو نه کوژری.

۳۲- شهرکه ر نه‌شی ناشتی له بیرین.

- آنکه نزاع می‌کند باید فکر آشتی را هم داشته باشد.
- واته: له شهردا نه‌وه‌نده‌ی تیدا بیلکوه که رووی ناشیت بئی.

۳۳- شهرکه ر واز تیری، ناوچی که ر واز نایه‌ری!

- آن که دعوا می‌کند دست برمی‌دارد، ولی میانجی گرویل کن نیست.
- واته: نه‌گر کوله فتورر بیلی، شهر زوو ته‌واو نه‌بی.

۳۴- شهر، له به‌تالی خاستره.

- نزاع کردن از بیکاری بهتر است.
- واته: ده‌س به‌کار بوون، هرچی بئی، له بیکاری باشره.

۳۵- شهر له سهر ناته‌واوی سفره‌س!

- دعوا بر سر کم و کسری آذوقه است.
- واته: شهر و تاژاوه‌ی مال له سهر که کم و کورتی رزق و روزی‌یه.

۳۶- شهر له شیف و ناشتی له خهرمان.

- نزاع در زمین شخم زده و آشتی در خرمن.
- معادل: دعواي اول و صلح آخر.
- واته: شهر ی هه‌وه‌ل و ناشتی ناخر باشره له ناشتی هه‌وه‌ل و شهر ی ناخر.

۳۷- شهر و نیمه شهر بران.

- جنگ و نیمه جنگ برادرند.
- واته: وه‌ختی وتیان «شهر» کم یا زور، هر ناوی شهره.

۳۸- شهر ی بوی خیر منی تیاوی!

- نزاعی در گیرد و سود من در آن باشد.
- واته: ته‌ی که سیک یی‌نرخ و ناجوامیره، و سوودی خو ی له دهر د و رهنج و مال ویرانی که سانا نه‌بینی.

۳۹- شهریک خاس بووایه، خوا بو خواهی دای نهیا!

- شریک اگر خوب بود، خدا برای خودش قرار می داد.
- واته: شهریکی چتیکی خراپه و ناخری، دل ٚیشانه.

۴۰- شهریک دز و ره فیق قافله!

- شریک دزد و رفیق قافله.
- به یه کیکی فیله باز و ساخته چی نهوتری که له هه ر دوولا بخوا.

۴۱- شق نه زانی قوناخ ها له کوی!

- اردنگی می داند که راه کجاست!
- به یه کییک نهوتری که کاری به ره زامه ندی نه کا به لام به کوته کی بیکا.

۴۲- شهلم، کویرم، ناپاریزم!

- شل هستم، کورم، احتیاط نمی کنم.
- واته: خوتان له من دوور بگرن، هه رکس وه بهر پهلم که وی، دای نه مالم.

۴۳- شهل نی به و نه له نگ!

- شل نیست و می لنگد!
- واته: عهیب هه ر نه و عه یبه به لام وشه که گۆراوه.

۴۴- شهله باوان و کویره باوان!

- اگر شل است خانه پدری، اگر کور است خانه پدری.
- واته: نافرته نه گه ر دووچاری کۆسپی بی و نه توانی له مالی میرده که یا دانیشی، نه بی بگه پیتو بو مالی باوکی.

۴۵- شهلم، لهنج له برنج نه کا!

- شلغم با برنج لج می کند.
- به یه کیکی بی نرخ و ناشیرین نهوتری که له که سیکی به نرخ و جوان بکه وی به قینا.

۴۶- شهمه، به کهس کهس!

○ شنبه برای بعضی شانس می‌آورد.

● **واته:** بۆ هه‌موو کەس ئەو شانسە روو نادا.

۴۷- **شەمە کار و شەمە بار، شەمە وه‌وی مه‌که سوار.**

○ شنبه کار و شنبه بار ولی شنبه عروس را روانه‌خانه‌ داماد مکن.

● **شەمە** بۆ دەست پێ کردنی هه‌موو کاری شه‌پری ژن گوێشێنه‌وه، ته‌ئکید گراوه.

۴۸- **شەمە ی لێ ناکات.**

○ بدون توجه به شنبه و غیر آن مشغول کار است.

● **واته:** بێ چه‌سانه‌وه، کار نه‌کا.

۴۹- **شەن خوەت بەرە من، بای خوەت چەبە.**

○ شانه خودت را به من بده، باد طرف تو از چپ می‌وزد.

● **واته:** تۆ لاچۆ من باشتر نه‌توانم ئەو کاره ته‌نجام بدهم.

۵۰- **شەنە لە مەنە که‌متر نی‌یه.**

○ شنده از منده کمتر نیست.

● **وه‌ختی ئەوتری که‌ بیانەوی دوکەس پێکەوه هه‌ڵ سه‌نگێنن و بیژن ئەم هه‌یجی له‌و که‌متر نی‌یه.**

۵۱- **شەو تاریک، روژ روشن‌ها به‌ شوێنۆ.**

○ شب تاریک، روز روشن به دنبال دارد.

● **واته:** مروڤ نابێ ناوید بێ.

۵۲- **شەو قەلای می‌ردانه.**

○ شب قلعه مردان است.

● **واته:** شه‌و، کاتی نشان‌دانی نازایه‌تی‌یه.

۵۳- **شەوقی له‌ ته‌پاله‌ بریگه‌ (سه‌ندگه‌، بریوه‌)!**

○ نور از تپاله ربوده است!

● به تهوس به یه کیکی ناشیرین ئهوترئ.

۵۴- شه وکاری شهق کرد

○ دراز نای شیب را شکافت.

● واته: شهوری گه یانده رۆژ (نهخووت).

۵۵- شه پتان پهلهی کرد، چاو خوهی کویر کرد!

○ شیطان عجله کرد، چشم خود را کور کرد.

● واته: پهله کار شه پتانه.

۵۶- شه پتان چووهسه گه ولی (پیسی)

○ شیطان در جلدش فرو رفته است.

● واته: له سه ره و کاره زۆر ئه پروا و پای داگرتوه.

۵۷- شه پتان ناوچی کهریان بیت.

○ شیطان میانجی گرشان باشد.

● واته: ئه و شه ره له بهینی ئه و دوو کهسه دا هور نه کوژیتۆ.

۵۸- شهت بگه به ته شهت قنگی ته خوری!

○ دیوانه پرسد به دیوانه، کونش می خارد.

● به که ساتیکی بی عه قل ئهوترئ ئه و کاتهی وا ته گه نه یه ک و له خوشیدا گه شه ته گه نی.

۵۹- شهت بوئه له لای شیخ، شیخ بوئه له لای گئی؟

○ اگر دیوانه را نزد شیخ ببرند، شیخ را باید نزد چه کسی برد؟

● به شیخیکی فیله باز و ساخته چی ئهوترئ.

۶۰- شهت عاقل گئی!

○ دیوانه عاقل فریب.

● به په کیکی ئهوترئ که له روالهت دا وه کوو شهت بی به لام کلاو بیتته سه ره مروئی

ژیر.

۶۱- شیت گه‌یی به شیت ته‌مه‌ریز هه‌ی ته‌مه‌ریزا

○ دیوانه رسید به دیوانه کولاک هی کولاک.

● وه‌ختی ته‌وتری که دوو نه‌فهری گه‌وج و که‌م عه‌قل بگه‌به‌نه‌ی که و ده‌س بکه‌ن به قسه‌و گالته‌ی دوور له ته‌ده‌ب.

۶۲- شیت و مزگت؟ (مزگه‌وت)

○ دیوانه و مسجد؟

● واته: ته‌م دوو چته‌ی که ناگرن.

۶۳- شیخ، شیخ، نه‌ناسی.

○ شیخ، شیخ را می‌شناسد.

● واته: هه‌ر مروئی هاوئیش و هاو ره‌وشتی خوی باش نه‌ناسی.

۶۴- شیخه‌دی‌یه‌کی به‌کی‌یه‌؟

○ ده‌شیخ نشین است و کی به‌کی.

به‌جیگه‌یه‌کی بی ره‌وشت و بی قانون ته‌وتری که که‌س به‌که‌س نه‌بی.

۶۵- شیر بمشکینی، نه‌ک ریوی بمخواا

○ شیر مرا بشکند، ولی روباه مرا نخورد.

● واته: مروء به‌ده‌ستی ئینسانی گه‌وره‌و لی‌ها‌توو له‌به‌ین بچی چاکتره‌له‌وه‌ی گیروده‌ی ده‌ستی نامهرد بی.

یا نه‌لین: شیر بتخوا، به‌لام په‌نا بو ریوی مه‌به.

۶۶- شیر به‌ره‌به‌ره‌ته‌ویته‌که‌ره.

○ شیر به‌تدریج تبدیل به‌که‌ره‌می‌شود.

● واته: هه‌موو کارئ به‌سه‌بر و هه‌وسه‌له‌پیش ته‌چی.

۶۷- شیر بیشمری، جیگه‌ده‌م ریوی ناخوا.

○ شیر اگر هم بمیرد، جای دهان روباه را نمی‌خورد.

● واته: مروئی هیزا و جوامیر مه‌رگی به‌لاوه‌په‌سه‌ندتره‌له‌وه‌ی ده‌ستی نیاز بو لای

ناکەس راکێشن.

۶۸ - شیر پیر بو، ریوی لاسایی ئەکاتەو.

○ شیر اگر پیر شود، روباه ادای او را درمی آورد.

● واتە: مەزۆف کە پیر و لێ کەوتە بوو، ئەبێ بە گالته چاری هەرزە کارانی کەم عەقل و خاوە.

۶۹ - شیردا بو پیردا، (یا شیردا بو داپیردا)

○ شیر برای دایه پیر؟

● لە جوابی وەعدە یە کێ دوور و درێژ ئەوتری. واتە: ئەو وەعدە یە فەربای من ناکەوێ.

۷۰ - شیر، شیرە چ ژلە و چ میڕە.

○ شیر، شیر است چه ماده باشد و چه نر.

● بە پیاو و ژنی بنە ماله یە کێ دلێر و ئازا ئەوتری. واتە: هەموویان ئازا و نەبەزن.

۷۱ - شیر لە بییشه دەربیت خوای نیڕ، خوای می.

○ شیر که از جنگل خارج شود چه نر باشد چه ماده.

□ وە گۆ و مەسیلە ی ژمارە (۷۰)

۷۲ - شیر لە تەگ دوشیا ناچیتۆ گوان.

○ شیر که دوشیده شد، دیگر به پستان بر نمی گردد.

● واتە: کارێ کە تێ پەر بوو، نیتەر ناگەرێتۆ.

۷۳ - شیر لە دەنگ کە لە شیر ئەترسی!

○ شیر از صدای خروس می ترسد.

● واتە: مەزۆفی دلێر لە چار و جەنجال و قیرە و فەن و فیلی کە سێکی جەبوون دوورینی ئەکا.

۷۴ - شیر ماله و ریوی دەشت!

○ شیر خانه است و روباه صحرا.

● به به کێک ئەوتری که هەر به سەر مأل و منالی خویا زāl بێ.

۷۵- شیر و شتر و دیار عەرەب!

○ شیر شتر و دیار عەرەب.

● کاتی ئەوتری که بیانهوی پووشی دینی که سێ بۆ هه‌میشه فرەدەن و بیزاری خو
سەبارەت بەو که سه‌ نیشان بەدەن.

۷۶- شیرین شاتەرە بنی قەوی یە، خەسوو ئەتری خەتای وەوی یە!

○ شیرین شاتەرە ریشه‌ای محکم دارد، مادر شوهر می‌گوزد و عروس مقصّر
است!

● به به کێک ئەوتری که هەر نه‌وعه‌ که‌م و کۆری یه‌ کی خوی بخاته ئەستۆی یه‌ کێکی تر.

۷۷- شیشه‌ یه‌ ک شکیا، ساقۆ ناوی.

○ شیشه‌ای که شکست، سالم نمی‌شود.

نظیر: شیشه‌ بشکسته‌ را پیوند کردن مشکل است
خاقانی می‌گوید:

بلورین جام را مانند دل من که چون شد رخنه‌ نپذیرد مداوا
● واتە: دڵی که ره‌نجا، نایه‌ تو جینگه.

۷۸- شیف و وەردی که، له‌ بان بەردی که.

○ شخم بزن، اگرچه روی سنگ باشد.

● واتە: کاری کشت و کال له‌ هەر جینگایه‌ ک دا بکری هەر خیر و به‌ره‌ که‌ته.

ع □

۱- **عاسمان دوور و زهوی سهخت!**

○ آسمان دور و زمین سخت!

● **واته:** دهستم له هممو لایه کهوه پراوه و هیچم پی ناکرئ.

۲- **عاشق کاشی کهوگ بووگه.**

○ عاشق کاشی کبود رنگ شده است.

● **واته:** عاشقی زرق و برق و روا له ته.

۳- **عاقل به ئیشاره و نادان به کوته ک!**

○ عاقل به اشاره و نادان به کتک!

● **واته:** عاقل زور زوو تی نه گاو بی عه قل مه گهر تیی سره وینی.

۴- **عاقل دوو جار ناخه له تی.**

○ عاقل دو بار فریب نمی خورد.

● **واته:** مروئی ژیر نه گهر جاری خه له تا، بو جاری دووهه م وریا نه بیتو و

ناخه له تی. ئیتیر

حه دیسی نه به ویه: لا یلدغ المؤمن من جُحَرٍ واحدٍ مَرَّتین. واته: مؤمن له کونا به کهوه

دوو جار ناگه زری.

۵- عاقل کەر ئه‌وێ، کەر عاقل ناوێ!

○ عاقل خر می‌شود، خر عاقل نمی‌شود.

● واته: مروڤی ژیر شایه‌د به‌هه‌له‌دا بجی، به‌لام مروڤی نه‌قام هه‌ر ژیر نابێ.

۶- عوزر له‌قه‌باحه‌ت خراوترا

○ عذر از گناه بدتر!

● واته: عوزرمایی کردن له‌ئو‌خه‌تایه‌که‌کراوه، زۆر خراپتره.

ئه‌گێڕنه‌وه‌که‌ «ناصرالدین شای قاجار» له‌ئه‌هلی مه‌جلس ئه‌پرسی: «عذر از گناه بدتر یعنی چه؟» واته‌ عوزری له‌گوناح خراپتر یانێ چی؟ هه‌ر که‌س چتێ ئێژێ، به‌لام به‌دلی شاره‌ نالکێ. تا کوو روژێ «شا» له‌ ناو دا‌لانی تاریکی قه‌سره‌وه‌ تێ‌په‌ر ئه‌بێ له‌ نا‌کو، چتێکی ره‌ش ئه‌که‌وێ به‌ سه‌ریا و «شا» هاوار ئه‌کا و زۆر ئه‌ترسێ! نو‌که‌رو قه‌ره‌وله‌کان دین و وه‌ختێ چتێ ره‌ش به‌رزو ئه‌کن، ئه‌بینن ئه‌مه‌ «که‌ریم شیره‌یی» ده‌لقه‌کی ده‌رباره‌! «شا» ئه‌گه‌رچی که‌ریمی زۆر خو‌ش ئه‌ویست و ئیزنی پێ‌ دا‌بوو هه‌رچی ئه‌کا بو‌ شاد‌بوونی شا، ئازاد بێ، به‌لام ئه‌م جاره‌ به‌ تو‌په‌یی به‌کی زۆره‌وه‌ تیر جیتیو ئه‌داتێ و ده‌ستور ئه‌دا بیکوژن!

وه‌ له‌وکاته‌دا لێی ئه‌پرسی: ئه‌وه‌ بو‌ په‌ریت به‌ سه‌رما سه‌گ باب؟

که‌ریم ئێژێ: قوربان خه‌جالت خو‌م نه‌م‌زانی تو‌بووی ئه‌گه‌ینه‌ نه‌ئه‌په‌ریم به‌ سه‌رتا، وام زانی خانمی شایه‌! ناصرالدین شا که‌ ئه‌مه‌ ئه‌یستێ زۆرێکی زۆر تر رقی هه‌ل‌ئه‌سێ و ئێژێ: سه‌گ باب ئه‌زانی چی ئێژێ؟ که‌ریم ئێژێ: به‌لێ قوربان ئه‌مه‌ جوابی ئه‌و په‌رسا‌ره‌ بوو که‌ شا فه‌رمووی: «عذر از گناه بدتر یعنی چه؟» ئه‌مه‌ عوزری خراپتر له‌ گونا‌هه‌. شا ئه‌یبه‌خشی و خه‌لاتێکی باشیشی ئه‌داتێ.

۷- عومر سه‌گ هار چل شه‌وه.

○ طول عمر سگ هار چهل شب است.

● واته: زالم زوو زه‌والی بو‌ ئه‌بێ.

۸- عه‌رش تا قورش که‌س به‌ دو‌ی خو‌ه‌ی نایه‌ژی تو‌رش.

○ از عرش تا کرسی هیچ کسی به‌دو‌خ خود نمی‌گوید ترش است.

● واته: هیچ کهس مائی خوی قەلب نادا له قەلەم.

۹- عەشرەت گلیڤرە، وەختی کولپێرە!

○ اقوام و خویشاوندان جمع شوید، هنگام خوردن گرده فرا رسیده است.

● واته: قوم و کەسی خراپ، هەر له کاتی خوشیدا پەیدا ئەبن.

۱۰- عەقڵی ها له ئەژنۆیا.

○ عقلش در زانویش است.

● واته: بێ عەقلە.

۱۱- عەقڵی ها له چاویا.

○ عقلش در چشمش است.

● واته: بۆ ناسینی خاس و خراپ، روڵەتی چت له بەر چاو ئەگرێ و تێ نەفکری.

۱۲- عەمەل سس و قسە دروس!

○ در عمل سست و در گفتار درست.

● به کەسیک ئەوتری کە کرداری نەبی بەلام هەر قسە ی بیی.

۱۳- عیسا به دین خوهی، موسا به دین خوهی!

○ عیسی بر دین خودش، موسی بر دین خودش.

● واته: هەر کەس له سەر باوه‌ری خوی.

۱۴- عیسا گرتگیه و موسا خنیگیه!

○ عیسی او را گرفته و موسی در (دهان) او (لقمه) چپانده است.

● به یه کینکی قەلەو ئەوتری.

۱۵- عیڵ باوان عیڵ.

○ ایل پشتیبان افراد ایل است.

● واته: قوم و کەس له تەنگانە دا هۆشیان به یه کۆیه و پشت یه ک نادەن له زه‌وی.

ف

- ۱- فرمانکەر بمرئ، ته ده بیرکەر نه مرئ!
 ○ خدمتگزار بمیرد ولی چاره اندیش نمیرد.
 ● واته: دهس و پا نه گەر بمرن قهیدی نی، به لام گهره ی مال نه مرئ که رینموونی و سه ره رستی هه موو نه کا.
- ۲- فره ئیژئ و کهم نه نه وئ!
 ○ زیاد می گوید و کم می شنود.
 ● به به کیکی قسه زۆرکەر نه وترئ که مه جالی بیستنی قسه ی مهردومی نه بئ.
- ۳- فره خوهر و کهم ده سه لات.
 ○ پر خور و بی عرضه.
 ● به به کیکی زۆر خوهر و نه توان کار نه وترئ.
- ۴- فره ویژ، خاس ئیژئ و خراویش ئیژئ.
 ○ پرگو، هم خوب می گوید و هم بد.
 ● واته: زۆر ویژ، هه موو قسه به کی خاس و خراپ به ده میا دی.
 ● عهره ب نه لئ: المکثار مهذاژ. واته: زۆر ویژ، موفت ویژه.
- ۵- فری سواره.
 ○ معادل: بال درآورده است.

● به په کیچک تهوترئ که هه لیکي بۆ ره خسابی و خو بینی گرتیبی و گوی به کهس نه دا.

۶- فوو له ناگر بکه یت، سمیلته سووتی!

○ آتش را فوت کنی، سبیلته می سوزد.

● واته: نه گهر له بهین دوو یا چهن که سدا دوژمنی و شهر دروس بکه ی خویشت تروشی زهره ر ته بی.

۷- فهرز بی، سونه ت به تاله.

○ فرض باشد، سنت باطل است.

● واته: که سی خو ی نیازی به چتیک بی، به خشینی تهو چته به په کیچکی تر دروس نی به.

۸- فهقیانه چه رمگ که ری نایکیشی، له مالیانی په دهنکه برویشی!

○ آن که آستینی بلند و سفید دارد، یک خر نمی تواند حملش کند؛ ولی درخانه اش یک دانه بلغور یافته نمی شود. معادل: پُر عالی جیب خالی.

● به په کیچکی فیزقوز و ده ماراوی تهوترئ که ته ک و پوزیکی زوری بی به لام له مالیا هبج دهس نه که وی.

۹- فهقیر ته وهسه ته یوهن بۆ قه ساوخانه.

○ فقیر آن است که می برندش به قصابخانه.

● واته: مروف نابی که رامتیی خو ی له دهس بدا و له هه ولدان و جم و جوولی ژیان بکه وی و خو ی بیاته ریژی مالاتی نه توانکاره وه.

۱۰- فهقیر گوو نه کا، چیلکه ته چی به قنگیا!

○ فقیر در حالت ریدن، چوب به مقعدش فرو می رود.

● واته: هه ژار له هه موو کاریکدا، ته نانه ت له نیشه ئاسایی په کانیشدا، تروشی نه هات و کوسپ ته بی.

۱۱- فهقیر لای باوه ته تسی!

○ فقر در جهت وزش باد می چُسد.

● **واته:** فقیر له هه‌موو کاتدا به‌د شانسه، ته‌نانه‌ت ئه‌وه کاته‌یش که ئه‌تسی! با، بۆی
تسه‌که‌ی دینیی به‌لووت مه‌ردوما و پیتی ئه‌زانن و له‌ویشا ئا‌بروی ئه‌چی!

۱۲- **فه‌قیری خاسه، قۆرت‌ه‌کانی خراوه!**

○ فقیری خوب است، بدبیاریه‌ای آن بد است.

● قورت‌ه‌کانی هه‌زاری، ئه‌و کۆسپانه‌یه‌ واسه‌رچاوه‌یان ده‌س ته‌نگیه‌ و به‌ک دوا‌ی به‌ک
روو ئه‌که‌نه‌ مروۆی هه‌زار و ژیا‌نی زۆرت‌ر لێ تال ئه‌که‌ن.

۱۳- **فیرم مه‌که، فیرم ئه‌که‌ی تیرم که.**

○ عادت‌م مده، حالا که عادت‌م می‌دهی، سیرم کن.

● **واته:** یا پیاوه‌تی مه‌که، یا ئه‌گه‌ر کردت، با تا سه‌ر بی.

۱۴- **فیری که‌ران فیریان مه‌که‌ن، فیریان ئه‌که‌ن، تیریان که‌ن.**

○ عادت یافتگان را عادت ندهید؛ اگر عادتشان می‌دهید، باید آنها را سیر کنید.

□ وه‌کوو په‌ندی (۱۳)

۱۵- **فیسقه‌یش له‌ پای سه‌نگ و مه‌ن خوه‌ی!**

○ دم جنبانک نیز به حساب وزن و اندازه‌ خودش.

● **واته:** هر که‌س له‌ ئه‌ندازه‌ی خۆی حساب و کتییی له‌ گه‌ل ئه‌کری.

فیسقه: کلک هه‌لته‌ کینه. (مه‌لێکه به‌جووک له‌ قه‌راخی رۆبارانا).

۱۶- **فیکه به‌ برای بێ لیو ئه‌کا!**

○ سوت کشیدن را به برادر بدون لب و اگذار می‌کند!

● **واته:** ئه‌و کاره ئه‌دا به‌ که‌سی که ناتوانی ئه‌نجامی بدا.

۱۷- **فیکه‌ی خوه‌ی ئه‌ناسی.**

○ سوت کشیدن خطاب به خودش را تشخیص می‌دهد.

● به‌یه‌ کێکی تی گه‌یشوو ئه‌وتری که ئه‌گه‌ر قسه‌ به‌کیان به‌ ئاماژه سه‌باره‌ت به‌ ئه‌و کرد،
زوو تی‌بگا.

□ ق

- ۱- قاتی و قوتی و قیخا سلیمان!
○ قاتی و قوتی و کدخدا سلیمان.
● واتنه: که سبکی ناودار و گه وره لیره دا نه ماوه.
- ۲- قاجی شکیا که و کلکی نه وه سی!
○ پایش شکسته است و دمش را می بندد.
● واتنه: عیب هاله جیگایه کی ترا و شویتیکی تر تیمار نه که ن!
- ۳- قاحبه پیر بوی، توبه نه کا!
○ قحبه پیر شود، توبه می کند!
● واتنه: خراب کار و هختی دهس له خراب کاری هه ل نه گری که ئیر توانی نه مینی.
- ۴- قازانج هات، سهر مایه ی خوارد.
○ امید سودیابی، سرمایه را از بین برد.
● واتنه: به هیوای سود، ده سرمایه ش له به ین چوو.
- ۵- قازان میزدان، به چل سال تیتنه کو ل و به یه کجار سهر کو ل نه کا.
○ دیگ مردان با چهل سال به جوش می آید و یک مرتبه سرریز می کند.
● واتنه: مروئی جوامیر، دهرونی گه وره یه و زوو له کو وره دهر ناچی و له عاستی کو سپ دا سه بری هه یه و کاتیکیش که تو وره بی، بی ماتلی تو له نه سینی.

یا نه‌لین، قازان می‌ردان به چل سال دینه کول.

۶- قاز هات لاسایی باز بکاتهو، ریگه‌روین خوه‌یشی له بیره‌و چووا

○ غاز آمد تقلید باز را در بیاورد، راه رفتن خود را نیز فراموش کرد.

کلاغی تک کبک در گوش کرد تک خویشتن را فراموش کرد (نظامی)

● به یه کینک نه‌وترئ که هه‌ول بدات ریگه و ره‌وشتی که‌سیکی تر قیر بیی، به‌لام نه تنیا نه‌وه قیر نه‌بی، به‌لکوو ره‌وشتی خویشی له بیره‌وه بچیتو.

یا نه‌لین، قالاو هات ریگه‌روین که‌و قیر بی، ریگه‌روین خوه‌یشی له بیره‌و چوو.

۷- قالاو به‌خپو که‌ی، چاوت ده‌رتیرئ!

○ کلاغ را خدمت کنی، چشمت را در می‌آورد.

● واته: خزمه‌ت به یه کینکی بی نرخ و پی‌نه‌زان، ناکامی شه‌ره.

۸- قالاو به قالاو ئیژئ روو ره‌ش!

○ کلاغ به کلاغ می‌گوید روسیاه!

● به یه کینک نه‌وترئ که بو‌عه‌بیی وا خویشی هه‌یه‌تی، له که‌سیکی تر ره‌خنه بگرئ!

یا وتووینانه، قل به قل ئیژئ روو ره‌ش!

۹- قاویان خستگه‌سه شارئ، له بی، خورما نه‌واری!

○ در شهر شایع کرده‌اند که از درخت بید، خرما می‌بارد!

● به ته‌وس به یه کینکی رژد و پیسکه نه‌وترئ که به درو ناوبانگی به‌خشنده بوونی

ده‌رکردی، به‌لام هیچ وانه‌بی و چاوه‌پیتی پیاوه‌تی لی نه‌کرئ.

۱۰- قرژانگ دوو سه‌ر، که‌س نه‌گه‌زئ!

○ خرچنگ دو سر، کسی را نگزد.

● واته: هوشیار به، گیری که‌سانی دوو په‌نگ و ساخته‌چی نه‌که‌وی، چونکه هه‌ر

نه‌ه‌نده گیران که‌وی، ده‌س له یه‌خه‌ت ناکه‌نه‌وه.

۱۱- قزم له ناسیاوا چه‌رمگ نه‌کردگه.

● موهایم را در آسیاب سفید نکرده‌ام.

● واته: دنیا به کم دیوه و ته جرو بهم هه به.

۱۲- قسه که فته سی و دوو دیانه، نه که فته سی و دوو زوانه. قسه له ده م ده رچو

○ حرفی که به یک دهن افتاد، به دهانها نیز خواهد افتاد. قسه وه ده م ده رچو

● واته: نه گه رازیکت به لای که سیکه وه وت نه بی خوت داتی بو ته وهی که شاری
پیشی بزانی. قسه وه ده م قسه که.

۱۳- قسه، کهم و دلگر. قسه ی خوشی سار له لو، ره رانیست

○ سخن، کم و دلشین. قسه قسه نه هنیست

● واته: کهم قسه بکه، با قسه گوینگری بیی. قسه ی یاله وه آله

۱۴- قسه له شیت ناگیرگی. قسه له قسه ده م ده رچو

○ سخن دیوانه جای انتقاد نیست. قسه خوشی کردار

● نه م پهنده، ته وسه به به کیکی نه زان و ده م شر که قسه فره نه دا و وه کوو شیت هه رچی

به ده میایست، بیژی. قسه ی زور زستان هه رچی قسه ی شه وه

۱۵- قسه له قافا نه کرگیت. قسه زور زستان هه رچی قسه ی شه وه

○ حرف را باید به موقع گفت. قسه ی زور زستان هه رچی قسه ی شه وه

● واته: قسه نه بی له جینگ و وه ختی خویا بکریت. قسه به با هه ده

۱۶- قسه هه زاره، دوانی به کاره. قسه ی زور زستان هه رچی قسه ی شه وه

○ از هزار کلمه سخن گفتن، دو کلمه آن ارزش دارد. قسه به با هه ده

● واته: هه موو قسه به ک سوودی لی وه رنا گیری. قسه ی زور زستان هه رچی قسه ی شه وه

۱۷- قسه ی پیشینانه: ماچ سهره تای گانه! قسه ی زور زستان هه رچی قسه ی شه وه

○ سخن پیشینان است: بوسه مقدمه هم آغوش شدن است. قسه ی زور زستان هه رچی قسه ی شه وه

● واته: کرداری دوور له نه ده ب، له سهره تاوه به ورده گالته دهس پی نه کا.

۱۸- قسه ی حق ره قه.

○ حرف حق سخت است.

● واته: قسه‌ی حق بۆ ئەو کەسە‌ی واگویی بیستنی نی‌یه، ناخۆش و تالە.

۱۹- قسه‌ی خوله، باس بلە‌ی گوم کرد.

○ حرف راجع به محمود، موضوع ابراهیم را از یاد برد.

● واته: قسه‌یه‌کی تازه‌هاته ئاراوه و باسی پێشووی له‌بیر بردۆ.

۲۰- قسه‌ی خوه‌ت له‌کوی شنه‌فت؟ له‌و جیگا قسه‌ی مه‌ردمیان نه‌کرد.

○ بدگویی از خودت را کجا شنیدی؟ آنجا که از دیگران بدگویی می‌کردند.

● واته: ئەو کەسە وابە‌لای تۆوه‌ پشته‌سه‌ری مه‌ردوم‌به‌ خراپی قسه‌ نه‌کا، بێ‌گومان قسه‌ی تۆش‌به‌ خراپی به‌‌لای مه‌ردومی تروه‌ه‌ نه‌کا.

۲۱- قسه‌ی خوه‌ش، بارۆشه‌ی دلە. (باوه‌شین دلە)

سخن دلنشین، باد بزن دل است.

● واته: به‌ قسه‌ی خۆش دڵ‌ فێنک‌ نه‌بێتۆ.

۲۲- قسه‌ی راس، یا له‌ شیت بۆنه‌وه‌ یا له‌ منال.

○ حرف راست را یا از دیوانه‌ بشنو یا از کودک.

● واته: ئەو دوو کەسە درۆ‌ نازانن.

۲۳- قسه‌ی شه‌و، وه‌ک خه‌وا

○ سخن شب، مثل خواب است.

● واته: قسه‌و راویژی‌که‌ له‌ شه‌وا بکری، که‌متر دێته‌ ئاراوه‌ و عه‌مه‌لی بێ‌ نه‌کری.

۲۴- قسه‌ی لای‌ کوانگه‌.

○ سخن کنار اجاق است.

● به‌ قسه‌ی بێ‌ نرخ‌ نه‌وتری.

۲۵- قسه‌یه‌ک بکه‌ بۆ‌ سواو، نه‌سیخ‌ بسوزی نه‌ کواو (که‌واو).

○ حرفی بزن برای ثواب، نه‌ سیخ‌ بسوزد نه‌ کباب.

● واته: له‌ قسه‌ و قه‌زاوه‌ت دا‌هه‌ر دوو‌ لایه‌نی مه‌سه‌له‌ که‌ وه‌ کوو‌یه‌ک‌ له‌ به‌ر‌ چاو‌ بگه‌ره‌.

۲۶- قسه یه ک بکه و دوان بژنه وه.

○ یکی بگو و دو تا بشنو.

● به یه کتیک نهوتری که زۆروژ بێ و گوێ به قسه یه مردوم نه دا.

۲۷- قسه یه ک بکه یین بو ساحو مال و قسه یه کیش بو دز.

○ سخنی برای رعایت حق صاحب خانه گفته شود و سخنی نیز به جانبداری از دزد.

● واته: مروث له کیشه ی تیوان دوو که سی حق دار و بی حقه قدا نه بی له رووی مروثایه تی یه وه لایه نی بی حقه که ییش له بهر چاو بگری.

۲۸- قسه یه ک که وته زاریک، نه که ویتته شاریک.

○ سخنی که به دهان یک نفر بیفتد، در یک شهر پخش خواهد شد.

● تو پیدا مکن راز دل بر کسی که او خود بگوید بر هر کسی (سعدی)
● واته: رازی خوژ به هیچ کس مه یه ژه با ده ماوده م نه که وئ.

۲۹- قسه یه کیش بکه ن بو دز.

○ به جانبداری از دزد هم حرفی بزیند.

● واته: نه وه ییش وا خه تا کار دراوه له قه له م هه ر حه قتیکی مروثایه تی هیه و نه بی نه و حه قی له بهر چاو بگری درئ.

۳۰- قشقه ره به خوړایی پشت گامیش ناخوړنئ.

○ زاغچه رایگان پشت گاومیش را نمی خاراند.

● واته: نه وه که سی وا خزه مت پی نه کا، مومکینه هیوا به کی پیت بی و چتیکی لیت گه ره ک بی.

۳۱- قشقه ره ی دایکه به قه رانی، به چکه به پهنج قه ران.

○ زاغچه مادر یک قران؛ بچه زاغچه پنج قران.

● واته: له روانگه ی نیستعماری یه وه، مروثی ته من در یژ دوو عه یی هه به: ۱- زوو هه ل ناخه له تی. ۲- ته مه نیتیکی لی تی بهر بووه و بو نیستعمار خیر ناداتو.

که وا بوو هه‌رزانه! به‌لام که‌م ته‌مه‌ن ته‌و دوو عه‌یه‌ی بو ئیستعمار نی‌یه و له‌ ئاکام دا
گرانتره! جا بو‌حه‌ یوانی پیرو جوانیش هه‌ر ته‌و باوه‌ره‌ هه‌یه. پیر ده‌سه‌لێن نابێ و هه‌رزانه
و جوان زوو ده‌سه‌لێن ته‌بێ و گرانه.

۳۲- قنگ حیز به، ده‌م حیز مه‌وه!

○ بد فعل باش ولی دهن هیز مباح.

● واته: به‌دفعلی له‌ ده‌م حیزی باشتره.

۳۳- قنگ ره‌ش و چه‌رمگ، له‌ بگارا ده‌ر ته‌که‌فێ.

○ کون سیاه و سفید، در پایاب معلوم می‌شود.

● واته: خاس و خراب له‌ ته‌نگانه‌دا ده‌ر ته‌که‌وئ.

یا ته‌لێن: قول ره‌ش و چه‌رمگ له‌ بگارا ده‌ر ته‌که‌وئ.

۳۴- قنگ که‌ر له‌ کوپنه قشلاخ ته‌گری؟

○ کون خر در کجا قشلاق می‌گیرد؟

● به‌یه‌ کێکی بێ ته‌جروبه‌ ته‌وترئ بو ته‌وه‌ی سووکی بکه‌ن.

۳۵- قنگه‌ر و ماس بو وه‌خت خوه‌ی خوه‌شه.

○ کنگر و ماست در فصل خودش مژه می‌دهد.

● واته: هه‌رچی چته‌ له‌ وه‌ختی خویا خوشه.

۳۶- قنگ هه‌له‌ وه، ده‌م هه‌له‌ مه‌وه.

○ کون به‌ جوش باش، دهن خروش مباح.

● واته: ته‌و که‌سه‌ی وا ده‌می خوی بو راگیر ناکرئ، له‌ حیز خراپتره.

۳۷- قور به‌ سه‌ر ته‌وه‌ فیرعه‌ون پێ ئیژێ کافرا

○ گیل بر سر آن که‌ فرعون او را کافر می‌نامد!

● به‌یه‌ کێک ته‌وترئ که‌ که‌سێکی به‌د ناو ره‌خنه‌ی لێ بگرئ.

۳۸- قور خه‌سه‌ وه‌ تکه‌وو ده‌سه‌!

○ گل غلیظ آماده است و با هر دو دست باید بر سر مالید.

● **واته:** نه هات و به دبه ختی رووی تی کردوین و ته بی خو مان به دوو دهس له قور بگرین.

۳۹- قورعان بفروشم بیه مه ته مووره؟

○ قرآن بفروشم و با پول آن طنبور بخرم؟

● **واته:** چتیکی به نرخ و گرینگ له دهس بدهم بو چتیکی سووک؟

۴۰- قورواق به واته زل ناوی.

○ قورباغه با واق واق کردن، بزرگ نشان نمی دهد.

● **واته:** که سیکی قهره چناخ به جاپو جه نجال و ههراگه و ره نابی.

۴۱- قولانچه له بوی گول سهری ئیشی!

○ سوسک از بوی گل سرش درد می گیرد.

● **واته:** به که سیکی که مایه خ نه و ترئی که به فیزیکی پی نه که و توو له چتیکی به نرخ یان بونیکی خوش، روو هه لچه رختی.

۴۲- قولانچه بیج له چاو دایک یه و شیرینه.

○ سوسک نیز از دیدگاه مادرش زیبا است.

● **واته:** هه موو گیان له به ری منالی خوئی خوش گهره که و زور به جوانی نه زانی.

۴۳- قولف بو حه لال زاده س.

○ قفل برای حلال زاده است.

● **واته:** قانون و ناداب بو مروئی زانا و پاکه، نهینه نه زان و ناپاک، دیواری ناسیش بهری ناگرئی و هه موو سنوورئی نه شکینتی.

۴۴- قومار که نه یه ژئی به گونمه و، بوی ناگوزهری!

○ قمار باز اگر نکوید به تخم، برایش نمی گذرد.

● **واته:** مروئی بی عار نه گهر خوئی نه داله دهر تانی بی عاری، نایکری.

۴۵- قوئاخ ناخوهشی مالّ خوه پانه.

○ جایگاه نامطلوب او خانه خودش است.

● به ثافهت یا پیاوئیکی هه‌له و ههرزه و پاسووتاو تهوترئ که کاتئی له مائی خو یا توقره نه گری و ههر بهم لاو بهو لادا پروا.

۴۶- قووته پالّه‌وان خواس.

○ گدای لخت و عور پهلوان خداست.

● واته: مروئی هه‌زار و دهس ته‌نگ له وهی که چتئی له دهس بدا، خه‌یائی ره‌حه ته و سه‌ره‌سته.

۴۷- قه‌در مانگ نی‌یه، تا نه‌گه‌یه ته شه‌و.

○ ارزش ماه پیدا نیست، تا شب فرانسد.

● واته: قه‌دری هه‌ر کهس له وه‌ختی نیاز بهو که سه‌دا، ده‌ره که‌وئ.

۴۸- قه‌رانیکم نی‌یه بیه‌مه شیلانه، دایکم ئیژی ژن بی‌رانه!

○ یک ریال ندارم زرد آلو بخرم، مادرم می‌گوید ازدواج کن.

● واته: به پیچه‌وانه‌ی بۆچوونی مه‌ردم، من زۆر دهس ته‌نگم و له‌عاستی نه‌نجامی نه‌م کاره به‌ر نایه‌م.

۴۹- قه‌رززار نه‌مریت، قه‌رز بار نه‌کات.

○ بدهکار نمیرد، بدهی را می‌پردازد.

● واته: مروئی دروسکار مائی مه‌ردوم ناخوا مه‌گه‌ر به‌ مردنی.

۵۰- قه‌رز دوو مالّ ئاوان نه‌کاته‌و.

○ قرض دو خانه را آباد می‌کند.

● نه‌و دوو مالّه بریتین له: مائی قیامه‌تی نه‌و که‌سه‌ی وا قه‌رز نه‌دا به‌یه کئیکی موحتاج و دهس ته‌نگ ؛ مائی دنیای نه‌و که‌سه موحتاجه که قه‌رزی کردوه.

۵۱- قه‌رز کردن خوه‌شه، دانه‌وه‌ی ناخوه‌شه.

○ قرض کردن لذت بخش است، پس دادن آن ناگوار.

● به ئەو کەسانە ئەوترئ کە لە دانەوێ قەرز عاجزن.

۵۲- قەرز کۆنە ئەوئ، وەلئ نافەوتئ.

● قرض کهنه می‌شود، ولی از بین نمی‌رود.

● بەو قەرزه ئەوترئ نافەوتئ، واها بە لای مۆفی دروسکار بەلام دەس تەنگەوه.

۵۳- قەرز کۆپەر، تاکەوشت تئ بگری، هەلیگرە و برۆا

○ بەهکار بەد حساب، اگر لنگه کفش نیز به سوی تو پرت کرد، آن را بردار و برو.

● واتە: لە دەستی قەرزاری ناپاست، هەرچیت دەس کەوت ئێی لامەدە و وەری گره.

۵۴- قەرزه کۆنە و قەوم دوور ولات کەفتگەسە و بیرئ!

○ قرض کهنه و قوم و خویش دور از وطن را به یاد می‌آورد.

● بە یه کێکی ئێ قەوماو ئەوترئ کە دەستی لە هەموو لایە کەوه پراپئ و بیرئ قەرزه

کۆنە و قەوم و کەسی دوورکەوتوو، بکاتۆ بۆ ئەوێ فریای کەون.

۵۵- قەزای دیزە کەفت لە گۆزە.

○ کوزه بلاگردان دیزی شد.

● واتە: بە کێکی بئ وجود مرد و قەزا و بەلای بئ وجود بێکی تری برد.

۵۶- قەساسە قەل مەساسە.

○ قصاص را باید پس داد.

● بە یه کێک ئەوترئ کە کاریکی خراپئ کردبئ؛ واتە ئەبئ تۆلێ ئەوکارە خراپەت

لئ بکەنەوه و ئەو کوته کە لە کەمەرت دەن.

قەساس: تۆل، کە یفەر / قەل: کەمەر / مەساس: کوته ک، دار دەس.

۵۷- قەساو هەلسا، سەگ نیشتە جێگەئ.

○ قصاب بلند شد، سگ جای او را گرفت.

● واتە: هەر کەس مۆلۆز مێکی خۆی هەیه.

۵۸- قەساو هەول پی (یا: پیسه) و بز ن هەول گیان!

○ قَصَّاب دلهره پیه (یا: پوست) را دارد و بز دلهره جان خود را.

● واتنه: هرکس ها له بیرى خیرى خویا.

۵۹- قه‌ل هه‌لفری و قشقهره نیشته جیگه‌ی.

○ کلاغ پرواز کرد و زاغچه به جای او نشست.

● واتنه: که‌سیکی بی‌حیا رویش و به‌کیکی بی‌حیا تر له و هاته جیگه‌ی.

۶۰- قه‌نی! توچه و سه‌گه شهرچه؟

○ «توله!» تو را به نزاع باسگها چه کار؟

● به به‌کیکی بی‌وجود و بی‌هیز نه‌وتری که‌خوی ناوینه‌ی سه‌رقالی و نازاوه به‌کن کردبی و لئی دهرنه‌چی.

۶۱- قه‌ورکن بیزانیا به‌که‌ی نه‌مری، قه‌وریکی بو‌خوه‌ی نه‌که‌ند.

○ گورکن اگر می‌دانست کی می‌میرد، گوری برای خود می‌کند.

● واتنه: هیچ‌کس غیب نازانی تا خیری خوی بیینی.

۶۲- قه‌وم ژنان پاله‌به‌ره، قه‌وم می‌ردان دهر به‌دهره.

○ خویشاوند زن مقبول است و خویشاوند شوهر مردود.

● ژن له‌هاتنی قه‌وم و که‌سی خوی بو‌مالیان هیچ لی‌ل نابی، به‌لام به‌هاتنی قه‌وم و که‌سی می‌رده که‌ی تیک نه‌چی.

۶۳- قه‌وم و خویش گوشت به‌ک بخوه‌ن، پی‌شه‌ی به‌ک ناشکنن.

○ قوم و خویش گوشت هم دیگر را بخورند، استخوان همدیگر را نمی‌شکنند.

● واتنه: قه‌وم و خویش نه‌گه‌رله‌گه‌ل به‌کیشدا شهر‌بکن، هرچتیکی تیدا تیلنه‌وه.

۶۴- قه‌یسه‌ری لی‌بووه به‌کونا مشک!

○ قیصری به‌نظر او چون سوراخ موش شده است.

● به به‌کیک نه‌وتری که‌زور ترسائی و به‌شویی جیگه‌ی کی نه‌پنی دا‌بگه‌ری که‌خوی بشاریتو.

۶۵- قیاس که شک به مه شک نه کا!

○ قیاس کشک به مشک می کند.

● واته: نه و دوو چته یا نه و دوو که سه پیکه وه قیاس نا کرین چون زور له یه ک دوورن.

۶۶- قیچ به لای کویره و، پیاله چاوه!

○ شخص دووین نزد کور، کاسه چشم جلوه می کند.

● واته: نیوه عه بیدار به لای ته و او عه بیداره وه بی عه یب نه نویتنی.

۶۷- قیخای پیر، میر دهره به گه.

○ کدخدای پیر، امیر خان بزرگ است.

● به یه کیک نه وترئی که له جیگایه کدا زور ماییتو و تیتسا بوو بی به گه وره و خاوه ن یخنیاری نه و جیگه.

۶۸- قین مالّ ئاواکه ر، قین مالّ ویران که را

○ قهر خانه آباد کن، قهر خانه ویران کن.

● واته: به عزه وه ختی قین کردن نه بی به خیر و نه پرئی به سر قین که را، به لام به عزه جار یکیش قین کردن نه بی به نگهت و خاوهن قین له بهش بیوه ری نه کا.

ک □

- ۱- **کا بۆ خوهم و جو بۆ که ره کهم!**
○ کاه برای خودم و جو برای خرم.
● به که سیکه ته ماع کار ته و ترئ که زیاده تر له نه ندازه ی خوی پا دابکیشی.
- ۲- **کار به وهختی، پاشای سهر تهختی.**
○ کار به موقع، پادشاه سرتخت هستی.
● واته: سهر که وتن له وه دایه که هه رکاری به وهختی خوی بکری.
- ۳- **کار خواس و مه کر به نه، قلینچکه له بان جووچکه به نه.**
○ کار خدا است و مکر بنده، دنباله به دُم بند است.
● واته: ته گهرچی هه موو کاری ها له دهستی قودره تی خودا دا، به لام هه موو مه کر و قیلئ کیش هاله ژیر سهری عهبدی قیلبازی خودا دا.
- ۴- **کار سازم نارد، کار بسازنی، نه مزانی کار ساز، کار ته ترازنی!**
○ کار ساز را فرستادم، کار را انجام بدهد، نفهمیدم که او کار را خراب می کند.
● واته: ته و که سه ی وا باوه پم پی بوو ناردم کاره کهم بۆ جئ به جئ بکا، به لام ته و، له وه رفه ته به سوودی خوی که لکی وه رگرت و کاره که ی منی خراب کرد. بۆ نمونه ناردم ژنم بۆ خوازیینی بکا، که چی هه ره ته و ئافره ته ی بۆ خوی خوازیینی کرد و له دهستی منی ده رکرد!

۵- کار، کار کاره کهره و ناو، ناو خانم!

○ کار را کلفت انجام می دهد و به نام خانم تمام می شود.

● واتنه: کار که سیکی تر نه یکا و باره قه لایه که ی بۆ که سیکی تره!

۶- کار گه وره به ئینسان بووچک مه سپیره!

○ کار بزرگ رابه آدم کوچک واگذار مکن.

● واتنه: کاری گه وره نه بی به مروفی دلدار و زانا و ره سهن بسپردری.

۷- کاره کان نه ووجلئ له بانی، کاره کان نه میش عالهم پی زانی.

○ کارهای او روپوشی بر روی آن، کارهای این یکی افشای عالم شد.

● واتنه: یه کئی هه یه هه رچی هله بکا که س پی نازانی، به لام یه کئی تر هه رکاری بکا، هه موو که س تی نه گا!

۸- کاری بکه بۆ سواو، نه سیخ بسووزی، نه که واو.

○ کاری بکن برای ثواب، نه سیخ بسوزد نه کباب.

● واتنه: دوو لایه نی کاره که له بهر چاو بگره.

۹- کاسه پر بوی، قلم نه ویتنهو.

○ کاسه پر شود، سرریز می کند.

● واتنه: هه ر چینگ له نه ندازه ی خو ی ده رچی، سه ر ریژ نه کا.

۱۰- کاسه له ناش گه رمتر!

○ کاسه از آش داغ تر.

● به یه کیک نه وتری که زورتر له خاوه ن ئیشه که زکه در پی بکا.

۱۱- کاسه هاوسای مال گه ل، زک تیر ناکا، مه یل گه رم نه کا.

○ کاسه غذای همسایه شکم را سیر نمی کند، اشتها را بیشتر می کند.

● واتنه: نه گه ر چاوت به ده ستی خه لکه وه بیت، دایمه موحتاج نه بی و به چاوه ری بی خو نه گری.

۱۲- کاسه‌ی پر ناشتی ماله.

○ کاسه پر آشتی خانه است.

□ وه کوو؛ سفره‌ی پر ناشتی ماله.

۱۳- کاسه‌ی مال هاسا، یا بهر له شیو یا دواى شیوا

○ کاسه غذای همسایه یا پیش از وعده شام می‌رسد یا پس از آن.

● واته؛ مروثی به غیره ت نابئ بو گوزه رانی ژبانی خوی چاوه‌پئی یارمه‌تی مردوم بئ.

یا ته‌لین؛ کاسه هاسای مالان یا بهر له شیو یا دواى شیو.

۱۴- کاسه‌یه‌ک ها له ژیر ته‌م نیم کاسه‌دا.

○ کاسه‌ای زیر این نیم کاسه است.

● واته؛ قیل و فهره‌زئ هاله ته‌م کاره‌دا.

۱۵- کاله‌ک ته‌خوه‌ی، له پای له‌رزیشیا دانیشه.

○ خربزه می‌خوری، پای لرزش هم بنشین.

● واته؛ کاتی که خوت ده‌س ته‌ده‌ی به کاریکی ناشیرینه‌وه، ته‌بئ بو تا کامی ناله‌باریشی خوت ناماده‌که‌ی.

۱۶- کاله‌ک خوه‌ری یا بیسان رن؟

○ خربزه می‌خوری یا بوته‌های جالیز را از ریشه می‌کنی؟

● واته؛ تو هاتوی خیریکت ده‌سگیر ببئ یا خراب کاری بکه‌ی؟

۱۷- کاله‌ک شیرین ته‌ویته قسمت ریوی

○ خربزه شیرین قسمت روباه می‌شود.

● واته؛ چتی چاک ته‌بئ به نه‌سیبی که سیکی گن و بئ‌نرخ.

۱۸- کانی‌یه‌ک وا ئاوی لی ته‌خوه‌یته و کوچکی (به‌ردی) تی مه‌خه.

○ در چشمه‌ای که از آن آب می‌نوشی، سنگ مینداز.

● واته؛ به‌و که‌سه یا به‌و جینگایه وا خاسی به‌کیان له‌گه‌ل تو کردووه، خه‌بانته مه‌که.

۱۹- **کاورا نه یزانی له مآل خوه یا برویشین دروس بکات، نه چوو بو مآل هاوسا، رشته پلاوی دروس نه کردا**

○ یارو بلد نبود در خانه خودش آتش بلغور درست کند، می رفت خانه همسایه، رشته پلو درست می کرد.

● به یه کیچک نه وترئ که کاری نه زانی و به مالی مهردم خوی فیری نه و کاره بکا.

۲۰- **کاوریان بو سهر برینه!**

○ برّه نرا برای ذبیخ کردن می خواهند.

● **واته:** نه رکی سهرشانی کوپی به غیرهت، پاریزداری له مآل و ناموس و شهره ف و که رامه تی بنه مآله و میلله ته که یه تی و نه گونجی لهم ریگایشدا خوی به کوشت دا. **وتوو یانه:** بهرخی تیر بو سهر برینه.

۲۱- **کاوری نه خواردم، بزنی دوړاندم!**

○ برّه ای نخوردم، بزى هم از دست دادم!

● **واته:** بو چتی چوم، نهوم به دهس نه هاورد و چتیکیشم له دهس دا.

۲۲- **کاوه بو فهره یدون شوړشی کرد.**

○ کاوه برای فریدون قیام کرد.

● **واته:** یه کنی ههول نه دا و یه کیکی تر له و ههول، به هره نه گری.

۲۳- **کا، هین خوهت نی یه، کاپه ن هین خوهته!**

○ کااه از خودت نیست، کاهدان از خودت است!

● **واته:** نه گهرچی نه و خوارده مهنیه که که وتوی به سهریا مفتیه، به لام زک هی خوته، کهم بخو با زکت ته قه نه کا!

۲۴- **کای کوئه نه داته با.**

○ کاه کهنه را باد می دهد.

● **واته:** ورده گله بی نه کا / قسه ی کوژ و بی که لک نه کا.

۲۵- کتکان نین له مالا، مشکان تری لی لانیانه!

- گربه‌ها در خانه نیستند، موشها به جست و خیز پرداخته‌اند.
● به کوران یا کچانی ئەوتری که باوک و دایکیان له ماله‌وه نه‌بن و ئەوان به ئاره‌زووی خۆیان چی ئەبێ بیکەن، ئەیکەن!

۲۶- کتک بۆ ره‌زای خوا مشک ناگریت.

- گربه برای رضای خدا موش نمی‌گیرد.
● واتە: مڕۆڤی نادروست، له بهر پیاوه‌تی کاری به رواله‌ت دروست ناکا، به‌لکرو سوودی خۆی تیدا ئەبینی.

۲۷- کتک ده‌می به دووگ نه‌ئه‌گه‌یی، ئە یوت سوڵه!

- گربه دهانش به دنبه نمی‌رسید، می‌گفت شور است!
● به به کیئک ئەوتری که ره‌خنه له چتیکی دلخوازی خۆی بگرێ، کاتی که‌لهو چته‌یوه‌ری کرابی.

۲۸- کتک که‌فتگه‌سه شوالی!

- گربه در شلوارش افتاده است!
● واتە: رسوا بووه ؛ ترساوه.

۲۹- کتک گووی بۆ خوه‌ی ئە کرد و چاوی له مه‌ردم دائه‌چه‌قان!

- گربه برای خودش می‌رید و به مردم سیخ نگاه می‌کرد!
● واتە: ئەو کابرایه بۆ خۆی کار ئە کا و به سه‌ر مه‌ردمدا منه‌ت ئە کا.
یا ئە‌لین: کتک بۆ خوه‌ی گوو ئە کا و چاو له مه‌ردم زاق ئە کاته‌و.

۳۰- کتک وتی به مشک: له‌م کونا تا ئەو کونا برۆ، هه‌زار لی‌ره‌ بسینه. مشک وتی:

- رینگه به‌م نزیک‌ی به‌و بوول به‌م فره‌یی‌یه، باعیس سه‌رمه!
○ گربه به موش گفت: از این سوراخ تا آن سوراخ برو، هزار لی‌ره‌ بستان.
موش گفت: راه به این نزدیکی و پول به این زیادی، سرم را از دست خواهم داد.
● واتە: ئەو دانه وا دوژمن ئە‌پرژێ و ئەو به‌لینه خیره وا ئەو ئە‌یدا، فیل و فره‌زێکی

تیدا به. که و او بوو فریو مه خو.

۳۱- کتک و مشک به یه که و او نه خوه نه و!

○ گربه و موش با هم آب می خورند.

● واته: ده وره ی عهدل و نه منه و کهس له کهس زولم ناکا.

۳۲- کراس قورعان بکه یته به رت، باوهرت پی ناکه ن!

○ پیراهنی از قرآن هم بیوشی، به تو باور ندارند.

● واته: که سی که او بانگی به دروژنی ده رچوو، نیر نه سته مه باوهری پی بکری.

۳۳- کراس که تان شوهری تی، زک له برسیا قوره ی تی!

○ پیراهن کتانش بلند است، درحالی که شکمش از گرسنگی قار و قور می کند.

● به یه کیچک نه وتری که فیز و ده ماریکی به رزی بیی، به لام بو نانی شیو محتاج بی!

۳۴- کراسی به چه به لی، هزار به پاکی!

○ پیراهنی به کثیفی، هزار به پاکی!

● واته: یه ک جار به دناوی، هزار جار پاکی و خوشناوی به او ا نه دا.

۳۵- کردن، هه تا مردن.

○ کار کردن تا مردن.

● واته: مروف تا زیندووه نه بی بو به ریوه بردنی زیان تی بکوشی.

۳۶- کرده وهی بووچک له قسه ی زل خاستره.

○ کردار کوچک از ادعای بزرگ بهتر است.

● واته: کرده وهت بیی و ده عیت نه بی.

۳۷- کرده ی په شیمان به، نه ک نه کرده ی په شیمان.

○ عمل کرده شیمان باش، نه عمل نکرده شیمان.

● واته: کاریک بکه یت و په شیمان بیتو، باشره له وهی نه و کارهت نه کردیت و

په شیمان بیتو که بوچی نه ت کردووه.

۳۸- کرده‌ی کەر و خورده‌ی یابوو.

○ کارکرد خر و خورده یابوو.

● واته: به کئی زه‌حمەت بکیشی و به کینکی تر له به‌ره‌مه‌که‌ی که‌لک وه‌رگری.

یا ئەلین: کرده‌ی گا و خورده‌ی کەر.

۳۹- کرده‌ی من و برده‌ی تو.

○ کرده‌ی من و برده‌ی تو.

● واته: من کارم کرد و تو به‌هره‌که‌ت برد.

۴۰- کەشە کەشە پۆپەرەشە، میوان شەوێ دوو شەو خوەشە!

○ کیش کیش مرغ کا‌کل سیاه، مهمان یکی دو شب عزیز است.

● واته: له مالا‌ندابه‌میوانی ئەو‌نه‌دانی‌شه، لێت وه‌پس نه‌بن و ده‌رت نه‌که‌ن. ئەم مه‌سیله‌ به

میوانیکی بێ‌شەرم و تراوه‌ که‌ له مالا‌یکدا دایکوتاوه و دانیشتووه و به‌ هیچ کولۆجی

ناروا؛ جاکه‌ یوانووی مال به‌ ته‌وس ئە‌داله‌ مریشکه‌ که‌ی خو‌یان و به‌ ده‌نگی به‌رز ئیژی:

کەشە، کەشە... بە‌لکوو میوانی ناحالی تی‌بگا و پ‌روا (جا، پ‌روا بۆ مه‌سیله‌ی دوا‌یی).

۴۱- کەشە کەشە پۆپە لاری، میوان پایز تا به‌هاری! (یا: من میوانم تا به‌هاری)

○ کیش کیش مرغ کا‌کل کج، مهمان پاییز تا به‌ار می‌ماند.

● ئەمە جوابی ئەو میوانه‌ بێ‌شەرم و بێ‌عاره‌یه‌ به‌ که‌ یوانووی ئە‌ومالە (که‌ له مه‌سیله‌ی

پیش‌دا دی‌مان) وه‌ نیشان ئە‌دا که‌ میوانه‌ که‌ مه‌یلی رۆ‌یشتنی له‌و مالە‌ نی‌یه‌ و تا به‌هار

ئە‌مییێتو. جا ئیتر مه‌ گەر به‌ کوته‌ ک ده‌ری که‌ن. چوون و توویانه‌: زانا به‌ ئیشاره‌ و نه‌زان به‌

کوته‌ ک!

۴۲- کفن دز ئیژی، کفن به‌ من بپرگی، مردگ هەر گۆر به‌ گۆری.

○ کفن دزد می‌گوید: کفن نصیب من بشود، مرده‌ گور به‌ گور!

● واته: هەر که‌س ها له‌ بیری خیری خو‌یا.

۴۳- کفن مفتە، مه‌ لاخوه‌ی بۆ پال ئە‌خا!

○ کفن مفت، ملاً خودش را برای به‌ دست آوردن آن، به‌ مردگی می‌زند!

● واته: چتی مفته، هه موو کهس نه خه له تینتی.

۴۴- کفنی له کووی بوو تا قه وری له کووی بی!

○ کفنش کجا بود تا گورش کجا باشد.

● به به کیکی دهس تهنگ و هه ژار نهوتری.

۴۵- کلّاش بو دوّمه ژن باشه.

○ گیوه برای زن گیوه کش خوب است.

● واته: هه کاری به دهستی ئوسا کاری خوئی جی به جی نه بی.

۴۶- کلّاش خوهت بکه ره سه رین.

○ از گیوه خودت به عنوان متکا استفاده کن.

● واته: پشت به خوت بیهسته و روو له کهس مه خه.

۴۷- کلّاو خوهت بکه به قازی.

○ کلاه خودت را قاضی کن.

● واته: خوت وه کیل به.

۴۸- کلّاو که یشم بکه فیتنه ئینه، ناچم بوی!

○ کلاه هم نیز آنجا بیفتد، دنبالش نمی روم!

● واته: نه ونه لهو جینگه و نه و کهسه یا نه و که سانه بیزارم که حازر نیم بیان بینم.

۴۹- کلّاوی له راسی دریاگه.

○ کلاهش از راستی پاره شده است.

● واته: راستگزیه.

۵۰- کلکه سووتی نه کات.

○ دم می جنباند.

● واته: خولته نه کا.

۵۱- کوته‌ک نه‌زانی، قوناخ هاله‌کوی!

- کتک می‌داند، مسیر و مقصد کجاست!
- واته: مه‌گه‌ر به لئی‌دان نه‌و موشکیله سه‌ل بئی.

۵۲- کوته‌ک له به‌هه‌شته و هاتگه!

- کتک از بهشت آمده است.
- به ته‌وس نه‌وترئ له کاتیکدا که نه‌سیحه‌ت کار ساز نه‌بئی. واته: تاگو ته‌گک له به‌پنا له‌بئی نه‌و کاره سه‌ر ناگرئ.

۵۳- کوته‌کی ئاسیاو نه‌گه‌رنئ!

- کتک او آسیاب را می‌گرداند.
- به یه‌کیکی زالم نه‌وترئ.
- یا نه‌لین: کوته‌کی ئاسیاو دیم نه‌گه‌رنئ.

۵۴- کوچک نه‌ونه سه‌نگینه، تا له جیگه‌ی خوه‌ی نه‌جوئ!

- سنگ تا وقتی سنگین است که از جای خود تکان نخورده باشد.
- واته: مروّف نه‌گه‌ر زور نه‌م لاوئه‌ولا بکا، واته زوربگه‌رئ، سووک نه‌بئی.

۵۵- کوچکی نه‌خه‌ین به‌دارا، یا نه‌یگرئ یا نایگرئ!

- سنگی به سوی درخت پرتاب می‌کنیم، یا می‌گیرد یا نمی‌گیرد.
- واته: ده‌ستی بۆ نه‌و کاره نه‌به‌ین، خو زه‌ره‌ر ناکه‌ین یا نه‌یگرئ یا نایگرئ.

۵۶- کوچکیک بی‌عه‌قل بی‌خاته‌چا، هه‌زار عاقل ده‌ری نایه‌رئ!

- سنگی را که یک شخص نادان در چاه بیندازد، هزار دانا نمی‌تواند آن را بیرون بیاورد.
- واته: کاریکی خراپ که که‌سیکی نه‌زان بیکا، به هه‌زار زانا دروست نایئۆ.

۵۷- کولک نه‌رزینئ!

- کرک می‌ریزند.
- به یه‌کیکی سه‌قیل و مالّ خو‌نه‌خۆر نه‌وترئ. به که‌سیکی ده‌س ته‌نگیش و تراوه.

۵۸- کور ئازا مائی بو چهس؟ کور گهنیش مائی بو چهس؟

○ پسر زیرک ارث می خواهد چه کار؟ پسر بی عرضه هم ارث می خواهد چه کار؟

● **واته:** کورپی زیره ک بی نه وهی چاوه پروانی میراتی باوکی بی، به لی هاتویی، نانی خوی دهر دینتی. کورپی خو پش میراتی باوکی له کهترین کاتدا له بهین نه با و نه و میراته ی نه بی چاکتره.

۵۹- کور ژن بیژی تونه مه جازه! که نیشک شوو بکا، ده ماخی سازه.

● پسر زن بگیرد مزاجی عصبی پیدا می کند؛ دختر، شوهر کند، سر حال و شادمان می شود.

○ چونکه کور نه که ویتنه ژیر باری بهر پرسی و بهر یوه بردنی مال و مندال، به لام کچ ئازاد نه بی و له ژیر پرس و جو ی باوک و دایک دهر نه چی.

۶۰- کورد بدوینه، شهرع خوهی نه کا!

○ کُرد را وادار به سخن گفتن بکن، حقیقت رامی گوید.

● **واته:** کورد دل پاکه و نه گهر خه تا به کیشی کرد بی راستی تیژی.

۶۱- کورد فیشه کدان با له خوهی، شا به سه پان ناگری!

○ کُرد قطار فشنک به خود ببندد، شاه را به کارگری نمی گیرد.

● **واته:** کورد عاشقی تفهنگ و نازایه تی و تیکو شانه و ههر نه وهنده دهستی به چه ک بگا، که م که س پیی نه ویری.

۶۲- کورد نه چیتنه بازار، بازار نه گهنی!

○ کُرد به بازار نرود، بازار می گندد.

● به تهوس نه ووتری به وکه سه ی واله خاس و خرابی جنس له بازار دا نا پرس ی و ههر چی بی ههر نه یسیتی.

۶۳- کور سه گ به گورگ بهخنکنه!

○ توله سگ را به وسیله گرگ خفه کن.

● واته: که سیکێ درنده و بێ حه‌یا، به ده‌ستی بێ حه‌یا تر له خۆی له به‌ین به‌ره.

۶۴- کور مه‌ردم ته‌کاته قوربان که نه‌یشک خوه‌ی!

○ پسر مردم را قربانی دختر خودش می‌کند.

● واته: کچی خۆی بۆ گرینگتره له کورپی خه‌لکی، که‌چه‌کی خۆی ره‌حه‌ت بێ، زاوا بۆی گرینگ نی‌یه.

۶۵- کور و کاور نێر، وه شه‌وێ هه‌ل ته‌که‌ون.

○ پسر زیرک و بڕه‌ نر در یک شب گل می‌کنند.

● واته: هه‌لێ ئه‌ره‌خسێ و کورپی ئازا خۆی نیشان نه‌دا. هه‌روا که کاورپی نێریش به سه‌روه‌شاندنێ ته‌بێ به‌ه‌ران.

۶۶- ... بێ مووی گه‌ره‌که!

○ ... بی‌مو می‌خواهد.

● به‌یه‌کیک ئه‌وترئ که په‌لپ و به‌هانه‌ی بێ جینگه‌ بگرئ.

۶۷- ... به‌ر کووانگ قه‌ددری نی‌یه.

○ ... جلوا جاق بی‌ارزش جلوه‌ می‌کند.

● واته: چتی خۆمالی بێ نرخ نه‌داته‌ چاو.

۶۸- کوژ کار بوینه و که‌وچکی لی داگره‌!

○ آغل بزغاله را ببین و قاشق بزن.

● واته: بۆ چۆنیه‌تی مالی خاوه‌ن مال پروا و دوا‌ی ئه‌وه ته‌ماعی تی‌که.

کوژ: جینگه‌ی کارژه‌له‌و به‌رخ‌ی تازه‌ په‌یدا بووه. / کار: کارژه‌له‌.

۶۹- کوسه‌ چوو بۆ ریش، سمیلشی نیا بانی.

○ کوسه رفت برای ریش، سبیلش را نیز از دست داد.

● به‌یه‌کیک ئه‌وترئ که بچی بۆ به‌ده‌س هێنانی چتی، به‌لام نه‌ته‌نیا ئه‌و چته‌ی ده‌س نه‌که‌وئ، به‌لکوو چتیکیش له‌ده‌س‌یدا.

۷۰- کڅله ی خوهی پځوات و مالان نه گهری.

○ نان سوخته خود را بخورد و به خانه مردم نرود.

● واته: به کدم و کورتی خویه وه بسازی و دهستی نیاز یو خه لکي درېژ نه کاتو.

۷۱- کونا مشکي لي بووگه سه قه پسه ری!

○ سوراخ موش در نظر او چون کاخ می نماید.

● به یه کپک ته وتری که ژور ترسايي و له بیری خوشاردنه وه دابی و کون به

کون دهرچی.

۷۲- کڅله ی په لیچ چت به لرخه: دوس، دو، شه راو، توتن، ژن.

○ کهنه لیچ چیز با ارزش است: دوست، دوغ، شراب، توتون، زن.

● قسه ی تیدا لي یه.

۷۳- کڅله ی خودت پینه و په روگه و تازه ی مهردم له بهر مه که.

○ کهنه خودت را پینه بزنی و تازه مردم را به تن میکنی.

● واته: به گهم وکه سری خوته وه بسازه و روو له خه لکي مه خه.

۷۴- کووله که رهنگ ته کات و به نرخ هیلکه ی نه وروزی ته ی فروشی!

○ کدو رنگ می کند و به بهای تخم مرغ نوروزی می فروشد.

● به یه کپکي ساخته چی و ټیله باز ته وتری که خه لک فریو بدات.

۷۵- کوپر چه ی که ره که؟ دوو چاو ساق.

○ کور چه می خواهد؟ دو چشم سالم.

● به یه کپک ته وتری که دوور له باوه به دلخوازی خوی بگا.

۷۶- کوپر نه پت چوماقی بوینه!

○ کور لیستی چماقی را ببین.

● واته: چاوت بکه ره وه و لي ته و ماو بیسه و دهرس بگره.

۷۷- کوپر هه تا ماگه به ته مای چاوه.

○ کور تا زنده است به انتظار چشم است.

● واتنه: مرۆف تا ماوه به هیوا زیندوو.

۷۸- که‌چه‌ل! به چ حالی، تۆ به فالی، قنگ هه‌ل ئه‌مالی؟

○ کچل! باچه‌حالی، هرزه‌گردی می‌کنی و خودت را نشان می‌دهی؟

● به‌که‌سیکی فه‌قیر و ده‌ست ته‌نگ ته‌وترئ که چۆنه‌تی هه‌زاری خۆی له‌بیر بیاته‌وه و جینلی بکا.

۷۹- که‌چه‌ل تیمار که‌ر بوایه تیمار سه‌ر خوهی ئه‌کرد.

○ کچل اگر می‌توانست تیمار بکند، سر خود را تیمار می‌کرد.

نظیر: کل اگر طیب بودی سر خود دوا نمودی.

● به‌ته‌وس ته‌وترئ به‌یه‌کیک که خۆی ده‌ردیکی ببی و که‌سایتیکی ناشاره‌زا چاوه‌پئ بن ئه و هه‌مان ده‌رد له‌که‌سیکی تر ده‌وا بکا. جا مه‌علومه ته‌گه‌ر ته‌و بتوانی، هه‌وه‌ل ده‌رده‌که‌ی خۆی ده‌وا ته‌کا.

۸۰- که‌چه‌ل سه‌ری به‌تۆبه‌له‌ماس ئه‌شکی!

○ کچل سرش با گلوله‌ ماست می‌شکند.

● به‌یه‌کیکی هه‌زار و که‌م ده‌سه‌لات ته‌وترئ که به‌رگه‌ی شه‌ر و شو‌ر نه‌گرئ.

۸۱- که‌چه‌ل له‌سه‌ری ئه‌ترسی و کو‌یر له‌چاوی!

○ کچل ترس سرش را دارد و کور ترس چشمش را.

● واتنه: هه‌ر که‌س له‌و چته‌ته‌رسی وانێ به‌تی.

۸۲- که‌چه‌ل هه‌ر ئه‌ونه‌یه‌سته‌مه، کلاوه‌که‌ی دا‌که‌فی، له‌ته‌ک دا‌که‌فت، ئیتر به‌کی نا‌که‌فی.

○ کچل تا زمانی مشکل دارد که کلاه از سرش بیفتد، وقتی چنین شد، دیگر مشکلی ندارد.

● واتنه: به‌هزه‌که‌سی هه‌ر ئه‌ونه‌عییان نا‌شکرا بوو، ئیتر زاتیان نه‌شکی و هه‌رچی مه‌یلیان بچ ته‌یکه‌ن.

- ۸۳- **که خوا بیا، پیغه مبه ریش ده سکی تی نه خا.**
 ○ خیدا بدهد، پیغمبر نیز دستی به کمک دراز می کند.
 ● **واته:** نه گور بهخت یاری بکا، له هه مورو لایه گه وه درگای ره حیدت نه گرینه وه.
- ۸۴- **که ره گهر به به پنجه دا سه رکهوت، خه سوویش خوهشی له وه وی نهت!**
 ○ خیر اگر از نردبان بالا رفت، مادر شوهر نیز از عروس خوشش خواهد آمد.
 ● **واته:** کار یکی موحاله که خه سوو، خوشی له بووک بی.
- ۸۵- **که ره باره که ی نه نه برد، ناو باریشیان نه خست!**
 ○ خیر نمی توانیست بار را ببرد، سرباری هم اضافه می کردند.
 ● **واته:** به کنی کار یکی نه نه توانی، چتی زیاتریشیان لی داوا نه کرد.
- ۸۶- **که ره باریشی تهنه نگ بی، گورگ هه ره نه یخوا!**
 ○ خیر بارش هم تهنه نگ باشد، گرگ او را می خورد.
 ● **واته:** نازایه تی نه گهریی، هاله زاتی مرووب دا، نامرزی شه پ نازایه تی ناوا به که س.
 یا نه لهن، که ره باره کی تهنه نگیش بی، گورگ هه ره نه یخوا.
- ۸۷- **که ره بتو بی، زه ماوه دن سه که!**
 ○ خر سقط شود، جشن و پایکوبی سگ است.
 ● **واته:** نه گهر که سکی ده وله مندی نان نه خور بمری و مالنکی زوری لی چی بهینی،
 خزم و که سی لاشخور که به میراته که ی نه و نه گهن، له خوشی دا پله زیقمان نه گهن.
- ۸۸- **که ره بتو بی، قل به لاوه چاوی ده رتیری.**
 ○ خر سقط شود، کلاغ ابتدا چشمهایش را درمی آورد.
 ● **واته:** چاوی کراوه، نیشانه ی زیانه و قل لئی نه ترسی و نه وه ل چاوی که ره تو پیو
 ده رینیی، دوا ی نه وه نه یخوا.
- ۸۹- **که ره بهجته به غا، ناوی به هیسرا**
 ○ خر به بغداد هم برود، استر نمی شود.
 ● **واته:** به کینکی هیچ و پوچ نه گهر هه لیک ی بو پره خسی و به پایه و مه قامیکی به ریش

بگا، زاتی ناگورپۆ و ههروا هیچ و پووجه.
یا ئه‌لین، کهر به‌چینه به‌غا، ناوینه قاترا!

۹۰- کهر، به‌جو بمری، شه‌هیده!

○ خر با خوردن جو بمیرد، شهید است.

● به‌ته‌وس به‌که‌سیکی زۆر خۆر ئه‌وتری، که زۆری خواردی و نه‌خۆش که‌وتبی.

۹۱- کهر به‌سته و خاوه‌ن ره‌سته.

○ خر بسته و صاحبش رسته.

● واته: بیر و هۆشت به‌لای مآلی خۆته‌وه بیت و خه‌یآلت ره‌حه‌ت بی.

۹۲- کهر به‌کاروانی چاخه‌و ناوی.

○ خر با یک دفعه به‌کاروان رفتن چاق نمی‌شود.

● واته: به‌یه‌ک که‌رته نانی می‌وانی خواردن، مروئی زک برسی و بی‌نرخ قه‌له‌و ناییتۆ.

۹۳- کهر به‌کۆپانه‌و ماقوول ناویت.

○ الاغ با پالان نجیب نمی‌شود.

هیچ سیقل نکو نداند کرد
آهنی را که بد گهر باشد
خر عیسی گرش به‌مگه‌ برند
چون بیاید هنوز خر باشد.

(سعدی)

● واته: جل و به‌رگی تازه و پوخته یان مه‌قام و پله‌ی دنیایی، مروئی بی‌نرخ و نه‌قام، ماقوول ناکا.

۹۴- کهر به‌لایه‌و، وه‌سه‌سه‌عات سازا

○ خر در مقایسه با او، مثل ساعت ساز است.

● به‌که‌سیکی گه‌وج و تی‌نه‌گه‌یشتو، ئه‌وتری.

۹۵- کهر بی‌رن و تروئی بار که‌نا

○ خر بی‌اورید و رسوایی بار کنید.

● وه‌ختی ئه‌وتری که‌قه‌باحه‌تیکی زۆر باره‌تبی.

۹۶- کەر پیر و ههوسارنۆ، لووشکه لووشکیه له دهوور جوڤا

○ خر پیر و افسار تازه، در اطراف جو بو می کشد.

● به پیاویکی پر ته من و بی شهرم نهوتری که خوی دایێ له دهق و چاوی بریبی له مأل و نامووسی مردم!

۹۷- کەر توپی، کهمای بو چهس ؟

○ خر سقط شد، دیگر کما برای چه ؟

● واته: چت بو وهختی خوی به که لک دی، له وهختی تیپه پر بوو سوودی نی یه.

۹۸- کەر تیر جووی خوارد، سه ره ی تی!

○ خر اگر جو زیاد بخورد، عرعر می کند.

● واته: به کیکي بی نرخ و پوچ نه گهر به پله و مه قامی بگا، هار نه بی.

۹۹- کەر چاوی کهفته وینجه، کهفته سه ره سه را

○ خر یونجه را دید و شروع به عرعر کرد.

● به پیاویکی سووک و بی شهرم نهوتری که به دیتنی کچان و ژنان دهست و پای خوی گوم بکا و حه ره کهت هایه کی ناشیرینی لی سه ریدا.

۱۰۰- کەر چه رمگ بو باره لوکه زه ره ری ههس.

○ خر سفید برای بار پنبه ضرر دارد.

● واته: هاو پیتی خراپ زه ره ری له سوودی زۆر تره.

۱۰۱- کەر خوه مه وگوئی نال نه کهما

○ خر خودم است و گوشش را نعل می کنم.

● واته: مالی خومه و هه ر چون گهره کم بی له سه ری مو عامه له نه کهم.

۱۰۲- کەر دوو ده فعه نه کهنی، جاری ته ک مه ردما و جاری کیش وا خوهی

قسه که ی حالی نهوی!

○ آدم کر دوبار می خندد: یک دفعه با مردم و دفعه دیگر وقتی که خودش آن حرف خنده دار را حالی می شود.

● **واته:** مروئی ناحالی هه‌میشه له تی‌گه‌یشتندا، هاله دوای خه‌لکه‌وه.

۱۰۳- **که‌ر دیزگ به توپین خوهی رازی یه، به‌و شه‌رته زه‌ره‌ر له ساحپوی بکه‌فی!**

○ خر دیز به مردن خود راضی است، به شرطی که صاحبش دچار ضرر شود.

● به یه کینکی قوشمه و بی‌فه‌ر نه‌وتری که به مهرگی خوی رازی بی به‌و شه‌رتی زه‌ره‌ری خه‌لکی تیدا بی.

۱۰۴- **که‌ر شه‌ریکی، گورگ نه‌یخوات.**

○ الاغ اشتراکی را گرگ می‌خورد.

● **واته:** بو مالی شه‌ریکی دلسۆزی ناکری.

۱۰۵- **که‌ر شه‌که‌ت و ساحپو مال نارازی!**

○ خر خسته و صاحب خانه ناراضی.

● به که‌سایتیکی سه‌له‌و ناشوکور نه‌وتری که‌عه‌زیه‌تی که‌سیان له‌به‌رچاو نه‌بی و هه‌ر بو سوودی خویان پروانن.

۱۰۶- **که‌ر کو‌ل و بار سوک.**

○ خر دم بریده و بار سبک.

● **واته:** هه‌رچتی له پای سه‌نگ و مه‌ن خوی.

۱۰۷- **که‌ر که‌فت و کونه دریا.**

○ خر افتاد و مشک پاره شد.

● **واته:** نه‌و کاره نات‌ه‌واو ما.

۱۰۸- **که‌ر له کوپان خوهی رانا‌کا.**

○ خراز پالان خود فرار نمی‌کند.

● **واته:** که‌ریش به نه‌رکی سه‌رشانی خوی شاره‌زایه و شان نه‌داته ژیری.

۱۰۹- **که‌ر له که‌ر جی‌بمی‌نی، لووت و گوپچه‌کی نه‌که‌ن!**

○ خراز خر عقب بماند، بی‌نی و گوشش را می‌بُرد.

● **واته:** نوکهری بیگانه، نه گهر له خوږو شیدا له هاومالی خوۍ دوا بکهوئ، لووت و گوښی نه پرن.

۱۱۰- کهر له ههرگا، نه گۍ!

○ خر را در گیل مورد تجاوز قرار می دهد.
● به په کټک نه وترئ که له ته گانه دا زور بو که سیک بیښی و تهنگی پی هه ل چنی. واته: بو هه ل نه گهرئ.

۱۱۱- کهر له ههرگا گیر بکا، ساحبو مال له گشت کهس به قوه ت تره.

○ خر در گل گیر کند، صاحب خانه از همه کس زورمند تر است.
● **واته:** خاوه ن مال له هه موو کهس بو مالی خوۍ دلسوز تره.
یا نه لټن: کهر له قور اگیر کات، خاوه نی له گشت کهس زیاتر لی نه نه وئ.

۱۱۲- کهرم پی نه گین و شاهه تیمانیشم پی تیږن!

○ وادارم می کنند هم با الاغ جفتگیری کنم و هم لفظ شهادتین جاری کنم.
● **واته:** به زور دوو کاری دژی په کم پی نه کهن.

۱۱۳- کهر مهردم و گای مهردم، نه گهر نه ی رانم، نامهردم.

○ خر مردم و گاو مردم، اگر استفاده نکنم، نامرد هستم.
مشابه: سنگ مفت و گنجشک مفت.
● **واته:** نه بی له م هه له که بوم ره خساوه به باشی که لک وه رگرم، نه ینه پیاو نیم.

۱۱۴- کهر ناو جوگه له س، له ههر تک لا، نه خوا!

○ خر وسط جوی است، از هر دو طرف می چرد.
● به په کټکی ساخته چی و ریا کار و دوو روو نه وترئ که له دوو لای جیاوازه وه که لک وه رگرئ.

۱۱۵- کهری به په پیغام ناو نه خوا!

○ خرش با پیغام آب می خورد.
● به په کټکی به ده مار و خوښ نه وترئ که گهره کی پی هه موو کاره کانی به راسپاردن

نه‌نجام بدری.

۱۱۶- کەر وه‌ختی نه‌سه‌رنی، گورگ بو‌خواونه‌که‌ی تیری!

○ خر وقتی عرعر کند، گرگ را برای صاحبش فرامی‌خواند.

● واته: که‌سیکی نه‌قام، به‌قسه‌ی بی‌حساب و بی‌جینگی خو‌ی دوژمن ئالۆز ته‌کا و بو‌شه‌ر هه‌لی نه‌خرپینی.

یا ته‌لین: کەر نه‌سه‌رنی، گورگ بو‌خوه‌ی تیری.

۱۱۷- کەر ره‌ش نو‌ی برد، ده‌یش ته‌وا!

○ خر سیاه، نه‌من حمل کرد ده‌من نیز حمل می‌کند.

● واته: جیاوازی‌یه‌کی زۆر له‌به‌ین قورسی نه‌و دووباره‌دان‌یه.

یا ته‌لین: کەر هه‌شتی برد، نو‌یش ته‌وا.

۱۱۸- کەر هه‌ کو‌ل تری، نان خوه‌ی بری!

○ خر دم‌بریده‌گوزید، خوراک خود را قطع کرد.

● به‌یه‌کینک نه‌وتری که‌هه‌له‌یه‌کی کردی و به‌شی خو‌ی بری.

۱۱۹- کەر هه‌که‌مه‌ره‌به‌هاره، چوو‌زه‌ی که‌ما دیاره!

○ خره‌میربهار آمده و گیاه‌کما جوانه‌زده‌است.

● کاتی نه‌وتری که‌بیانه‌وی ره‌خنه‌بگرن له‌به‌لینی دوور و درپژی که‌سینک.

۱۲۰- کەر هه‌که‌وگ چوو‌ه بو‌به‌غا و هاتۆ، بو‌وه‌قاترا!

○ الاغ دیز رفت بغداد و برگشت، قاطر شد.

● به‌کابرایه‌کی بی‌نرخ نه‌وتری که‌وابزانی به‌وسه‌فه‌ره‌که‌کردویه‌تی، ئال و گۆپی به‌

سه‌ریا هاتووه‌! به‌لام هه‌ر نه‌وه‌بی و له‌پیشدا بو‌وه و هیچ نه‌گۆپایی.

۱۲۱- کەر هه‌که‌وگ له‌ده‌س من ده‌رچوو، خو‌ای نه‌کرد سه‌ری به‌هه‌زاره‌و نه‌نیا!

○ خر کبود از دست من در رفت، خدا کند سر به‌پرتگاه بگذارد.

● واته: نه‌وه‌ی و له‌ده‌س من ده‌رچوو، چی به‌سه‌ردا دیت، با‌بیت.

۱۲۲- کهره له کوئی کهفتی وکونه له کوئی دریای!

- خره، کجا افتادی و مشک آب کجا سوراخ شدی!
- واته: نهو دوو قسه یا نهو دوو کاره زور له یه ک دوورن.

۱۲۳- کهر هر نهو کهره سه، کوپانه کهی گوریاه!

- خر همان خراست، پالانش عوض شده است.
- به یه کینکی بی وجود و بی نرخ نهوتری که به پله و مه قامیکی مهدهنی گیشتی، به لام هیچ لهرقینکی زاتی نه کردی.

۱۲۴- کهری به چه پکی پیاز بی سینی، له قورا واجی نه مینی!

- خری راکه در ازای یک دسته پیاز خریداری کنی، این گونه در گل می ماند.
- واته: هیچ هه زانی بی دهلیل نی یه.

۱۲۵- کهری بهره کهری، سنان له بنچکی ده ری.

- خری بده و خری بگیر، به درد بی درمان دچار شود.
- واته: چتیکت داوهو چتیککی هر وه کوو نهوت به دهس هیناوه و له نه تیجه دا موعامله یه کی هیچت کردووه.

۱۲۶- کهری نهو، کوپانی نه سه ندا

- خر نداشت، پالان می خرید.
- به یه کینک نهوتری که به خه یال بزی.

۱۲۷- کهس بوو به ناکهس، ناکهس بوو به کهس!

- کس، ناکس شد و ناکس، کس.
- واته: مروئی نه جیب و خانه دان، بی قدر بوون و که ساتیکی ناوه جاخ و بی ناو و نشان ده وریان به دهسته ویه و خویان حیسابن.

۱۲۸- کهس به خه یال نه بووه به مال.

- کس با خیال صاحب مال نشده است.

● **واته:** به تهنیا خه پال کردنه وه، کهس سهر ناکه‌وئ.

۱۲۹- **کهس به دوی خوهی نایه‌ژی تورش.**

○ هیچکس به دوغ خود نمی‌گوید ترش است.

● **واته:** کهس مالی خوی خراب نادا له قه‌له‌م.

۱۳۰- **کهس گوو به کلاوی ناپیوی!**

○ هیچکس گه به کلاش پیمانه نمی‌کند.

● **واته:** هیچ کهس، به هیچ، حیسایی ناکا.

۱۳۱- **کهس نه‌تسی و کهس نه‌تری، میره‌لی خوهی نه‌زری!**

○ کسی نه‌چسد و کسی نگوزد، میرعلی خوابش می‌پرد.

● **به به کینکی فیز قوز و له خورپازی نه‌وترئ که ته‌مای بی هم‌مو و ده‌ور و به‌ری ته‌سلیمی نه‌و بن.**

۱۳۲- **کهس نه‌کیل و به‌رده ره‌ق!**

○ محل غیر قابل شخم و سنگلاخ.

● **به جینگایه کی خراب و ویران نه‌وترئ.**

۱۳۳- **که‌سی به به‌خت خوهی رازی نه‌وی، گیروده‌ی به‌خته‌ره‌شی نه‌وی.**

○ کسی به به‌خت خود راضی نباشد، گرفتار سیاه بختی می‌شود.

● **واته:** به‌وهی وا‌هه‌ته رازی به.

۱۳۴- **که‌سی به زور بیگین، له‌شی چه‌په‌ل ناوی.**

○ کسی را با زور مورد تجاوز قرار دهند، جُنُب نمی‌شود.

● **واته:** کاری زور حو‌کمی له سهر نی‌به.

۱۳۵- **که‌سی به مه‌ویژی نه‌زانی، به‌که‌ویژی نازانی!**

○ کسی که قدرشناس دانه‌ای مویز (خدمتی مختصر) نباشد، قدرشناس کاسه‌ای پُر نیز نخواهد بود.

● **واته:** که سئ به پیاو ته تی به کی کهم نه زانی، به زو ریشی هه رنا زانی.
مه ویژ: میوژ / که ویژ: که ویج، قه فیز.

۱۳۶- **که سئ تا پیاز نه خوا، بو ی پیازی لی نایه.**

○ کسی تا پیاز نخورد، بوی پیاز نمی دهد.

● **واته:** تا که سئ کاریکی خرابی نه کرد بی، سه باره ت به و قسه نا کهن.

۱۳۷- **که سئ چوو ه شار کو پیران، نه شی ده س بگری به چاویه و.**

○ کسی به شهر کوران برود، باید جلو چشم خود را بگیرد.

● **واته:** هاو ره نگي جه ماعت به، با رسوا نه بی.

۱۳۸- **که سئ دایک خوهی باته گان، به دایک مه رد م رحم نا کاا**

○ کسی برای مادر خود دیوئی کند، به مادر مردم رحم نمی کند.

● **واته:** نه و که سه ی رحم به که س و کاری خو ی نه کا، رحم به بیگانه هه ر نا کا.

۱۳۹- **که سئ سیر نه خوات، بو ی سیر له ده می نایه ت.**

○ کسی سیر نخورد، بوی سیر از دهانش نمی آید.

● **واته:** تا که سئ کاریکی خرابی نه کرد بی، له باره یه وه قسه نا کهن و به دنا و نایی.

۱۴۰- **که سئ شوخی نه کا به نان جو، که خوهی نان به هاره ی بو ی.**

○ کسی نان جوین را مسخره می کند که خودش نان گندم بهاره داشته باشد.

● **واته:** به چتی که خو ت با شتر له وه ت نی یه، گالته مه که.

۱۴۱- **که سئ که سه، قسه یه کی به سه.**

○ کس را یک حرف بس.

● **واته:** مرؤئی زانا به ئیشاره یه کی بچروک تی نه گا.

۱۴۲- **که سئ گولوله ی بکه فیته لیژی، که س خاصی نایه ژ ی.**

○ کسی گلوله اش به سرازیری بیفتد، هیچ کسی از او به خوبی یاد نمی کند.

● **واته:** نه وه ی وا نه هاتیه تی، ناویشی به خاصه نابهن.

۱۴۳- که‌سی له‌گورگ بترسی، نه‌شی سه‌گ نگاییږی.

○ کسی از گرگ بترسد، باید سگ نگهداری کند.

● واته: که‌سی دوزمنی بیی یا مه‌ترسی له‌که‌سی بکا، نه‌بیی ئامرازی پاریزداری له‌خوی فراهه‌م بکا.

۱۴۴- که‌سی ماسی بگری، فنگی تهر نه‌وی!

○ کسی ماهی بگیرد، کونش خیس می‌شود.

● واته: هر کاریک زه‌حمه‌تی پی‌ویسته.

۱۴۵- که‌شکیش هر برای دوس!

○ کشک نیز برادر دوغ است.

● به‌دوو که‌سی هاو خو نه‌وتری، واته: نه‌میش هر وه‌کوه‌نه‌وه.

۱۴۶- که‌فته ته‌قه‌وه!

○ دچار وهم و تردید شده است.

● به‌یه‌کیک نه‌وتری که‌سه‌باره‌ت به‌قسه یا ئیشی ئیی که‌وتیینه شک و گومانه‌وه و نه‌وه که‌سه‌بش تا راده‌یه‌ک به‌مه‌ی زانییی و وه‌هم گرتییتی.

۱۴۷- که‌فته سه‌ر ساج علی.

○ روی ساج علی افتاد.

● به‌یه‌کیک نه‌وتری که‌ئیی قه‌ومایی و له‌مالی دنیا هیچی به‌ده‌سته‌وه نه‌مایی.

۱۴۸- که‌ل ئاریز به‌م سه‌ختی به‌وقا‌تر به‌م شیره‌تی به‌، خانم به‌م نازاری به‌ و ئاغه به‌م ئالو‌زی به‌، هر ناو‌یت و نا‌کرگی!

○ گردنه‌ آریز به‌ این سختی و قاطر به‌ این چموشی، خانم با این ظرافت و آقا با این عصبانیت، اصلاً ممکن نیست راه طی شود.

● قسه‌ی تو که‌ریکی هه‌زاره که‌گیری کردوه له‌تنگ و چه‌له‌مه‌یه کداو نه‌جات بوونی سه‌خته.

۱۴۹- که‌ل، به‌وه‌ته‌ن شهر نه‌کات.

○ قوچ کوهی به اُنس وطن می جنگد.

● **واته:** مروّث به عه شقی پاریزداری له وه تن له گهَل دوزمن شهر ته کا.

۱۵۰- **که لپوَس نه گهر خاس بووایه، له کوَل خواهنیه و بوو.**

○ عبای پوستین اگر خوب بود، بر دوش صاحبش بود.

● **واته:** نه و چته نه گهر باش بووایه، خواهنه که ی که لکی لی وه نه گرت.

۱۵۱- **که له شیر، بانگ نه دات و گوویش نه خوات!**

○ خروس اذان می گوید و گه نیز می خورد.

● به یه کینک نه وترئی که هم قسه ی خاس بکات و هم خراپ.

۱۵۲- **که له شیر برسی، خه و خهرمان ناو بردگ نه وینی!**

○ خروس گرسنه خواب خرمن آب برده را می بیند.

● **واته:** هر که له خه ودا نه و چته نه بینئی و نیازی پی به تی.

یا نه لئین: که له شیر برسی و خهرمان ناو بردگ! / که له شیر خه فتگ و خهرمان ناو بردگ!

۱۵۳- **که له شیر خوهی به نوخه شهره ولی نیا که!**

○ غذای گوشت خروس خودش را با لپه بار کرده است.

● **واته:** کاروباری کو که و بوی گرتووه.

۱۵۴- **که له شیر که فته سه رجوپی، مامر له داخا توپی!**

○ خروس شروع کرد به چوپی گرفتن، مرغ از حسادت ترکید.

● **واته:** پیاو که و ته قیته قیت و ژنه له داخا شقی برد.

۱۵۵- **که له شیر ناوه خهت بخوینی، سه ری نه برن.**

○ خروس ناوقت بخواند، سرش را می بزند.

● **واته:** هر که س کاریکی بی جینگه بکا، رسوا نه بی.

۱۵۶- **که له شیر نه خوینیت روژ ناویتوا!**

○ خروس نخواند، صبح نمی‌شود.

● به‌توس نه‌وترئ به‌کسیکی له‌خۆرازی واته: تۆ نه‌بی ئەم کاره سه‌رناگری!

۱۵۷- که‌له‌شیریش نه‌وی رۆژ هه‌ر نه‌وێتۆ.

○ خروس نیز نباشد، باز هم صبح فرا خواهد رسید.

● واته: له‌هه‌ر حالدا بێ ئەو که‌سه‌یش نه‌و کاره نه‌نجام نه‌بێ.

۱۵۸- که‌لێکمان نه‌گرتگه، تا پاش که‌لێکیش بگرین!

○ معادل: بهره‌ای نگرفته‌ایم تا بخواهیم دوباره آن راه را دنبال کنیم.

● واته: له‌و رینگاهه‌ خیرێکمان ده‌سگیر نه‌بووه تا دوباره به‌ شوێنیا پرۆین.

۱۵۹- که‌م بخۆ و کز دانیشه.

○ کم بخور و کز کرده بنشین.

● واته: به‌که‌می خۆت قه‌ناعت بکه و باری منه‌تی مه‌ردم مه‌کیشه.

۱۶۰- که‌م بژی و که‌ل بژی.

○ کم زندگی کن و چون کل (قوچ کوهی) زندگی کن.

● واته: ژینی کورت به‌لام به‌سه‌ربه‌ری، جینگه‌ی شانازی به‌.

۱۶۱- که‌م بۆچه‌هاتی؟ بۆ فره‌!

○ کم برای چه آمدی؟ برای زیاد.

● واته: ئەو که‌سه‌ی وا دیاری به‌کت بۆ دینی، چاوه‌پوانی یارمه‌تی به‌.

۱۶۲- که‌م بێ و که‌م برو با قه‌دورت نه‌چۆ.

○ کم بیا و برو تا ارزش تو کاسته نشود.

● واته: که‌سێ وا له‌په‌سا سه‌ر نه‌کا به‌مالان دا، زوو سووک نه‌بێ.

۱۶۳- که‌م روو، که‌م رزق.

○ کم رو، کم روزی.

● واته: که‌سێ که‌م روو بێ، به‌شی نه‌خوړی.

۱۶۴- کهم مسه مس بکه، بیژه مسه فای پاک!

○ کم مسه مس بکن، بگو مصطفای پاک.

● واته: نه و قسه واهاله نه زه رتا بیژی، پاک و خاوین بیژه و منجه منج مه که.

۱۶۵- کهم من و که ره م تو.

○ کم من و کرم تو.

● واته: چاوه پروانی پیاوه تی و که ره می توم.

۱۶۶- که مهره و لووله هاره تی، زک له برسیا قوره تی!

○ صدای زیور آلاتش بلند است، در حالی که شکمش از گرسنگی قار و قور می کند.

● به که سیکی ته پرپوش به لام زک برسی و عقل سووک نه و تری.

۱۶۷- که نگه ر و قوماش ناو به ویلداش!

○ کنگر و قماش دوست نمی شوند.

● واته: نه و دوو که سه نابن به دوست.

ویلداش: وشه به کی تورکی به. واته: دوست.

۱۶۸- که نیشک خوهت مه که ره قوربان کور مه رد.

○ دختر خودت رافدای پسر مردم مکن.

● واته: کچه که ت که جگر گوشه ته، مهیده به کور یکی خو پری و هیچ و پوچ، له به ر

نه وهی دلی نه و کوره خوش که ی، که چی کچه که ت نه خه یته ناو ناگره وه!

۱۶۹- که نیشک دلی چوو له شوو، ناپرسی هه نگوینه یا گوو!

○ دختر اگر عاشق کسی شد، دیگر نمی پرسد که عسل است یا گه.

● واته: کچی عه نهر دل هه نه وهنده عاشقی پیاوی بوو له چونه تی خولق و خوی نه و

ناپرسی و شوی پی نه کاو له تا کامدا په شیمان نه بیته.

۱۷۰- که نیشکی دایک تاریفی بکا مه گه ر خالو بیخوازی!

○ دختری که مادر او را بستانید، مگر به عقد دانی خود دربیاید.

● **واته:** بئ گومان منداڵ له چاوی باوک و دایکه‌وه زۆر خوشه‌ویسته، به‌لام تاریفی نه‌وان له منداڵ، به‌تایبه‌ت تاریفی دایک له‌کج، نه‌ته‌نیانرخى بئ نادری، به‌لکوو نه‌و منداڵه‌یش به‌و تاریفه زۆرتر قه‌لب ته‌بئ.

۱۷۱- که‌نیله له ته‌ک تۆمه وه‌ویله گوپت لی ویت!

○ دخترک روی سخنم با توست، عروس کوچولو تو گوش کن.
● له کاتیکدا ته‌وترئ که به‌شیوه‌ی ته‌عریز له‌یه‌کئ ره‌خنه‌یه‌ک بگيردرئ به‌لام رووی ره‌خنه‌که بو‌لای یه‌کیکی تریت.
□ **وه‌کوو:** دار ته‌ک تۆمه، دیوار بژنه‌وه!

۱۷۲- که‌نین و گیران، به‌درۆ ناوی.

○ خنده و گریه، دروغکی نمی‌شود.
● **واته:** بئ که‌نین یا گیران، سه‌رچاوکه‌یه‌کی هه‌یه و بئ سه‌به‌ب نی‌یه.

۱۷۳- که‌وا سوور به‌رخیل!

○ قبا سرخ جلو دار قبیله.
● به‌یه‌کیکی هه‌ل کراوی بئ حه‌یا له‌ناو قه‌ومیکدا ته‌وترئ.

۱۷۴- که‌وا نان بخو!

○ قبا غذا بخور.
● **واته:** روژگاریکه، به‌رواڵته‌دا ته‌پروانن و له‌و روانگه‌وه قه‌در و حورمه‌ت له‌مروڤ ته‌تین!
□ **پروانه** بو‌پیتی «د»: ده‌ور که‌وا نان بخوس!

۱۷۵- که‌و ته‌وه‌سه برامبه‌ر که‌و بخوینی.

○ کبک آن است برابر کبک بخواند.
● **واته:** ته‌و که‌سه‌ی واده‌عیه‌یه‌کی هه‌یه ته‌بئ له‌به‌رامبه‌ری حه‌ریفی خویدا ده‌عیه‌بکا.

۱۷۶- که‌وریشک به‌گا نه‌گریت!

○ خرگوش را با گاو صید می‌کند.

● به به کینکی زیره ک نهوتری که بتوانی کارینکی گرینگ به غه پری نامرازی نهوکاره
نه انجام بدات، له حالیکدا جینگه ناپاوه پری بی.

۱۷۷- کهوش پینه چی پاژنه ی نی به!

○ کفش پینه دوز پاشنه ندارد.

● واته: نوسا کار، لهوکاره دا وا بو خه لکی شاره زایه، بو خوی ناشاره زایه.

۱۷۸- کهوشه کانی بنه لای کهوشه کان خانه و.

○ کفشهایش را بگذار کنار کفش های خان.

● به به کینک نهوتری که زور پی خوش بی خوی به کساتیکی ناوداره وه نزدیکه وه بکاو
لانی پیوه لی بدا.

۱۷۹- کهوشه کوئه له بیاوانا نعمت خواس.

○ کفش کهنه در بیابان نعمت خداست.

● واته: له تهنگ و چه له مه ی زیاندا، هر جور به ره مه می که بو دریژه پی دانی زیان
دهس بدا، نیعیه ته.

۱۸۰- که و له بگارا نه گیر گیت.

○ کبک در گدار شکار می شود.

● واته: هر کاری له جینگه و کاتی خویدا، نه بی نه انجام بدری.

۱۸۱- که و له ده ماخی نه پهری!

○ کبک از دماغش می پرد.

● به به کینکی زور خوشحال و به که یف نهوتری.

۱۸۲- که وه رهشم فروشت دام به که و او، کردم به مه زه ی عاره ق و شه را و!

○ کبک خال سیاه را فروختم دادم به کباب، کردمش مزه عرق و شراب.

● واته: چتیکي به نرخم داله ییمی چتیکي بی نرخ و خراپدا.

۱۸۳- که یوانوو، ته قه ی ده سی نایه ت.

○ کدبانو، صدای دستش نمی‌آید.

● **واته:** به‌رپرسی مآل هەر نه‌و‌عه خراپ کاری یه کک
یا نه‌لین: که‌و‌چک که‌یوانوو، ته‌قه‌ی نایه‌ت.

۱۸۴- کئی به‌ره‌نج جه‌می‌کرد وکئی بی‌ره‌نج خواردی!

○ چه‌کسی با زحمت جمع‌کرد و چه‌کسی بدون زحمت از آن برخوردار شد.

● **واته:** یه‌کئی له‌ته‌واوی ژیا‌نیدا‌ه‌و‌ل و ته‌قالا‌ته‌دا و مآل و دارایی جه‌م نه‌کاتۆ و خۆی
له‌په‌نا‌یدا ناهه‌سیتۆ و نه‌مری و میرات‌به‌ره‌کانی دوا‌ی مه‌رگی نه‌و، ته‌پ نه‌ده‌نه‌سه‌ر
مآله‌که‌ی و بی‌عه‌زیه‌ت نه‌یه‌نه و نه‌یخۆن.

۱۸۵- کێچ به‌نرخ‌گا نه‌فروشی!

○ کک به‌نرخ‌گا و می‌فروشد.

● **واته:** ئیله‌بازه.

۱۸۶- کێچ خوه‌ی چه‌س تا‌گازی چه‌بی‌ت؟

○ کک خودش چیست تا‌گازش چه‌باشد؟

● **واته:** نه‌و‌که‌سه‌بی‌نرخه‌چه‌تا‌بتوانی ده‌ستی به‌ه‌شینی؟

۱۸۷- کێچ نال نه‌کا!

○ کک را‌نعل می‌کند.

● به‌یه‌کێکی ئیل باز و ساخته‌چی نه‌وتری.

۱۸۸- کێر ئیمرو، به‌قنگ سۆزی.

○ کیر امروز به‌کون فردا.

● **واته:** نه‌مرۆ نه‌خته و که‌لکی لی وه‌رگه‌ه، سه‌بی نامه‌علومه.

۱۸۹- کێر به‌رووا نه‌چی!

○ کیر به‌چه‌ره‌فرو می‌رود.

● **واته:** روواله‌ت ئافره‌ت نه‌دا به‌شو.

۱۹۰- گڼر گهر وگوز توفانه!

○ کیر خر وکس پشه.

● په دوو چتی دوور له یه ک نهوترئ که هیچ پتوهندی په کیان به یه کور نه بی.

۱۹۱- گپسه لېش کاوړئ نه کات.

○ لاک پشیت هم نشخوار می کند.

● به تھوس به یه کتکی سه پؤل و ته مه ل نهوترئ که دوور له پروا، پته قسه کردن.

۱۹۲- گڼف نه رمپت، تاوی توژ نه کا.

○ کوه فرو می ریزد، لحظه ای گرد و خاک بر پا می کند.

● واته: هر رووداویک - بچووک یا گه وره - بو ماوه یه ک له یاد نه مپنئ و دواي نهو ماوه له بیر نه چیتو.

۱۹۳- گڼف پا نه پوات وکوره که که ما نانه به ری!

○ کوه را باد می برد و شاخه کما در مقابل باد قرار می دهند.

● واته: نهو به لا و رووی کردووه، بهم جوړه نامرازانه به ری ناگیر درئ.

۱۹۴- گڼف به گڼف ناگه یه ت، بنیادهم به بنیادهم نه گه یه ت.

○ کوه به کوه نمی رسد، آدم به آدم می رسد.

● واته: مروف هر کاریکی سه باره ت به که سی کرد، نه بی بیر بکاته وه له دوا روژی نهوکاره.

۱۹۵- گڼفې پرمی وکه ناوی پرکات.

○ کوهی فرو ریزد و کندالی را پر کند.

● واته: که سیکی مالدار بری و چند هزاری دهو و به ری به میرانی یه ک یگه ن.

پا نه لپن: کڼفې نه روخی وکه نه لانی پر نه کاته و.

گ

۱-

گا، نه شی به گویره که یی، کلکی بشکنی.

○ گاو باید در مرحله گوسالگی، دمش را بشکنی.

● واتنه: مروف له ته منی منالیدا نه بی تالیم بدری، که گه وره بوو، تالیم وهر ناگری.

۲-

گا، بوگا مردگ، ژن، بو ژن مردگ.

○ گاو برای شخص گاو مرده، زن برای شخص زن مرده.

● واتنه: که سی قدری چتیک نه زانی، که وه کوو نهو چتهی له پیشدا بوو بی و له دهستی دابی.

۳-

گا به دهم جوو تیارا نه روانی.

○ گاو به دهن شخم زن می نگرد.

● واتنه: مال و منال چاو به دهستی خاوهن مالن. یا: ژیر دهسته بو بانتر له خوی نه روانی.

۴-

گا، به گونا نه ناسی!

○ گاو نر را با بیضه هایش می شناسد.

● به به کیکی بی عه قل و تی نه گه یشتوو نه وتری.

۵-

گات له گاگه لا نه وی و پات سهرما بیوا

○ گاو ت در گله نباشد و پایت دچار سرمازدگی شود.

● واتنه: ده ست له کاریکدا نه بی و له و باره وه تووشی زهره ر بی.

۶- گا، رووی ره شه و تووره که ی پرا

○ گاو، رویش سیاه است و تو بره اش پر.

● به یه کیچک نه و ترئی که دهر به ندی عه یب نه بی، به لام هر به ری پر بی.

۷- گا زهردا تو بخه فیه و منیش نه خه فیه، بزاین کاممان له برسیا نه مرین؟

○ ای گا و زردا! تو بخواب و من نیز می خوابم، ببینیم کیدامیک از

گرسنگی خواهیم مرد؟

● شهریکئی نازا به شهریکی ته مه ل ئیژی که دهستی له کار کردن کیشایی و پالی

دایته وه و مه ترسی بکری که له برسا له به ین بهی.

۸- گا سوور مامو حاجی به، گیره ی خوه یان ناکا، وه لی له گیره ی

مهردما سهر به را

○ گا و سرخ عمو حاجی است، محصول خرمن صاحبش را نمی کوبد، ولی در

خرمن کوبی مردم، پیشگام است.

● به یه کیچک نه و ترئی که پی عه یب بی کاری مائی خوی بکا، به لام له کار کردن دا بو

بیگانه، چالاک بی.

۹- گا، کاویژ بکا له حیزی جوتیاره!

○ گا و نشخوار بکند از بی عرضگی دهقان است.

● به پیاویچک نه و ترئی که ده سه لاتی به سر ژیر دهسته کانی خویا نه بی و نه وان هر

چون مه یلیان بی کار بکن.

۱۰- گا، کردی و کهر خواردی!

○ گا و کار کرد و خر به ره آن را خورد.

● واته: به کئی زه حمه تیکی کیشاوه و کاریکی کرووه، که چی به کیکی تردیت و به ره می

زه حمه ته که ی نه و نه خوا.

۱۱- گا گیره بکا، گمیزی نی نه گا.

○ گا و خرمن بکوبد، در آن می شاشد.

● **واته:** هه‌ر که سێ کاری بکا، چاوه‌پێ ئه‌ کرێ له‌ و کاره‌دا هه‌له‌ پش بکا.

۱۲- گا، له‌ ترس گیره‌ بووه‌ به‌ مانگا

○ گا و نرا‌ز ترس خرمن کوبی، ماده‌ گاوشده‌ است.

● به‌ یه‌ کێک ئه‌وترئ که‌ بۆ ده‌رجوون له‌ ژیری باری ئه‌نجامی کاری، حازر بێ خۆی له‌ پیاوه‌تی بخا.

۱۳- گا، له‌ کولانه‌وه‌ ئه‌واته‌ بان.

○ گا و را‌ز روزن خانه‌ بالا می‌کشد.

● به‌ جه‌رده‌یه‌ کی زۆر ئازا ئه‌وترئ.

۱۴- گام به‌ داره‌، دوینه‌م به‌ باره‌، مامۆسا زووکه‌ کوره‌ که‌م ده‌رباره‌

○ گاوم به‌ شخم بسته‌ است، دوغینه‌ام بار شده‌ است، ماموستا زود پاشی پسر‌م را آزاد کن.

● به‌ یه‌ کێک ئه‌وترئ که‌ زۆر په‌له‌ی بێ و گه‌ره‌ کی بێ کاریکی دوور و درێژ‌پشی زوو بۆ ئه‌نجام به‌دن.

یا ئه‌لێن: گام به‌ باره‌، دوینه‌م به‌ داره‌، مامۆسا زووکه‌ کوپه‌ که‌م ده‌رباره‌.

۱۵- گان ده‌وله‌مه‌ن، جلی له‌ بانی گان ره‌ش و رووت، عاله‌م بێ زانی

○ خطای توانگران، پوشیده و پنهان می‌ماند؛ اما خطای بیچارگان پیدا است و همه‌ از آن باخبر می‌شوند.

● **واته:** ده‌وله‌مه‌ن هه‌ر کاریکی خه‌تا بکا، که‌س ره‌خنه‌ی لێ ناگرئ، به‌لام هه‌له‌ی هه‌زار هه‌موو که‌س پێی ئه‌زانئ و ئه‌نگوسی بۆ راه‌ کیشن.

۱۶- گا و ران ئاواپی یان ئه‌برد، له‌ مانگا قوله‌یان ئه‌پرسی

○ گله‌ گا و گوسفند روستا را می‌بردند، از ماده‌ گا و دم بریده سوال می‌کردند.

● کاتی ئه‌وترئ که‌ زه‌ره‌ریکی قورس رووی دابی و له‌ چتیکی بێ نرخ په‌رسن.

۱۷- گاور به‌ ته‌مای سه‌فه‌رالی وئ، که‌ر پشته‌ ریژ و جه‌وال خالی وئ.

○ گهر به‌ انتظار صفر علی باشد، باید پشت خرس زخمی شود و جوالش نیز

خالی بماند.

● واته: نه گهر هیوامان به نهو کهسه بی کاریکمان بۆ بکا، نه بی نهو یشمان واهه به له دهستی بدهین.

۱۸- گاهه سنگ ئیژی: خودم خول نه کهم به سهر خوهما، کهس خول ناکا به سه رما.

○ گاو آهن می گوید: اگر خودم روی سر خودم خاک نریزم، کسی روی سرم خاک نمی ریزد.

● واته: نه گهر مروف خوی بۆ خوی نوکولی و سووکی دروست نه کا، کهس ناتوانی نهو سووک و بی نرخ بکا.

۱۹- گاهه سنگ له ناو چاو خوهتا ناوینی، وهلی دهرزی له ناو چاو منا نهوینی!

○ گاو آهن در چشم خودت نمی بینی، اما سوزن در چشم من می بینی.

● واته: عه بیی گهره ی خوت نایینی، به لام عه بیی بهووکی خه لک نه بینی.

۲۰- گا ویل نه کا، گویره که به خپو نه کا.

○ گاو را ول می کند، گوساله را پرورش می کند.

● به که سیک نهوتری که نه سلّی ویل کرد بی و له فروع بهر سی.

۲۱- گای بی گاهانه.

○ گاو بدون گاهان است.

● به یه کیکی بی سهره و بهره نهوتری.

۲۲- گای خوهش دووه.

○ گاو خوش دوغ است.

● به یه کیکی خیر و بهره کت دار نهوتری.

۲۳- گای خودم دی به دوله و، نیم به تهنگ ههوانه کۆله و.

○ گاو خودم را در درّه دیده ام و به فکر انبان به دوش نیستم.

● به که سی نهوتری که ههرله بیری خویا بی و موشکیله ی کهس به لایه وه گرینگ نه بی.

هه‌وانه به کۆل: ئەو کەسە یە کە گای گۆم بوو و هه‌وانه نانی کردوو و به شاینا و دۆل به دۆل به شوینیا ته‌گه‌پێ.

۲۴- گای فه‌قیر، له‌ جفت خوه‌ یا ناگه‌ری!

○ گا و فقیر در شخم زدن برای صاحبش حرکت نمی‌کند.

● واته: مرۆفی هه‌زار له‌ مائی خویشیا به‌ختی نی‌یه.

۲۵- گای ها به باره‌و.

○ گاوش بار شده است.

● واته: ها له‌ سه‌ سه‌فه‌ر و په‌له‌یه‌تی.

۲۶- گری‌یه‌ک به ده‌س بکرگێته‌و، حه‌واله‌ی دیانی مه‌که.

○ گره‌ی را که بشود با دست باز کرد، حواله‌ دندان مکن.

● واته: موشکیله‌یه‌ک که ته‌توانی خو‌ت به‌ناسانی جێ به‌جێ بکه‌ی مه‌یخه‌ره‌ ده‌ستی که‌س و تووشی هه‌له‌تی مه‌که.

یا نه‌لێن: گری‌یه‌ ده‌س، به‌دیان مه‌که‌ره‌و.

۲۷- گره‌و له‌ شه‌یتان ته‌واتۆ.

○ از شیطان گرو می‌برد.

● به‌یه‌کیکی زۆر فێله‌ باز و ساخته‌چی ته‌وتری.

۲۸- گزگل بکه‌ینه‌گوێزه‌وانه!

○ میوه‌ مازوج را به‌شکرانه‌ تولد آن بچه‌ بدھیم.

● به‌خه‌بریکی هیچ و پوچ ته‌وتری که‌ مزگینی هه‌له‌ته‌گری.

۲۹- گلوله‌م که‌فته‌ لیژی، هیچ که‌س خاسم نایه‌ژی!

○ گلوله‌ام به‌سرازی افتاد، هیچکس از من به‌خوبی یاد نمی‌کند.

● واته: به‌ختم لێ هه‌له‌گه‌راوه‌تۆ و که‌س دیانی خیرم پێدا نانی.

۳۰- گشت ژنی که‌شک ته‌کا، نه‌وه‌ حه‌ساوه‌ وشکی ته‌کا.

○ هر زنی کشک درست می‌کند، آن که خشکش می‌کند کاری نتیجه‌بخش انجام داده است.

● **واته:** کن کاره که ی کرد؟ نه و که سی نه و او ی کرد.

۳۱- گشت گیانم بکه‌ن ده‌رزیان، هر پی‌م بیژن قیخان

○ همه بدنم را سوزن آجین کنید، به شرطی که مرا زن کدخدا صدا کنید.

● به یه کینک نه‌وترئ که نه‌وپه‌ری ئاواتی نه‌وه بی به له‌قه‌ییکی به‌رچاو قاوی لی‌بکه‌ن.

۳۲- گشتی فهرزه، شایی و شیوه‌ن قهرزه.

○ همه چیز فرض است، شادی و شیون قرض است.

● **واته:** همه‌وو کاری جینگای خوی هه‌یه، به‌لام شایی و شیوه‌ن ده‌سته‌وامه و نه‌بی بدریتو.

۳۳- گشتی له‌باریکیا نه‌برگی و زولم له‌کولوفتیا

○ همه چیز اگر باریک شود پاره می‌شود و ظلم اگر کلفت شود.

● **واته:** کاسه‌ی زولمی زالم و هختی پر بو، نه‌پرئی.

یا نه‌لین: گشت چتیک له‌باریکیا نه‌بچرگی، وه‌لی زولم له‌قه‌ویه‌تیا.

۳۴- گل مه‌یل بره.

○ خاک قطع میل می‌کند.

● **واته:** که‌سی که مرد و له‌خاکدانئورا، دوا ی چهنی له‌بیر نه‌چیتو.

۳۵- گورگ ئیژی: نیمشه‌و هه‌وره، ده‌مم چه‌وره

○ گرگ می‌گوید: امشب ابر است، دهانم چرب است.

● قسه‌ی که‌سینکه‌ واه‌لینکی بۆره‌خساین و چاوه‌زی بی به‌قیله‌بازی به‌تیکه‌یه‌کی چه‌ور بگا.

له‌شوی هه‌ور و باران دا، شوان بیری به‌لای رانه‌وه‌نی‌یه و گورگ ده‌ستی خوی نه‌وه‌شینئ.

۳۶- گورگ باران دییه.

○ گرگ باران دیده.

● به یه کیکی به ته جروبه و دنیا دیده نهوترئ.

۳۷- گورگ بتخوا، گورگ وه تهن بتخوا.

○ گرگ تو را بخورد، ولی گرگ وطن باشد.

● واته: نه گهر تووشی کۆسپیک بوویت و له لایه‌نی هاوینشمانی خو ته وه برو قهیدی نی.یه.

یا نه لّین: گورگ ولات خوهت بتخوا، نه ک شیر عهرز بنگانه.

۳۸- گورگ بنیته ران، له پیر و جوان ناپرسی.

○ اگر گرگ به گله حمله کند، از پیر و جوان نمی پرسد.

● واته: زالم نه گهر زولمی کرد، له چۆنیه تی مه زلوم ناپرسی.

۳۹- گورگ بیرى ها له لای هه‌ل و هه‌لمه‌ت خوهیه.

○ گرگ به فرصت و حمله خود می اندیشد.

● واته: زالم ها له بیرى نه وه‌دا که کە‌ی ده رفه‌تیکى بو ریکه‌وئ و ده‌ستى بوه‌شینی.

۴۰- گورگ پیر بوو، نه‌وئ به مه‌سخه‌ره‌ی سه‌گ!

○ گرگ پیر شود، مورد مسخره سگ قرار می گیرد.

● واته: مروّف که پیر بوو، نه‌بی به گالته‌جاری لاوانی بی عه‌قل.

۴۱- گورگ و مهر به یه که و ئاو نه‌خوه‌نه‌و.

○ گرگ و گوسفند با هم آب می خورند.

● به ده‌وره‌ی دادگه‌ری و عه‌دل نه‌وترئ.

۴۲- گورگ و مهر به یه که و ناژین.

○ گرگ و گوسفند با هم نمی سازند.

● واته: دوو که‌سی زالم و مه‌زلوم پیکه‌وه نایانکری.

۴۳- گورگ هار چل روژ عومریه.

○ عمر گرگ هار چهل روز است.

● **واته:** زالم زوو زه وائی بو ئه بی.

۲۲- **گورگه و ها له پۆس مه را.**

○ گرگ است و در پوست گوسفند.

● به یه کیکێ خوین مژ ئه وترئ که به رواله ت فه قیر بی.

۲۵- **گورگیان کرده وه کپل مه را**

○ گرگ را وکیل گوسفند کردند.

● **واته:** پارێزداری له مافی مه زلۆومیکیان دا به دهستی زالمیکه وه.

۲۶- **گۆرم نی یه، که فه نم بو چه س ؟**

○ گور ندارم، کفن می خواهم چه کار؟

● **واته:** ئه سل نه بی، فهرعم بو چیه ؟

۴۷- **گورپس به یه ک لا، نه نه گه یی یه و، نوگه ی دوولاس!**

○ طناب یک لایه نمی رسید، نوبت دو لایه است.

● **واته:** ئه و کاره به جوړی ئاسایی جئ به جئ نه ئه بوو، ئیتاش که ته گه ره یه کی تی که وتوو، هه ر ئه نجام نابئ.

۴۸- **گورپس مفته ی دهس که فی، خودی پی ئه خنکنئ!**

○ طناب مفت گیر بیاورد، خودش را با آن خفه می کند.

● به که سئ ئه وترئ که له چتی مفته خوئ لانه دا ئه گه ر به ته و او بوونی گیانیشی بی.

۴۹- **گوژه گشت جاری ساق نایه ته و له کانی.**

○ کوزه همیشه سالم از چشمه بر نمی گردد.

● **واته:** مرؤف له کیشه ی ژیانیدا به رده وام سه رکه وتوو نابئ.

۵۰- **گوژه ی سوور تا چل شه و ئاوی خواه شه.**

○ کوزه گل سرخ تا چهل شب، آبش گوارا است.

● واته: هه‌موو چتی، تا ماوه به ک که لکی تاییه تی لئی ته گیردری.

۵۱- گوشت بگه‌نی، خوای ته‌که‌ن، خوا بگه‌نی، چه ته‌که‌ن؟

○ گوشت بگندد نمکش می‌زنند وای به روزی که بگندد نمک.

● واته: هه‌ر موشکله به ک پیش بی به ته‌دبیری مروئی زانا حه‌ل نه‌بی، جا ته‌گه‌ر مروئی زانا خوئی تووشی هه‌له‌ بیی چاره چی به؟

۵۲- گوشت خوهر هه‌زاره، هه‌ر گورگ به ناو و هاره.

○ گوشت خور هزار است، و فقط گرگ بدنام و هار است.

● واته: زالم و خوین مژ زوره، به لام هه‌ر به کئی ناوی به خراپه ده‌رچوو.

۵۳- گوشت سه‌ر چه‌په‌ر.

○ گوشت روی پرچین است.

● به چتیک بی‌ته‌رزش نه‌وتری.

۵۴- گوشت لاران خوهرت بخوهر و منه‌ت قه‌ساو مه‌کیشه.

○ گوشت کناره ران خود را بخور و منت قصاب را مکش.

● واته: به‌که‌م و که‌سری خو‌ته‌وه بسازه و منه‌تی که‌سان مه‌کیشه.

۵۵- گوشت لایه‌ق بازه.

○ گوشت لایق باز است.

● واته: چتی باش بو که‌سینکی لایه‌ق و باش. / به‌که‌سینک نه‌وتری که‌شیاوی ئیشیک بی.

۵۶- گوشتمان له‌قازنیکا به‌یه‌که‌و ناکولی.

○ گوشتمان در یک دیگ با هم نمی‌جوشد.

● واته: من و نه‌و که‌سه، هه‌ر پیکه‌وه نامان کری.

۵۷- گوشتی نه‌خورگی.

○ گوشتش خورده می‌شود.

● به که سیکی بی دهم و زوان و که ره واله نهوترئ.

۵۸- گۆش عهزیز، گۆشواره عهزیز!

○ گۆش عزیز، گۆشواره عزیز.

● واته: نه گهر نه و که سه خوی بو تو خوشه ویسته، نه بی خاتری نه وانه ییش و انازیزی نه و که سن، بگری.

یا نه لپن: گوی عهزیز، گواره عهزیز.

۵۹- گۆشت هه رچی له ره، له بان نانه.

○ گۆشت هر چند لاغر است، روی نان است.

● واته: هه رکس به نه ندازه و شیاوی خوی قه در و حورمه تیکی هه یه.

۶۰- گۆشت یه ک بخوهن، پی شه ی یه ک ناشکنن.

○ گۆشت یکدیگر را بخورند، استخوان یکدیگر را نمی شکنند.

● واته: نه و که سانه ی و باسیان لپی نه کری شاید زهره ری مالی له یه ک بدهن به لام زهره ری گیانی یان بو یه ک نابئ.

۶۱- گول، برای پیسه!

○ جذامی، برادر کیف است.

● واته: نه و که سه له پیسی دا وه کوو نه وی تر وایه و جیاوازی یه ک له به بینا نی یه.

۶۲- گول بی درک ناوی.

○ گل بدون خار ممکن نمی شود.

● واته: هه رک سیکی چاک یا به دیمه ن و جوان، یه ک یکی سه ره خه ر و ا به لایه وه.

۶۳- گول له به یه نه هه ل نه که وی!

○ گل از بهن می روید.

● واته: چنی به نرخ یا مروئی گه وره له جینگای بی قابل یا له به ماله ی بی ناو و نشان، هه ل نه که وی.

۶۴- گول، نه سه قی زله!

○ جذامی، متکبر است.

● واته: که سانی بی نرخ و بی نمود، ده عیبه یان زوره.

۶۵- گول نیت، درک مه وه.

○ گل نیستی، خار مباح.

● واته: نه گهر پیاهو تی به کت له دهس نایه، ناپیاویش مه که.

۶۶- گوله ژاله، رهنگی ئاله، به لام تاله.

○ گل ژاله، رنگش قرمز است، ولی تلخ است.

● به به کیکی رواالت جوان، به لام به دخو نهوتری.

۶۷- گووم هه رتا قوول تر بی، مهله ی خوه شتره!

○ ژرفاب تا گودتر باشد، شنا کردن در آن لذت بخش تر است.

● واته: نه م پیش هاته، هه رچی به ربلاوتر بی چاکتره.

۶۸- ... خوه ی وگه زهر له به ک جیا ناکاته وه!

○ ... خودش و هویج را از یکدیگر تشخیص نمی دهد.

● به به کیکی گهوج و تی نه گه یشتو نهوتری.

۶۹- گون گون دار دهر تی ری!

○ بیضه بیضه دار را در می آورد.

● به به کیکی زور ئازا و لی هاتوو نهوتری.

۷۰- گوو تا چیلکه ی تی خه ی، بو نه داتو.

○ گه تا آن را با چوب به هم بزنی بیشتر بو می دهد.

● واته: کاری خراب تاله سه ری برؤی زیاتر رسوایی بار تی ری.

۷۱- گوو کردن سه ر به رزی، له زه ماوه ن کویره دی خوه شتره!

○ گه کردن برفراز جای بلند، از شرکت در عروسی ده کوره خوشتر است.

● واته: جینگه‌ی بچروک ته نانهت خوشیسی دَل ناگری.

۷۲- گویره که‌ی خوُمالی به‌گا، ناوِ!

○ گوسالّه شخصی گاو نمی‌شود.

● واته: حتی خوُمالی قدری نی‌به. هه‌روا که قدری منالی مأل، له‌لایه‌نی ته‌هلی ته‌و ماله‌وه ناگیردری و دیان به‌وه داناتین که ته‌و منالّه له‌داهاتوودا گه‌وره ته‌بی.

۷۳- گویره که‌ی فه‌قیر، گویره که‌ی ده‌وله‌مه‌نی به‌ستوا

○ گوسالّه فقیر، گوسالّه ثروتمند را مهار کرد.

● واته: هه‌زار، به‌ره‌لی ده‌وله‌مه‌نده.

ته‌م مه‌سیله به‌ پیچه‌وانه‌یش وتوویانه: گویره که‌ی ده‌وله‌مه‌ن، هین فه‌قیری به‌ستو. واته: ده‌وله‌مه‌ن هه‌موو چتیکی ته‌نانهت گویره که‌شی به‌سه‌رچتی هه‌زارا زاله.

۷۴- گویره که‌ی مه‌ردم گویره‌وسار ته‌وریت!

○ گوسالّه مردم طناب را پاره می‌کند.

● واته: منالی مه‌ردم هه‌ر چه‌ندیش خزمه‌تی بکه‌ی و خوشت گه‌ره ک بی، له‌ئا کام دا ته‌چیتو بۆ لای باوانی خو‌ی و ته‌رکت ته‌کا.

۷۵- گویز له‌بان گومه‌زا ناویسی.

○ گردو بر بالای گنبد نمی‌ایستد.

● به‌کاریکی نامومکین ته‌وتری.

۷۶- گویز له‌هه‌وانه‌ی خوه‌ی ته‌شمیریت!

○ گردو را از انبان خودش می‌شمارد.

● به‌یه‌کیک ته‌وتری که بۆ هه‌موو که‌س له‌چاوی خو‌یه‌وه پروانی.

یا ته‌لین، گویز له‌گیرفان خوه‌ی ته‌زمیری.

۷۷- گویزی نه‌ماگه‌و گفنی ته‌کا!

○ گردویش نمانده است و دبه‌درمی آورد.

● به که سینگ نه و ترئ که له ده‌ست ته‌نگی یا، گز بکا.
یا نه‌لین، گویزی نه‌ماوه و گزه نه‌کا.

۷۸- گه‌دایی به‌چه‌ت بیژم‌خاس؟ تاوسان پاپه‌تی و زمسان بی‌کراس!
○ گدائی از چه‌چیز تو تعریف‌کنم؟ تابستان پابرهنه و زمستان بدون پیراهن.
● واته: هه‌زاری له‌هر وهرزیکدا، هر که‌م و کۆری هه‌یه.

۷۹- گه‌دا به‌گه‌دا، ره‌حه‌مت له‌خوا.
○ گدا به‌گدا، رحمت از سوی خدا.
● به‌دوو که‌سی هه‌زار و ده‌س ته‌نگ نه‌وترئ که به‌یه‌ک بگه‌ن و
چاوه‌پوانی یارمه‌تی یان له‌یه‌ک بی.

۸۰- گه‌دا لای باوه‌ته‌سی!
○ فقیر از سمت جهت وزش باد می‌چسد.
□ پروانه بو پیتی «ف»: فه‌قیر لای باوه‌ته‌سی.

۸۱- گه‌دا له‌به‌ر ته‌ماع، مناله‌که‌ی کویر گه‌ره‌که.
○ گدا از روی طمع، می‌خواهد بچه‌اش کور باشد.
● واته: گه‌دای ته‌ماع‌کار حه‌ز به‌وه‌ته‌کا، مأل و منالی کویر بن و
سه‌روه‌تی پاشه‌که‌وتی نه‌و نه‌بین و ته‌ماعی تی نه‌که‌ن.

۸۲- گه‌ره‌کیه‌ماسی بگریت و قولی ته‌ر نه‌وی!
○ می‌خواهد، ماهی صید کند و پایش خیس نشود.
● واته: هه‌موو کارئ، عه‌زیه‌تی هه‌یه و بی عه‌زیه‌ت به‌ره‌هم به‌ده‌س نایه‌ت.

۸۳- گه‌ریه، دریه!
○ ولگرد، بی‌حیا است.
● واته: نه‌وه‌ی وا زۆر نه‌م مأل و نه‌و مأل نه‌کا، بی‌شهرمه.

۸۴- گه‌ز چه‌و جاوگ چه‌؟

○ گز چه و کرباس چه ؟

● واتنه: من چی تیزم و توچی تیزی ؟

۸۵- گه دا پالّه وان خواس.

○ گدا پهلوان خداست.

● واتنه: هه ژار چونکه مالی دنیای نی یه، نازاد و سهر به سته.

۸۶- گه دای موخته بهر، له خوا بی خه وه را

○ گدای معتبر، از خدا بی خبر.

● واتنه: نه و گه دایه وا به ده ولت و سهر وه تیک ته گا، خوی خوی له بیر ته چیتو.

۸۷- گه مال زوری بو بیرا، نه ونه ی تانجی به ک راته کا.

○ سگ را تحت فشار قرار بده، به اندازه یک تازی می دود.

● واتنه: زور بو هر گیاندارئ بیرن زیاد تر له توانایی خوی کار ته کا.

۸۸- گه مال له ترسا نه وی به تانجی.

○ سگ نرا از ترس، تازی می شود.

● واتنه: له ترسا، کاری زور تر له تاقهت ته کری.

۸۹- گه گنجت به بار بی، به زه هر مار بی.

○ گنجت به بار باشد، زهر مارت شود.

● واتنه: له به ختی خوت بی وهری بی.

۹۰- گه نم نه ری، جو نه ری، گاله تسنه تویش نه ری ؟

○ گندم آری، جو آری، ارزن چسو تو هم آری ؟

● به به کیکی بی قابل نه وتری که گره کی بی له ناوجه ماعه تیکدا خوی نشان بدات و پی نه که وی.

۹۱- گه نم ویل نه کا، ناو گال نه دا، ماین ویل نه کا و کهر فال نه دا!

○ گندمزار را ول می کند، ارزن را آبیاری می نماید، ماده اسب را ول می کند و خر

را به جفت گیری می‌دهد.

● **واته:** نه‌و‌ی به نرخه، به فیروزی نه‌دا و نه‌و‌ی بی‌نرخه، ده‌ستی پیوه نه‌گری.

۹۲- **گه‌وره ناو نه‌روزی و بووچک پای تی نه‌خا.**

○ بزرگسال آب می‌ریزد و خردسال پا در آن می‌مالد.

● **واته:** گه‌وره هەر کاری بکا، نه‌بی به سهرمه‌شق بو بچووک.

۹۳- **گه‌وره کچ به ماچی حیز ناوی!**

○ دختر بزرگسال با دادن یک بوسه هیز نمی‌شود.

● **واته:** یه کجار هه‌له کردن بو که‌سی که هەر هه‌له‌ی نه‌کردبی قه‌یدی نی‌یه.

۹۴- **گه‌وره‌یی خه‌رجی گرانه.**

○ اد‌عای بزرگی کردن هزینه زیاد بر می‌دارد.

● **واته:** ده‌عیه‌ی گه‌وره‌یی کردن ناسان نی‌یه.

یا نه‌لین: گه‌وره‌یی خه‌رجی هه‌س.

۹۵- **گیا به جیگه‌ی سه‌خته و نه‌می‌نیته‌و.**

○ گیاه در محل ناهموار باقی می‌ماند.

● **واته:** چت‌ومه‌ک به لای‌یه کیک‌ی چروک و پیسکه‌وه هەر نه‌می‌نیته‌وه.

۹۶- **گیا، له‌سهر بنج خوه‌ی سه‌وز نه‌وی.**

○ گیاه از روی ریشه خود می‌روید.

● **واته:** هه‌رچی که‌سه له‌سهر ره‌گ و ریشه‌ی بنه‌ماله‌ی خوی نه‌روی. نه‌م په‌نده بو

مرؤفی خانه‌دان نه‌وتری.

یا نه‌لین: گیا، له‌سهر بیخی خوی ده‌روی.

۹۷- **گچ نه‌سکه‌نه‌ره.**

○ گچ اسکندر است.

● به کاریکی قوول و پر خه‌ته‌ر نه‌وتری.

۹۸- گهجه نه ی درگا، له بان چاو بنیامه و بگه ری، وه لی هه وگ نه گه ری! ○ پاشنه در روی چشم آدمی بهر خد، ولی هوو جلو چشم آدمی رفت و آمد نکند.

● واته: دور هه وو چاوی دپنی به کیان نی به.

۹۹- گهر فانیم له مال غوا پاکتره! ○ جییم از خانه خدا پاکتر است. ● واته: زور نه دار و هه زارم و پاره م نی به.

۱۰۰- گهر فانی بو هه ل دوور بگه! ○ جیش را برای آن دوخته است. ● واته: به ته بای که و توره.

۱۰۱- گیسکه گه ی هه یاس خاصه! ○ بزغاله هیاس خاص است. ● به به کینک نه وتری که به ینی چاخ بی و به ینی له پ. □ بروا بو پیتی «نه»: تیزی گیسکه که ی هه یاس خاصه.

۱۰۲- گیسگی نه غواردم، گاوری دوړاندم! ○ بزغاله ای نخوردم، بزه ای باختم. ● واته: نه ته نیا چتیکم ده سگیر نه بوو، چتیکیشم له دهس دا.

ل □

۱- لاشه‌م به زوَر بکیشم، منه‌ت ناکه‌س نه‌کیشم.

○ بدنم را با زور بکشم، منت ناکس نکشم.

● واته: خوَت بخره عه‌زیه‌ت و منه‌ت که‌س و ناکه‌س مه‌کیشه.

۲- لاف له غه‌ریبی و گووز له بی‌اوان!

○ لاف در غریبی و گوز در بیابان.

● واته: لاف لی‌دان له غه‌ریبی دا چونکه‌که‌س نایناسی و به دروی ناخه‌نه‌وه، عه‌یی

نی‌یه ؛ تر لی‌دانش له بی‌اوانا چونکه‌که‌س گویی لی‌نی‌یه، قه‌یدی نی‌یه.

۳- لای باور نه‌که‌ر خوه‌ت هیلاک مه‌که.

○ نزد شخص بی‌باور، خودت را خسته مکن.

● واته: قسه‌کردن له‌گه‌ل که‌سیکی بی‌باوه‌را، هیچ سودی نی‌یه، که‌وا بوو له‌گه‌لیا قسه‌مه‌که.

۴- لای تازه راوکه‌ر واسه، کوَنه‌راوکه‌ر کوَیره!

○ تازه شکارچی این گونه تصور می‌کند که کهنه شکارچی کور است.

● واته: لاری‌خاو و بی‌تجربه‌وا نه‌زانی‌گه‌وره‌تر له‌و چتی‌نازانی.

۵- لای تیانه‌ی ره‌شو دامه‌نیشه، باره‌ش نه‌ویت.

○ کنار دیگ سیاه‌منشین، تا سیاه‌نشوی.

● **واته:** له گډل که سانی به دناوا، هه لسه و دانیشه مه که، با به دناو نه وی.

یا ته لین: لای دیزه ی ره شو دامه نیشه، با رهش نه ویت.

۶- **لای چاوه ساقه که وه ته یدات و لای چاوه کویره که وه ته یواته و.**

○ از سمت چشم سالم می بخشد و از سمت چشم کور، پس می برد.

● **واته:** بهم دهس چتیک پی ته داو بهو دهس ته یواتو.

۷- **لای خبییه دا چه ور ته وی، لای دیزه دا رهش ته وی.**

○ در کنار خیک چرب می شوی، در کنار دیگ سیاه می شوی.

● **واته:** دانیشن له گډل که ساتیکی به دناوا، به دناوت ته کا.

۸- **لای دز وایه، گشت که س دزه**

○ از نظر دزد، همه کس دزد است. معادل: (کافر همه را به کیش خود پندارد).

● **واته:** هه موو کهس له چاوی خو به وه بو دنیا ته پروانی.

۹- **لای کهر واسه، گشت که س کاسه!**

○ کر فکر می کند همه گیج اند.

● **واته:** هه موو کهس له چاوی خو به وه بو دنیا ته پروانی.

۱۰- **لای که سی که سه، تیری تانه به سه.**

○ نزد آن کس که کس است، یک تیر طعنه بس است.

● **واته:** مروئی زانا له تانه و ته شه ریکی بچووک زوو تی ته گاو خوی ته پاریزی.

۱۱- **لایه لایه یش ته کات و ته یش گیری!**

○ هم لایه لایه می کند، هم گریه می کند.

● به یه کیچک ته وتری که مه زاجیکی دروستی نه بی و هه ر تاوی له سه ر خو به ک بی.

هه م پند بدا و هه م به پیچه وانه ی پهنده که کار بکا.

۱۲- **لنگه که وشیکی ها له دیوانا!**

○ یک لنگه کفش در دیوان دارد.

● **واته:** که سبکی هاله خزمه‌تی پاشا یا حکومت دا و بهو یۆنه‌وه ده‌ستی نه‌پروا.

۱۳- لووت له به‌ینا نه‌بوایه، چاو چاوی نه‌خوارد

○ اگرینی در بین نمی‌بود، چشم، چشم را می‌خورد.

● **واته:** نه‌گه‌ر قانون له به‌ینا نه‌بئی خه‌لکی بی‌فره‌ه‌نگک یه‌ک نه‌خون.

۱۴- لووتی بگره، گیانی دهر نه‌چی!

○ بینی او را بگیر، می‌میرد.

● به به‌کتیکی لاواز و بی‌هیز نه‌وتری.

۱۵- لووتی لی نه‌خوری.

○ بینیش برای آن کار می‌خارد.

● **واته:** مه‌یلی نه‌و کاره‌ی هه‌یه.

۱۶- لۆیه‌ک له خوه‌ت دادره.

○ یک لایه از لباس خودت را پاره کن.

● **واته:** له‌م کاره‌دا که بۆ من پیش هاتووه، خۆت بنه‌ره جیگه‌ی من.

۱۷- له ئاسیاوا ریشم چه‌رمگ نه‌کردگه!

○ در آسیاب ریشم را سفید نکرده‌ام.

● **واته:** ته‌جروبه‌ی ژیانم هه‌یه و عومرم به‌فیرو به‌سه‌ر نه‌بردووه.

۱۸- له ئاگر، خوه‌له‌که‌وگ، نه‌که‌فێته‌وا

○ از آتش، خاکستر تولید می‌شود.

● **واته:** له‌بنه‌ماله و ره‌گه‌زیکی ماقوول و ناودار، منالی خراپیش هه‌ل نه‌که‌وئ.

۱۹- له ئاگر نه‌هاتگ، دووکه‌ل نه‌کا!

○ آتش روشن نشده، دود می‌کند.

● **واته:** هیشتا هیچ نه‌بروه، جه‌نجالی کردووه.

۲۰- له ئاسیاوا مائِل بووگه و له ریگه دا په له په لیه!

○ در آسیاب معطل مانده و در راه عجله می کند.

● واته: له جیگایه کی ترا زه رریان لئ داوه و له م جیگادا قهره بوی ته کاتو.

۲۱- له ئاو خور مه ترسه، له ئاو مه ن بترسه!

○ از آبی که در حرکت است مترس، از آب را که بترس.

● واته: له وهی مه ترسه پر قیله و قاله، له وه بترسه و افه قیر حاله.

۲۲- له ئاو شه و مه نه پاریز نه کا.

○ از آب شب مانده، پرهیز می کند.

● به په کیکی به یمان و نه هلی باوه پر نه وتری که له نزیکی کردن به مالی حه رام خو
پاریزی.

۲۳- له ئاو لیل ماسی نه گری!

○ از آب گل آلود ماهی می گیرد.

● واته: له دهر فته تی نه گه ری که به سوودی خوی که لکی لئ وه رگری.

۲۴- له نه سپاو پلاو، نانه شان و ناوا

○ از اسباب پلو، صافی و آب.

● واته: بز نه نجامی نه و کاره هیچ نامرازیکی بنه مایی حازر نی په.

۲۵- له نه سپ داوه زیم، سوار که ر بووم!

○ از اسب پیاده شدم، سوار خر شدم.

● به په کییک نه وتری که مه قامیکی به رزی بووی و له دهستی دایی. یا پایوئ که ژتیکي
باشی بووی و له دهستی دایی و ئیستا ژتیکي خرابی هینایی.

۲۶- له با بی یا له بوران، له عومر ز مسان که م نه ویتو.

○ باد بوزد یا بوران کند، از عمر زمستان کم می شود.

● واته: له هه ر حالدا، خاس یا خراب، هم وه زعه به سه ر نه چئی.

۲۷- له بان به‌رزى په‌کا دانیشه، هه‌تکوو لا‌بوينى.

○ بر‌فرازی بنشین که دو طرف را ببینی.

● واته: کارى بکه چاوت له بهر و دواى کاره که ته‌وه بى.

۲۸- له بان دا‌يه‌نيه‌و، نو‌يژ بخوينه!

○ روى دامنش نماز بخوان.

● به‌ئافره‌تيكى پاك و به‌ئيمان ته‌وترئ.

۲۹- له بان دوو پشكه‌له‌و باز ته‌وا!

○ از روى دو پشکل مى‌پرد.

● به‌يه‌کيکى خوئين و به‌فيز ته‌وترئ.

۳۰- له بان قه‌وور يکه‌و بگيره، مردگى تياو‌يت.

○ روى قبرى گريه‌کن، مرده در آن باشد.

● واته: بۆ‌چتى هاوار بکه به‌عه‌قله‌وه نزیک بى.

۳۱- له بان گلیم ته‌خفت، به‌تورمه‌قسه‌ى ته‌کرد!

○ روى گلیم مى‌خواييد، به‌هواى ترمه‌حرف مى‌زد.

● به‌که‌سيكى نه‌دار به‌لام فیز قوز ته‌وترئ.

۳۲- له به‌ر خاتر، خاتران، ته‌چمه‌سه‌ر دين‌کافران.

○ به‌خاطر خوبان، به‌دين‌کافران مى‌گروم.

● واته: ته‌گه‌ر ته‌م کاره به‌ته‌ستۆ ته‌گرم، له به‌ر خاترى ته‌و که‌سه‌يه که خوشم گه‌ره که.

۳۳- له به‌ر خاتر دل، ئاو ته‌دات به‌گول.

○ به‌خاطر دل، گل را آبيارى مى‌کند.

● واته: له به‌ر خوشه‌ويستى که‌سيكى تر، ته‌و کاره ته‌کا.

۳۴- له به‌ره‌و باجى، له پشته‌و قه‌يجى!

○ روبرو باجى، پشت سر قيچى.

● به یه کینکی دوو روو یا به رواّلت دۆست و له پشته سهر دوژمن نهوترئ.

۳۵- له بهرهو مه یموون، له دواوه خاتوون!

○ از روپرو چون میمون و از پشت سر چون خاتون.

● به یه کینکی به رواّلت ناشیرین به لّام له پشت سهرهوه ریک و پیک نهوترئ.

۳۶- له بههار نه هاتگ، له کهونه گرنگ!

○ بهار نیامده و کبک نگرفته.

● به که سیک نهوترئ که به لّیسیکی دوور و دریژ بدا.

۳۷- له بهین دوو چاوا، لووتی نهرفان!

○ در بین دو چشم، بینی را می ربود.

● به یه کینکی زیره ک و لّی هاتوو نهوترئ.

۳۸- له بیاوانا کاله کۆنه، نعمت خواس.

○ در بیابان کفش کهنه نعمت خداست.

□ بژوا بو پیتی «ت»: تاکه وشه کۆنه له بیاوانا نعمت خواس.

۳۹- له پری ناوێته کوری!

○ ناگهان دارای اعتبار نمی شود.

● واته: کهس له پر، هه لّ ناکه وئ.

۴۰- له پشت ههفت کیف رهش بی.

○ در پشت هفت کوه سیاه باشد.

● واته: ههر پروات و گوم بی.

۴۱- له ترس گیره، بووهسه وشتر!

○ از ترس خرمن کوبی، شتر شده است.

● به یه کینک نهوترئ که له ترسی نه رکینکی گران، شوّن گومکئ بکا.

۴۲- له ترس مار، پآلی دا به ناگره‌وا

○ از ترس مار، به آتش پناه برد.

● واته: له ترسی خه‌ته‌رئ واری کردووه، خوی خسته ناو خه‌ته‌ریکی تیره‌وه.

۴۳- له تیره نه‌رئ، چوووه تسه نه‌رئ!

○ از گوزدان به چش دان رفت.

● واته: له جینگایه کی خراپه‌وه چوووه بۆ جینگایه کی خراپتر.

۴۴- له تفه‌نگ خالی دوو که‌س نه‌ترسی!

○ از تفنگ خالی دو نفر می‌ترسند.

● واته: نه‌وه‌ی وا تفه‌نگه که‌ها به ده‌سیۆ و خوی نه‌زانئ که‌ خالی یه‌وه‌ه‌یش والووله‌ی تفه‌نگه که‌ی تئ کراوه.

۴۵- له تهر نه‌خوات و له وشک نه‌خه‌فی!

○ تر می‌خورد و در جای خشک می‌خوابد.

● به یه‌کیکی ته‌مه‌ل و مفت خۆر نه‌وترئ.

۴۶- له ته‌ک ناوگه‌نیگا، هه‌ل نه‌کا!

○ با آب گندیده می‌سازد.

● به یه‌کیکی به‌تافه‌ت و نه‌هون نه‌وترئ که‌ له‌گه‌ل هه‌موو که‌سا بسازی.

۴۷- له ته‌ک نه‌سلان، هه‌ر فه‌سلان، له ته‌ک نا‌ئه‌سلان، هه‌یچ فه‌سلان.

○ با افراد نجیب و اصیل چهار فصل زیستن، با افراد نااصل هه‌یچ فصلی به‌سر نبردن.

● واته: نه‌گه‌ر بۆ هه‌میشه له‌گه‌ل مروّفی نه‌سل و خانه‌دانا بی، زه‌ره‌ر ناکه‌ی به‌لام له‌گه‌ل نا‌ئه‌سل و ناوه‌جاخا، نه‌گه‌ر بۆ ماوه‌یه‌کی کورتیش به‌سه‌ربه‌ری، تووشی زه‌ره‌ر نه‌بی.

۴۸- له ته‌ک کوپرا نانت خوارد، خوا له به‌ینا بوینه.

○ اگر با کور غذا خوردی، خدا را در بین ببین.

● واته: نه گهر بروی به شهر یکی که سیکي هزار و بی دهم و زوان، جوامیر به و له خوت بیره بۆ نهو.

۴۹- له تهک گورگا، گوشت نه خوا و له تهک شوانا شمشال نه ژه نی!

○ با گرگ گوشت می خورد و با چوپان نی می زند.

● به به کیکی ساخته چی و دوو روو نهوتری که هم بدا له نال و هم بدا له بزمار.

۵۰- له تهک گورگا گوشت نه خوا و له تهک مهرا شیوهن نه کا!

○ با گرگ گوشت می خورد و با گوسفند گریه می کند.

● به به کیکی دوو رو و ساخته چی نهوتری.

۵۱- له تهک مال یاقووبه گا، بز نه ورنه وا

○ باخانه یعقوب بیگ، موی بزهایشان را می چینند.

● به تهوس نهوتری به به کیک که خوی لی گورابی و پتی عاری بی له گدل خوارتر له خویدا هه لسه و دانیشه بکا.

۵۲- له تهک مهردان له بن بهردان، له تهک نامهردان له هیچ ههردان.

○ با مردان در کوه و کمر، با نامردان در هیچ جا.

□ بروانه بۆ بهندی ژماره (۴۷): له تهک نه سلان ...

۵۳- له جینگه ی نهوه ساحپو مال دز بگری، دز ساحپو مالی گرت!

○ به جای آن که صاحب خانه دزد را دستگیر کند، دزد صاحب خانه را دستگیر نمود.

● واته: کاری دنیا پیچه وانه به ؛ دز، خاوهن ماله و خاون مال، دز.

۵۴- له جینگه ی خوهت دانیشه و کووت وزهنجیر مه کیشه.

○ در جای خودت بنشین و زیر غل و زنجیر مرو.

● واته: به که می خوت قانع به و مه چوره ژیر چه پو کی زالم.

۵۵- له جینگه به کا دانانیشی، ناو بهجیته ژیری!

- جایی نمی‌نشیند که آب به زیرش برود.
● به یه کتکی زیره ک نهوترئ که خوی نه‌خاته ناو زهره‌ره‌وه.
یا نه‌لین: له جینگه‌یه کا ناخه‌فی، ناو به‌چینه ژیری.

- ۵۶- له جینگه‌یه کا دانیشه، هه‌لت نه‌سینن.
○ در جایی بنشین، بلندت نکنند.
● واته: خو‌که‌م بین به، با‌قه‌درت نه‌چی.

- ۵۷- له جیی شاوازان، کۆر کۆره وازان!
○ در جای شهبازها، جوجه ربا پرواز می‌کند.
● واته: له جینگه‌ی پیاوه‌خانه‌دان و ماقو‌له‌کان، که‌سانی ناوه‌جاخ دانیشتون.

- ۵۸- له چال دهر هاتم، که‌فتمه چاوانه!
○ از چاله درآدم، در چاه افتادم.
● واته: له‌و‌کۆسه نه‌جاتم بوو، که‌وتمه ناو‌کۆسپینکی گه‌وره‌تر.

- ۵۹- له چاوه‌تیمه‌و، مه‌ردم کراسی بو‌نه‌برن!
○ از نظر یتیم، مردم برایش پیراهن می‌دوزند.
● واته: هه‌ر‌که‌س له‌رووی نیازی خو‌یه‌وه له‌مه‌ردم چاوه‌پروانی نه‌کا.

- ۶۰- له چیشته‌مجه‌ور نه‌چی!
○ شبیه خوراک خادم مسجد است.
● واته: له‌هه‌مرو چتیکي تیدا‌یه.
□ بروانه‌بو‌پیتی «ئه» ئیزی چیشته‌مجه‌وره.

- ۶۱- له‌هه‌فت ئاسمانا، هه‌ساره‌یه‌کی نی‌یه.
○ در هفت آسمان، ستاره‌ای ندارد.
● به یه کتکی هه‌زار و ده‌س‌ته‌نگ نه‌وترئ.

- ۶۲- له‌هه‌فت ئاوی داگه و قولی تهر نه‌وگه!

○ به هفت آب زده است و پایش خیس نشده.

● به یه کیکي فیلباز و ساخته چی نهوترئ.

۶۳- له چه یوهت ناو، پالم داگهسه ناگرهوا

○ از ترس آب، به آتش تکیه زده ام.

● واته: له ترسی خه ته ریکی گه وره، به مه ترسی یه کی بچوو کتر رازیم.

یا نه لئین: له چه یوهت ناگرا، خوهی داگهسه دهم ناوهو.

۶۴- له خواره و دانانیشتی و له ژوو ریشه و چیگهی ناو یتهوا

○ پایین مجلس نمی نشیند و بالای مجلس نیز جایی برای او نیست.

● به یه کیکي خوین و فیزای نهوترئ که ده ماری نه با خوار تر له کهس دانیشی.

۶۵- له خوه له که وان گه وره، خوه له بکه ره سهرتا.

○ از توده خاکستر بزرگ، خاک روی سرت بریز.

● واته: روو، له مزوئی گه وره بخه.

یا نه لئین: له کو گای گه وره، خوه له بکه ره سهرتا.

۶۶- له خه یال گه دا، ده وله مهن گشت شهوئی پلاو نه خواا

○ گدا فکر می کند که ثروتمند همه شب پلو می خورد.

● به یه کیک نهوترئ که بیریکی هه لهی سه بارهت به مهردم بیی.

۶۷- له داخ باوه ژن چوووم بو جه حانم، وه ختی لام کردهو، ها له لای شانم!

○ به دلیل نفرت از نامادری به جهنم رفتم؛ وقتی برگشتم، دیدم که در کنارم من

ایستاده است.

● بیزاری له باوه ژن (زړ دایک) یا هر که سیکي تر دهر نه برئ که زور قینت لئی بی.

۶۸- له داوینه کهی نه درئ و نه یداته ناوشانی!

○ از دامنش می برد و با آن شانه گاهش را وصله می کند.

● به ثافره تیکی مالداری و دهس و چاو پاک نهوترئ که ئی بینی دواروژ بکا

وهه له خهرجی نه کا.

- ۶۹- له درگاوه ده‌ری ئه‌که‌ن، له کولانجه‌و ئیته ماله‌وا
 ○ از در بیرونش می‌کنند، از روزنه بام وارد خانه می‌شود.
 ● به یه کینکی بی‌حه‌یاو بی‌شهرم ئه‌وتری که عه‌بی بی‌عه‌یب نه‌بی.
- ۷۰- له دوا‌ی باران، که‌به‌نگ ؟
 ○ پس از باران کپک ؟
 ● واته: دوا‌ی به‌سه‌رچوونی ئه‌وکۆسه‌به، یارمه‌تی جینگه‌ناگری.
- ۷۱- له دوا‌ی تردان، قنگ قووچاندن!
 ○ پس از تیز دادن، خود را کنترل نمودن!
 ● واته: دوا‌ی ئابرو چوون، به‌خۆداهاتن و بیرکردنه‌وه بی‌سه‌مه‌ره.
- ۷۲- له دوا‌ی تری، خه‌مشه‌بری!
 ○ پس از گوزیدن، خود را به‌نفهمی زدن.
 ● واته: دوا‌ی رووداوینکی ناشیرین په‌شیمانی و خو‌گیل کردن.
- ۷۳- له دوا‌ی که‌رو‌و برویت، ئه‌شی‌بو‌ی ته‌سه‌قول بجی به‌سه‌رتا.
 ○ به‌دنبال خه‌راه بیفتی، باید بوی سرگین به‌مشامت بخورد.
 ● واته: شوین که‌سینکی نه‌فام که‌وتن، بو‌گه‌ن هابه‌دوا‌یو.
- ۷۴- له ده‌س گورگ ده‌ره‌اتم هه‌لنگ هه‌لنگ، که‌فتمه‌ده‌س پلنگ!
 ○ از دست گرگ رها گشتم و اسیر پلنگ شدم.
 ● واته: له‌ده‌ستی زالمی نه‌جاتم بوو، به‌لام که‌وتمه‌ده‌ستی زالمینکی زۆردارتر.
- ۷۵- له ده‌ما‌ه‌ار و له‌له‌شا‌بیمارا
 ○ در سخن گفتن زیرک و در عمل بیمار.
 ● به‌یه‌کینک ئه‌وتری که‌به‌سه‌کردن زیره‌ک بی‌و له‌کردارا ته‌مه‌ل.
- ۷۶- له‌دی‌یه‌کا مه‌لانه‌و، به‌که‌له‌شیریان ئه‌وت بلاقاسم!
 ○ در ده‌ی ملا نبود، به‌خروس می‌گفتند ابو‌القاسم.

● **واته:** له جینگه په کدا که پایوی کاراو جوامیر نه بئ، که ساتیکي خویری وگن بۆ خو
نیشان دان مه یدان په یدا نه کن.

۷۷- **له ر بئ و مال خودم بئ.**

○ لاغر باشد و مال خودم باشد.

● **واته:** هه رچی خراپیش بئ ته گه ر مالی خوم بئ پتی رازیم.

۷۸- **له روڼ نیسکئ، له موو تیسکئ.**

○ از روغن به اندازه یک عدس، از مو به اندازه چند تار.

● **واته:** له هه رچتی نه ختی بۆ پاشه که وت بخه ره دواوه.

۷۹- **له روووه وهی، له ژیره وهی!**

○ در ظاهر منع می کند و در باطن تشویق می کند.

● به په کیچ ته وتری که به روآلت ناوجئ که ر بئ، به لآم له ژیره وه هانده ری شه په که
بئ.

۸۰- **له رووی خودم، کوریکم نه و له شووی خودم!**

○ به دلیل شرم و حیایی که دارم، پسری از شوهر خود ندارم.

● **واته:** زۆر کهس، به هوئ شرم و حه یای زۆره وه تووشی کۆسپ و به لآی نا په واه نه بن.

۸۱- **له رهشی نه کوژئ!**

○ هر خال سیاهی را مورد هدف قرار می دهد.

● به په کیچ ته وتری که له ناحق و بئ تی بینی به سه ر خه لکا بچئ و بکوژئ.

۸۲- **له ریشم ته خه مه سه ر سمیلم!**

○ از ریشم بر می دارم و روی سیلم می گذارم.

● **واته:** دهس به چتو ته گرم و له م لا ته خه مه سه ر نه ولا.

۸۳- **له زمسانا په خی لی ناسه نگیت!**

○ در زمستان یخ از او نمی شود خرید.

● به یه کینکی زۆر گران فروش نهوترئ.

۸۴- له زمسان شهوئ، له پیران تهوئ!

○ زمستان راشیی بس است و پیران راتیی.

● واته: زمسان، له شهوئکیش دایی هه خوی نیشان نه‌دا و پیریش به یاوینکی بهچووک مه‌ترسی مه‌رگی لئ نه‌کرئ.

یا نه‌لین: له زمسان شهوئ، له پیران تهوئ، له بۆره سوار هه‌وئ.

بۆره سواری قنج و قیتیش به هه‌وکردنی دانه‌که‌وئ.

۸۵- له زۆر ژیاوان مه‌پرسه، له زۆر کراوان پیرسه.

○ از آنهایی که زیاد زیسته‌اند مه‌رس، از آنهایی که مورد ظلم قرار گرفته‌اند پیرس.

● واته: نه‌وه‌ی وازۆر ژیاوه له گه‌ل رۆژگارداری که‌وتووه و جینگه‌ی پرس و جو نی‌یه؛ به‌لام نه‌وه‌ی وازۆری لئ کراوه‌سکالای رۆژگاری وابه‌لاوه و لئ پیرسه‌وقسه‌ی بژنه‌وه.

۸۶- له ژیر نه‌وکاسا، نیم کاسه‌یه‌ک هه‌س!

○ زیر آن کاسه، نیم کاسه‌ای هست.

● واته: له ژیر نه‌و قسه‌یا نه‌و مه‌وزووعه‌دا، قیل و فهره‌زیک هه‌ست نه‌کرئ.

۸۷- له سایه‌ی گوله‌که‌نمیکۆ، سه‌د گۆل مرۆر ئاو نه‌خواتۆ.

○ در سایه یک گل گندم، صد گل تلخک آب می‌خورد.

● واته: له سیبه‌ری سه‌ری که‌سیکا سه‌د که‌سی تر به به‌هره‌نه‌گه‌ن.

۸۸- له سوار خاسی خوه‌ی نی‌یه، نه‌سپ هه‌لی گرتکه!

○ از سوار کاری خودش نیست، اسب او را با خود برده است.

● به یه کینک نه‌وترئ که بی نه‌وه‌ی خوی ئیختیاریکی بیی که‌وتیته‌ناو کاریکه‌وه و خه‌لکی وا‌بزان خوی کردوویه‌تی.

۸۹- له سه‌ر ریگا مه‌خه‌فه، با خه‌و خراو نه‌وینی.

○ در مسیر عمومی خواب، تا خوابهای بد نبینی.

● **واته:** خوت ناوختهی دهنگ و باسی خه لک مه که با تووشی کۆسپ نه بی.

۹۰- له سهر زک تیر هه لئه خاته وا

○ با شکم سیر، جست و خیز می کند.

● **واته:** له چاوی بی نیازی خۆیه وه بۆ مه سه له که نه روانی.

۹۱- له سهر مالم، به له بالم

○ به دلیل دفاع از مالم، مرا بزنی.

● **واته:** من له سهر مافی خۆم نه پۆم، تو بۆچی نه بی داخت بی ؟

۹۲- له سی چت خوهت لابه: سه گ هار، ژن سه لیته، دیوار شکسه

○ از سه چیر کناره بگیر: سه گ هار، زن سلیطه، دیوار شکسته.

● **واته:** نه و سی چته جینگه ی مه ترسین و خۆتیا ن لی لاده.

۹۳- له سیوهه خوهی نه ترسی

○ از سایه خودش می ترسد.

● به یه کیک نهوتری که له چتی زۆر بترسی وه ره له بیرى نه وه دا بی خوی بشاریتۆ.

۹۴- له شاخ مار و شیر مه لیچک هاله مالیا

○ از شاخ مار تا شیر گنجشک در خانه اش وجود دارد.

● به مالی نهوتری که پر بی له خرت و پرت و چتی کۆنه و نوئ و به ده رده بخۆر و به ده رده خۆر.

۹۵- له شاریکا پیانگ نه و، به که له شیریا ن نه و ت بلقاسم

○ در شهری مرد نبود، به خروس می گفتند ابو القاسم.

□ وه کوو مه سیله ی ژماره (۷۶)

۹۶- له شه را به ش ناشتی و له ناشتیا به ش شهر بیلانه و.

○ در جنگ فکر آشتی و در آشتی فکر جنگ را داشته باش.

● **واته:** نه گەر له گه‌ل که سی‌ک‌دا شه‌رت کرد، بیرى دوا روژی ناشیت به‌لاوه بئى به‌له‌و
روژه‌دا شه‌رمه‌زار نه‌بى. وه نه گەر له گه‌ل که سی‌کیش‌دا ناشت بووى، هه‌رچى راز‌ته
به‌لایه‌وه مه‌یه‌ژه نه‌وه ک روژی به‌یتان بشیوئ و رازه کانت ناشکرا بکا.

۹۷- **له عه‌رشه‌و تا قورش، هه‌یج که‌س به دوئى خوه‌ی نایه‌ژئ تورش.**

○ از عرش تا قرش (کرسى) هه‌یج کس به دوغ خود نمى گوید ترش است.

● **واته:** هه‌یج که‌س مائى خوئ خراپ نادا له قه‌له‌م.

۹۸- **له عیسا‌یان نه‌دا و مووسا به تاسه‌و نه‌چووا**

○ عیسی را مى‌زدند و موسی داشت دق مى‌کرد.

● **واته:** زه‌ره‌ر له که‌سی‌کى تر که‌و تووه و به کئیکى تر هاوار نه‌کا.

۹۹- **له قنگ‌لاشکیان پرسى مه‌وته‌نت کوینه‌س؟ وتى با نه‌زانئ!**

○ از خار بن پرسیدند و طنت کجاست؟ گفت باد مى‌داند.

● به به کئیکى عه‌بدال و ناواره نه‌وترئ که جینگه و ریگه به کی نه‌بئ، تئیدا سه‌قام بگرئ.

۱۰۰- **له قنگه‌و له‌غاوى نه‌کا!**

○ از عقب دهنه بر سرش مى‌گذارد.

● به به کئیک نه‌وترئ که قسه‌یه کی پئچه‌وانه حالئ بووبئ یا کارئ به پئچه‌وانه بکا.

۱۰۱- **له قه‌ی مانگا ئیشى نى‌یه.**

○ لگدزدن مادّه گاو درد ندارد.

● **واته:** چونکه شیر نه‌دا.

۱۰۲- **له قهن هاوسا، قنگ منالّ خوه‌ی نه‌درئ!**

○ از خشم همسایه، کون بچّه خود را پاره مى‌کند.

● به به کئیک نه‌وترئ ده‌ستى به سه‌ر غه‌ریبه‌دا نه‌پوا و بداله منالّه که‌ی خوئ.

۱۰۳- **له کالئ به‌ک ناوت خوارده‌و کوچکى تئ‌مه‌خه.**

○ در چشمه‌ای که از آن آب نوشیدی سنگ مینداز.

● واتە: جوابی پیاوێتی بە ناپیاوی مەدەرەو.

۱۰۴- لە گایە ک، کێفێ ڤروس ئە کا.

○ از گاهی، کوهی می سازد.

● واتە: لە قسە یە کێ بچووک، مەسە لە یە کێ گەرە ڤروس ئە کا.

۱۰۵- لە کەر شەیتان بێرە خوارۆ.

○ از خر شیطان پیاده شو.

● واتە: ئەو وەندە سەخت مە گرە.

۱۰۶- لە گەر بان ڤرسی بۆ کوێ ئە چی؟ ونی کوته ک ئە زانی!

○ از خر پرسیدند کجا می روی؟ گفت کتک می داند.

● بە یە کێکی ناجالی ئە وێرێ ئە مە گەر زۆر، حالی بکا.

۱۰۷- لە کیسه ی خه لێفه ئە وه خشیت.

○ از کیسه خلیفه می بخشد.

● واتە: پیاوێتی بە سەر مالی مەردمۆ ئە کا.

۱۰۸- لە گشت گاسه یه کا، که وچکه!

○ در هر کاسه ای، قاشق است.

● بە یە کێک ئە وێرێ ئە هەموو قسە و کاریکی مەردمانی جێگە دە خالەت بکا و خۆی

تی بکوێ.

۱۰۹- لە گشت هه وری باران ناواری.

○ از هر ابری باران نمی بارد.

● واتە: لە هەر توپۆرە بوونیک، شەڕ و شوڤ هەڵ ناگرێ.

۱۱۰- لە گورپس رهش و چه رنگ ئە سلە مپێ!

○ از طناب سیاه و سفید رم می کند.

● واتە: لە چتی ئە ناسراو پارێز ئە کا چونکە پێشتر چەراو.

۱۱۱- له گوشت مه‌لی، هه‌ر به‌کی به‌لی.

○ از گوشت پرنده‌ای، هر کدام یک تکه.

● واته: هه‌موو به‌نېسه‌تیکي به‌را به‌ر له‌و چته هه‌لگرن.

۱۱۲- له گون به‌ران، به‌نێر دروس نه‌کا!

○ از بیضه قوج، پنیر درست می‌کند.

● به‌یه‌کیکی زۆر ته‌پرده‌ست وزیره‌ک ته‌وتری که بتوانی کاریکی نامومکین بکا.

۱۱۳- له گوپچکه‌ی گادا خه‌فتکه!

○ در گوش گاو خوابیده است.

● واته: بێ خه‌به‌ره.

۱۱۴- له ماسی نێر شهرم نه‌کا!

○ از ماهی نر شرم می‌کند.

● به‌ته‌وس ته‌وتری به‌ئافره‌تی که ده‌عیه‌ی پاکی بکا.

۱۱۵- له مالا شیر و له ده‌رو ریوی!

○ در خانه شیر و در بیرون روباه.

● به‌که‌سیک ته‌وتری که به‌سه‌ر مال و منالی خو‌یا زال بێ، به‌لام به‌غهریبه‌ نه‌ویری.

۱۱۶- له مال خوه‌یا نه‌یه‌توانی پرپۆله دروس بکا، نه‌چوووه مال مه‌ردم رسته‌ی

نه‌وریه‌وا

○ در خانه خودش نمی‌توانست اوماج ببزد، می‌رفت خانه مردم رشته می‌برید.

● به‌یه‌کیکی نه‌توانکار ته‌وتری که له‌مالی خو‌یا ده‌س بو ره‌ش و سپی نه‌وا، به‌لام له‌

جینگای ترا قو‌لی لێ هه‌لمالی و کار بو مه‌ردم بکا.

۱۱۷- له مال خوه‌ی ناموراد، له مال مه‌ردم شاموراد!

○ در خانه خودش ناکام، در خانه مردم شادکام.

● به‌یه‌کیک ته‌وتری که له‌مالی خو‌یا بێ وه‌ری بێ به‌لام له‌مالی مه‌ردما هه‌موو چتی به‌

مورادی بێ.

۱۱۸- له مآل زاوا دهنگ په پوو، له مآل وهوی قاو و قووا

○ در خانه داماد آوای جغد، در خانه عروس قال و قیل.

● واته: بهرهمی هم کاره به پیچه وانهی نه ویه که چاوه پئی نه کری.

۱۱۹- له مالیا کوچکی په یا ناوی سهر خوه تی پی بشکنی!

○ در خانه اش سنگی پیدا نمی شود، تا با آن سر خودت را بشکنی.

● به مالی که سیکی هزار و ده ست تنگ نه وتری.

۱۲۰- له ماین نه بووگه، ناخور نه وه سی!

○ مادیان ندارد، آخور می بندد.

● به که سیک نه وتری که نه سلّی نه بی و یو فرع هه ولّ بدا.

۱۲۱- له م عه رزه چونه ری هه لکه نه!

○ از این زمین جغندری بکن.

● واته: له هیچ نه بو و داوای چی نه که ی؟ یا: تا عه زیه نه کیشی هیچ چنی بهرهم نایه.

۱۲۲- له من کرده و له شه مال برده!

○ از من کار کردن و از باد شمال بردن.

● واته: من هه ولّ نه دهم و جهمی نه کم، له ولای لاوه لاوه به لایه کی یو نه گه یو له

بهینی نه با. وه کوو کابرایه کی رژد که خوی نایخوا و منآله کانی دهستی تی نه تین و

خهرجی نه کن.

۱۲۳- له مهر دوشین هاتینه کهر دوشین!

○ از دوشیدن گوسفند به دوشیدن خر رسیدیم.

● واته: مهر چیمان بوو له دهستان دا.

۱۲۴- له مه و بهر کاور بازی بوو، نیسه بهران بازی یه.

○ پیش از این برّه بازی بود، حالا قوچ بازی است.

● واته: له مه و بهر نه زمونی ژیانمان کم بوو نه مان نه زانی له گه لّ خه لکدا چوون

موعامه له بکه ین، نیستا ته جرو به مان هه یه و نه زانین چی بکه ین.

۱۲۵- له ناو ئەم مشتە موویە ک هەلکەنە!

○ از کف این دست مویی بکن.

● واتە: هیچیکم لێ مومکین نابێ.

۱۲۶- له ناو کوپرگە لا، مژومۆل چاو ساقە!

○ در میان کورها، نیم کور، راهنما است.

● واتە: له ناو جەماعە تێکی بەسێت دا، کەم زان، زۆر زان ئەدا له قەڵەم.

۱۲۷- له ناو گیرفانیە و پووک ئەنێ!

○ از داخل جیبش پنجه نفرت به سوی او می‌گشاید.

● بە یە کێک ئەوتری کە له بەر خۆیەو توورەیی خۆی سەبارەت بە کەسێ دەپرێ.

یا ئەلێن: له گیرفانیە و پووکاۆل ئەنێ.

۱۲۸- له نوکیسە قەرەز مە کە، ئەگەر ئەیکە ی خەرجی مە کە!

○ از آدم نوکیسه قرض مکن، اگر قرض کردی خرجش مکن.

● واتە: مەوێ نوکیسە و تازە پێداکەوتوو، هێشتا دەست و دڵی پیاوێتی نی یە و له

کاری پیاوانە و جوامێرانە کە خەرجی هەبە، زوو پەشیمان ئەیتۆ، کەوا بوو دڵی یێ خوش مە کە.

۱۲۹- له نە تاشیاگ، ئە تاشێ!

○ از تتراشیده، می تراشد.

● واتە: له هیچ نەبوو، قسە دروس ئەکا.

۱۳۰- له و جیگا ئاو هەس، خاک نی یە، له و جیگا خاک هەس، ئاوی یە.

○ آنجا که آب هست، خاک نیست؛ آنجا که خاک هست، آب نیست.

● واتە: بۆ ئێسان هەموو نێعمەتەکان پێکەوێ جۆر نابێ.

۱۳۱- له و جیگا وا ئاو هەس، تە یە موم باتلە.

○ آنجا که آب هست، تیمم باطل است.

● واتە: ئەسڵ بێی، فەرع جیگای نی یە.

۱۳۲- له ولاخ نه بووگ، ناخوری هه ل نه به ست!

○ الاغ نداشت و آخر می بست.

● به یه کیک نه وترئ که به خه یال بڑی.

۱۳۳- له ووه خته وه تو قسه نه که ی، سی و دوو می شم به گون که ره ره شه و ژماردگه!

○ از وقتی که تو داری حرف می زنی، سی و دو مگس بر روی بیضه خر سیاه

شمرده ام!

● واته: گویم به لای قسه بی نرخه کانی توه نه بووه.

۱۳۴- له وه بترسه وا ئیژئ ناخوهم!

○ از آن کسی بترس که می گوید نمی خورم.

● واته: نه وه ی وا خولکی نه که ی بو نان خواردن و ئیژئ نان ناخوم، جیگه ی مه ترسیه،

چونکه هه نه ونه پری دایه سه سفره که، ئیتر تا ئاخر دهس هه ل ناگری.

۱۳۵- له وهخت راوا گووی ئی!

○ در وقت شکار عنش می گیرد.

● به یه کیک و هخت نه ناس نه وترئ.

۱۳۶- له وهخت کل و کار، عه مه بار، له وهخت چز و بز، عه مه دزا

○ در وقت کار، عه بیار؛ در وقت پخت و بز، عه دزد.

● واته: وهختی کارت پیم بی، ریزم لی نه تیی؛ وهختی که پیویست بکا خزمه تیکم

بکه ی، به قسه ی خراب له خوت دوورم نه خه یتو.

۱۳۷- له وهه رگه هه نه م توژه هه ل نه سی!

○ از آن گل همین گرد و خاک بلند می شود.

● واته: له وکه سه خراپه هه منالی وا نه که ویتو.

یا: له وکاره خراپه هه به ره می وا به بار دی.

۱۳۸- له هوچه نه ی خوه ی نه توژی!

○ از بند تنبان خودش قهر می‌کند.

● **واته:** له خۆی یا له مأل و منالی خۆی نه‌تورئ. وه‌کوو تۆران له به‌نه‌خوین که نه‌بی به‌هۆی نه‌وه‌ی که کابرا گمیز بکا به‌خۆیا.

۱۳۹- له هه‌رجی کاسا، که‌وچکه!

○ در هر کاسه‌ای، قاشق است.

● به‌یه‌کیک نه‌وترئ که له هه‌موو کاریکدا بی‌جینگه ده‌خالت بکا.

۱۴۰- له هه‌رکوی ئاشه، کتک فه‌راشه!

○ در هر جا آتش وجود دارد، گربه‌فراش است.

● به‌یه‌کیکی خویری و زکه‌رۆ نه‌وترئ که بۆ مَل و مۆسه‌ر بکا به‌مالانا.

۱۴۱- له هه‌رکوی ئاشه، که‌چه‌ل فه‌راشه!

○ در هر کجا آتش است، کچل‌فراش است.

□ وه‌کوو مه‌سیله‌ی پیشوو.

۱۴۲- له هه‌رگ نه‌ونه‌تۆز هه‌لسی، هه‌ر خاسه.

○ اگر از گِل آن اندازه گرد و خاک ایجاد شود، باز هم خوب است.

● **واته:** به‌وه‌ی که له‌وکه‌سه یا له‌و جینگه ده‌ستت که‌وتوو، رازی به‌؛ چونکه نه‌وه‌یش هه‌ر زۆره.

۱۴۳- له هه‌ر لایه‌که‌و بای بی‌ت، به‌و باراشه‌ن نه‌کا!

○ از هر طرف باد بیايد، از همان طرف شانه می‌کند.

● به‌یه‌کیک نه‌وترئ که نان به‌نرخ‌ی رۆژ بخوا.

۱۴۴- له هه‌ر هه‌ورئ باران ناواری.

○ از هر ابری باران نمی‌بارد.

● **واته:** هه‌موو قیره و جه‌نجالی جینگه‌ی مه‌ترسی نی‌به. یا: له هه‌ر کس چاره‌پیی پیاوه‌تی نا‌کری.

۱۴۵- له ههوانه‌ی خالی، کووره ئه‌ده‌منیت!

○ با انبان خالی کوره را می‌دمد.

● واته: به ده‌ستی خالی، ده‌عیه‌ی به‌خشین ته‌کا.

۱۴۶- له هیسریان پرسى باوکت کی‌یه؟ وتی دایکم ماینه!

○ از استر پرسیدند پدرت کیست؟ گفت مادرم مادیان است.

● به‌یه‌کیک ئه‌وترئ که له‌رووی هه‌ل نه‌یه‌ت ناوی باوکی خۆی بوا، به‌لام شانازی به‌دایکيه‌وه‌بکا.

۱۴۷- له هیلکه‌ی چه‌رمگ مامر ره‌ش و له مامر ره‌ش هیلکه‌ی چه‌رمگ په‌یا ئه‌وی.

○ از تخم مرغ سفید مرغ سیاه و از مرغ سیاه تخم مرغ سفید به‌وجود می‌آید.

● واته: دوورنی‌یه‌که له‌نیژادی پاک، نه‌ته‌وه‌ی خراپ و له‌مروؤی خراپ، منالی پاک بکه‌ویتۆ.

۱۴۸- لیان پرسى خه‌لک کویت؟ وتی هیشتا ژنم نه‌هاوردگه!

○ از او پرسیدند اهل کجائی؟ گفت هنوز زن نگرفته‌ام.

● واته: پیاو خه‌لکی ئه‌و جینگه‌یه‌واژنی لی ئه‌خوازی.

۱۴۹- لیقه‌ی سوال به‌ر سه‌رما ناگرئ!

○ لحاف گدائی جلو سرما را نمی‌گیرد.

● واته: حتی خه‌لک که به‌خیرات داییشان، خیری لی ناییتۆ.

۱۵۰- لیئا ئاو هه‌س، مه‌له‌وان نی‌یه؛ لیئه‌یشا مه‌له‌وان هه‌س، ئاونی‌یه.

○ آنجا که آب هست، ملوان نیست؛ آنجا هم که ملوان هست، آب نیست.

● واته: هه‌موو نیعمه‌تێ پیکه‌وه‌بو مروؤ جور نابێ.

م

- ۱- **ماچی بۆگه وره کچ چه س ؟**
 ○ یک بوس برای دختر بالغ چیست ؟
 ● به تەوس ئەوتری، واتە: ئەو کارە خراپە یا ئەو هەڵەیه که تۆ بە بچووکی ئەزانی، زۆریش بچووکی نی.یه.
- ۲- **مار بە دەس مەردم بگرە!**
 ○ مار را با دست مردم بگیر.
 سِرِ مار را به دست دشمن بکوب که از اِحْدَى الْحُسَنِيِّنْ خالی نباشد.
 (گلستان سعدی)
 ● **واتە: ئەگەر ئەو کەسە دۆژمن بێ، کە بە دەستی ئەو مار ئەگری، یە کێ لەم دوو ئاکامی خێره دەسگیرت ئەبێ: یا مارە کە ئە کوژری یا ئەداتە دەستی دۆژمنە کە تەو، کە لە هەر حالدا بە سوودی تۆ تەواو ئەبێ.**
- ۳- **مار بە زوان خوەش لە کون تێتە دەرۆ (یا، دەرێ!)**
 ○ مار با زبان خوش از سوراخ بیرون می آید.
 ● **واتە: زمانی خوش دۆژمنیش نەرم ئەکا.**
- ۴- **مار بیت و مروّچه بتهوا!**
 ○ مار باشی و مورچه تو را بخورد.

● به که سیکی توانا و نازا نه و تری که به ختی لی هه لگه پاریتۆ و یه کیکی بی نرخی و هیچ و پوچ ده سی به سه را کیشا بی.

۵- مار تا ده سی لی نه وه شنی، وه زه ناکا.

○ مار را تا اذیت نکنی، نمی گزد.

● واته: نزیکي زالم مه که وه و سه مه تیره سه ری با تووشی عه زیه ت نه کا.

۶- مار تا مار نه خوا، ناوی به نه ژدیه.

○ مار تا مار نخورد، ازدها نمی شود.

● واته: زالمی خوین مژ، دوی زولمیکي زۆر وه کوو نه ژدیه ای لی دی و هارته بی.

۷- مار خوهشی له سیر نه ته هات، سیر له بهر کونا که یا سه وز نه ووا

○ مار از سیر خوشش نمی آمد، سیر جلو سوراخش سبز می شد.

● واته: که سی له که سی خۆشی نه یه ت و نه و که سه بی به موی ده ماخی و له بهر چاوی دوور نه که ویتۆ.

یا ته لین: مار خوهشی له پوونگه نه ته هات، ...

۸- مار خوهی خاصه، تووله که ی خراوه!

○ مار خودش خوب است، توله اش بد است.

● واته: نه و زالمه خۆی به هه ر حال، نۆچه کانی وه زه یان زۆر تره.

۹- مار سه ری بیشت، له سه ر ریگا نه خه وی.

○ مار سرش درد بکند، بر سر راه می خوابد.

● واته: زالم که به ختی لی هه لگه پاریتۆ، به دهستی خۆی قهبری خۆی نه که نی.

۱۰- مار کلک بریاگ، تۆله نه سیئی.

○ مار دم بریده، انتقام می گیرد.

● واته: له دوژمنی زامدار مه ترسی بکه.

۱۱- ماره که ی شیخ نۆمه ره!

○ مار شیخ عمر است.

● به یه کیچک نهوتری که چاکت له گهل کردبی و نهو به خراپه جوابت بداته‌وه. وه کوو ماره‌که‌ی شیخ تومر که دوای خزمه‌تیکه زور ههل چوو به گهرده‌نی شیخ‌دا و پیوه‌ی دا و کوشتی.

۱۲- مار گه‌سته له گورپس رهش و چه‌رمگ سلّ نه‌کا!

○ مار گزیده از طناب سیاه و سفید می‌ترسد.

● واته: که‌سێ که جاری له شوینیکه‌وه خه‌له‌تابی، بۆ دوایی له و جووره جینگانه نه‌ترسی و دووربینی نه‌کا.

یا نه‌لین: ماران‌گاز له گورپس رهش و چه‌رمگ نه‌ترسی.

۱۳- مار مار خوه‌ریش هه‌س.

○ مار مار خور نیز وجود دارد.

● واته: ده‌س له بان دسی زالمیشه‌وه هه‌یه.

۱۴- مار هه‌رچی پیچ نه‌خوات، ناخری راس به کونا نه‌چیت.

○ مار هر چه پیچ بخورد، در آخر راست در سوراخ فرومی‌رود.

● واته: ناراست نه‌بی هر راسته‌وه‌بی.

۱۵- ماری تی زایگه.

○ مار در آن کار زائیده.

● واته: نه‌و‌کاره تووشی گیر و کۆسپ بووه.

۱۶- ماس نی‌یه به لای ده‌متا دیار بی!

○ ماست نیست که دور دهانت دیده شود.

● به یه کیچک نهوتری که قسه‌یه‌کی کردبی و ئیستا حاشای لی بکا.

۱۷- ماسی گه‌وره له تافگه‌دا نه‌گیرگی.

○ ماهی بزرگ در آبشار صید می‌شود.

● واته: پله‌و مه‌قامی به‌رز به زه‌حمه‌ت به ده‌س دی.

۱۸- ماسی له ده‌ریا نه‌وه‌خشئ!

○ ماهی از دریا می‌بخشد.

● واته: له چئی نه‌به‌خشئ که نی‌یه‌تی.

۱۹- ماسی له سه‌ریه‌وه‌بو‌نه‌کا.

○ ماهی از سر می‌گندد.

● واته: که‌سانی ناودار و به‌رپرس، کو‌مه‌لی خو‌یان له به‌ین نه‌بن و نه‌یده‌ن به‌ ده‌ستی یی‌گانه‌وه.

۲۰- ماسی هه‌ر وه‌خت له ئاو‌بیگری، تازه‌س.

○ ماهی را هر وقت از آب بگیری، تازه است.

● واته: بو‌نه‌جامی نه‌و‌کاره، هه‌ر وه‌ختی یی، دیر نی‌یه.

۲۱- مال به‌ساحیو مال جه‌رامه!

○ مال برای صاحب مال حرام است.

● واته: بو‌نه‌بی‌خواه‌ن مال له مالی خو‌ی یی‌وه‌ری یی ؟

۲۲- مال به‌لایه‌کا نه‌رویت و ئیمان به‌هه‌زار لا.

○ مال به یک طرف می‌رود و ایمان به هزار طرف.

● واته: مالی دزراو، یه‌کئی بردوویه‌تی و شک بو‌هه‌زار که‌س نه‌چی و له ئاکامدا ئیمانی مال دزراو بو‌نه‌و‌شکانه‌که‌به‌هه‌له‌دا‌چوووه‌نه‌که‌و‌یتنه‌خه‌ته‌ره‌وه.

۲۳- مال یی‌که‌سی برمی، بو‌برازاوای!

○ خانه بی کسی خراب، برای ساق دوشش.

● واته: نه‌وه‌نده‌یی‌که‌سه، که‌سیکی وا‌هیج و پو‌وج یارمه‌تی نه‌دا.

۲۴- مالت مال نه‌وی و بازارت بازار بی.

○ مالت مال نباشد، اما بازارت بازار باشد.

● واته: نه‌گه‌ر ماله‌که‌ت له مال نه‌چی قه‌یدی نی‌یه، به‌لام بازاره‌که‌ت با له بازار بچی. یا نه‌لین: مالم مال نه‌وی و بازارم بازار وی.

۲۵- مالت نه رمی شیلا نه کوت، بو بات!

○ خانه‌ات ویران شود زرد آلو، برای بادت.

● به به کیکی بی نرخ نهوتری که بی نهوهی شیاوی نهوهی بی ژانه‌سهری بو خه‌لکی درووس کرد بی.

۲۶- مال ته‌نیا، پاوشایی به.

○ ملک شخصی، پادشاهی است.

● واته: که‌سی که بی شهریک خاوه‌نی چتی بی وه کور نهوه به ته‌نیا پاوشای ولاتی بی.

۲۷- مال چه‌رمگ بو روژ ره‌ش.

○ ثروت سفید برای روز سیاه.

● واته: نه‌م‌و که نه‌توانی پاشه‌کوت بخه بو روژی ته‌نگانه.

یا نه‌لین: مال گه‌ش بو روژ ره‌ش.

۲۸- مال خو نه‌خور، بو چه‌کمه بو‌را

○ مال خسیس، برای وارث قلدر.

● واته: مالی مروفی رزد نه‌بی میرات به‌ری مل قه‌وی بیخوا.

یا نه‌لین: مال نه‌خوهر، هین بخوهره.

۲۹- مال خوه‌ت قایم که و سه‌گ هاوسا به دز مه‌که.

○ مال خودت را پنهان کن و سگ همسایه رابه دزدی متهم مکن.

● واته: ه‌وشت به مالی خو ته‌وه بی و له‌کس به‌دگومان مه‌به.

۳۰- مال خوه‌م بو خوه‌م، مال خه‌لکیش وه‌ک هه‌لوا نه‌خوه‌م!

○ مال خودم برای خودم، مال مردم را نیز چون حلوا می‌خورم.

● به به کیکی ته‌ماعکار نه‌وتری که چاوی بریپته مالی مه‌ردم.

۳۱- مال خه‌لکان، تالچ که‌لکان!

○ مال مردم، تالب بام.

● **واته:** به مالی مهردم دل خوش ناکړی.

۳۲- **مال سووتیاګ به مال نهوی، زګهرو به مال ناوی.**

○ خانه خراب مجدداً صاحب خانه می شود، شکمو صاحب خانه نمی شود.

● **واته:** زګهرو نه سیری زکيه تی و هرچی به دهس بیرئ خهرجی زکی نه کا.

۳۳- **مال شهوه کاوول بیت وانه تی بردهو.**

○ خانه جن نوزادکش خراب باد که تو را نکشت.

● **ګالته** په له به ینی دووکه سا، واته: خوابت کوړی.

۳۴- **مال فروش شهوی تیره و مال سین شهوی برسی.**

○ آن که خانه می فروشد یک شب سیر است و آن که خانه می خرد یک شب گرسنه.

● **واته:** مال فروش پاره کی زووله به ین ته چئ، به لام مال سین پاره کی پاشه کهوت خستوه.

۳۵- **مال فره کوزان، ناوی نی په له ګوزان!**

○ در خانه ای که زن زیاد وجود دارد، آن خانه آب در کوزه ندارد.

● **واته:** مالی که زنی زوری تیدایئ، سامانی نی په و هرکس بو خویه تی.

۳۶- **مال قهلب سهر به ساحیهو.**

○ مال بد بیخ ریش صاحبش.

● **واته:** چتی خراب نه میئتو بو خاوه نه کی.

۳۷- **مال که سی بخو، یا زور قینی لی بیت، یا زور خوهش!**

○ مال کسی را بخور یا بسیار بدش بیاید، یا بسیار خوشنود شود.

● **واته:** نه وی وا قینی دی مالی بخوی، بیخو با هر قینی بی. نه ویش وا خوشی دی، بی دلی مه که.

۳۸- **مال له چالا بیت و ساحیهو مال به دیار په و بیت.**

○ مال در چاہ باشد و صاحب مال در کنار آن.

● واتہ: مال لہ ہر حالدا تہ گہر خواہنی بہ دیاریو بیت، بۆ خواہنہ کە ی جینگہ ی دل خوشیہ.

۳۹۔ مال، مال منہ و مالآوایی جہلیل!

○ مال، مال من است و از جلیل تشکر می کنند.

● واتہ: من عہزیہ تم کیشاوہ و لہ و ریگہ دا پارہم خہرج کردوہ کە چی لہ کە سیک ی تر مالآوایی تہ کری.

۴۰۔ مال، مال نہو، میوانیشی لی کەفت!

○ خانہ، خانہ نبود مہمان نیز بہ آنجا آمد.

● بہ مالیکی رەش و روت تہ و تری کە میوانداری ہل نہ گری.
یا تہ لین: مال لہ خواہ یا نہ و میوانیشی لی کەفت.

۴۱۔ مال مفتہ، قازی مہراغہ یش تہ یخو!

○ مال مفت را قاضی مراغہ نیز می خورد.

● واتہ: لہ چتی موفت کەس خوی لانا دا.

۴۲۔ مال مہردان، لہ بنہ بہردان.

○ مال مردان، در زیر سنگہا.

● واتہ: تہ و کەسہ وا غیرہ تی کار کردنی ہہ یہ، لہ بن بہردیش بی نانی خوی دہردینی.

۴۳۔ مال مہردم کیسہ تہ دریت!

○ مال مردم، کیسہ پارہ می کند.

● واتہ: کەس نابۆ بہ مالی مہردم دل خوش بکا.

۴۴۔ مال مہزہنہ ی چاوہ!

○ موجودی مال می تواند میزان حدس و تعیین نرخ کالا از راہ چشم باشد.

● واتہ: مروئی سہردہ رچوو بہ دیستنی کالایہ ک تہ توانی نرخ ی تہو چتہ بہ راورد بکا.

۴۵- مال نه شه مه ی ساچیو مال نه دات.

○ خانه، بوی صاحب خانه را می دهد.

● واته: ته تسپری خاوهن مال له سهر چونیته تی مال و منالی ناشکراپه.

۴۶- مال نه گه بیه هه وار، سه گ گه بیه پای دار.

○ بار و بنه په منزل نرسید، سگ به پای درخت رسید.

● به په کینکی پاسو و تاو تهوتری که له کار پکدا بهر له هه موو کهس خووی تی کوتی.

۴۷- مال هه زار مالی لی نه که فوتهو.

○ از خانه ای هزار خانه منشعب می شود.

● واته: له بنه ماله په کک هه زار مال جیا نه پیتو.

۴۸- مال یا بو غهره ز یا بو مهره ز.

○ مال یا برای غرض یا برای مرض.

● واته: مال و سهر و هت له و دوو ریگادا نه بی خهرج بگری.

۴۹- مالی پر هو له رازیانه و خوهی به دلیشه مرد!

○ خانه اش پر بود از رازیانه و خودش با دل درد مرد.

● به په کینکی تهوتری که خووی چتینکی حه یاتی بی و که لکی ژبانی لی وهر نه گری.

پا نه لین: مالی پر له رازیانه و خوهی به دلیشه نه مرئ.

۵۰- ماما و هختی فره بی، سهر مناله که لار نه وی!

○ ماما وقتی زیاد باشد، سر نوزاد کج می شود.

● واته: له به عزه کار پکدا ته گهر چهن کهس بهر پرس بن، کاره که خراب نه بی.

۵۱- مامر برسی خهرمان ناو بریاگ له خهوا نه وینی!

○ مرغ گرسنه خرمن آب برده را در خواب می بیند.

● واته: ههر کهس ته وهی له خهوا نه بینئ که پیوستیه تی و دلی هابه لایه وه.

۵۲- مامر بیته جوش، ده نووک نه داته سهر که له شیر!

○ اگر مرغ به جوش بیاید، با نوک بر سر خروس می‌کوبد.

● **واته:** مئێ ئە گەر بیته جۆش زۆر تیرئ بۆ تیر.

۵۳- **مامر تا خوهی خوڵ نه کا به سهر خوه یا، کهس خوڵ نا کا به سه ریا.**

○ مرغ تا خودش خاک بر سر خودش نریزد، کسی بر سرش خاک نمی‌ریزد.

● **واته:** هەر به‌لایه ک به سهر مروڤدا بیته، له خۆیه‌وه داته کهوێت.

۵۴- **مامر رهش هیلکه‌ی چه‌رمگ نه کا.**

○ مرغ سیاه تخم سفید می‌گذارد.

● **واته:** له که‌سیکی به رواڵت ناشیرین، منالێ جوان ئە که‌وێتۆ یا: له که‌سیکی خراپ، منالێکی چاک ئە که‌وێتۆ.

۵۵- **مامر که‌فته سه‌رچۆپی، که‌له‌شیر له داخا توپی!**

○ مرغ چوبی را به دست گرفت، خروس از غصّه دق کرد.

● **به پیاویک نه‌وترئ که ژنه‌ که‌ی له زه‌ماوه‌نا به‌لای غه‌ریبه‌وه سه‌رچۆپی بگرئ و نه‌و له داخا ده‌ری تپدا نه‌بی.**

۵۶- **مامر هیلکه‌یش نه‌کات و ریقنه‌یش!**

○ مرغ هم تخم می‌گذارد، هم فضله می‌کند.

● **واته:** له مروڤ هه‌م منالێ چاک ئە که‌وێتۆ و هه‌م خراپ.

۵۷- **مامو ئەت دا به‌ ئاوا، خالۆ ئەت گرێته‌وا!**

○ عمو تو را به دست جریان آب می‌سپارد، دائی تو را از آب می‌گیرد.

● **واته:** مامه‌ دوژمن ته‌و خالۆ دۆسته.

۵۸- **مامه‌ خه‌مه، کیڤئ خه‌می هه‌ر بۆ که‌مه.**

○ عمو غم خوار، کوهی غم برایش کم است.

● **به به‌ کیچک نه‌وترئ که‌ خه‌می هه‌موو که‌س بخوا.**

۵۹- **مامه‌له‌ نه‌کردگ، نه‌ نه‌فع نه‌وینی و نه‌ زه‌ره‌ر.**

- آن که معامله نکرده است، سود و ضرری متوجّه او نیست.
● **واته:** تاکه سې نه که وېته ناو کار و مه شغه له وه توو شی کو سپ نابې.

۶۰. مامه له وسه فەر تاقی که ره وهن.

- معامله و سفر محک آزمون اند.
● **واته:** له مامه له وسه فەر دا ته توانی خه لک بناسی.

۶۱. مامه مامه، شایی و شیوهن ده سه وامه.

- عمو، شادی و شیون بده و بستان است.
● **واته:** ته گهر له شایی و شیوهنی خه لکدا به شداری بکهی، ته وانیش جوابت ته ده نه وه.

۶۲. مانگابه دزی که له نه گری و به ناشکرا نه زی.

- ماده گاو مخفیانه جفتگیری می کند و آشکارا می زاید.
● **واته:** به عزه کاری ته گهرچی دور له چاوی مه ردم ته نجام ته درې به لام له ناکامدا مهر ناشکرا نه یی.

۶۳. مانگا مرد و بریا دو.

- ماده گاو مرد و دوغ قطع شد.
● **واته:** ته و خیره والو ریگه وه ده سگیرمان ته بوو، پرا.

۶۴. مانگا نه زایگه، پنیر نه فروشی.

- ماده گاو نژائیده، پنیر می فروشد.
● به به کینک ته وترئ که بی ده سمایه و له هیچ نه بوو، موعامه له بکا.

۶۵. مانگ خوهی دیاره، چ هه وه جی به ئیشاره ؟

- ماه خودش پیداست و نیازی به اشاره نیست.
● **واته:** چتی که خوی ناشکرایه، پئویست ناکا تو بیژی.

۶۶. مانگ دیاره، حه وه جی به ئیشاره نی یه.

- ماه پیداست و احتیاجی به اشاره ندارد.

□ وه کوو پهندي پیشوو.

۶۷- مانگه‌شه‌و له ئیواره‌وه دیاره.

○ ماه از اوّل غروب پیداست.

● واته: چۆنه‌تی هه‌رچتی له ئه‌وه‌له‌وه دیاره.

۶۸- مای دوخواکەت هاوردەوا

○ دوغینه را قوام آوردی.

● به ته‌وس ئه‌وتری، به یه کئی که جه‌زای پیاوه‌تی که‌سیکی تری به ناپیاوی دا‌بیتۆ.

یانئ: ئافه‌رین باش جوابت دامۆ!

۶۹- مردگ نه‌سفه‌هان ناوه‌نه کاشان.

○ مرده‌ اصفهان را به کاشان نمی‌برند.

● واته: هه‌ر که‌س پێوه‌ندی به جینگه‌به‌ کۆه‌به‌ و خیری ژیان و زه‌حه‌تی مه‌رگی ئه‌بی

هه‌ر بۆ ئه‌و جینگه‌بی.

۷۰- مردگت نه‌مریت و پات له‌ شیوه‌نا، نه‌ورگیت!

○ مرده‌ات نمرده‌ باشد و پات از عزاداری قطع نشود.

● به یه کێک ئه‌وتری که‌ دايمه‌ له‌ پرسه‌ و شیوه‌نی خه‌لکدا‌بی.

۷۱- مردگ شوور به‌ حەق خوہی گه‌یی، مردگ گور به‌ گور!

○ مرده‌ شور به‌ حق خود رسید، مرده‌ گور به‌ گور.

● واته: هه‌ر که‌س ها له‌ بیری حەقی خو‌یا و دوا‌ی ئه‌وه‌ به‌ سه‌ر هه‌یچیکه‌وه‌ کاری نی‌یه‌.

یا ئه‌لێن! مردگ شوور به‌ حەق خو‌هی بگه‌یه‌،...

۷۲- مردگ مرد، شه‌یتان ده‌سی لی هه‌ل‌ئه‌گری.

○ کسی که مرد، شیطان دست از سراو برمی‌دارد.

● به یه کێک ئه‌وتری که‌ دوا‌ی مردنی که‌سی خه‌ی خراپ به‌و مردووه‌ بکا و به‌ وتنی

ئه‌و په‌نده‌، به‌ کینایه‌ پئی بیژن که‌تۆ له‌ شه‌یتان خراپتری.

۷۳- مردگ مرد و با وهسیه تی بردا

○ مرده مرد و باد وصیتش را برد.

● واتنه: وهسیه تی نهو مردووہ بو میرات بهره کانی بایه خی نی یه و عه مہ لی پی ناکهن.

۷۴- مردن تیٔ و جاریکه، تانه ی ناکه س گوره و شاریکه!

○ مرگ می آید و یک بار است، اما طعنۀ ناکس چون فشار قبر است.

● واتنه: مدرگ نهو عه زابه ی نی یه که تانه و ته شہری خه لک هه یه تی.

۷۵- مردن گہدا و عہیب ده ولہ مہن که س پی نازانی!

○ مردن گدا و عیب ثروتمند را کسی نمی فهمد.

● واتنه: هه ژار نانی نی یه تا پرسه کهر بیخواو یادی بکن، له نه تیجه داکه س نازانی که ی

مردووہ؟ ده ولہ مہنیش پاره ی هه یه و عہیبه کانی به پاره دانه پو شری.

۷۶- مروچه چه س تاکه له پاچه ی چه بی؟

○ مروچه چیست تا کله پاچہ اش چه باشد؟

● به چتیک ی بچووک نهوتری که هیچ حساب و کتیبی له سہری نه کری.

۷۷- مریشک بو شه ویکی ش بیٔ، جیگہ ی خودی خود ش نه کات.

○ مرغ برای یک شب هم که شده جای استراحت خود را درست می کند.

● واتنه: مروف نابی له م باره وه لهو مریشکه که متر بی.

۷۸- مریشک هات لاسایی فاز بکاتهو، فنگی دریا!

○ مرغ آمد تقلید غاز را در بیاورد، کونش پاره شد.

● به یه کیٔ نهوتری که بیٔ نهوه ی بتوانی، وه کوو که سیکی تر عه مہل بکا و له ناکامدا

تی بشکی.

۷۹- مزگت برمی، میحراوه که ی هہر نه میٔی.

○ مسجد خراب شود، محرابش باقی می ماند.

● واتنه: که سٔ که زووتر جوان و ریٔک و پیٔک بوو بی، له پیریش دا نیشانه یه کی نهو

جوانی یه ی تیٔدا نه بیتری.

۸۰- مزگت دروس نه‌وگه، گه‌دا به‌ر درگای گرت!

- هنوز مسجد ساخته نشده، گدا دم در را گرفته است.
- واته: به‌ر له نه‌وه کاری بکری، میرات به‌ری بۆ راسته‌وه بوو.

۸۱- مژ و مول له ناو کوپرگه‌لا چاو ساقه!

- نیم کور در میان کورها راهنما است.
- پروانه بۆ پیتی «ل»: له ناو کوپرگه‌لا...

۸۲- مس، مس چه‌ته ؟ به‌ک ده‌فعه بیژه مسه‌فا.

- چرا مص، مص می‌کنی؟ یک‌دفعه بگو مصطفی.
- واته: چی له دلتایه، ده‌ری خه‌و نه‌وه‌نده مه‌یخه‌ره گه‌روو.

۸۳- مشت نمونه‌ی خه‌رواره.

- مشت نمونه‌ خروار است.
- واته: نه‌ختی له چتی، بۆ ناساندنی ته‌واوی نه‌و چته کیفایه‌ته.

۸۴- مشک کوپر نان له مالی ده‌رنایه‌ری!

- موش کور نان از خانه‌اش بیرون نمی‌آورد.
- به‌یه کیکی رژد و مالّ خو نه‌خۆر نه‌وتری که خیری بۆ که‌س نه‌بی.

۸۵- مشک له مالیا جووچکه‌ی چه‌ور ناوی!

- موش در خانه‌ او دمش چرب نمی‌شود.
- به‌یه کیکی رژد نه‌وتری که له مالیا خواره‌مه‌نی چه‌ور په‌یدا نه‌بی.

۸۶- مشک نه‌نه‌چوو به‌کونا، گزگی‌کیشی نه‌به‌ست به‌جووچکه‌یه‌وا

- موش در سوراخ نمی‌رفت، جارویی هم به‌ دمش می‌بست.
- به‌که‌سیک نه‌وتری که خو‌ی له جینگایه‌ کدارینگه‌ نه‌که‌ن، که‌سیکی تریش له‌گه‌ل خو‌یا بیا.

۸۷- مل له چه‌قۆ نه‌ساوی!

○ گردن به چاقو می‌مالد.

● به یه کیکی شهر فرۆشی بی‌حه‌یا و ده‌س‌ته‌نگ ته‌وتري که شهر فرۆشی بکات بو ته‌وه‌ی چتیکي له‌که‌سی ده‌س‌که‌وی.

۸۸- منال ده‌وله‌مه‌ن سه‌ور ته‌کا تا له‌ ئاسیاو تیتته‌و، منال گه‌دا سه‌ور نا‌کا تا له‌ ته‌نوور ده‌رتی!

○ بچه‌ آدم توانگر صبر می‌کند تا از آسیاب برگردد، بچه‌ آدم ته‌هیدست صبر نمی‌کند تا از تنور درآید.

● واته: ده‌وله‌مه‌ن سه‌بری هه‌یه و به‌ده‌وله‌ت ته‌گا هه‌زار سه‌بری نی‌یه و هه‌ر بی‌وله‌ته.

۸۹- منال که‌متر بدوینه، ژینی دووری لی مه‌سینه.

○ به‌بچه‌ که‌متر محبت کن، تا در دوری تواز بین نرود.

● واته: ته‌گه‌ر منالت زۆرت‌ره‌ ته‌ندازه‌ دواند، دلت پی ته‌به‌ستی و له‌ دووری توژیانی تال ته‌بی.

۹۰- منال مه‌له‌وان له‌ ئاوا ته‌خنکی!

○ فرزند شخص ملوان در آب غرق می‌شود.

● واته: که‌سی له‌ کاریکدا شاره‌زایی، مال و منالی ته‌وله‌و شاره‌زایی یه‌که‌لک وه‌ر ناگرن.

۹۱- من ئاغه و تو ئاغه، کی جیگه‌مان بو داخا؟

○ من خان و تو خان، کی رختخواه‌مان را به‌ن کند؟

● به‌یه‌کی ژێرده‌سه‌ ته‌وتري که‌ ته‌رکی سه‌رشانی خو‌ی له‌ بیر چوو‌یتو‌وله‌ ته‌ندازه‌ی خو‌ی زیاتر پادا کیشی.

یا ته‌لین: من ئاغه و تو ئاغه، کی که‌ره‌ که‌بکاته‌ زاخه‌؟

۹۲- من ئیژم سیر، ته‌و ئیژی پیازا

○ من می‌گویم سیر، او می‌گوید پیاز.

● واته: قه‌مان یه‌ک ناگري و پیکه‌وه‌ نامانکری.

۹۳- من ئیژم نیره، نه و ئیژی بیدوشه!

- من می‌گویم نر است، او می‌گوید بدوش.
- به یه کتیک نهوتری که له کاریکدا باری ئینکار بگری.

۹۴- من بو تو مردگ، تو من به هیج حسا و نه کردگ.

- من برای تو مرده، تو من را به هیج حساب نکرده.
- واته: من تۆم زۆر خوش نه‌وی، به‌لام تۆ له من نا‌پرسی.

۹۵- من به‌م باگه‌له ناله‌رزم.

- من با این بادها نمی‌لزم.
- واته: ئم نه‌وعه هه‌په‌شه و گۆپه‌شه من له مه‌یدان ده‌رناکا.

۹۶- من رازی به نان جو، سه‌ر خاقان به قنگ خسرو.

- من راضی باشم به نان جو، سرخاقان به کون خسرو.
- واته: مروئی قانع، منه‌تی هیج که‌س نا‌کیشی و سه‌ری به‌رزه.

۹۷- من رازی و تو رازی، چ نیازه به قازی؟

- من راضی و تو راضی، چه نیازی است به قاضی؟
- واته: وه‌ختی کوپ و کچ به یه ک رازی بن یا وه‌ختی دوو لایه‌نی شه‌پ له یه ک خوش بن، پئو‌یستی به مه‌حکه‌مه‌ی قازی نی‌یه.

۹۸- من ریشم گری گرتکه، نه و ئیژی بی‌راسیگاره که‌م رو‌شن که‌ما

- من ریشم آتش گرفته است، او می‌گوید آن آتش را بیاور سیگارم را روشن کنم.

- واته: هه‌ر که‌س ها له بیری قازانجی خویا و بیر له زه‌ره‌ری مه‌ردم نا‌کاتۆ.

۹۹- من کۆم کرده‌و به کزه‌کز، نه‌و هات بردی به زۆر کوزا

- من با تلاش جمع کردم، او آمد و بازور کُس آن را برد.
- قسه‌ی ژیتیکه‌ واه به زه‌حه‌مت مآلیکی نابیی به‌یه کۆ و شووه‌که‌ی چووبیی ژیتیکی تری خواستی و نه‌و ژنه‌ ته‌پی دایبته‌ سه‌ر مآله‌ که‌ و بووبیی به‌خواه‌نی نه‌و ده‌سپه‌نج و مآله‌.

۱۰۰- من که به ناگر که سی گهش نهومهو، بوچه به دووکه لی رهش بوومهو ؟

○ من که به آتش کسی روشن نشوم، چرا باید به دود او سیاه بشوم ؟

● واته: من که له وکسه، خیریکم نه دیوه، بوچی نه بی دووکه لی زهره ری رهش بکاتو ؟

۱۰۱- من منم، تو کی یت ؟

○ من منم، تو کیستی ؟

● به به کینک نهوتری که خو ی وه کوو تو بدا له قه لهم.

۱۰۲- من نیم و گه دایی، ئیره نه کولیایی.

○ وقتی که من گدایی بکنم، اینجا نه کلیایی.

● واته: سوال کردن له هدر کو ی بی بو سوالکهر، فهرقی نی به.

۱۰۳- موورگ بی کونا چون دا نه مینی ؟ نه یکه نه نگین ره ونه ق نه سیئی.

○ خرزه ناسفته چگونه معطل می ماند؟ آن را تبدیل به نگین انگشتر می کنند و

ارزش پیدا می کند.

● واته: نه و ثافره ته ی واده ستارو نه بووه، وه کوو نگینی نه نگوسیه قه درو حورمه ت

په پدا نه کا.

۱۰۴- موورگ هاوسامال، مه گهر به شه واییکه یته مل!

○ خرزه همسایه را مگر شب به گردن بیاویزی.

● واته: مالی مردم یا مالی دزیه تی به ناشکرا به هره ی لی وه نا گیردری.

۱۰۵- موسا بو تو چوووه کیف توورا

○ موسی برای تو به کوه طور رفت.

● واته: نه و کاره به سوودی تو ته و او بوو.

۱۰۶- موو له ماس نه کیشی!

○ مواز ماست می کشد.

● واته: زور به هوش و ده قیقه.

یا نه لیئن: موو له ماس جیا نه کاتهو.

۱۰۷- موو له زوانم دهرهات.

○ موبر زبانی روئید.

● واته: نه‌وه‌نده قسه و نامۆزگاریم کرد، هیلاک بووم.

۱۰۸- موو له ناو مشت دهرنایه.

○ مواز کف دست نمی‌روید.

● واته: چتی له‌و که سه حاصل نابیی.

۱۰۹- مووی سهرم له ناسیاوا چه‌رمگ نه‌کردگه!

○ موی سرم را در آسیاب سفید نکرده‌ام.

● واته: دنیا به کم دیوه و ته‌جرو به‌ی ژیانم هه‌یه.

۱۱۰- موویه‌ک له ورچی، ههر غه‌نیمه‌ته!

○ مویی از خرسی، غنیمت است.

● واته: له‌و که سه، نه‌ختی ختیش ده‌س که‌وئ ههر باشه.

۱۱۱- مه‌تیلیم ته‌شی ریس بیت، به‌داریکیش ته‌شی ته‌ریسی!

○ عمه‌ام دوک ریس باشد، با یک قطعه چوب نیز دوک می‌ریسد.

● واته: که‌سئ ته‌هلی کارئ بیت پرو بیانوو نایه‌ریتۆ.

۱۱۲- مهر به‌رخ خوه‌ی پاشیل ناکا.

○ گوسفند بزه‌ خود را زیر پا له نمی‌کند.

● واته: هیچ که‌س قینی له منالی خو‌ی نی‌یه و زهره‌ری بو‌ره‌وا نابینئ.

۱۱۳- مه‌ردم برق ته‌یانگریت و ئیمه‌ چه‌رامووشی!

○ مردم را برق می‌گیرد و ما را چراغ موشی.

● واته: به‌ختی تیمه له مهرگیشدا ههر شه‌ره.

۱۱۴- مه‌ردم پارویان کرد، ئیمه‌ شارو‌ی ته‌که‌ین.

○ مردم پارو کردند، ما مانده‌ها را جمع می‌کنیم.

● **واته:** مهردم هه موو نه ختینه کانی نه و چته یان برد و ئیمه که و تووینه ته کو کردنه وهی پاشه روک و خهوش و خاله کهی.

۱۱۵- **مهردم توور نه خا، ماسی نه گری، ئیمه توور نه خهین، قورواق نه گرین!**
○ مردم تور می اندازند، ماهی صید می کنند؛ ما تور می اندازیم، قورباغه نصیمان می شود.

● **واته:** بهختی ره شی ئیمه له گه‌ل بهختی سه‌وزی خه‌لکدا دوورن له یه‌ک.

۱۱۶- **مهردم سه‌گی لی نه وه‌ری و ئیمه کتک!**
○ مردم مورد حمله سگ قرار می گیرند و ما مورد حمله گر به.
● **واته:** بهختی ئیمه نه‌وه‌نده شه‌ره که دوژمه که یشمان، دوژمن نی یه.

۱۱۷- **مه‌رگ که‌ر زه‌ماوه‌ن سه‌گه!**
○ مرگ خر جشن و پایکوبی سگ است.
● **واته:** دوا‌ی مه‌رگی ئیسه‌سانی رژد و نه‌فام، میرات به‌رانی شایی و پله‌زیقان نه‌که‌ن.

۱۱۸- **مه‌رگ له‌ ته‌ک هاوسا‌مالا، جه‌ژنه.**
○ مرگ با همسایه، عید است.
● **واته:** هه‌موو کارئ ته‌نانه‌ت مه‌رگیش له‌ گه‌ل هاوما‌لدا خۆشه.

۱۱۹- **مه‌کری ژنان باره‌ خه‌ران، خه‌رنه‌وه‌ران چیش مه‌که‌ران ؟**
○ مگر زنهارا باید خر حمل کند، اگر خر آن را حمل نکند چه می‌توان کرد ؟
● **واته:** که‌س له‌ مه‌کری ژنان ته‌ ناگاو ژماره‌یش نا‌کری.

۱۲۰- **مه‌گه‌ر دایک که‌راس که‌وگ مرده‌گه ؟**
○ مگر مادر پیراهن آبی مرده است ؟
● **واته:** نه‌مه‌ نه، یه‌کیکی تر.

۱۲۱- **مه‌گه‌ر گونی با له‌ خوم!**
○ مگر بیضه‌اش را نیل بگیرد.

● واته: هیچ کاریکی پی ناکری.

۱۲۲- مه‌گەر هیلکه‌ی دوو زه‌ردینه‌ی بۆم کردگه ؟

○ مگر تخم دو زرده برایم گذارده است ؟

● واته: مه‌گەر کاریکی زۆر گرینگى بۆم کردوو ه تا ریژی لی بگرم ؟

۱۲۳- مه‌سی له هه‌سی.

○ مستی از داشتن میسر است.

● واته: تا که سی نه بیی ته و خه‌رجه ناکا.

۱۲۴- مه‌لا مفته ناچیته میحراوا

○ مُلا مفت به محراب نمی‌رود.

● واته: ته‌م کاره به مفته ناکری.

یا ته‌لین: مه‌لا به خۆرایى ناچیته میحراو.

۱۲۵- مه‌ل میوه‌ خوه‌ر ده‌نووکى لاره.

○ پرنده میوه‌خوار نوکش کج است.

● واته: هه‌روا که هه‌موو مه‌لی میوه‌ خۆر نی‌یه، هه‌موو که سیکیش ناتوانی ته‌و کاره بکا.

۱۲۶- مه‌لیچک په‌لامار بنچک.

○ گنجشک پناه به بوته.

● واته: که سیکى هه‌زار و بی‌ده‌سه‌لات ناچار ته‌بی له‌ ته‌نگ و چه‌له‌مه‌ی ژیاندا په‌نا بیا به په‌نا گایه‌ کى بی قابل.

۱۲۷- مه‌لیچک ره‌نگ ته‌کات و به‌ نرخ سه‌یره‌ ته‌ یفرۆشی!

○ گنجشک رنگ می‌کند و به‌ نرخ سه‌ره می‌فروشد.

● به‌یه‌ کیکی ساخته‌چی و قیلّ باز ته‌وتری که کلاو بپته‌ سه‌ری مه‌ردم.

۱۲۸- مه‌لیچک کوپّر، خوا هیلانه‌ی بو ته‌کا.

○ گنجشک کور، خدا برایش لانه می‌سازد.

● واته: خوا مه خلوقی هه ژار و زویری خۆی یار مه تی نه دا.

۱۲۹- مه مشوره به گواو، خاسیش مه که بو سواوا

○ مرا با آب آلوده مشور، خوبی هم برای احسان مکن.

● واته: له لایه که وه ئابروم نه بهی و له لایه که وه چاکه م له گه له ته که ی، که و ابو و ئابروم مه به و چاکه یشم له گه له مه که.

۱۳۰- مه نازه به بوون، مه گری به نه بوون.

○ به داشتن مناز و به نداشتن گریه مکن.

● واته: چونکه بوون و نه بوونی مائی دنیا به قای نی یه و تا سه ر نابیی.

۱۳۱- مه ن به مه ن خوهی، مه لیچک به سه نگ خوهی.

○ من با من توزین می شود و گنجشک نیز به اندازه وزن خودش.

● واته: هه موو چتی به پێوانه ی خۆی حیسابی له سه ر نه کرئ.

۱۳۲- مه ن پر بوو، شه رمی له که س نی یه.

○ من که پر شد، از کسی شرم ندارد.

● واته: پێوانه که پر بوو نه پێژئ.

۱۳۳- مه ویژه ره شه له گیرفان، به فره چه ره مگ له کو لان.

○ مویز سیاه در جیب، برف سفید در کوچه.

● واته: روالهت نابیی به مه زه نه ی قه در و نه رزش، به لکو و چۆنیه تی زاتی

مرۆف پێوانه ی نه رزشه.

۱۳۴- مه ویژه ره شه، ها له گۆزه ره شا.

○ مویز سیاه، در کوزه سیاه است.

● واته: چتی به نرخ و خوش ها له جیگای ناخوشا.

یا: ئافره تی جوان ها له خانوی هه ژاری دا.

۱۳۵- مه یکوته، جه وته!

○ نکوب، جفت بلوط است.

● واته: نه و کاره که تو نه یکه‌ی، بی نه تیجه به.

۱۳۶- مه یموون جوانه جلی که‌ی، نه ماشای قاچ و قولی که‌ی!

○ میمون خوش منظره است اگر بر تنش لباس بیوشانی و به پاها و ریختش نگاه کنی.

● به تهوس نهوتری به یه کیکی ناشیرین که جل و بهرگیکی خاوین بکریته بهری و جیگه‌ی پیکه‌نین و گالته بی.

۱۳۷- مه یمون له خوه‌یا نه‌و، هاو له یشی ده‌رهاورد!

○ میمون قیافه‌ش کم خنده‌دار نبود، آبله هم درآورد.

● به یه کیکی ناشیرین نهوتری که به هوی پیش هاتیکی تره‌وه نه‌ونده‌ی تر ناشیرین بوو بی. یا که سئ عه‌ییکی بوو بی و عه‌ییکی تریشی لی زیاد بوو بی.

۱۳۸- مه یه‌ژه بوومان، بیژه هه‌سمان.

○ نگو داشتیم، بگو داریم.

● واته: له‌وه‌ی که بوته قسه مه که، به‌لکرو له‌وه‌ی قسه بکه وا ئیسته هه‌ته.

۱۳۹- میخ دوو حاجه به زه‌ویا ناچی.

○ میخ دو شاخه در زمین فرو نمی‌رود.

● واته: کاری دوو به‌ره کئ سه‌رناگری.

۱۴۰- میراتی که‌ر هین که‌متیاره.

○ ارث خر مال گفتار است.

● واته: میراتی نه و که‌سه بی نرخه به که‌سیکی بی نرخ تر نه‌گا.

۱۴۱- میمان به رووی خانه‌خوی نان نه‌خوا.

○ مهمان با توجه به چگونگی برخورد صاحب خانه، غذا می‌خورد.

● واته: خانه‌خوی هه‌رچون له‌گه‌ل میواندا رووانروو بی، میوان به و جوړه له‌سه‌ر سفره‌ی نه و ماله‌دا نان نه‌خوا.

۱۴۲- میمان، جه ژن ساحیو ماله.

○ مهمان، عید صاحب خانه است.

● واته: میوان ته گهر هاته مائیک، میوانداری لی ته کری و خاوهن مال به وکاره خوشحاله.

۱۴۳- میمان کهر ساحیو ماله!

○ مهمان خر صاحب خانه است.

● واته: هەرچی خاوهن مال بیژی میوان گوی رایله تی.

۱۴۴- میمی نه ته پهرمی به خوه یا شوو بکا، داوای جیازی ته کردا

○ عمه در خود توان شوهر کردن نمی دید، جهیزی به درخواست می کرد.

● به به کییک ته وتری نه توانی کاری بکا و نه شتوانی له خیری ته وکاره چاوپوشی بکا.

به جیگهی «میمی» ته یش لین: «مه تی»

۱۴۵- میمی نه ته تری، به زور ته یان تران!

○ میمی نمی گوزید، با زور به آن کار وادارش می کردند.

● به به کییک ته وتری که به زور کاریکی ناشیرینی پی بکن.

یا به جیگهی «میمی» ته لین: «مه تی» ...

۱۴۶- میوان خوهشی له میوان نه ته هات، ساحیو مال له هه رتکیان.

○ مهمان از مهمان خوشش نمی آمد، صاحب خانه از هر دو.

● مه به ست میوانی سه رباره.

۱۴۷- میوان نان ناخوهی ؟

○ مهمان نان نمی خوری ؟

● واته: هه روا که پرسباری وال له میوان ناکری، ته نجامی ته وکارهش پیویسته و جیگهی پرسبار نی به.

یا ته لین: میوان نان ته خوهی ؟

ن □

۱- ناپیاگ مالی بووبه که عبه، سه ری پیا مه که.

○ نامرد اگر خانه اش کعبه شد، آنجا مرو.

● واته: نامرد جیگه ی باوه ر نی یه.

۲- ناتانی مردگ بشوری، قیره قیری خستگه سه زینگ.

○ نمی تواند مرده بشوید، زنده را به داد و فریاد انداخته است.

● به یه کتکی نه توان کار نهوتری که به و هویه وه ده ور و به ری خو ی خستبته هاوار و عه زیه ت.

یا نه لنین. نه یه توانی مردگ بشوری، ته قه ته قی خستوه زینگ.

۳- ناخوون خوه ت پشتت نه خورنی، ناخوون که س نایخورنی.

○ ناخن خودت پشتت را نخاراند، ناخن هیچ کس نمی خاراند.

● واته: خو ت نه بی له بیری خو تابی.

۴- نازانم، ره حه تی گیانم!

○ نمی دانم، راحت جانم.

● واته: له کار یکدا که ناکامیکی پر عه زیه تی هه یه، خو ت پیوه مه که و بیژه نازانم و ره حه ت به.

- ۵- **نازانی هه‌له‌پرئ، ئیژی حه‌وشه‌که‌ی لاره‌**
 ○ نمی‌داند بر قصد، می‌گوید حیاطش کج است.
 ● به یه کێک نه‌وترئ، کارئ نه‌زانی و بیانوی پرو پووچی بۆ بینیتۆ.
 یا نه‌لین: نه‌یه‌زانی هه‌له‌پرئ، نه‌یوت حه‌وشه‌که‌ی لاره‌.
- ۶- **ناز دگه‌ران هه‌ر به‌زوانه‌، ناز جگه‌ران به‌دل و گیانه‌.**
 ○ ناز دیگران زبانی است، ناز والدین از دل و جان است.
 ● واته: غه‌ریبه‌ هه‌ر به‌زوان نازی منائی مه‌ردم نه‌دا، به‌لام نازی باوک و دایک به‌دل و گیانه‌.
- ۷- **نازیان دا به‌پیاز، پیاز ده‌سی کرده‌گازه‌گا‌زا**
 ○ پیاز را ناز کردند، شروع کرد به‌گاز تولید کردن.
 ● به‌یه‌کێکی بی‌شه‌رم نه‌وترئ که‌له‌پیاوه‌تی مه‌ردم جه‌سوور بی‌ و پای زیاتر دا کێشی.
- ۸- **ناشی پلاو خوه‌ر، به‌لاوه‌تیکه‌بۆ لووتی نه‌وا**
 ○ پلو خور ناشی، اول لقمه‌ را به‌سوی بینیش می‌برد.
 ● واته: نه‌وه‌ی له‌کارێکدا شاره‌زا نه‌بی، زوو هه‌له‌نه‌کا و خۆی نه‌ناسینی.
- ۹- **ناشی سورناژن، پف نه‌کاته‌سه‌ره‌گه‌وره‌که‌یا**
 ○ سرناژن ناشی، در دهانه‌ بزرگ می‌دمد.
 □ وه‌کوو مه‌سیله‌ی پیشوو.
- ۱۰- **ناعیلاجی سه‌ر نه‌کا به‌مال دوژمنا.**
 ○ ناچار بودن آدمی را به‌خانه‌ دشمن می‌برد.
 ● واته: ناچاری مروّف منه‌ت باری دوژمن نه‌کا.
- ۱۱- **نامه‌تی وه‌ک سه‌گ نه‌وه‌رئ.**
 ○ نکبتش مثل سگ پارس می‌کند.
 ● به‌یه‌کێکی به‌دخۆ و قۆشه‌ نه‌وترئ که‌له‌گه‌ل که‌سدا هه‌ل نه‌کا.

- ۱۲- نان نه‌خوات و نانین نه‌شکنی.
 ○ نان می‌خورد و ظرف نان را می‌شکند.
 ● به یه کیکی بی‌سفت و سپله نه‌وتری.
- ۱۳- نان نه‌و نانه‌سه، ئیمرو له‌خوان ویت.
 ○ نان آن است که امروز در سفره باشد.
 ● واته: له‌سر نه‌و چته حساب نه‌کری که نه‌مرو هه‌ته.
- ۱۴- نان بگیری ئاو، ئاو بگیری جاوا
 ○ نان در گلو گیر کند، آب؛ آب گیر کند کفن.
 ● واته: هه‌ر چتی له‌قوروی مروف داگیر بکا، به‌ئاره‌ها نه‌بی به‌لام نه‌گه‌ر ئاو‌گیر بکا، مه‌رگ‌ها به‌شوینۆ.
 یا نه‌لین، نان، ئاو؛ ئاو، جاو.
- ۱۵- نان بو‌خوهم و جو‌بو‌که‌ره‌که‌م.
 ○ نان برای خودم و جو برای خرم.
 ● به یه کینک نه‌وتری که زیاده‌تر له‌نه‌ندازه‌ت‌ماع‌کار بی.
- ۱۶- نان بو‌نانه‌وا، گوشت بو‌قه‌ساو.
 ○ نان برای نانوا، گوشت برای قصاب.
 ● واته: هه‌ر که‌س له‌کاریکدا شاره‌زایه و کار نه‌بی به‌ته‌هلی خو‌ی‌راسپێدری.
- ۱۷- نان به‌ره‌سه‌گ، مه‌یده به‌سپله.
 ○ نان بده به‌سگ، مده به‌سفله.
 ● واته: سه‌گ له‌مروفی سپله به‌سفت تره.
- ۱۸- نان به‌گویچکه نه‌جاوی!
 ○ نان با گوش می‌جود.
 ● به یه کیکی گیل‌گه‌وج نه‌وتری.

۱۹- نان به مه زنه ی روژ نه خوا.

○ نان به نرخ روز می خورد.

● به به کیکی ساخته چی نهوتری که له هر لایه که وه بای بی، به و باره دا شن نه کا.

۲۰- نان بی خوا نه خوات و تر سوّل لی ئات!

○ نان بی نمک می خورد و گوز شور می زند.

● به به کیکی رووت و قووت به لام فیز قوز و قسه زل نهوتری که خوی لی گوم بو بی.

۲۱- نان پالّه وان هه رکه س بیخوا، نه شی زوران بگری!

○ نان پهلوان را هر کس بخورد، باید کشتی بگیرد.

● واته: له گّل هه رکه سدا هه لسه و دانیشه ت کرد، نه بی به خوی نه و عه مه ل بکه ی.

۲۲- نان تا نه ی جاوی، ناچیتّه خواره و.

○ نان را تا نجوی، قورت داده نمی شود.

● واته: هه مو کاری زه حمه تی هه یه و بی زه حمه ت به ئاکام ناگه یه.

۲۳- نانت جوین بی و خولقت گه نمین.

○ نانت جوین باشد و اخلاقت گندمین.

● واته: نه گه ر نان و خوانی باشت نی یه، قهیدی نی یه؛ به لام به وشه رته خولقت له گّل

میواندا باش بی، قه ره بو ی نه و ناته واوی به نه کاتو.

۲۴- نان خوه ی له به ین دوو به ردا په یا نه کا.

○ نان خودش را از بین دو سنگ به دست می آورد.

● به به کیکی ئازا و به غیره ت نهوتری که بو ژ یانی خوی و مال و منالی هه وّل بدا و

نه ویتستی.

۲۵- نانت گه نمین نی یه، خولقت گه نمین بی.

○ نانت گندمین نیست، اخلاقت گندمین باشد.

□ وه کوو مه سیله ی ژماره (۲۳)

۲۶- نانت نی‌یه، زوانت بی.

- نان ننداری به مردم بدهی، زبان خوش داشته باش.
- واته: نانت نی‌یه بیده‌ی به مردم، زوانت له گه‌ل مهرما خوش بی.

۲۷- نان جو و گال خوه‌مان، قه‌زای له پلاو سه‌دری سولتان.

- نان جو و ارزن خودمان، بلایش به جان پلو صدری سلطان.
- واته: به که‌می خۆمانه‌وه قه‌ناعت ته‌که‌ین و به سه‌ره‌رزى ته‌ژین و ژیر منه‌تی سولتان ناچین.

۲۸- نان خوه‌ت له‌به‌ر شال خوه‌ت.

- نان خودت زیر شال کمر خودت.
- واته: به خۆت دل به‌سته و هیوات به هیزی خۆت بی.

۲۹- نان خوه‌م و کووزله‌ی کانى، میوانى هه‌ی میوانى!

- نان خودم و تره‌تیزک آبی مهمانی می مهمانی.
- واته: ته‌رک و ده‌ست مایه له خۆمانه و ناوی پیاوه‌تی که‌سیکی تری له سه‌ره.

۳۰- نان رۆم ته‌خوا و خه‌رج به عه‌جه‌م ته‌دا!

- نان روم را می‌خورد و خرج و باج به عجم می‌دهد.
- به یه کئی ته‌وترئ که له شویتیکه‌وه یا له که‌سیکه‌وه خیبری ده‌س که‌وی به‌لام ته‌و خزمه‌تی شویتیکی تر یا که‌سیکی تر بکا.

۳۱- نان ره‌ق و دو‌ی تورش، ته‌خوه‌ی بخوه، ناخوه‌ی چش!

- نان خشک و دوغ ترش، می‌خوری بخور، نمی‌خوری به درک.
- به یه کیک ته‌وترئ که به که‌م و کزی مالیک رازی نه‌بی و له خواره‌مه‌نی ته‌و ماله بتورئ.

۳۲- نان کو‌ماسی و پاس جرتاوا.

- نان کوماسی و پارس جرت آباد.
- واته: خیبری له جینگه‌به کو‌ده‌سگیر نه‌بی و له جینگه‌به کی تر پارێزداری ته‌کا.

یا ئەلپن: نان کونه ماسی ئەخوا و پاس جرتاوا ئەکا.

۳۳- نان گەمالی ئەخوات و پاس تولی ئەکات.

- نان یک سگ نر را می خورد و به اندازه یک توله سگ پارس می کند.
- به یه کینکی زۆر خۆر و بی هونەر ئەوتری ئەوههدهی خهرجی ئەبۆی ئەکرئ، کار ئەکا.

۳۴- نان گەنمین، زک پۆلانی گەرەکا

- نان گندم، شکم پولادین می خواهد.
- هر نفسی حوصله ناز نیست هر شکمی حامله راز نیست.
- (نظامی)
- واته: پیاوه تی و جوامیری کاری هه رکەس نی یه و کهسانی تهنگه جیقڵدان ناتوانن پایه گای پیاوه تی رابگرن.

۳۵- نان گەیی به ناوکی، پشتی هه لکرد له باوکی.

- نان به نافش رسید، از پدرش روی برگرداند.
- به منالی ئەوتری ئەگه وره بووی و دهسی گەیشتی به دهمی خوێ و باوک و دایکی له بیر چوو بیتۆ و روویانی لی وه رگیرایی.
- به پێچهوانه ی ئەو په نده ئەهلی: نان گەیی به ناوکی، نوکەری گرت بۆ باوکی.

۳۶- نان گەیی به ناوکی، نوکەر ئەگرئ بۆ باوکی.

- نان به نافش رسید، برای پدرش نوکر اجیر می کند.
- به منالی ئەوتری ئەگه وره بووی و دهسی به دەم خوێ گەیشتی و باوک و دایکی ئومێد په یدا بکەن له دەس رهنجی ئەو بحه سینه وه.
- یا ئەلپن: نان ئەگه یه به ناوکی، قلیان دار ئەگرئ بۆ باوکی.

۳۷- نان له دەم سه گ ئەرفنی.

- نان از دهان سگ می رباید.
- به یه کینکی زۆر برسی و کهم تاقەت ئەوتری.

۳۸- نان مووسایی بخوه و له مال مه‌سیحییا بخه‌فه.

○ نان یهودی را بخور و در خانه مسیحی بخواب.

● واته: نانی موسایی (جووله‌که) بوخته و ته‌میزه و مالی مه‌سیحی بو‌خه‌وتن ته‌مه.

۳۹- نان مه‌ردان له سه‌ر مه‌ردان قه‌رزه.

○ نان مردان وامی است بر گردن مردان.

● واته: جوامیر، پیاهه‌تی میردان له بیر ناباتۆ.

۴۰- نان مه‌رد، له زک نامه‌ردا نامیتۆ.

○ نان مرد، در شکم نامرد باقی نمی‌ماند.

● واته: نامه‌رد، پیاهه‌تی مه‌ردی له به‌ر چاونی‌به.

۴۱- نان و‌که‌ره‌ی مه‌لاژن، باریقه‌لای قیخاژن!

○ نان و‌که‌ره‌ی زنِ ملا، آفرین گرفتن زنِ کدخدا.

● واته: به‌کئی پیاهه‌تی ته‌کا و به‌ناوی که‌سیکی تره‌وه ته‌واو ته‌بئی و ده‌س خوشانه‌ی لی ته‌کری.

۴۲- نان ها به‌لای گا پیره‌وه.

○ نان نزد گا و پیر است.

● واته: گای پیر ته‌زمونی شیف و وه‌ردی هه‌به و بو‌خواه‌نی خوی خیری داوه‌تۆ و جینگه‌ی ریزه.

۴۳- نان له ده‌م سه‌گ ته‌سینیتۆ!

○ نان از ده‌ن سگ پس می‌گیرد.

● به‌یه‌کینکی رۆد و پیسکه‌ته‌وترئ.

۴۴- نان ناس و خوا نه‌ناس!

○ نان شناس و خدانشناس.

● به‌منالی مال ته‌وترئ که ته‌نیا تیر خواردن ته‌ناسی.

۴۵- نان، نان گه نمينه و دين، دين محه ممه ده.

○ نان، نان گندم است و دين، دين محمد (ص).

● واته: نه و دوانه قه در و بايه خيان هه يه.

۴۶- نان و دو نه خوا و به ساون ره قى دهس نه شورى!

○ نان و دوغ مى خورد و با صابون مرغوب دست مى شويد.

● به يه كيكي نه دار به لام فيز قوز نه و ترى.

يا نه لىن: دانه بريشكه نه خوا و به ساون ره قى دهس نه شورى.

۴۷- نان هه ركه س بخوهى نه شى سه لوات له سه رى بهى!

○ نان هر كس را بخورى بايد بر او صلوات بفرستى.

● واته: نه گه ر له كه سى خيرى يا پياوه تى يه كت دى، نه بى قه در ناس بى و ناوى نه و

كه سه به چا كه به رى.

۴۸- نان يكممان نه خوار دگه به و رو نه و، دووباره بچينه نه و شو نه و.

○ نانى با آن روغن نخورده ايم، تا دوباره به آن محل برگرديم.

● واته: خير يكممان له و كه سه يا له و جيگه دهس نه كه و توه تا دووباره بچينه وه بو لاي

نه و كه سه يا نه و جيگه.

۴۹- نان يكي خوار دگه به و رو نه و، هه ر نه چي نه و شو نه و.

○ نانى با آن روغن خورده است و مجدداً به همان محل بر مى گردد.

● به يه كيكي نه و ترى كه له جيگه يه كدا خير يكي دهس كه و تى و دل له و جيگه هه ل

نه كه نى و هه ر پرواتو بو نه و جيگه.

۵۰- ناننى له مال خان ده رها ت، دوو تول به شو نيه و بوو.

○ نانى از منزل خان بيرون آمد، دو توله به دنبال آن بودند.

● واته: خان به خشيو يه تى به لام دهس و پا، دهسى لى هه لئا گرن.

۵۱- نانی نه و پیازی ته‌سه‌ند.

○ نان نداشت پیاز می‌خرید.

● **واته:** نه‌وه‌ی که پیوستی ژبانه نی‌یه‌تی، به شوین چتی ناپیوست‌دا نه‌چی.

یا ته‌لین: نانی نه و بیخوات، پیازی ته‌سه‌ند ئیشتیه‌ای باز بویت.

۵۲- نانی ها له بهر شالیا.

○ نانش در زیر شال کمرش است.

● **واته:** خوی نه‌توانی خوی بژینی.

۵۳- ناوجیکه‌ر دلی گوشاده.

○ میانجی‌گر دلش باز است.

● **واته:** نه‌وه‌ی ناوجی ته‌کا، خه‌میکی نی‌یه‌کی کوته‌ک ته‌خوات و کی کوته‌ک نه‌وه‌شینی.

۵۴- ناوزکی قوره‌ی تی، که‌وشه‌کانی جیره‌ی تی!

○ شکمش قاروقور می‌کند و صدای تازگی کفشهایش نیز بلند است.

● به به کیکی زک برسی و داماو نه‌وتری که هر له بیری جل و به‌رگ و به‌رنگ و ده‌قی خویا بی.

۵۵- ناوزه‌وقی له که‌چه‌لی خراوتره!

○ تو ذوقی از کچلی بدتر است.

● **واته:** له رو بردنی مروف، ده‌ردیکی گرا‌نه.

۵۶- ناوی به منه و بوو، نیام به تووه، تاقه‌ره‌ی قیامت بسووتی پیه‌وه!

○ اسمی که روی من بود، روی تو گذاشتم، که تا قام قیامت با آن بسوزی.

● **واته:** نه‌و ناوه ناخوشه‌که له من نرا بوو، له کوّل منو بوو، وه تو دو چاری بووی و نه‌بی پیوه بسووتی.

۵۷- ناوی گه‌وره و شاری ویران!

○ نامی بزرگ و شهری ویران.

● به یه کتکی ناودار به لام پووجهل نهوترئ.

۵۸- ناوی ههس و ناوکی نی به.

○ اسم دارد و محتوا ندارد.

● به یه کتیک نهوترئ ناودار به لام پووجهل.

۵۹- نرخیکه و شاعه باس بریگیه سهو.

○ نرخي است و شاه عباس تعیین کرده است.

● واتنه: قیمه تی نه م جنسه له وه که متر نی به.

۶۰- نو پاچکه، نو نهفه ری گهره که.

○ نو پا گرفته، نه نفر نیاز دارد.

● واتنه: منائی که تازه پا ته گری، پیوستی به چهن کهس هه یه که رای بگرن، وه نه بی زور هوشیان به لایه وه بی.

۶۱- نوکهر بی خهلات و بهرات، تاج سه ره.

○ نوکر بدون خلعت و دستمزد، تاج س راست.

● واتنه: خزمه تکاری بی خه رج، جیگهی ریزه.

۶۲- نوکهر پاوشا، هاوشایی نه کات.

○ نوکر پادشاه، در شاهی مشارکت می کند.

● واتنه: دهس و پای حاکم و فرمان رهوا، دهم له گه وره یی نه دهن و خویان به زل نه دهن له قه لم.

۶۳- نویژ خوینی نوورینی، فرمان که ری شیرینی.

○ نماز خوان باشی نورانی هستی، کار بکنی عزیز هستی.

● واتنه: خواناس به وزه حمه ت کیش، تا خوشه ویست بی.

۶۴- نه ناگر بی، نه هاوار گوران.

○ نه آتش درخت بید، نه فریاد گوران.

● **واته:** ئەو دوو چته جینگەیی باوەرپەنین؛ ئاگری دار بی زوو تەواو ئەبێ و هاواری گۆرانیش راست نی یە چونکە هانادەمە.

۶۵- **نە ئاگر و نە دوو، هیچی ناوی بە شووا**

○ نە آتش و نە دود، هیچکدام شوهر نمی‌شود.

● **واته:** شوو بۆ ژن لە هەموو چت و لە هەموو کەسێ باشترە.

□ پروانە بۆ پیتی «خ»: خوەشە ئاگر خوەشە دوو...

۶۶- **نە ئەسب لە بەهاریا هەل ئەبژیرگێت و نە ژن لە زەماوەنا.**

○ نە اسب در بهار انتخاب می‌شود و نە زن در عروسی.

● **واته:** گەن ترین ئەسپیش لە بەهاریا هەر دێی بە خۆیا و دیمەن پەیدا ئەکا و ناشیرین

ترین ئافەرەتیش لە زەماوەنا بە جل و بەرگی رەنگامە، هەر جوان ئەداتە چاو، کەوا بوو

ئەو دوو چتە لەو دوو کاتەدا، هەل نابژیردرین.

۶۷- **نە ئەم قاوەتوونە و نە ئەم مانگ بوونە!**

○ نە این ناهار و نە این خستگی.

● **واته:** نە ئەو قاوەتوونە ئەخۆم و نە ئەو هیلاک بوونەش ئەکێشم.

قەسە ئەو کابرایە کە خۆلکیان کرد بۆ مائی قاوەتوون بخوا، بەلام ئەوەندە کاری

بیگاریان پێ کرد تالە شان و قۆلیان خست. وە ئەویش لە ئەنجامدا ئەو پەندەیی وت.

۶۸- **نە ئەوونە شیرین بە بت خوەن، نە ئەوونە تال بە، تفت بکەنەو.**

○ نە آنقدر شیرین باش بخورندت، نە آن اندازه تلخ باش، تفت کنند.

● **واته:** حالە تێکی بە ینا بەینت بێی.

۶۹- **نە بکەفە شوون زالم و نە شوون قاترا!**

○ دنبال ظالم و قاطر راه مرو.

● **واته:** هەر دووی ئەوانە لەقە فر ئەدەن و نزیککی کردنیان بۆ مەرۆف جینگەیی مە ترسی یە.

۷۰- **نە بکەیی، نە بخوەی، تەماشای سای گەردەنی کەیی!**

○ کار نکنی و غذا نخوری و فقط به سیما و گردنش نگاه کنی.

● به په کیکي زور جوان و ریک و پیک نهوتری که هر بو نهوه باش بی دانی و نه ماشای که ی.

۷۱- نه بو کویر هه لپه ره و نه بو که رگورانی بیوه.

○ نه برای کور برقص و نه برای کر آواز بخوان.

● واته: کویر هه لپه رکیتی تو ناینی و که پیش گورانی تو ناژنه وی، که و بو نه و دوو که سه، نه و دوو کاره مه که.

۷۲- نه بوونی سهر به مال نامه ردو نه نی.

○ تنگدستی آدم را مجبور می کند که به نامرد رو بیندازد.

● واته: دهس تهنگی و هه ژاری، مروف مه جهور نه کاله نامه رد روو بخا.

۷۳- نه به به رخی، تیر شیرمان خوارد، نه به کاوری، تیر گیامان خوارد.

○ نه در زمان بره بودن سیر شکم خود شیر خوردیم، نه در زمان بلوغ از گیاه سیر شدیم.

● واته: هر له نه و هلی عومرمانه وه تا تیتستا خوشیمان نه دیوه و ره حهت نه ژیاوین.

۷۴- نه به رگ بو کویر، نه خواردن بو تیر.

○ نه لباس برای کور، نه خوراک برای سیر.

● واته: کویر خاس و خراپی جل و به رگ ناینی و قه دری نازانی و تیریش، مه یلی خوراکی نی یه.

۷۵- نه به که نین زالم باور بکه، نه به خواهشی زمسان!

○ نه به خنده ظالم باور داشته باش، نه به هوای خوش زمستان.

● واته: هر دووکیان له ماوه یه کی که مدا نه گوین.

۷۶- نه پای هه لپه رکیم ههس، نه دهم پلاو خواردن!

○ نه پای رقصیدن دارم، نه دهان پلو خوردن.

● واته: من نایه م بو نه و زه ماوه نه چونکه نه هلی هه لپه رکیتی و پلاو خواردن نیم.

۷۷- نه تر تانجی و نه گوشت که وریشک.

○ نه گوز تازی و نه گوشت خرگوش.

● واته: نه و قه‌باحه ته قه‌بوول ناکه‌ین و نه و خیره‌یش مان ناوی و له و قه‌باحه ته وه ده‌سگیر نه‌بئ. راوچی نه‌بئ بوی تری تانجی بچی به لووتیا تاگوشتی که رویشکی ده‌س که‌وی.

۷۸- نه تره ده‌نگی بی و نه تسه بوی بی!

○ نه گوز است صدا داشته باشد و نه چس است بو داشته باشد.

● به چتی یا به یه کیکی بی که لک نه‌وترئ.

۷۹- نه جیب خه تا ناکا، نانه جیب وه فا ناکا.

○ نه جیب مرتکب خطا نمی‌شود، نه جیب وفادار نیست.

● واته: مروئی خانه‌دان که متر هله نه کا و ناوه‌جایش پروای بی ناکرئ.

۸۰- نه خوهم خواردم نه قوناخم، سه‌گ گهل خواردیان بوو به داخم!

○ نه خودم خوردم نه اهل و خانواده من، سگها خوردند و داغ دلم شد.

● واته: ماله کهم خوم و مال و منالم نه‌مان خوارد و غهریبه‌خواردی و بوو به داخی دلم.

۸۱- نه‌خووشی پیر، وه‌سه ره‌شی قیر.

○ ناخوشی پیر، مثل سیاهی قیر است.

● واته: نه‌خوشی پیر لی ناییتۆ.

۸۲- نه‌خووشی جوان، وه‌سه تکه‌ی بان.

○ ناخوشی جوان، مثل چکه بام است.

● واته: نه‌خوشی گه‌نج زوو له‌به‌ین نه‌چی و نامینئ.

۸۳- نه دووره و نه دیاره، ناوی گابه‌ختیاره.

○ نه دور است و نه پیدا، اسمش کاک بختیار است.

● به یه کیکی بی ناو و نشان و بی وجود نه‌وترئ.

۸۴- نه ده زگه بورگی و نه ده رزیه بشکی.

○ نه ریسمان است که پاره شود و نه سوزن است که بشکند.

● به یه کتیکي له پر و لاواز ته وتری.

۸۵- نه دهم هاگردنم ههس، نه پای راگردن!

○ نه دهان هاگردن دارم، نه پای در رفتن.

● واته: من له خو ما نایینم که بتوانم له وکیشه دا هاوبه شی بکه م.

۸۶- نه دینم ههس رهحمان بیوا و نه مالم ههس شهیتان بیوا.

○ نه دین دارم رحمان بیرد، و نه مال دارم شیطان بیرد.

● واته: له دین و دنیا بیوه ریم و هیچم نی یه له دهستی بدهم و بوی داچه له کیم.

یا ته لاین: نه دینی ههس ... و نه مالی ههس ...

۸۷- نه رمه بر و سفره درا

○ نرمة بُر است و سفره پاره کن.

● به یه کتیکي زوان لووس و خو به رو بهر ته وتری که نه رمه نه رمه بو پیشه وه بی و ته وه ی

له سفره دا بی، بیخوا.

۸۸- نه ریسیاگه و نه با دریاگه، جو لا شه قه شه قیه سی!

○ نه ریسیده شده و نه تاب داده شده، جولاه از دستگاهش سر و صدا راه انداخته.

● به که سی ته وتری که هیشتا کارئی نه کرابی، ته و قولی لی هه لمالیبی.

۸۹- نه زن ته لاق دریاگ و نه گای شاخ شکیاگ!

○ نه زن طلاق داده شده و نه گاو شاخ شکسته.

● واته: ته و دوو چته باوه ریان بی ناکری.

۹۰- نه زن نزدیک له باوان، نه کونه ی نزدیک له ئاوان.

○ نه زن نزدیک خانه پدری، نه مشک نزدیک آب.

● واته: زن ته گهر مالی له نزدیک مالی باوکیه وه بی، په یتا په یتا خو ی ته کا به مالی باوکیا

و کونه‌ی ئاویش ته‌گه‌ر له‌نزیکی ئاوا‌بن هه‌میشه وشکه‌و کەس ئاوی نه‌ناکا.
یا ته‌لێن: نه‌ژن نزیك له‌باوان، نه‌گوێره‌ که‌نزیك له‌ئاوه‌دان.

۹۱- نه‌سه‌ر پیازم و نه‌قنچک سیر.

○ نه‌سر پیازم و نه‌ته‌سیر.

● واته‌: من هه‌ج کاره‌م و کارێکم له‌ده‌س نایه‌.

یا ته‌لێن: نه‌سه‌ر سیر و نه‌قنچک پیاز.

۹۲- نه‌سه‌ر تری و نه‌بن‌گه‌زه‌ر.

○ نه‌سر ترب هستی و نه‌ته‌زردک.

● واته‌: تو چتی نیت و حیسابت له‌سه‌ر ناکرێ.

۹۳- نه‌سیخ بسووتی، نه‌که‌واو.

○ نه‌سیخ بسوزد، نه‌کباب.

● واته‌: لایه‌نی هه‌ر دوو له‌به‌ر چاو‌بگه‌ر.

۹۴- نه‌شه‌رع به‌مه‌لا، نه‌عورف با‌ئاغه‌ (خان).

○ نه‌شرع به‌ملا، نه‌عرف به‌خان.

● واته‌: مه‌لا له‌شه‌رعا ده‌سی هه‌یه‌ و ئاغه‌یش له‌عورف و ره‌سمی روژا شاره‌زایه‌ و

تۆ له‌و دوو باره‌وه‌ ده‌ره‌قه‌تی ته‌وان نایی.

۹۵- نه‌شیت بگی، نه‌شیت بت‌گی.

○ نه‌تو به‌دیوانه‌ تهاوز کن، نه‌او به‌تو تهاوز کند.

● واته‌: له‌گه‌ڵ بنیاده‌می شیت و نه‌فاما ده‌رمه‌که‌وه‌.

۹۶- نه‌شیت ژیر ته‌وی و نه‌حیز پیر ته‌وی!

○ نه‌دیوانه‌ عاقل می‌شود و نه‌هیز پیری می‌شود.

● واته‌: ره‌گی شیتی له‌سه‌ر مرو‌فی شیت دا هه‌ر ته‌میڤته‌وه‌ و حیزیش چونکه‌ مانای

عه‌یه‌ نازانی، پیری به‌لایا نایه‌.

۹۷- نه کرده کار، ناوا بار.

○ نه کرده کار، بار نمی برد.

● **واته:** بنیاده می ته مهل و نه توان کار، هیچیکی له ده ست نایه.

۹۸- نه که ری که فتگه و نه کونه یه ک دریاگه!

○ نه خری سقط شده و نه مشکی سوراخ گشته.

● **واته:** هیچ چتی نه قه و ماوه.

۹۹- نه که نین و نه گیران، به درو ناوی.

○ خنده و گریه دروغکی ممکن نیست.

● **واته:** پی که نین یا گیرانی درو، له دلّه وه دهر نایه.

۱۰۰- نه که وش ته نگ، نه مال پر له جهنگ.

○ نه کفش تنگ، نه خانه پر از جنگ و دعوا.

تهی پای رفتن به از کفش تنگ بلای سفر به که در خانه جنگ

(سعدی)

● مالی پر له شهر وه کوو که وش ته نگ بازار دهره. که و ابو پای بی پیلو له که وش

ته نگ و غریبی له مالی پر نازاوه باشتره.

۱۰۱- نه گای ساخت شکیاوی، نه ژنی ته لاقت دریاوی!

○ نه گاو هستی که ساخت شکسته باشد، نه زن هستی که طلاق داده باشند.

● **واته:** بوچی له خوته وه ناره حهت و نالوزی، چیت لی قه و ماوه ؟

۱۰۲- نه گبهت خوهی خاسه، قورته کانی خراوه.

○ نکبت خودش خوب است، پیچ و خم های آن بد است.

● **واته:** شولاوی بی یتقبالی له خوئی خراپتره.

۱۰۳- نه گبهت وهختی هات، ده له مه دیان نه شکنی!

○ نکبت وقتی آمد، دلّمه دندان می شکند.

● **واته:** وهختی که سی تووشی نه هات بی، ژیانی ناسایی شی لی ته بی به ژان.

۱۰۴- نه گول گهنمی دیکه و نه چه قچه قه‌ی ئاسیاو.

- نه گل گندم را دیده و نه چغچه آسیاب.
- به که سیکي گنج نهوتری که هیشتا سارد و گهرمی رۆژگاری نه چه ششی.

۱۰۵- نه گه یگه سه ئاو، قول هه‌ل نه‌کا!

- به آب نرسیده، پاچه‌اش را بالا می‌کشد.
- به یه کیک نهوتری که له هیچ نه‌بوو، خوی بۆکاری حازر گردی.
- یا نه‌لین: نه گه یگه سه ئاو، شواله‌کی هه‌ل کردگه (یا: قولی هه‌ل کردگه). نه گه یگه سه بگار، شواله‌کی دا که‌ند.

۱۰۶- نهم خواردگه له‌م تاش و کاسه، تا دلم بکا وه‌سواسه.

- از این آش و کاسه نخورده‌ام، تا دلم دچار وسوسه بشود.
- واته: من ده‌ستیکم له‌و کاره‌دا نه‌بووه و ترسشم نی‌یه.

۱۰۷- نهم دیاپه‌ت دایکت، نه‌مردم له‌عه‌زهره‌ت باوکت!

- اگر مادرت را نمی‌دیدم، از ترس پدرت می‌مردم.
- واته: قسه‌ی کوپیکه‌و به دلخوازه‌کی تیژی واته: دایکت هه‌ز نه‌کامن و تۆ به یه‌ک بگه‌ین، به‌لام باوکت توو په‌یه و له‌وانه‌یه به‌م کوژی.

۱۰۸- نه‌ویه‌ر پیسان، خه‌یار تال!

- نوبر جالیز، خیار تلخ.
- به که سیکي تازه ئاشنا نهوتری که له‌سه‌ره‌تای ئاشنایه‌تی یه‌وه قسه‌ی خراپ بی به ده‌میا. یا به چتیکی تازه پیک هاتوو نهوتری که هه‌ر له‌و نه‌وه‌له‌وه، خراپ نشان بدا.

۱۰۹- نه‌وس بگری مشتیکه، به‌ری به‌ی ده‌شتیکه.

- نفس را مهار کنی یک مشت است، ره‌ایش کنی یک دشت است.
- واته: بنیاده‌م نه‌بی به‌سه‌ر نه‌فسی خویا زال بی تا تووشی کۆسپی نه‌کا، چونکه نه‌فس هیچ وه‌خت تیر نابی و نه‌بی به‌ری بگری.

۱۱۰- نه و له مالیا مه رگه مووش، سمیلې ته یکرد لووشه لووشا

○ در خانه اش مرگ موش پیدا نمی شد، سبیلش می لندید.

● به په کیکی ته وتری که له مالیا هیچ چتی په پانه یی و له دهر وه سمیلې بڼو باېدا و لووشه یی.

۱۱۱- نه ییې کورپکی بوو، کیږ وگونی بری

○ شخص چیز ندیده دارای پسری شد، آلت تناسلی او را برید.

● به په کیکی چت نه دیو و ته وتری که چتیکی تازه ی دهرست که و تې و بوی جیگه ی سهرنج یی و دهستی تی بیاو نو قسانی بکا.

۱۱۲- نېشانه ی روژ له بڼه روژ دیاره.

○ نشانه روز، از اول صبح پیدا است.

● واته: چونه تی هه مو و چتی له نه و له وه دیاره.

پا ته لېن: نه شه می روژ له بڼه روژ دیاره.

۱۱۳- نېره، بی دوشه

○ نراست، بدوش.

● به په کیکی لامل نه وتری که له سهر قسه په کی نه گونجاو پاوا پگری.

۱۱۴- نېره کهر به باره ته نگسه و نه گئی

○ نره الاغ را با بار مورد تجاوز قرار می دهد.

● به په کیکی هه وه سباز و داوین چه پل ته وتری که به هیچه وه دانه که وی.

۱۱۵- نېره کهر به گونا نه ناسی

○ نره خر را با بیضه اش می شناسد.

● به په کیکی گه وچ و کم عقل ته وتری.

۱۱۶- نېره کهر رهش چوو بو سه فهر، هاته و بوو به قاترا

○ نره خر سیاه به سفر رفت و برگشت و قاطر شد.

● به ته وس ته وتری به په کیکی له خورازی که چووی بڼو سه فهریک و هاتیتو و خوی

لئی گۆرایی و وابزانئ بووه به چئی.

۱۱۷- نیره‌که‌ری ئه‌تۆپی و هوڵیکه‌ری فال‌ئات

○ نزه خری سقط می‌شود و کره خری را جفتگیری می‌دهد.

● به‌که‌سیک ئه‌وترئ که چتیکی به‌نرخه له ده‌ست دای و به هیوای دور و دریزی چتیکی تر بی.

۱۱۸- نیزه ئه‌وه‌ل جیگه‌ی بکه‌ره‌و، ئه‌و وه‌خته بیدزه

○ اول جای نیزه را جاسازی بکن، سپس آن را بدزد.

● واته: ئه‌وه‌ل بیر له ئاکامی ئه‌و کاره بکه‌رو، ئانجا بیکه.

۱۱۹- نیسک و نوک و نوخه‌شه‌ر، هیشتا نه‌وگی به به‌شه‌را

○ عدس و نخود و لپه، هنوز آدم نشده‌ای.

● واته: ئه‌و هه‌موو ده‌خ‌ل و دانه‌ت خواردوو و هیشتا به‌لای مرو‌فایه‌تیدا نه چوویت.

۱۲۰- نیسکینه، بسم‌اللهی گه‌ره‌ک نی‌یه.

○ آش عدس، بسم‌الله نمی‌خواهد.

● واته: بو چتی بی‌نرخ، ناوی خوا نابری.

۱۲۱- نیشانه‌ی ئاو سه‌وزیه.

○ نشانه‌ آب سبزی است.

● واته: له هه‌ر لایه‌کا سه‌وزی بی، له‌وی ئاو هه‌یه.

۱۲۲- نیشانه‌ی تاریکه‌شه‌و هه‌ر له سه‌ر ئیواره‌وه دیاره.

○ نشانه‌ شب تاریک از همان اوّل غروب پیداست.

● واته: خرابی هه‌ر که‌سێ یا هه‌ر کارئ، له هه‌مان کاتی ئه‌وه‌لدا ده‌ر ته‌که‌وی.

۱۲۳- نیشانه‌ی مانگ سه‌ر له ئیواره دیاره.

○ نشانه‌ ماه از همان اوّل غروب پیداست.

● واته: باشی هه‌ر کارئ یا هه‌ر که‌سێ، له هه‌مان کاتی ئه‌وه‌لدا ده‌ر ته‌که‌وی.

۱۲۴- نې په له مالیا شپو شهوې، لوو ته وانه ی ته لای نه وې!

○ شام شپ در خانه اش نیست، گل بینی طلانی می خواهد.

● به په کټک نه وتری که بږ شپوې شه و موحتاج یی، به لام بیری به لای خشل و خاو یی.

و

- ۱- وارووک هیلکه بکات، له واروکی نه که فیت.
○ جوجه بهاره تخم بگذارد، از جوجگی می افتد.
● واته: نافرته وه ختی منالی بوو، نه بی به دایک و بهر پرسى مال.
- ۲- وام زانی نه م گومه زه نیمام زاده یه کی هاتیا!
○ فکر کردم زیر این گنبد امام زاده ای هست.
● واته: وام زانی نه م که سه چتیکی له دهس دی، که چی وانی یه.
- ۳- ونم چیت گهره که؟ خورما یا کشمیش؟ وتی: خورمیش!
○ گفتم چه می خواهی؟ خرما یا کشمش؟ گفت: خرمیش.
● واته: هدر دوو کیانم گهره که. به که سی نه وترئ که نه توانئ له به ینی دوو چتا یه کیکیان هه لبرئری.
- ۴- وتیان نه ی شیت، بوچه شیتی؟ وتی: بوم نه چهلئ.
○ گفتند ای دیوانه، چرا دیوانه هستی؟ گفت: برایم می چلد.
● به یه کیچک نه وترئ که خوی بدا له شیتی یا گه وجی، بو نه وهی هه رچی بکا، که س کاری پیوه نه بی.
- ۵- وتیان بالول زه ماوه نه، وتی: به من چه! وتیان: بو تو ژن تیرن، وتی: به تو چه!
○ گفتند بهلول عروسی است، گفت: به من چه! گفتند عروسی تو است، گفت:

به تو چه!

● واته: له کاریکدا که پیوهندی به تۆوه نی یه ده خالته مه که.

۶- وتیان بالۆل ژن جوان شوو نه کاته پیاگ پیر؟ وتی: به لای به وشه رته هاوسای جوانی بیت!

○ گفتند بهلول آیا زن زیبا با مرد پیر ازدواج می کند؟ گفت: آری به شرطی که همسایه جوان داشته باشد.

● واته: پیاوی پیر نابیی ژنی گهنج بخوازی چونکه ژنه که هه پیری ها به لای گهنجه وه.

۷- وتیان به راز، بوچه روژ دهر ناکه فی؟ وتی: له بهر نه و کارگه له که شه و کردگمه!

○ به گراز گفتند چرا در طول روز پیدایت نیست؟ گفت: به خاطر آن کارهایی که شب کرده ام.

● به که سی نه وتری که پیشینه به کی باشی نه بی و له رووی هه له نه به بیتنه ناو مهردم.

۸- وتیان به راز هیلکه نه کا. وتی: ده عبا به کی پیسه، کردی، کردی!

○ گفتند گراز تخم می گذارد. گفت: جانوری کثیف است، گذاشت، گذاشت.

● به به کیکی زالم و پس نه وتری که کاری نه گونجاو و نامو مکی بکا.

۹- وتیان به ران شوانه که ت بمری، وتی: خاوه نه که یشم بمری بی ساحو ناوم.

○ به گلله گوسفندان گفتند چوپانت بمیرد، گفت صاحبم نیز بمیرد بی صاحب نمی مانم.

● واته: چتی به خیر و به ره که ت، هه مو و که س بو لای خوی راته کیشی.

۱۰- وتیان به ریوی شایه نت کی یه؟ وتی: جوجکه م (کلکم)!

○ به روباه گفتند شاهدت کیست؟ گفت: دُمم.

● به به کینک نه وتری که کاریکی هه له ی کرد بی و ئیستا بو به ره پرچ دانی هه له کی، شایه ت له قهوم و که سی خوی بناسینی!

۱۱- وتیان به کتک بوچه گیان سه ختی؟ وتی: نه ته وه ی شیرم!

○ به گربه گفتند چرا سخت جان هستی؟ گفت: از نژاد شیرم.

● به یه کیکی زیره ک نهوترئ که له بنه ماله یه کی زیره ک بی.

۱۲- وتیان به کتک گووت بۆ ده‌رمان نه‌شی، نه‌چوو نه‌یکرده ژیر خاکه‌و.

○ به گربه گفتند عن تو خاصیت دارویی دارد، می‌رفت آن را زیر خاک پنهان می‌کرد.

● به یه کیکی به‌خیل نه‌وترئ که حازر نه‌بی هیچ خیریکی به‌که‌س بگا.

۱۳- وتیان به کیسه‌ل برو بۆزه‌ماوه‌ن، وتی: من نه‌دهم گوشت خواردنم هه‌س و

نه‌پای هه‌له‌ه‌رکی، په‌س من تان بۆکوچک کوانگ گه‌ره‌که‌ا

○ به لاک پشت گفتند برو عروسی، گفت: من نه‌دهان گوشت خوردن دارم و نه‌پای رقصیدن، پس مرا برای سنگ اِجاق می‌خواهید.

● قسه‌ی که‌سِیکه‌که‌ده‌عوه‌ت کردنی بۆ جِنگه‌یه‌ک جِنگی مه‌ترسی بی.

۱۴- وتیان به گورگ سوژی نۆره‌رائته، ده‌سی کرد به‌گیریان! وتیان بۆچه

نه‌گیری؟ وتی: نه‌ترسم نه‌م خه‌وه‌ر درو بی!

○ به گرگ گفتند فردا نوبت چوپانی توست، شروع کرد به‌گریه‌کردن، گفتند چرا گریه می‌کنی؟ گفت: می‌ترسم این خبر دروغ باشد.

● به‌که‌سی نه‌وترئ که‌خه‌به‌ریکی خوشی دوور له‌باوه‌ری پی‌بدن که‌نه‌و تاه‌م‌زرۆی بوو بی.

۱۵- وتیان به گول چۆن نه‌ونه‌گه‌شی؟ وتی: باخه‌وانه‌که‌م مه‌رده.

○ به گل گفتند چه گونه است که این اندازه سرحال هستی؟ گفت: باغبانم مرد است.

● واته: گه‌شه‌و شادمانی مال‌ومنال له‌سایه‌ی سه‌ری خاوه‌ن‌ماله‌وه‌مومکین نه‌بی.

۱۶- وتیان به هیسر باوکت کی‌یه؟ وتی: دایکم ماینه‌ا

○ از استر پرسیدند پدرت کیست؟ گفت: مادرم مادیان است.

● باوکی هیسر، که‌ره؛ دایکی ماینه. جا‌نه‌م مه‌سیله‌به‌که‌سی نه‌وترئ که‌له‌ناو بردنی

باوکی شهرم بکا.

۱۷- وتیان ریوی چه خاسه؟ وتی: پیچه وکردن!

○ به روباه گفتند چه کاری خوب است؟ گفت: در رفتن.

● واته: مروئی زیره ک خوی ناخاته ناو دهردی سهره وه.

۱۸- وتیان قرژانگ بوچه به دوو سهر نهچی به ریگا؟ وتی: جاهیل یه و چه م و

خهم!

○ گفتند خرچنگ چرا با دو سر راه می روی؟ گفت: جوانی است و چم و خم!

● به یه کیکی قیت و همرزه کار نهوتری که کاری همر هات و چووی دهروبان و ناو کولانان بی.

۱۹- وتیان قنگلاشک مهسکنت کوپنهس؟ وتی: با نه زانی!

○ گفتند خاربن مسکنت کجاست؟ گفت: باد می داند.

● به یه کیکی ناوارة و سرگهردان نهوتری که جینگه و ریگه یه کی معلوم می نه بی و همر وهختی له لایه ک بی.

۲۰- وتیان کوپره چه ت گهره که؟ وتی: دوو چاو ساق.

○ گفتند ای کور چه می خواهی؟ گفت: دو چشم سالم.

● وهختی نهوتری که که سی له پر چتیکی دهس که وی که تامه زرووی بووی و شه دهس که وته بو نهو زور جینگه ی ناباوه ری بی.

۲۱- وتیان که ره کول دهعه تی بو زه ماوهن، وتی: کار من همر بارکیشانه.

○ گفتند خردم بریده به عروسی دعوت شده ای، گفت: کار من بار کشیدن است.

● واته: نهو که سی وا نه هلی زه حمه ت و رهنج کپشانه، له شایی و شیوه ندا به شی نهو همر زه حمه ته.

۲۲- وتیان وشتر برات بووگه، وتی: به من چه بار من همر چل مه نه.

○ گفتند شتر صاحب برادر شده ای، گفت: به من چه بار من همان چهل من است.

● واته: قهرم و کهس وهختی باری له سهر شانی مروف سووک نه که نه وه، بوون و

نه‌بوونیان وه‌کوره‌یه‌که.

۲۳- **وتیان وشتر بۆچه ملت در یژه؟ وتی: پیش بینی دواروژ نه‌که‌م!**

○ گفتند شتر چرا گردنت دراز است؟ گفت: آینده را پیش بینی می‌کنم.

● **واته:** بیری دواروژ له‌هه‌ر کارینکدا پیوسته.

۲۴- **وتی باوکم قیخایه‌ک خاس بوو، وه‌لی لیان نه‌ئه‌ژنه‌وت!**

○ گفت پدرم کدخدائی خوب بود ولی به حرفش گوش نمی‌کردند.

● **واته:** پیاو چاکی له‌گه‌ل به‌رپرس بوون و قسه‌لی بیستن فهرقی زوره.

۲۵- **وتی گا زه‌رد، من قین و تو قین، بزائین ناخری کاممان نه‌پوه‌پنه‌وا**

○ گفت ای گاو زرد، من قهر و تو قهر، ببینیم عاقبت کدامان برنده می‌شویم!

● **واته:** له‌به‌ین قین کردنی دوو‌که‌سا، نه‌وه‌ی هه‌ژار بی نه‌یدوژپینی.

۲۶- **ورچ له‌کونای خوه‌یا ده‌نگ نا‌کا.**

○ خرس در لانه خود به کسی حمله نمی‌کند.

● **واته:** مروژ نه‌بی له‌مالی خویا که متر له‌ورچ نه‌بی و بو میوان ریز دالی، نه‌گه‌رچی

خراپشی پی بیژی.

۲۷- **وشتر به باره وگوم نه‌وی.**

○ شتر با بارش گم می‌شود.

● **به‌جیگایه‌کی قه‌ره‌بالغ نه‌وتری.**

۲۸- **وشتر چه‌یه به‌سه‌ر علاقه‌به‌نیه‌و؟**

○ شتر چه کار دارد به‌علاقه‌بندی؟

● **واته:** هه‌ر کاری به‌که‌سی سپی‌دراوه و له‌غیری نه‌وه‌داکاره که خراپ نه‌بی.

۲۹- **وشتر له‌خه‌یالیک و وشتره‌وان له‌خه‌یالی!**

○ شتر در خیالی و شتربان در خیالی.

● **واته:** هه‌ر که‌س ها له‌بیری کاری خویا.

۳۰- وشتر و پلکان ؟

○ شتر و پلکان ؟

● واته: نه دوو چته هېچ هزیه کیان به سهریه که وه نی.یه.

۳۱- وشتری گوم کردگه و بو هه وساره که ی نه گهری!

○ شتر گم کرده است و دنبال افسارش می گردد.

● به په کیکی عه قل سووک نه وتری که چتیکی به نرخی له دهس دابی و بو فرعی نه و چته نه سلّه بگه ری.

۳۲- ولات هه ی هه یه وکوسه به لمه ریش.

○ مملکت آشفته است و کوسه در فکر سامان دادن به ریش مصنوعی خود.

● به که سیک یی خه بهر نه وتری که له خراپترین حاله تدا که به لابه ک رووی دابی له میله تی، نه و هه له بیر خویا بی.

۳۳- ولاخ به سه را نه چیته مالو، به قنکا نه یخه نه مالو!

○ چهارپا با سر داخل طویله نرود، از جهت عکس هل می دهند.

● واته: نه وکاره نه گهر به مهیل و رهزا نه کری، به زور پیی نه کهن.

۳۴- وهخت کل و کار نه مان که نه یار، وهخت چزو بز نه مان که نه دزا!

○ وقت کار به دوستیمان می گیرند، وقت پخت و پز دزدمان می نامند.

● واته: تا کاریان پیمان بی دوستان؛ هه ر که و تنه هه ل گرتنی خیر و بیر لیمان دوور نه که ونو و به د ناویشان نه کهن.

۳۵- وهختی بهخت لار بیّت، ده له مه دیان نه شکنیّت!

○ وقتی بهخت کج باشد، دلمه دندان می شکند.

● واته: بهخت نه گهر هاوری نه بوو، هه موو چتی پیچه وانه نه بیّتو.

۳۶- وهختی دهس نادا نان و شلکیّنه، شوکرکه و بیخوه حیمار خنکیّنه.

○ وقتی که نان روغنی دست نمی دهد، شوکر کن و نان خشک خر خفه کن بخور.

● واته: وهختی چتی باش دهست نادا، به کهم قناعت بکه.

۳۷- وهختی روو به یته گه‌دا، ئەو پتە ساحیو مال!

- اگر به گدارو بدھی، صاحب خانه می‌شود.
- به که سیکێ بێ نرخ ئەوتری که شیاوی ریز و تیحتیرام نه‌بێ.

۳۸- وهختی ریش بوو به ریشه‌و، ئەشی شانه‌ی بو هه‌لگری.

- وقتی ریش درآمد، باید برای آن شانه برداری.
- واتە: وهختی مروڤ که‌وته ناو موشکیله و کاریکه‌وه ئەبێ خۆی دانێ بو به ئەستۆ گرتنی زه‌حمەت و ئەرکی ئەو کاره.

۳۹- وهختی ناعیلاج بی، ئەشی به جووله که پیژی به ریش موباره‌کت قه‌سه‌م.

- وقتی ناچار شوی، باید به یهودی بگویی به ریش مبارکت قسم.
- واتە: ناعیلاجی مروڤ محتاجی که‌س و ناکه‌س ئەکا.

۴۰- وه‌رزپر مانگ و ساحیو کار نارازی!

- کارگر خسته و صاحب کار ناراضی.
- به که‌سی ئەوتری که هه‌ر سوودی خۆی له به‌رچاو بێ و ره‌نج و عه‌زیه‌تی که‌سی به لاوه‌گرینگ نه‌بێ.

۴۱- وه‌سه ئاسیاو ناو که‌فتگ.

- مثل آسیاب آب افتاده است.
- به یه‌کیک ئەوتری که به‌هۆی رووداوێکه‌وه له‌په‌ر بێ ده‌نگ بووبێ.

۴۲- وه‌سه به‌چه‌که‌م پی‌گه‌یگه‌ تیر زک خوه‌م نه‌خواردگه‌!

- از وقتی که بچه‌ام به مرحله‌ خوردن رسیده، خودم سیر نشده‌ام.
- قسه‌ی ئەو باوک و دایکه‌یه، که هه‌رچی خوارده‌مه‌نی‌یان ده‌س که‌وی له‌ خۆیانی بگره‌وه‌و بیده‌ن به‌ مناله‌ کانیان.

۴۳- وه‌سه په‌نج روژه‌ی تار، له‌ سه‌ر هه‌یج حه‌ساوی نی‌یه.

- مثل پنج روزه‌ تار است، جزو هیچ حسابی نیست.
- په‌نج روژه‌ی تار، حه‌سابی روژ و مانگ ژمیری کۆنه‌ که به‌و حه‌سابه‌ هه‌ر مانگ ۳۰

روژ بوو وه ههر سال نه بوو به ۳۶۰ روژ و پینج روژی دواپی زیادی تهات و نه له سر سالی کۆن بوو، نه له سر سالی تازه و به و پینج روژه یان تهوت پهنج روژه ی تار. جا دواپی تهوه چه کیم عومه ر خه ییامی نیشابوری له قهرنی ۵۱ هجری دا (۴۳۹ - ۵۱۷هـ) ته قویمی جه لالی به ناوی جه لال الدینی مه له کشای سه لجوقی یه وه دروس کرد و به پتی حیسابی خه ییام، ۶ مانگی ته وه لی سال بوو به ههر مانگ ۳۱ روژ و ۵ مانگی دواپی بوو به ههر مانگ ۳ روژ و مانگی ناخری سالیس واته «ره شه مه» یا «اسفند» ی فارسی بوو به ۲۹ روژ و ههر چوار سال جاری له و ورده ده قیقه و سه عاتانه که زیادی دی، ره شه مه نه بی به ۳ روژ. وه تهو ساله که ره شه مه (اسفند) ۳ روژه، پتی ئیزن سالی «که بیسه».

«که بیسه» له «که بس» گیراوه، واته: پر کردن وه ی چال له خۆل، جا یانی به و ده قیقه و سه عاتانه چالی ساله که پر نه که تهو ره شه مه (اسفند) له سالی که بیسه دا نه بی به ۳۰ روژ. ئیستا له سر تهو باوه ری قه دیمه به که سی که له سر هیچ حیسابی نه بی ئیزن: وه سه پهنج روژه ی تار.

۴۴- وه سه تانجی یه که ی قورووک، له وهخت راواگووی تی!

○ مثل تازی قروک است، به هنگام شکار عَنَس می گیرد.

● به یه کیکی وهخت نه ناس تهوتری.

۴۵- وه سه تر بن گوُم!

○ به گوز ته ژرف آب می ماند.

● به دهنگیکی گوم تهوتری.

۴۶- وه سه تریشته، ههر به ره وه خودی ته ی تاشی.

○ به تیشه شبیه است، به طرف خودش می تراشد.

● واته: ههر واله بیرى سوودی خو یا.

۴۷- وه سه ته لای ناو خاک.

○ به طلای خاکی می ماند.

● واته: زۆر به نرخه.

٤٨- وهسه دهول بان مله.

○ به دهل بالای گردنه می ماند.

● به یه کیکی دهم نه ویتسو نهوتری که هر نهونه خه بهریکی دهس کهوی، فوو بکا به سورنادا و هه مو که سی تی گه به نی.

٤٩- وهسه سایلهی ساردو بووگ.

○ به کاجی سرد شده می ماند.

● به یه کیکی بی تام نهوتری.

٥٠- وهسه سپیی گهنم، بیخه ره قورگ ئاسیاوا، ساق تیتته دهروا

○ به شپش گندم می ماند، بیندازش گلوی آسیاب، سالم بیرون می آید.

● به یه کیکی گیان سهخت و بی عار نهوتری که به هیچ چه شنی له روو نه چی. وه هر چی دهری که ی هر ییتو.

٥١- وهسه قالورهی پایز بابردگا

○ مثل خار ساق باد برده پاییز است.

● به یه کیکی لاواز و نه خوش و ئاواره نهوتری.

٥٢- وهسه کتک، ههفت گیانی ههسا

○ مثل گربه هفت جان دارد.

● به یه کیکی گیان سهخت نهوتری.

٥٣- وهسه کفتهی بهرکول.

○ مثل کوفته پیش پخت است.

● به منائی یابه یه کیکی خوشه ویس نهوتری.

٥٤- وهسه کوتهل قهناری.

○ به کتله گندم قناری شبیه است.

● واته: هر خیر نه داتو.

قهناری: نهوعی گهنمه وه کوو گهنمه به هاره که هر چی کوته له کی بکوتی، هر گهنمی

پتیه بی.

۵۵- وهسه کورد دۆنه دیگا!

○ به کُرد دوغ ندیده می ماند.

● واته: بۆ ئه و چته زۆر تامه زرویه.

۵۶- وهسه کورده که ی له ههر دوو جه ژن بووگا!

○ به کُرد از هر دو عید محروم، می ماند.

● واته: ههم له م لا بووه و ههم له و لایش.

- حیکایه تی ئه و کورده به که له م دئ هه لسا چوو بۆ ئه و دئ به که ی تر جه ژن بکا، گه یشه ئه وئ، جه ژن یان ته و او کردبوو تا هاتۆ بۆ ئه م لا، ئه مانیش جه ژن یان کردبوو.

۵۷- وهسه که ر دیزگ، چه ز نه کا به توپین خوه ی و زه ره ر خاوه نه که ی!

○ به خر دیز می ماند، به سقط شدن خود راضی است به شرطی که صاحبش دچار ضرر شود.

● به به کێکی قوشمه ئه و ترئ که ته نانه ت به مه رگی خۆی رازی بی، به و شه رته مه رگی ئه و زه ره ر له که سیکی تر بکه وئ.

۵۸- وهسه که ر ناو جو گه له.

○ به خر وسط جوی شبیه است.

● واته: وه کوو که ری ناو جو گه له، له هه دوو لا ئه خوا.

۵۹- وهسه که له شیر ناوه خت.

○ به خروس ناوقت می ماند.

● به به کێکی وهخت نه ناس ئه و ترئ که قسه ی بی جینگه بکا.

۶۰- وهسه گا که ی مامۆ حاجی، له گێره ی خوه یانا ئه خه وئ و له گێره ی مه ردما

سه ره ره!

○ مثل گاو عمو حاجی است، در خرمن کوبی خودشان می خوابد و در خرمن کوبی مردم سر دسته گاوها است.

● به یه کێك ئەوتری كه كاری مائی خۆیان نه كا، به لام بۆ كاری مهردم ئازا بێ.

٦١- وهسه گوو، ههتا چیلکه‌ی تێهه‌ی، هه‌ر بۆ ئەدائه‌و.

○ به گه شیبه است، هه‌رچه آن را به هم بزنی بو می دهد.

● به کاریك یا قسه‌یه‌کی خراپ ئەوتری كه هه‌رچی له سه‌ری پرۆی خراپه‌تری لێ هه‌لسی.

٦٢- وهسه ماری ئیجازه.

○ به مار رام نانشدنی می ماند.

● به یه کێکی یاخی و ده‌س نه‌پاریز ئەوتری.

٦٣- وهسه مامر ئاسپاوان.

○ به مرغ آسپابان می ماند.

● به یه کێکی بی شه‌رم و روودار ئەوتری كه هه‌رچی ده‌ری كه‌ن، ده‌س هه‌لگر نه‌بی و هه‌ر بێتۆ.

٦٤- وهسه مانگا زه‌رد، شیر ئەدات و له‌قه‌یه‌کی لێ ئەدات و ئەیرۆنی.

○ به ماده گاو زرد شیبه است، شیر می دهد و لگدی می زند و آن را می ریزد.

● به یه کێك ئەوتری خێری بدات و به ده‌ستی خۆشی له‌به‌ینی بیا.

٦٥- وهسه نوک لای ریگه.

○ به نخود کنار جاده می ماند.

● واته: وه کوو نوکی لای ریگه وایه، هه‌ر كه‌س هه‌ل نه‌سی، ده‌ستیکی بۆ نه‌با و ده‌میکی لێ نه‌دا.

٦٦- وهسه نیسک، به‌رو پشته‌ی بۆنی‌یه.

○ مثل عدس است، پشت و رویش یکسان است.

● به كه‌سیکی دوو روو، ئەوتری.

٦٧- وه‌ك پیره‌ژن دو‌رژیاگ، هه‌ر بۆله‌ی تی.

- مثل پیرزنی که دوغش ریخته باشد، هی غرولند می کند.
● به یه کینکی نق و نوق کەر ئهوترئ.

۶۸- وه ک دایک وهوی سهر جهنجاله.

- مثل مادر عروس، سرش شلوغ است.
● دایکی بووک چونکه کچ ئه دا به شوو سهری جهنجاله.

۶۹- وه ک کاسه ی چهور هیچی ناگریته خوهی.

- مانند کاسه چرب هیچ چیز به خود نمی گیرد.
● به یه کینکی بی حیا ئهوترئ که هیچ قسه به کی خرابی پی عهیب نه بی و بیسای به خویا.

۷۰- وه ک کهو سهر ئه کاته ژیر به فرا، وا ئه زانی کهس پی نازانی!

- مثل کبک سر به زیر برف فرو می برد و فکر می کند کسی او را نمی بیند.
● به یه کینک ئهوترئ هه له به ک بکا و خوی بدا له گیلی و وابزانی کهس بهو هه له به نازانی.

۷۱- وه مه گولۆله موو، مال باوکم ئه مداته شوو!

- مثل گلوله ی مو هستم، ثروت پدرم مرا شوهر می دهد.
● ئه مه قسه ی قهیره کچیکه وا به سهر وه تی باوکی دلّی خوشه بیدا به شوو.

۷۲- وه نه سه گ و سه رگوپلک.

- مثل سگ و سرگین گاه اند.
● به دوو که سی بی نرخ ئهوترئ که هه میشه پینکه وه بن.

۷۳- وه نه سیر و مار.

- چون سیر و مار اند.
● واته: خوشیان له یه ک نایه.

۷۴- وه نه کارد و په نیر.

○ مثل کارد و پنیراند.

● واته: ئەو دوو کەسە زۆر بەینیان ناخۆشە.

٧٥- وهوی گەییە ناو دالان، خەسوو وەک ورچ ئەی نالان!

○ عروس بە دالان خانە رسید، مادر شوهر مثل خرس می‌نالید.

● واته: خەسوو لە هاتنی بووک نارەحەتە.

٧٦- وهوی لە تەک تۆمە، خەسوو بۆلە وە!

○ عروس روی سخنم با تُست، مادر شوهر بشنو.

● لە گەڵ کەسیکدا قسە بکەن و مەبەست ئەوە بێ یە کێکی تر تێ بگەیه‌نن.

٧٧- وهوی لە مأل خەزوورانا ئەشی چل کوا خوا بخوات.

○ عروس در خانه پدر داماد باید چهل توده نمک بخورد.

● واته: بووک ئەبێ لە مألێ خەزوورانا تەحەممولی بێی.

٧٨- وهوی یەک مان هاورد بێ بار و بنە، کۆتەکی هەل گرتگە ئێزێ مأل منە!

○ عروسی بدون بار و بنه آورده‌ایم، کتک برداشته و می‌گوید مال من است.

● بە یە کێک ئەوترێ کە لە دوورۆ هاتبێ و هیچی نەبووبێ و ئێستالە و جێگادا دەعیە
هەموو چتێ بکا.

٧٩- وهوی یە کە دەنگی نی یە، ئەو هاو رەنگی نی یە!

○ عروس صدائی ندارد، او هم رنگ ندارد.

● بە کەسێ ئەوترێ کە لە ناو کۆمەڵێکدا گیرێ کردبێ و هاو دەنگی نەبێ و کش و مات
دانیشتی.

٨٠- وهوی یە کە ی تە پلە کۆنە! ئەمە ئەو ئەتە، ناخرت چۆنە؟

○ عروس کلاه به سرا این اوّل کار توست تا آخر کارت چگونه باشد؟

● بە بووکیکی نەتوان کار و خاو و خلیچک ئەوترێ.

تە پلە ک: تاس کلاوی ژانە. / تە پلە کۆن: تاس کلاوی کۆن.

۸۱- وهوى به كه ي مال مه تى، سهروپا په تى!

○ عروس درآمده از خانه عمّه، سر و پا برهنه.

● واته: مه تى (ميمك، پوور، خوشكى باوك يا خوشكى دايك) بووكيكي به سر و پاى په تى ريځستووه.

۸۲- وه پته گه و خوځوهر، نه ده پته كوشت نه فهر نه فه را

○ به كېك خود خور مى ماني، همقطاران را يكي يكي به كشتن مى دهى.

● واته: هدر واكه كه وى ناوقه فس ته بن بو راو و له كيو نه خوښى و كه وى كپوى به ده نكپوه دى و نه كه و پته ناوى داوه كه يا نه يكوژن، تويش بووگي به و كه وه به ندى په وه، هاو زمان و هاو ولاتى په كاني خوت ته خه پته داوى دوژمني مپله ته كه ت بو ته وهى خوت چن روژى زياتر به لام به سر شوپى بژيت.

- ۱- **ها بی و هوو بی، ناوی شوو بی!**
○ ها باشد یا هو باشد، نامش شوی باشد.
● **واته:** هرچی بی هر شوو بی.
- ۲- **هات چاوی بره شی، کوپری کردا**
○ آمد چشمش را سرمه بکشد، کورش کرد.
● **واته:** هات کاریکی باش بکا، خراپتری کرد.
یا نه لنین: هات لوتی بسری، چاوی دهر هاورد.
- ۳- **هاتم سه واو بکه م، که واو بووم!**
○ آمدم ثواب کنم، کباب شدم.
● **واته:** هاتم خاسی بکه م، خراپش بووم.
- ۴- **هازاگو و هازا مه یان!**

○ این گوي و این میدان.

● واته: نه گډر ده عې په کت هه په فرموو خوږت نېشان بده.

۵- هازي چه س تا بازی چه بیت ؟

○ توان و نیرویش چقدر است تا پریدنش چه باشد ؟

● به که سپکې یې وجود و یې نرخ نه وتری، که چاره پې نه کری بترانی کاری بکا.

۶- هالوې خود شتره له پلاوې.

○ حرارتی از پلو خوشتر است.

● واته: له زمسانا گهرمای تاگر له هه موو چتی خو شتره.

۷- هاله نه روانې به هه ننگورا و مهزه نه گري.

○ غوره به انگور مي نگرد و مژه مي گيرد.

● واته: شه خسي به دخو له نېسانې خوش خو ورس نه گري و باش نه يې.

۸- هاله روېي هه ننگور ما، روو ره شي بو باخه وان ما.

○ غوره رفت و انگور باقي ماند، روسياهي براي باغبان ماند.

● واته: قريه ته و او يوو، هه ننگور پې گه بشت و باخه وان نه يې گوشتي خوې تال بکا و له باخ پاريزداری بکا.

۹- هاوساگان بکهن ياري، تا من بکهم شووداري!

○ همسايه ها ياری کنند، تا من شوهر داری کنم.

● قېبه نافر تهېکه و داوای يارمه تی نه کا بو شوو هه ی تا نه ویش بترانی مالداري بو بکا.

پا نه لېن: هه موو تان بکهن ياری تا من بکهم مالداري.

۱۰- هاوسا له هاوسا نه گري سهراسيا.

○ همسايه از همسايه سردرد مي گيرد.

● واته: هاوسې له هاوسې خراب تووشی دهردی سهر نه يې.

- ۱۱- **هاوسای خاسم بوی، که نیشکم شوو نه‌کا.**
 ○ همسایه خوب داشته باشم، دخترم شوهر می‌کند.
 ● واته: هاوسای باش، خرابی هاوسای خوئی نایه‌ژی.
- ۱۲- **هاوسای نزدیک له برای دوور خاستره.**
 ○ همسایه نزدیک از برادر دور بهتر است.
 ● واته: هاوسای نزدیک له تنگانه‌دا زووتر له قوم و کەسی دوور، دئی به هاواری مرؤفه‌وه.
- ۱۳- **هۆ بکه‌ی له کیف، جواوت نه‌داته‌و.**
 ○ در کوه هو بکنی جوابت می‌دهد.
 ● واته: نه‌م دنیا‌ه‌روه کوو کیوه و عه‌مه‌لی ئیمه‌یش وه کوو نه‌وده‌نگه‌یه‌واله‌کیو سه‌ری نه‌دین، چی بیژین هه‌ر نه‌وه نه‌یستین؛ چی بکه‌ین هه‌ر عه‌ینی نه‌وه له‌گه‌لمانا نه‌کری.
- ۱۴- **هۆرمان خواردگه و هه‌وانه‌مان ماگه.**
 ○ محتوای جوال را خورده‌ایم و انبانه باقی مانده است.
 ● واته: زۆرتری پاشه‌که‌وته‌که‌مان خواردووه و کەمی ماوه‌توه.
- ۱۵- **هۆش مال خوه‌ت بی‌ت و سه‌گ هاوسا مال به‌دز مه‌که.**
 ○ از مال خودت مواظبت بکن و سگ همسایه رابه‌دزدی متهم مکن.
 ● واته: نه‌گه‌ر تو هۆشت به‌مالی خو‌ته‌وه‌بی، ئیتر پی‌ویست ناکا، به‌سه‌ر خه‌ل‌کدا بچیت و ئازاوه‌بو خۆت ساز که‌یت.
- ۱۶- **هۆ هۆی هه‌س و کوو‌کۆی نی‌یه.**
 ○ هو هو دارد و کوو کو ندارد.
 ● به‌یه‌کیک نه‌وترئ که‌هه‌ر قسه‌ی بیی و عه‌مه‌لی نه‌بی.
- ۱۷- **هه‌پاسه‌! له‌دیواخانان چ پاسه‌؟**
 ○ عباس! از خانه‌های اعیان چه خبر؟
 ● به‌توس به‌یه‌کیکی پاسو‌تاو نه‌وترئ که‌سه‌ر بکا به‌هه‌رچی مآلدا.

۱۸- هه تا جوژه ردان، سه د پاشا گه ردان.

○ تا فرار سیدن فصل درو، صد پادشاه جابه جا می شود.

● واته: کئی نه زانی تا کاتیکی تر چی پیش دی و دنیا تووشی چ نال وگورئی نه بی؟

۱۹- هه تا چه ره که سه گ نه بخوار دگه.

○ تا چرم را سگ نخورده است.

● واته: تا کار له کار نه ترازوه، ده سه به کار به و بهری نه و مه ترسی به بگره.

۲۰- هه تیم نه گیریا بو بهشی که م بوو، نه ویشه سه گه رهش بردی و له دهس

چون

○ یتیم گریه می کرد زیرا سهمش کم بود، آن راهم سگ سیاه ربود و از دست رفت.

● واته: چاو چونو کی نه بی به هوئی له بین چوونی نه ویش وا هه به.

۲۱- هه نه نگووسی بورگئی، خوین خواهی لی تیت.

○ هر انگشتی بریده شود، خون آن انگشت می ریزد.

● واته: هه که س له باریکه وه تووشی دهر د و زهره ری بی، نه و دهر ده ئیشی تایه تی خوئی هه به. وه کوو نه وهی که منائی بمرئ، بو باوک و دایکی ئیشیکی تایه تی هه به نه گهر چی بیست منائی تریشان بی.

۲۲- هه نه وه سه له بهریا، له ماله وه هرگ نه کاته سهریا!

○ همان است که به تن دارد، در خانه گیل بر سر خود می ریزد.

● به به کیکی دهس ته نگ و هه ژار نه وتری که له ماله وه هیچی نه بی و له دهر وه به زله روومه تی خوئی سوور بکاته وه.

۲۳- هه بو لای خواهی نه یتاشی!

○ هی به سوی خودش می تراشد.

● واته: هه سرودی خوئی له بهر چاو نه گری.

۲۴- هەر به‌ره‌وخواره، به‌ره‌وژووره‌یه‌کی هه‌س.

○ هەر سرازیری، سربالایی دارد.

● واته: هەر شکستی، سه‌رکه‌وتنی هابه‌ شوینیه‌وه.

۲۵- هەر به‌رزه‌وبوونیک، نزمه‌وبوونیک هابه‌ شوینیه‌و.

○ هەر ترقی، تنزلی در پی دارد.

● واته: به‌ سه‌رکه‌وتنی خۆت، بایی هه‌وامه‌به‌ ویری نوکولی دوا رۆژ بکه‌رۆ.

۲۶- هەر به‌ره‌وژووره، به‌ره‌وخواره‌یه‌کی هه‌س.

○ هەر سربالائی، سرازیری دارد.

● واته: هەر سه‌رکه‌وتنی، شکستی هابه‌ شوینیه‌وه.

۲۷- هەر په‌نج قامک (ئه‌نگووس) وه‌ک‌یه‌ک‌نین.

○ هەر پنج انگشت مثل هم نیستند.

● واته: هه‌موکه‌س وه‌کوو‌یه‌ک‌نین و نایی له‌هه‌موکه‌س وه‌کوو‌یه‌ک‌ چاره‌پوانی بکری.

۲۸- هه‌رچه‌رم ئه‌دات له‌زاخ و زاخ ئه‌دات له‌چه‌رم.

○ هی چرم به‌ زاج می‌زند و زاج به‌ چرم.

● به‌یه‌کیک‌ئه‌وتری که‌له‌کاریکدا هەر ئه‌م‌ده‌س و ئه‌وده‌س بکا.

۲۹- هه‌رچه‌ن بارم لاره، وه‌لی بیرم راسه.

○ هەر چند بارم کج است، ولی اندیشه‌ام درست است.

● واته: ئه‌گه‌رچی هه‌زار و ده‌ست ته‌نگم، به‌لام‌تی‌بینی و عه‌قلم‌هه‌یه‌.

۳۰- هه‌رچه‌ن پیره، هه‌ر‌کۆنه‌به‌گیره.

○ هەر چند پیر است، باز هم کهنه‌ دوام دارد.

● واته: ئه‌م‌چته‌ئه‌گه‌رچی‌کۆنه‌یه‌، به‌لام‌له‌چته‌تازه‌که‌به‌ده‌وام‌تره‌.

۳۱- هه‌رچی ئه‌خوه‌ی به‌شه‌و‌تاریک، ره‌نگت زه‌رده‌ و قولت باریک!

- هر چه در شب تاریک می خوری، باز هم رنگت زرد است و پاهایت باریک.
● **واته:** هرچی به خوتا نه گهیت، هیچ سوودی نی یه و چاخ ناییتو.
یا: زور خواردنی شه و باش نی یه.

۳۲- هرچی بکئی، هر نه وه دره و نه کهی.

- هر چه بکاری، همان را درو می کنی.
● **واته:** هر چون له گهل مردماره فتار بکهی هروا له گهل تاره فتار نه کن.

۳۳- هرچی تازه س په سهن خه لکه!

- هر چه تازه است پسند مردم است.
● **واته:** هرچی باشه به ناوی خه لکه وه ته واوی نه کن.

۳۴- هرچیت بوم نارد به کاسه، نه مجار بیکه پشت کاسه!

- هر چه در کاسه برایم فرستادی، این بار بر پشت کاسه بریز.
● **واته:** هر پیاوه تی یه کت تا تیتسا له گهل کردووه، له مه و به دوا مه یکه. مانای نه وه یه هیچ خاصی یه کت له گهل من نه کردووه.

۳۵- هرچی چته فرهزه، شایی و شیوهن قهرزه.

- همه چیز فرض است، شادی و شیون قرض است.
● **واته:** همه موو چتی به جیگی خوی گرینگ و به رچاوه، به لام شایی و شیوهن وه کوو قهرز نه که ویتنه سرشانی مروف و نه بی بیداته وه.

۳۶- هرچی چته له باریکیا نه ورگیت، به لام زولم له قهویه تیا.

- همه چیز اگر نازک شود، پاره می شود؛ اما ظلم اگر قوی شود، پاره خواهد شد.
● **واته:** زالم با هر زولم بکا تا پیوانه کهی پر نه بی، نه وه خته قلم نه بیتنه وه.

۳۷- هرچی چه قه و ناکولی، بیه نه باجی ماکولی!

- هرچه رگ و پی است و نمی یزد، به باجی ماکولی بدهید.
● به تهوس یه کئی سه بارهت به خوی تیژی، کاتی که هرچی حتی خراپه بیدهن به و.
واته: هرچی خراپه بو نه بی بیدهن به من؟

٣٨- هەرچی راویژ بکه‌ی، ئەوێته کاویژا

- هەرچه تدبیر بکنی، نشخوار تلقی می‌شود.
- واتە: هەرچی ته‌دبیر بکه‌ی، قسه‌ی بی‌جیگه‌ به‌ حیساب دێ.

٣٩- هەرچی کرژت ئەکه‌مه‌و، هەر خاوی.

- هەرچه می‌خواهم پخته‌ات بکنم، باز هم خام هستی.
- واتە: هەرچی هه‌ول ئەده‌م باش بی، هەر خراپ ئەبی.

٤٠- هەرچیکم ریست بووبه‌ خوری!

- هەرچه رستم، پشم شد.
- واتە: هەرچی زه‌حه‌مه‌تم کیشابوو، به‌ هیچ ده‌رچوو.

٤١- هەرچی که‌سه‌ عه‌رز نه‌رمی پێ ئەکێلگێ.

- هەرکس می‌تواند زمین نرم را شخم بزند.
- واتە: کاری ئاسان بۆ هه‌موو که‌س نه‌نجام ئەدرێ، گرینگ ئەوه‌یه‌ که‌سێ کاری سه‌خت به‌ ئەستۆ بگرێ و نه‌نجامی بدا.

٤٢- هەرچی گا بیکا، گا نایخوا.

- هەرچه گاوه‌ به‌ عمل بیاورد، گا و نمی‌خورد.
- واتە: ده‌س‌په‌نجی که‌سێک هەر خۆی نایخوا، به‌ لکوو که‌سانی تریش له‌و ده‌س‌په‌نجه‌ به‌هه‌ر نه‌گرن. وه‌ کوو باوک و دایک که‌ بۆ ئاسایشی مناله‌ کانیان زه‌حه‌مه‌ت ئەکێشن.
- یا ئەلێن، هەرچی گا بیکیلێ گا نایخوا.

٤٣- هەرچی گه‌نه‌ بۆ فه‌قی چه‌سه‌نه‌!

- هەرچه گند است برای فقی حسن است
- واتە: چته‌ خراپه‌ کان ئەبی هه‌ر نه‌سیبی یه‌ کێکی تایه‌ت بێ!

٤٤- هەرچی له‌ کاسا بیټ، به‌ که‌وچک ده‌رتیټ.

- هەرچه در کاسه‌ باشد، با قاشق درمی‌آید.
- واتە: تۆبه‌هه‌ر زوانێ له‌ گه‌ل‌خه‌ لکدا قسه‌ بکه‌ی - خاس یا خراپ - هه‌روا له‌ گه‌لتا

قسه ته کن.

یا ئه لاین: هه رچی له دیزا، بیت به که وچک دهرتیت.

۴۵- هه رچی له مشکه، هه وانه درینه!

○ هرچه از موش است، انبان سوراخ می کند.

● واته: له که سیکي ناوه جاخ و به دخو، هه ر کرداری خراپ چاره پئی نه کری.

یا ئه لاین: هه رچی له مشکه جه و آل نه دپیت.

۴۶- هه رچی مروچه به سالی جه می کرد، وشتتر به قه پئی خواردی!

○ هرچه مورچه در یک سال جمع کرد، شتر با یک لقمه خورد.

● واته: ئاکامی زه حه متی عومریکی مروفی هه ژار، له لایه ن زالمه وه به کاتئی له بهین

نه چئی.

۴۷- هه رچی به کت هه س مه یخه ره که شتی به ک.

○ هر چه داری در یک کشتی قرار مده.

● واته: هه موو سه روه ته که ت له که سبیک دا به کار مه به، نه وه ک له وه که سبه دا تووشی

زه ره ریبی و هیچت بۆ نه مییتۆ، به لکۆو بیخه ره چهن که سبه وه، ئه م نه یگرت نه و.

۴۸- هه ر حه ق کفن بکه یه ت به من، مردگ گۆربه گۆرا

○ بول کفن به من برسد، مرده گۆربه گۆر.

● واته: هه ر که س هاله بیری سوودی خویا.

۴۹- هه ر خوا، خواس و دنیا کاس.

○ خدا، خدا است و دنیا کاه است.

● واته: هه ر خوا پایه داره و دنیا ناپایه دار.

۵۰- هه ر دارئ سه مه ری فره بئ، سه ری هاله خواری.

○ هر درختی پُر ثمر باشد، سرش روبه پایین است.

● واته: مروفی زانا و ژیر، خاکه سار و خو که م بینه.

- ٥١- **هه‌ر داری نه‌رم بی کرم نه‌ی‌خوا.**
 ○ هر درختی نرم باشد، کرم آن را می‌خورد.
 ● **واته:** نه‌گه‌ر مروڤ زیاتر له نه‌ندازه، خوڤ نه‌خلاق بی، سوار سه‌ری نه‌بن.
- ٥٢- **هه‌ر دۆلکیان به‌ بایه‌ک سپاردگه‌.**
 ○ هر دره‌ای را به‌ بادی سپرده‌اند.
 ● **واته:** هه‌رکس نه‌بی به‌رپرسی کاری بی که له‌و کاره‌دا شاره‌زایه.
- ٥٣- **هه‌ر دوو پای کردگه‌سه‌ ناوکه‌وشیکا!**
 ○ هر دو پایش را در یک لنگه‌ کفش فرو کرده‌ است.
 ● **واته:** له‌ سه‌ر نه‌و قسه‌ یا نه‌و کاره‌ سوور ویستاهه.
- ٥٤- **هه‌ر ده‌ردی، ده‌وايه‌کی هه‌س.**
 ○ هر دردی دارویی دارد.
 ● **واته:** هه‌ر کاره‌ ساتیکی خراب، ریگه‌ چاره‌ به‌کی تاییه‌تی خو‌ی هه‌یه.
- ٥٥- **هه‌ر ده‌وه‌نی نه‌وی به‌ دار.**
 ○ هر بته‌ای درخت می‌شود.
 ● **واته:** هه‌ر منالی گه‌وره‌ نه‌بی.
- ٥٦- **هه‌ر دیانیکی به‌ سالی ده‌ره‌اتگه‌!**
 ○ هر دندان‌ش به‌ یک سال درآمده‌ است.
 ● به‌ به‌کیکی رڤد و مال خو‌ نه‌خو‌ر نه‌وتری.
- ٥٧- **هه‌ر روڤ با و بو‌رانه‌، که‌چه‌ل سه‌ره‌ شو‌رانه‌!**
 ○ هر روزی که‌ باد و بوران باشد، کچل سرش را می‌شوید.
 ● به‌ به‌کیکی وه‌خت نه‌ناس نه‌وتری.
- ٥٨- **هه‌ر رو‌شنایی به‌ک سی‌وه‌ری نه‌خا.**
 ○ هر نوری، سایه‌ای می‌اندازد.

● **واته:** مرؤلی جوامیر سیبیری هیه و کهسانی محتاج لهو سیبیره دانه سینه وه.

٥٩- **هه رینگه یه کیان به ریپواریک سپاردگه.**

○ هر راهی را به رهروی سپرده اند.

● **واته:** به هه که سئ کاریک راسپیر دراوه.

٦٠- **هه زالمی زه والیکی بو ههس.**

○ هر ظالمی زوالی دارد.

● **واته:** زالم تا سه ر ناتوانی به زولمی خوی دریزه بدات و له ناکامدا نابود نه بی.

٦١- **هه رزان بایی، بی مه لامهت نی یه!**

○ چیز ارزان، بی علت نیست.

● **واته:** چتی هه رزان هویه کی تیدایه، هه روا که چتی گران بی حکمهت نی یه.

٦٢- **هه رزه به خه یال مال نه مه بو، هه وریشم وه پوی ده وار نه مه بو، له لای نو کیسه تامل نه مه بو.**

○ هرزه با خیال صاحب مال نمی شود، ابریشم بود چادر نمی شود، نزد نو کیسه معطل ماندن بی سود است.

● **واته:** کهس به خه یال نایی به خاوهن مال، چتی به نرخ نایی بدری به پوی چتی بی نرخدا، نو کیسهش پیاهه تی له دهس نایه.

٦٣- **هه رزه چه نه یان خسته ناو ناگر جه حانم، وتی داره که ی تهره!**

○ پیاهه گو را در آتش جهنم انداختند، گفت هیزمش تر است.

● **واته:** زور ویز له هیچ کاتیکدا له زور ویزی ناکه وی.

٦٤- **هه ر سیر بخوات و سورنا بژه نی!**

○ بگذار سیر بخورد و سورنا بزند.

● **واته:** با هه به قسه ی بی جینگه خوی هیلاک کا.

٦٥- **هه ر کوچکی له ناسمانه و دانه که فیت، نه دات به تهوق سه ر منا!**

○ هر سنگی از آسمان سقوط کند، بر سر من فرو می‌افتد.

● واته: هر به‌لایه ک پیش دئی، بۆ منه.

٦٦- هر کوینه ئاشه، که چهل فه‌راشه.

○ هر کجا آش است، کچل فرّاش است.

● به‌یه کینک نه‌وترئ که بۆ خواردن سەر بکا به‌هه‌موو درگایه کدا و خوی له‌و جیگادا به

کار کردن سەر قال بکا.

٦٧- هرکه ئیژی پرویشه، تۆ بانی داپۆشه.

○ هر کس می‌گوید بلغور است، تو روی آن را بیوشان.

● واته: هرکه س‌له‌و باره‌وه قسه نه‌کا، تۆ قسه مه‌که.

٦٨- هرکه ئیژی گال، تۆ بخزه مال.

○ هر کس می‌گوید ارزن، تو به‌خانه برو.

● واته: هرکه س‌له‌و باره‌وه قسه نه‌کا، تۆ قسه مه‌که.

٦٩- هرکه ئیژی گهنم، تۆ بیه‌نم.

○ هر کس می‌گوید گندم، تو خفه شو.

● واته: هرکه له‌و باره‌وه قسه نه‌کا، تۆ قسه مه‌که.

٧٠- هرکه بتاشی سەر له‌ سئی شه‌مه، سەر ش مه‌برا به‌ داس و قه‌مه!

○ هرکس سه‌ شنبه سرش را بتراشد، سرش با داس و قمه بریده می‌شود.

● واته: سئی شه‌مه سەر مه‌تاشه. بۆچی؟!

٧١- هرکه به‌ ته‌مای خالۆو مامۆ بی، ئیواره بی نان سۆزی بی دۆ بی!

○ هرکس به‌ انتظار دائی و عمو باشد، غروب بدون نان و فردا بدون دوغ خواهد

بود.

● واته: به‌ ته‌مای مه‌ردم دانیشن، یانی هه‌میشه ده‌س ته‌نگ و موحتاج بوون.

٧٢- هرکه به‌ ته‌مای مه‌شه‌یی شاوان بیّت، دايم زک‌برسی دل بیاوان بیّت!

○ هرکس به انتظار مشهدی شعبان بماند، باید همواره شکم گرسنه و بی حال باشد.

● واته: به تهمای خه لک دهس له کار و هه و لدان مه کیشه.

٧٣- هه رکه به تهمای هاوسا مالی بی، کوانگی خاموش هوری خالی بی.

○ هرکس به انتظار همسایه باشد، اجاقش خاموش جوالش خالی خواهد بود.

● واته: به کهس پشت مه به سه، غه پری غیره تی خوت.

٧٤- هه رکه پیری نی یه، پیری بسپنی.

○ هرکه پیر ندارد، پیری خریداری کند.

● واته: پیر بو مال وه کوو گه نجیکی نایابه، مالی بی پیر بی پشتیوانه.

٧٥- هه رکه ترسیا، نه خلیسکیا.

○ هرکه ترسید، نلغزید.

● واته: هه رکه دوورینی بکاو زوو بو هه رچی کاره تیه نه چی، که متر تووشی هه له نه بی.

٧٦- هه رکه توری، به شی خوریا.

○ هرکس قهر کرد، سهمش خورده شد.

● واته: که سی بتوری به شی نه خوری.

٧٧- هه رکه س نه کا، کاله برویش، تو جلی به سه ر خوه تا بکیش.

○ هرکس بلغور می سازد، تو چیزی روی سرت بکش.

● واته: چونکه تو ناتوانی کار بکی وه ختی کار کردنی خه لک خوت بشاره وه با

ثابرووت نه چی و شهرمه زار نه بی.

یا: له خه لک عه یب مه گره، چونکه خوت بی عه یب نیت.

٧٨- هه رکه س بزنیکی هه س، خه میکی هه س.

○ هرکس بزی دارد، غمی دارد.

● واته: هه رکه به نه نازهی خوئی خه می هه یه، له کهم، کهم و له زور، زور.

۷۹- هه‌رکەس بە ئەنازەیی هاوباز خوەی.

- هه‌رکەس بە اندازه‌ هه‌مباز خودەش.
- واتە: هه‌رکەس بە ئەنازەیی هاوھێز و هاوتوانی خۆی.

۸۰- هه‌رکە بە مەویژی ئەزانی، بە کەویژی نازانی.

- هه‌رکەس قدر شناس یک دانه‌ مویز نباشد، قدر شناس یک ظرف مویز نیز نخواهد بود.
- واتە: هه‌رکەس بە کەم ئەزانی بە زۆریش هه‌ر نازانی.

۸۱- هه‌رکەس بەرز بفری، نزم ئەنیشی.

- هه‌رکەس بلند پروازی کند، سرنگون می‌شود.
- کەسیکی خۆیین و بەرزەفر، زوو تووشی کۆسپ ئەبێ.

۸۲- هه‌رکەس بەرکەوت، سەرکەوت.

- هه‌رکەس جلو افتاد، پیش برده‌ است.
- واتە: لە هه‌وڵی ژياندا، ئەوەی زۆرتر تێ بکۆشی، سەرکەوتووتر ئەبێ.

۸۳- هه‌رکەس پەر ناوسی گەرەکە، ئەشی جەور هیندوستانیشی بۆ بکیشی.

- هه‌رکەس پر طاووس می‌خواهد، باید جور هندوستان را نیز بکشد.
- واتە: کەسێ ئەگەر ئەیه‌وێ بە چتیکی دلخوازی خۆی بگا، ئەبێ عەزیه‌تی بەدەس هینانیشی بە ئەستۆ بگری.

۸۴- هه‌رکەس تاکەوشیکی لە دیوانا بیئت، تری پێوه‌ لی ئەدات.

- هه‌رکەس لنگه‌ کفشی در دیوان داشته‌ باشد، به‌ آن فیس و افاده‌ می‌فروشد.
- واتە: کەسێ خزمیکی لە دەرباردا بێ، پێوه‌ی ئەنازی و خۆی پێوه‌ هه‌ل ئەکیشی.

۸۵- هه‌رکەس چال بۆ یه‌ کێ هه‌لکەنی، خوەی تێ ئەکەفی.

- هه‌رکەس برای دیگری چاه‌ بکند، خودش در آن می‌افتد.
- واتە: ناکامی خراپه‌ کردن، ریشی خاوه‌نی ئەگریتۆ.

- ٨٦- **ههركهس چووو شار كوڤران، نهشی دهس بگري به بان چاويهو.**
 ○ هرکس به شهر کوران برود، بايد روی چشمش دست بگذارد.
 ● **واته:** نه گه رگه ره کته رسوا نه بی، هاوړه نگی جه ماعت به.
- ٨٧- **ههركهس سمیلي سوور بیټ، هه مزاغاني په.**
 ○ هرکس سبیلش سرخ باشد، حمزه آقا نیست.
 ● **واته:** له یه ک چوونی روا له تی دوو چت، نه ت با به هه له دا.
یا نه لین: هه رچی سمیل سووره، هه مزاغاني په. هه سمیل سووری هه مزاغاني په.
- ٨٨- **ههركهس سهره ن بکا، هیله کی نه کهن.**
 ○ هرکس مردم را بیالاید، او را ریزتر می پالایند.
 ● **واته:** هه رکس، مه رد م بدا له به ردی نه زمون و له باره ی خه لکوه بدوی، خه لکیش نه بدهن له هیله کی نه زمون و ورد تریش له باره یه وه نه دون.
 سهره ن: هیله کی زیر بیژه.
- ٨٩- **ههركهس شش گرم نانی خواردوی، نهشی گره می عه قلی بویت.**
 ○ هرکس شش گرم نان خورده باشد، باید یک گرم عقل داشته باشد.
 ● **واته:** له مروژ چاوه پوانی عه قل و تی گه یشتن نه کری.
- ٩٠- **ههركهس کاله ک نه خوا، نهشی له پای له رزیشیا دانیشی.**
 ○ هرکس خربزه می خورد، باید پای لرزش هم بنشیند.
 ● **واته:** هه رکس دهس به کاریکه وه نه دات نه بی چو نه تی ثاکامی نه و کاره یش به نه ستو بگری.
- ٩١- **ههركهس کوپر نانه، کوپر تیمانه.**
 ○ هرکس خسیس است، ایمانش ضعیف است.
 ● **واته:** مروژی چرووک و رزد، تیمانی سه.
- ٩٢- **ههركهس که ری، نه و کوپانه!**
 ○ هرکس خر باشد، او پالان است.

● به به کتیکي زیره ک نهوترئ که له هه ره‌لئ به سوودی خوی که لک وەرگرئ.

٩٣- هه‌رکه‌س که ره، ئیمه‌گوپانین!

○ هرکس خراست، ما پالان هستيم.

● واته: هه‌رکه‌س نه‌بئ به به‌رپرس بابئ، ئیمه‌کارمان نی‌یه و به‌هه‌ی خو‌مانی لی وەر نه‌گرین.

٩٤- هه‌رکه‌گورگ نه‌وی، سه‌گ که له نه‌پخوه‌ن.

○ هرکس گرگ نباشد، سگها او را می‌خورند.

● واته: له ناوکۆمه‌لی به‌سیت و بی‌فره‌هنگ دا نه‌گه‌رکه‌سئ دپ نه‌بئ به‌شی نه‌خورئ.

٩٥- هه‌رکه‌س گوپز له هه‌وانه‌ی خوه‌ی نه‌ژمپړئ.

○ هرکس گردو از انبانه خود می‌شمارد.

● واته: هه‌رکه‌س له روانگه‌ی خۆیه‌وه بۆ مه‌ردم نه‌پروانئ.

٩٦- هه‌رکه‌س گوپزی له هه‌وانه‌ بی‌ت خوه‌ی نه‌ژینئ.

○ هرکس گردو در انبانه داشته باشد، خود را اداره می‌کند.

● واته: هه‌رکه‌س هه‌ولیکي دابئ، خوی نه‌ژینئ.

٩٧- هه‌رکه‌س له خوه‌ی بگریته‌و، خواپش له‌وی نه‌گریته‌و.

○ هرکس مال خود را از خود دریغ کند، خدا نیز از او پس خواهد گرفت.

● واته: مرو‌ئی ر‌ژد و مال خۆنه‌خۆر، خوال‌بی نه‌گریته‌و.

٩٨- هه‌رکه‌س له کراس خوه‌یا پیا‌گه.

○ هرکس در پیراهن خودش مرد است.

● واته: هه‌رکه‌س بۆ خوی ر‌یز و ئیحتیرامیکي هه‌یه و نابئ به‌چاوی سووکی‌یه‌وه بۆ که‌س پروانی.

٩٩- هه‌رکه‌س له مالا نه‌وی، ژنه‌که‌ی ئانه‌شووا

○ هرکس در خانه نباشد، زنش را شوهر می‌دهند.

● **واته:** پیاوئ که نه که وېته مال، بو ژنه که ی قسه دروس نه کهن.

۱۰۰- **هه رکه س هه ل نه سا بله ی نه گا، بله یش هه ل نه سا، خوله ی نه گا!**

○ هرکس بلند می شد به «بله» (ابراهیم) تجاوز می کرد، بله نیز می رفت و به «خوله» (محمود) تجاوز می کرد.

● **واته:** هه مو وکس به وکسه ځیره و نه وکسه یش به یه کینکی فه ځیر تر له ځوی ځیره.

۱۰۱- **هه رکه سې کردی پیگانه به خویش، کردی به سه رپا خوه ل به ده سی ویش.**

○ هر کسی با پیگانه خویشاوندی کرد، با دست خود بر سر خود خاک ریخته است.

● **واته:** پیگانه جیگای باوه ژ نی به و له گه لیا پتو هندی مه که.

۱۰۲- **هه رکه سې که سه، قسه یه کی به سه.**

○ هر کسی کس است، او را حرفی بس است.

● **واته:** مروئی زانا و تی گه یشتو به ئیشاره یه ک تی نه گا.

۱۰۳- **هه رکه فره گه ریا، یا کو ل تیر یتو یا زو ل!**

○ کسی که زیاد این طرف و آن طرف برود، یا کوله بار می آورد یا حرامزاده.

● **واته:** مروئی زو رگه ریه یا بار تیر یتو یا سو وکی و رسوایی.

۱۰۴- **هه رکه لې سه خته پرو به گره!**

○ هر گردنه ای سخت است، برو بگیر.

● **واته:** چیت له ده س دئ دهر حقی من بیکه و له ناپیاوی دریغ مه که.

۱۰۵- **هه رکه ها نگه له م به ره و، کو تیکی دا گه سه با جی گه وه ره و!**

○ هر کسی از اینجا عبور کرده است، دستی به باجی گوهر رسانده است.

● به یه کینکی فه ځیر و که نه وتری که هه رکه هه ل س روویه کی لی بخا و به پیگاری به گی بکیشی.

۱۰۶- هەرگ نەم دریاگ، ئاویکی بەسە.

○ گیل نەم دادە را آبی بس است.

● واتە: ئەو کەسە کە قسەت پێی کردووە، ئیتر بەسیەتی و لە سەری مەپۆ.

۱۰۷- هەرگولێ بۆیەکی هەس.

○ هەرگولی بویی دارد.

● واتە: هەرکەس نەوعە خۆیەکی تایبەتی هەیە و هەموو کەس وە کە یە کە نین.

۱۰۸- هەرگوێرە کە، ئەوێتە گا.

○ گوسالە گا و می شود.

● واتە: منالێ روژێ گەورە ئەبێ، کەوا بوو نابێ بە چاوی سووکی یەو بە منالێ ئەمڕۆ پڕوانی.

۱۰۹- هەرگ هەسە، بە هەتکوو دەسە!

○ گیل غلیظ با هەر دو دست.

● واتە: قورپ بە سەرمان بۆ ئەم کارە ساتە وای بۆمان پێش هاتووە.

۱۱۰- هەر لە عەرش هەتا قورش، کەس بە دووی خوەی نایەژی تورش.

○ از عرش تا کرسی، هیچ کس بە دوغ خود نمی‌گوید ترش.

● واتە: هیچ کەس مالی خۆی قەلب نادا لە قەلەم.

۱۱۱- هەر مەلێ میوه خوەر بێ، میوه بە دارەو نامێنێ.

○ هەر پرندە‌ای میوه‌خوار باشد، میوه روی درخت نمی‌ماند.

● واتە: هەرکەس ئەهلی ئەو کارە نی‌یە.

۱۱۲- هەر نەمامە، ئەوێ بە دار.

○ هەر نهالی، درخت می‌شود.

● واتە: هەر منالێ گەورە ئەبێ.

۱۱۳- هەر نەهاتی، وەختی هاتی، وە ک دەمەل دەر هاتی!

○ نيامېدی، وقتې آمېدی، چون ډمل درآمېدی.

● واته: هر نه ماتی یو لای من، وهختیکش هاتی زور ناوخت وې چېنگه هاتی.

۱۱۴- ههړ وهخت کهړ په په پنجه دا سهرکه فت، وهوی و خه سووېش سازيان
تېت!

○ هر وقت خیر از نردبان بالا رفت، عروس و مادر شوهر نیز سازگاری پیدا می کنند.

● به رای من قسه په کی ته و او دروس نی په.

۱۱۵- ههړ وهسه ناگر ژېړ کا.

○ په آتشی زیر کاه می ماند.

○ په په کتکې فیلباز و دغل و شپ ه لگر سپنه ر ټو ترې که بې ټو وې که س بې بزانې
شپ و ناژاوه له په پنی خولکا چاخ بکا.

۱۱۶- ههړ وهسه گولوله موو، دهولت باوکی داپه شوو.

○ به گلوله مو شبیه است، ثروت پدری او را شوهر داد.

● واته: کچې پیاوی دهولمه من نه گهرچی ناشیرینش بې، به هوې سهره تی باوکیه وه،
هر شوی یو په یدا نه بې.

۱۱۷- ههړه شه نیمه ی مهردیبه.

○ تهدید نصف مردانگی است.

● واته: هر، شپ کړدن پتوېست نی په، به لکوو به عهزه جاری ههړه شه کړدن، چېنگی
شپ نه گرتو.

۱۱۸- ههړ هیلې لاره خه تاي گا سووره.

○ هر خطی شیخی که کج باشد، تقصیر گاو سرخ است.

● واته: هر ههله به ک روو نه دا نه خرېته نه ستوی په کتکې تایه تی په وه.

یا نه لېن: هر هیلې چه فته، کار گا زه رده.

۱۱۹- ههزار تهله ی به کلک ته قانده!

○ هزار تله را با دُم خنثی کرده است.

● به یه کێکی فێلباز ئەوترئ، که خۆی نه‌خاته گیری هیچ داوئ.

١٢٠- هه‌زار هه‌گیم ئەونه‌ی ده‌رده‌دارئ نازانئ.

○ هزار پزشک به اندازه‌یک مریض نمی‌داند.

● واته: ده‌رده‌دار ئەزانئ کورئ ئیثئ.

١٢١- هه‌زار دۆس و یه‌ک دوژمن.

○ هزار دوست و یک دشمن.

● واته: دوژمن یه‌کێکیشی هه‌ر زۆره، هه‌روا که دۆس، هه‌زاریشی که‌مه.

١٢٢- هه‌زار سووزن گاهه‌سنگیکێ تیا ناوئ.

○ هزار سوزن، گاو آهنی نمی‌شود.

● واته: هه‌زار ئەولادی خوێپری به‌باوکیکی نازا و لئ هاتوو نابئ.

یا ئەلئین، هه‌زار سووزن به‌گاهه‌سنگئ ناوئ.

١٢٣- هه‌زار فاتیه‌ به‌ ئەنگووسئ هه‌لوا ناوئ.

○ هزار فاتحه، یک انگشت حلوا نمی‌شود.

● واته: تیرکردنی زکی برسی پێویسته نه‌ک دۆعا خوێندن بۆ ئەو.

١٢٤- هه‌زار فیتیم، به‌ فیتیکت!

○ هه‌زار سوتم، به‌ یک سوتت.

● به‌ یه‌ کێکی فێلباز و ساخته‌چی ئەوترئ، که تۆ له‌ ئاستی ئەو ده‌ر نه‌یی.

١٢٥- هه‌زار قول وه‌الله به‌ که‌وچکئ دۆخوا ناوئ!

○ هزار قل هو الله قاشقی دوغینه نمی‌شود.

● واته: من ئەمڕۆ برسیمه و پێویستم به‌ نانه، که‌چی تۆ خه‌ریکی دۆعای خێرم بۆ

نه‌کی!

١٢٦- هه‌زار که‌له‌شیر نه‌خوێنئ، هه‌ر روژ ئەوێته‌و.

● هزار بار خروس نیز نخواند، صبح فرا خواهد رسید.

● **واته:** به قسه‌ی من و توره‌وتی سروشت ناشیوئ. مه‌به‌ست نه‌وه به تویش نه‌یه‌ژی نه‌و کاره هدر نه‌نجام نه‌بئ.

۱۲۷- هزار گوناح و یه‌ک توبه.

○ هزار گناه و یک توبه.

● **واته:** هه‌رچی خه‌تام کردووه لئی په‌شیمانم و داوای لئی بووردن نه‌که‌م.

۱۲۸- هزار ی بمرئ له باوان، کله‌ی نابهرگی له چاوان!

○ هزار نفر از خانواده پدریش بمیرد، سرمه از چشمش پاک نمی‌شود.

● به ژتیکی دل تهر و بی‌عار نه‌وترئ که له هیچ کاتیکدا له ره‌نگ و پون و نارایشی خو‌ی نه‌که‌وئ.

۱۲۹- هه‌ست در یغ مه‌که، نی‌یه‌ست قهرز مه‌که.

○ داری دریغ مکن، نداری قرض مکن.

● **واته:** له‌کاتی ده‌س‌پوئیتا، له‌خوت دریغ نه‌بئ و پیاوه‌تیش بکه، له‌نه‌بووینشت دا خوت مه‌خه‌ناو قهرز و فره‌زه‌وه و به‌که‌م قه‌ناعت بکه.

۱۳۰- هه‌شت له‌مشت، نه‌ک نو‌ی له‌پشت.

○ هشت در مشت، نه‌نه‌در پشت.

● **واته:** که‌م و نه‌خت، باشته‌له‌زور و قهرز.

۱۳۱- هه‌له‌هرکی نازانی و ئیژئ حه‌وشه‌که‌ی لاره!

○ رقص بلد نیست و می‌گوید حیاطش ناهموار است.

□ بروانه بو پیتی «ن»: نازانی هه‌له‌هری و ...

۱۳۲- هه‌لوا بو‌گهرمیت، بو‌نه‌رمیت، بو‌شیرینیت، بو‌چه‌وریت!

○ حلوا با این ویژگی‌هاست: گرمی، نرمی، شیرینی، چربی.

● به‌یه‌کیکی سازگار و نه‌رم خو و خوش خولق نه‌وترئ.

مانای ته‌وسیش نه‌دا بو‌که‌سیکی فه‌قیر و که‌وه‌زار.

١٣٣- هه‌لوا خوهر پای تاوت.

○ حلوا خور پای تابوت.

● به که سێ ئه‌وترئ که له مهرگی یه کئی شاد بئ بو ئه‌وه‌ی چتیکێ ده‌س که‌وئ.

١٣٤- هه‌لوا، هه‌لوا ده‌م شیرین!

○ حلوا، حلوا، ده‌ن شیرین.

● واته: به و تنی هه‌لوا، ده‌م شیرین نابئ.

١٣٥- هه‌لۆ بیشسووتئ، ناچیتته سیوهر هیلانه‌ی قالاوا

○ عقاب اگر هم از گرما بسوزد، به زیر سایه‌ لانه‌ کلاغ پناه نمی‌برد.

● واته: مروثی نازا و به‌غیره‌ت نه‌گه‌ر بیشمرئ، په‌نا بو لای نامه‌رد نابا.

١٣٦- هه‌لووک و دار هه‌لووکن.

○ به دو قطعه‌ چوب کوچک و بزرگ بازی الک دولک شبیه‌اند.

● به دوو که‌سی بالابه‌رزو کورته‌بالا ئه‌وترئ که له په‌نای یه که‌وه‌ وێستا پێتن و نه‌که‌ونه یه‌ک.

١٣٧- هه‌م خوا‌ی گه‌ره‌ که و هه‌م خورما!

○ هم خدا را می‌خواهد و هم خرما.

● به یه کێک ئه‌وترئ هه‌م دینی گه‌ره‌ ک بئ و هه‌م دنیا.

یاه له مهر دوو چتیک که باسی لئ نه‌کن گه‌ره‌ کی بئ.

١٣٨- هه‌مزه به هه‌واس یه‌و چه ؟ تریشته به ته‌ور داس یه‌و چه ؟

○ حمزه به عبّاس و تیشه به تبر داس چه ارتباطی دارد ؟

● واته: ئه‌و دوو قسه‌ یا ئه‌و دوو که‌سه هیچ پێوه‌ندی یه‌کیان به یه‌کۆنی یه‌.

١٣٩- هه‌م شوکر به که‌فه‌ن دز به‌رگ.

○ شوکر به کفن دزد قبلی.

□ بڕوانه بو پیتی «ش»: شوکر به که‌فه‌ن دز به‌رگ.

۱۴۰۔ ھم له نالّ ئەدات، ھم له بزمارا

○ ھم بە نعل می زند، ھم بە مېخ.

● بە یە کێکی ساخته چی ئەوتری که بە ھەر دوو بارا قسە بکا.

۱۴۱۔ ھەموو رینگە یە ک بۆ بانە ئەچی!

○ ھمە راھەا بە بانە ختم می شود.

● واتە: ھەموو ئەو قسانە یا ئەو کارانە بە یە ک نەتیجە ئەگا.

۱۴۲۔ ھەمیشە خوەر له پشت ھەورەو نامینێتەو.

○ ھمیشە آفتاب در پشت ابر نمی ماند.

● واتە: حەقیقەت بۆ ھەمیشە گۆم نابێ.

۱۴۳۔ ھەنگور چاو ئەورێ له ھەنگور، ئاو ئەگرێ.

○ انگور بە انگور می نگرد، آب می گیرد.

● واتە: مەزۆف لە مەزۆف دەرس و ئەزموونی ژیان وەر ئەگرێ و گەشە ئەسێنێ.

۱۴۴۔ ھەنی دا ژێر بالی!

○ ھندوانە زیر بغلش گذاشت.

● واتە: بە درۆ بە شاخ و بالیا ھات بۆ ئەوێ فریوی بدا.

۱۴۵۔ ھەوالیان برد بۆ میران، کارە کەر، کارە کەری ئەگیران!

○ خبر دادند بہ میران؛ کلفت، کلفتی برای خود اجیر می کرد.

● بە یە کێک ئەوتری که خۆی بۆ کەسێ کار بکاو کەسێکی تر بگرێ کارەکانی ئەو ئەنجام بدا.

۱۴۶۔ ھەورامی کۆل خۆ خوەر!

○ اورامی که از کوله بار خودش می خورد.

● بە یە کێک ئەوتری که دەست بکا بە خواردنی ئەو خواردەمەنی یە وا خۆی بە دیاری بۆ کەسێک یا بۆ مائیکێ ھاوردبێ.

١٤٧- هه‌ورت بوئی وه‌لی بارانت نه‌وئی.

○ ابر داشته باش ولی باران نداشته باش.

● واته: خۆت توو په‌که به‌لام بارانی زه‌ره‌ر و عه‌زیه‌ت مه‌پژئه به‌سه‌ر خه‌لکدا.

١٤٨- هه‌ور سوور بارانی دوور.

○ ابر سرخ بارانش دور است.

● واته: هه‌ر واکه له‌هه‌وری سوور خیرا باران ناباری له‌که‌سیکی زۆر توو په‌یش، چاوه‌پێی خیریکی زوو مه‌به‌.

١٤٩- هه‌وه‌ل به‌خت و تیکه‌ی نه‌خت.

○ اوّل بخت و لقمه‌ نقد.

● واته: به‌ختی نه‌وه‌ل له‌ده‌س مه‌ده‌.

١٥٠- هه‌وه‌ل جینگه‌ی رم بوینه، نه‌وسا رم بچه‌قنه‌.

○ اوّل جای تیر را ببین، آن گاه تیر را بنشان.

● واته: هه‌ر کارێ نه‌که‌ی، تییینی دوایی بکه‌.

١٥١- هه‌وه‌وسوار گه‌ل چه‌ی کرد، تاشله‌ی پیره‌ژن چه‌ بکا!

○ هه‌وه‌وسواران چه‌کار کرد، تاسر و صدای پیرزن بخواهد کاری کند.

● واته: له‌جینگه‌به‌کدا مروفه‌ ئازاکان کاریکیان له‌ده‌س نه‌هات، ئیتر نه‌توانکاره‌کان چیان پێ نه‌کرئ؟

١٥٢- هه‌وه‌، هه‌وه‌ جوان نه‌کا، هه‌وه‌ره‌ژن، هه‌وه‌ره‌ژن زۆر زان نه‌کا.

○ هه‌و، هه‌ورا جوان می‌کند؛ زن برادر شوهر، زن بردار شوهر را دانا می‌کند.

● واته: هه‌وه‌ له‌رقی هه‌وه‌ خۆی ئارایش نه‌کا و ده‌س تیری به‌خۆیا و هه‌وه‌ره‌ژنیش به‌کرداری خۆی هه‌وه‌ره‌ژن هان نه‌دا بو تئ گه‌یشتن و خیرایی.

١٥٣- هه‌وه‌یر هه‌ل نه‌هاتگ، نانی فه‌تیره‌س.

○ خمیر ورنیامده، نانیش فطیر است.

● واته: هه‌موو ئاکامیکی دلخواز، سه‌بر و ته‌حه‌ممولی گه‌ره‌که‌.

۱۵۴- هه‌ی هه‌ی دوای گورگه‌ا

○ هه‌ی هی پس از گرگ است.

● واته: دوای رووداوه که، هاوار کردن بی سووده.

۱۵۵- هیچ کهس له پری ناوێته کوری.

○ هیچ کس ناگهان کس نمی شود.

● واته: گه‌یشتن به نامانج، زه‌حمه‌ت و زه‌مانی نه‌وی.

۱۵۶- هیچ کهس نایه‌ژی خالۆ کهرت به چه‌نی؟

○ هیچ کهس نمی گوید دائی خرت به چند؟

● واته: کهس نرخه‌ی بو دانانی و گوئی پی ناده‌ن و لپی ناپرسن.

۱۵۷- هیشتا له ده‌می بۆی شیر تی.

○ هنوز از دهانش بوی شیر می آید.

● به به کیکی خاو و بی ته‌جروبه نه‌وتری.

۱۵۸- هیشتا منالی و هیلانه نشین، نه‌ت داگه سای بال زه‌وینه و زه‌وین.

○ هنوز بچه‌ لانه نشین هستی و بالت را بر سر زمینها نگسترانیده‌ای.

● واته: تو منالی و بی ته‌جروبه و دنیات نه‌دیوه.

۱۵۹- هیلانه مه‌شیونه با هیلانه‌ت نه‌شیوی.

○ لانه خراب مکن تا لانه‌ات خراب نشود.

● واته: مالی مردم مه‌شیوینه، با مالت نه‌شیوی. تازارت بو کهس نه‌بی باتووشی

تۆله‌ و تازاری روژگار نه‌بی.

۱۶۰- هیلکه به ژیر بال نه‌ورژنی!

○ تخم مرغ را با حرارت زیر بغل می‌پزد.

● به به کیکی گنج و به هیژ نه‌وتری.

۱۶۱- هیلکه دز نه‌وێته و شتر دزا

○ تخم مرغ دزد شتر دزد می‌شود.

● واته: ئەو کەسە چێژی بچووێک ئەدزی، کەم کەم قێر ئەبێت و چێژی گەورەیش ئەدزی.

١٦٢- هێلکە لە قەل ئەدزی.

○ تخم مرغ از کلاغ می‌دزد.

● بە یەکیکی چاوبەس و زیرەک ئەوتری.

١٦٣- هێلکە و روون دروس کە ی بۆ کەر گوێچکە ی تی ئەنی!

○ نیمرو برای خر درست کنی، گوشش را در آن می‌نهد.

● واته: ئەدری هەر چێژی، ئەهلی خۆی ئەیزانی.

١٦٤- هێلکە و رێقنە بران.

○ تخم مرغ و فُضله برادرند.

● واته: ئە باوک و دایکی مومکینه دوو منالی خاس و خراپ بکەونهوه.

١٦٥- هێلکە ی ئیمرو له جوجه‌ لهی سوۆزی خاستره.

○ تخم مرغ امروز از جوجه فردا بهتر است.

● واته: نهخت ئە گەرچی کەمیش بێ، باشتره له قەرز ی زۆر بەلام دوور.

١٦٦- هێلکە ی بۆ خەلکە و رێقنە ی بۆ خوەمان!

○ تخم مرغش برای مردم است و فُضله‌اش برای خودمان.

● بە کەسیک ئەوتری کە خێر و بێره کە ی بۆ بیگانه بێ و ناخۆشی و عەزیه‌ ته کە ی بۆ میلیله‌ ته کە ی خۆی. وه‌ کوو ئەو کە سانه‌ و اله‌ ولاتی خۆیان دەر نه‌چن بۆ ولاتی بیگانه‌ و ئە گەر کارێکیان له‌ ده‌س بێ ئەیکەن بۆ غەریبه‌ کان، بەلام کاتی کە ئەمرن مه‌ یته‌ کە یان تیرنه‌ وه‌ بۆ کۆنه‌ هه‌وار!

١٦٧- هێلکە ی قازە و باز کردگیه!

○ تخم غاز است و باز آن را گذارده‌ است.

● بە ته‌وس ئەوتری بە یەکیکی بە ده‌عه‌ کە له‌ بنه‌ ماله‌ یه‌ کێ بێ ناو و نیشان بێ بەلام خۆی

لێ گۆرایی.

۱۶۸- هیل لار ها له قنگ گا پیرا.

- خط کج شخم، در سمت گاو پیراست.
- واته: هله‌ی کۆمه‌ل له چاوی پیرانی نه‌وگه‌له‌وه نه‌یینرئ.
- یا نه‌لین: هیل لار ها له ژیر سه‌رگای پیرا.

۱۶۹- هین خودم بو خودم، هین خه‌لکیش وه‌ک هه‌لوا نه‌خوهم!

- مال خودم برای خودم، مال مردم را نیز مثل حلوا می‌خورم.
- به به کینکی زۆردار نه‌وترئ که مائی مه‌ردم وه‌کوه‌لوا بخوا.

۱۷۰- هینه‌که‌ی تو جلی له‌بانی، هینه‌که‌ی من دنیا پی زانی!

- مال تو روپوشی بر آن، مال من را همه کس فهمید.
- واته: عه‌یی تو نه‌بی نادیار بی، به‌لام عه‌یی من هه‌موو که‌س پیتی بزانی.

- ۱- **يا به هيمهت يا به قيمهت.**
○ يا به همّت يا به قيمت.
● **واته:** ئەو چتەمان يا به پياوہ تي پي ٻدە يا بابە تي ئەوہ پارەمان لي ٻسيئە و پيمان ٻدە.
- ۲- **يا پرسا وە، يا داناوہ.**
○ يا پېرس يا دانا باش.
● **واته:** ئەگەر چتني نازاني بېرسە و ئەگەر ناپرسی، ئەبي خوت زاناي ئەو کارە بي.
- ۳- **يا خوا ئەم دەس موحتاج ئەو دەس نهوئ.**
○ خدا کند اين دست محتاج آن دست نشود.
● **واته:** موحتاج بوون به نزیکترین که سيش بو مروف هەر دەرديکي گرانە.
- ۴- **يا خواگەوج فير هەلپەرکي نهوئ!**
○ خدا نکند احمق رقصیدن را ياد نگیرد.
● **واته:** ئيتەر دەس هەلگەر ني.ه.

۵- **یا خوا هەر خوهرش بێ دەنگی دلبران، رۆی راو نه کا له چنگه‌ی شه‌ران.**
 ○ خدایا آوای دلبران همیشه خوش باد و رویه در جایگاه شیران شکار نکند.
 ● **واته:** ئومیده‌وارین پیاوani پیاو هەر خوش بن و ناپیاو له چنگه‌ی هوانا سه‌ر راس نه‌ کاتۆ.

۶- **یا خوا هیچ که‌س گولوله‌ی نه‌ که‌ فیتنه‌ لێزی.**
 ○ خدا کند هیچ کس گولوله‌اش به‌ سرازیری نیفتد.
 ● **واته:** نه‌ گهر که‌سی به‌ ختی لێ هه‌لکه‌ پیتۆ، هیچ که‌س دپانی خیری پێدا نانی.

۷- **یار باقی و سوچه‌ت باقی.**
 ○ یار باقی و صچه‌ت باقی.
 ● **واته:** عومری بێ، به‌ یه‌ که‌ نه‌ گه‌ین و پێکه‌ وه‌ قسه‌ مان نه‌ بێ.

۸- **یا رومی رومی، یا زه‌نگی زه‌نگی.**
 ○ یا رومی رومی، یا زه‌نگی زه‌نگی.
 ● **واته:** پیاوانه‌ عه‌مه‌ل بکه‌، یا نه‌م باری به‌ یا نه‌و باری.

۹- **یارو نانی نه‌و بیخوا، پیا‌زی نه‌سه‌ندا**
 ○ یارو نان نداشت بخورد، پیا‌ز می‌خرید.
 ● به‌ یه‌ کێکه‌ نه‌وتری که‌ پتو‌ستی ژبانی نه‌ بێ و به‌ چتی نا‌پتو‌سته‌وه‌ خو‌ی خه‌ریک بکا.

۱۰- **یاسین به‌ گو‌یچه‌ی که‌ را خو‌ه‌ندنه‌!**
 ○ یاسین به‌ گو‌شی خر خواندن است.
 ● **واته:** نه‌و قسه‌ له‌ گه‌ل نه‌و که‌ سه‌دا بێ سووده‌ بیکه‌ی چونکه‌ حا‌لی نا‌بی و خۆت مه‌لاکه‌ نه‌ که‌ی.

۱۱- **یا فیرم مه‌ که‌، یا فیرم نه‌ که‌ی تیرم که‌.**
 ○ یا عادت‌م مده‌، و اگر عادت‌م می‌ده‌ی سیرم کن.
 ● **واته:** یا که‌سی به‌ چتی عاده‌ت مده‌، یا نه‌ گهر عاده‌ت دا، نه‌ بێ به‌ ته‌واوی نه‌و چته‌ بێ نیازی که‌ی.

۱۲- یا گال تی یا په‌موو.

○ یا ارزن می‌روید یا پنبه.

● واته: نه‌و کاره یا نه‌و قسه بکه، یاخاس نه‌بی یا خراب.

۱۳- یا مه‌رد به، یا له په‌نای مه‌ردا به.

○ یا مرد باش، یا در پناه مرد باش.

● واته: یا خؤ مه‌رد به، یا له په‌نای مه‌ردانا به‌سه‌ر به‌ره و فیری پی‌اوه‌تی به.

۱۴- به‌خ به‌نان و سایه‌قه، شیر عه‌نته‌ری لایه‌قه!

○ یخ بندان و آسمان صاف، شیر عنتر را می‌طلبد.

● واته: هه‌وا زؤر سارده و عه‌رزیش به‌خی به‌ستووه و کوپری گه‌ره که له‌م وه‌خته‌دا بیته ده‌ره‌وه و به‌سه‌ر نه‌م عه‌رزه‌دا پروا.

۱۵- به‌خ زمسانی لی ناسینگئی!

○ یخ زمستان را نمی‌توان از او خرید.

● به‌به‌کیکی رژد و قیرسیچم نه‌وتری که هیچ له‌ده‌سی ده‌رنه‌به.

۱۶- به‌خه چاکی، به‌شیمانی تی‌ری.

○ یقه چاکی، پشیمانی به‌دنبال دارد.

● واته: ئاکامی لات بازی و قه‌ره‌چناخی به‌شیمانی به.

۱۷- به‌ز دووره، گه‌ز نزیکه.

○ یزد دور است، گز نزدیک است.

● واته: نه‌و ده‌عیه‌وا نه‌یکه‌ی، فه‌رموو ئیسباتی بکه.

له‌سی نه‌و کابرا خو‌ه‌لک‌تیشه‌به‌که له‌جیگه‌به‌کدا نه‌یوت من له‌شاری یه‌زدا ده‌گه‌ز بازم داوه‌ا به‌کی ئینی هه‌ل‌پ‌ری و تی: کاکه به‌ز دووره، گه‌ز نزیکه. فه‌رموو نیشانی بده‌برانین چؤن ده‌گه‌ز باز نه‌به‌ی؟

۱۸- به‌ک به‌ن، چه‌قل چاو دوژمنین؛ ته‌ک به‌ن، هه‌لوای خو‌اردنین.

○ یکی باشیم، چون خاری در چشم دشمن هستیم؛ منفرد باشیم حل‌وای

خوردنی خواهیم بود.

● **واته:** یه ک بین و له جیاوازی و دوژمنی دهس هه لگرین با دوژمن زه فرمان پی نه با.

۱۹- **یه کئی نه نهوئی له پاشی، یه کئی نه کیشی تاکلاشی!**

○ یکی از عقب او را می کشد و یکی لنگه گیوه ی وی را می کشد.

● **واته:** هه که به جوړی نه یکیشن و زوریان بو هاوردوه.

۲۰- **یه کئی، به دوو ناوی.**

○ یکی، دو تا نمی شود.

● **واته:** یه ک هه یه که و دوویش هه دوو وه.

۲۱- **یه کئی بیژه و دوان بژنهوه.**

○ یکی بگو دو تا بشنو.

● **واته:** دوو نه ونده ی نه وه قسه نه که ی، نه بی بژنه وی. هه بو نه وه زما تکیان پیت داوه و دوو گوئی.

۲۲- **یه کئی چال بکه نی بو مهردم، خوه ی تی نه که فی.**

○ کسی که برای مردم چاه بکند، خودش در آن می افتد.

● **واته:** هه خراپه یه ک بکه ی، دوو که لی چاوی خو ت نه چی.

۲۳- **یه کئی که مه، دوان خه مه، سیان خاترجه مه.**

○ یکی کم است، دو تا غم است، سه تا خاطر جمع است.

● **واته:** نه گه یه کئی بی و بمری، ده ردیکی گرانه؛ نه گه ر دوو بی و یه ککیان بمری نه و

مناله که ی تر بی ره فیک نه که وی و خه میکی گه وره به؛ نه گه ر سی بن ثیتر خه می

له به بن چوونی یه ککیان نه ونده نی یه. نه گه رچی و توویانه: **هه رنه نگووسی بورگی،**

خوین خوه ی لی تی.

۲۴- **یه ککیان پی نه نه دا، داوای دوانی نه کردا**

○ یک دانه به او نمی دادند، دو تا می خواست.

● به یه کینکی ته ماعکار و بی شهرم ئه وترئ که دهس هه لگر نه بی.

۲۵- یه کینکیان ریگه نه ئه دا ناو ئاوا بی، هه وائ مال قیخای ته پرسى!

○ کسی را به ده راه نه می دادند، آدرس خانه کدخدا را می پرسید.

● به یه کینک ئه وترئ که له باسینکدا یا له جینگه یه کدا لئی نه پرسن و بایه خى بی نه ده ن به لام ئه و له ناوه رو کی باسه که قسه بکا.

۲۶- یه کئ له شار ئه ها تو، له یه کئ تر هه وائ شاری ته پرسى!

○ کسی از شهر می آمد، از یکی دیگر خبر شهر را می پرسید.

● به یه کینکی بی خه بهر و هیچ لی حالی نه بو و ئه وترئ.

۲۷- یه کئ له شامو، یه کئ له شیراز خواکاری ته کاو ئه بن به ها وراز.

○ یکی از شام، یکی از شیراز؛ خدا کاری می کند و همراز می شوند.

● واته: کهس نازانی چاره نووس چۆنی نووسیوه، ژن و میردی ته که و نه یه ک و ئه بن به هاوسه ر که هه رکامیان هی ولاتین.

۲۸- یه کئ مالی له شیشه بی، کوچک ناگریته مال مهردم.

○ کسی که خانه اش شیشه ای باشد، سنگ به سوی خانه مردم پرتاب نمی کند.

● واته: که سئ که خوی کچ و ژنی بی، به چاوی خه یانه ت بو نامووسی مهردم نا پروانی.

۲۹- یه کئ نه یه توانی مردگ بشو ری، خنه خنی خستوهه زینگ!

○ یکی نمی توانست مرده بشوید، زنده را به هین هین انداخته بود.

● به یه کئ ئه وترئ که نه توانی کاری بکا و ده ورو بهری خستبته عه زیه ت.

بهند و قسه‌ی پیشینیان:
 - یادگاری پیشینانمانه، که وه کوو گواره‌یه ک له
 گویماندایه و پتی نه‌زین.
 - لاپه‌ریه که له ناسنامه‌ی میژووی فره‌ه‌نگی
 نه‌ته‌وه که مان له‌م جیهانه به‌رینه دا.
 - قسه‌ی راسته قینه و له کانگای دل‌وه
 هه‌لقولیوه و له دلدا جینگه نه‌گری.
 - حه‌لقه‌ی پیوه‌ندی دوتنی و نه‌مرو و سه‌ینتی به.
 - چیژ و پاشبه ندی و ته‌کانمانه.
 - دیاری به بو‌کورد و کوردستان.
 علی رُخزادی

GWARA-I KORDAWARI

Kurdish Proverbs
 By: Dr. Ali Rokhzadi

ISBN 964-06-1707-5

9 789640 617076

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سنندج، پاساژ حرثی
 تلفن: ۲۲۶۵۳۸۲